

**ตำนานสืบทอดพระกรรมฐาน  
มัชฌิมา แบบลำดับ  
ของพระราहुลเถรเจ้า**

วัดราชสิทธาราม ราชวรวิหาร(พลับ)

พิมพ์เผยแพร่ ผดุงพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ  
ของ

**พระราहुลเถรเจ้า องค์ต้นพระกรรมฐานมัชฌิมา**

สืบทอดต่อมาโดย

**สมเด็จพระสังฆราชญาณสังวรเถรเจ้า (สุก ไก่เถื่อน)**

## **ตำนานการสืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ ของพระราหุลเถรเจ้า**

สืบต่อมาจนถึง สมเด็จพระสังฆราชญาณสังวร (สุก ใก  
เถื่อน)

พระครูสังฆรักษ์วีระ ฐานวีโร เรียบเรียง.

ISBN.....

พิมพ์ครั้งที่ ๑ เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๔๘ จำนวน  
๑,๕๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ เดือน..... พ.ศ..... จำนวน  
..... เล่ม

พิมพ์เพื่อเผยแพร่ เพื่อรำลึกถึงพระเกียรติคุณ และสนอง  
พระประสงค์ในการสืบทอด

พระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับของ  
สมเด็จพระสังฆราชไกเถื่อน

วัดราชสิทธาราม(พลับ) พระอาจารย์ใหญ่  
กรรมฐานมัชฌิมา

แบบลำดับ ประจักษ์ครัตนโกสินทร์

หน้าปก                      พระพุทธจุฬารักษ์ พระประธานพระ  
อุโบสถวัดราชสิทธาราม(พลับ)  
ปกหลัง      พระรูปเหมือน สมเด็จพระสังฆราชญาณสังวร  
มหาเถร  
(สูก ไก่เถื่อน)

พิมพ์ที่โรงพิมพ์

.....  
สงวนลิขสิทธิ์.....

## คำนำ

เพื่อดำเนินตามความพระประสงค์ในการสืบทอดพระ  
กรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ ฝ่ายเถรวาท ของ  
สมเด็จพระสังฆราช ญาณสังวรมหาเถรเจ้า (สูก ไก่เถื่อน)  
ซึ่งถือตามคติที่พระอรหันต์ พุทธสาวก ที่ได้วางหลักพระ  
ธรรมวินัย และธรรมปฏิบัติเป็นแบบแผนไว้ เมื่อครั้งปฐม  
สังคายนา และนับถือแพร่หลายมาในประเทศไทย พม่า  
ลังกา ลาว และกัมพูชา และญวนตอนใต้

ข้าพเจ้าได้จัดทำหนังสือเล่มนี้ขึ้นเพื่อเผยแพร่ และ  
มอบเป็นสมบัติอันล้ำค่า ไว้ในพระพุทธศาสนา ให้  
พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ที่สนใจอยากทราบถึงเรื่องราว  
ความเป็นมาของพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ อย่าง  
หินยาน ฝ่ายเถรวาท เริ่มตั้งแต่องค์ต้นพระกรรมฐาน  
มัชฌิมา แบบลำดับ ตลอดจนการสืบทอดอย่างเป็นมาตาม  
ลำดับ จนถึงประเทศสยาม(ประเทศไทย) ในสมัยสุโขทัย  
มาจนถึงปัจจุบันนี้

เมื่อค้นคว้าเพิ่มเติมไปก็พบว่า เนื้อหาสาระสำคัญมีมากขึ้น ควรแก้ไขเรียบเรียง ทำไว้เป็นต้นานการสืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ อย่างหินยาน ฝ่ายเถรวาท และเมื่อค้นคว้าเรียบเรียงมากขึ้นไปอีกจึงพบว่า ถ้าเขียนไว้เพิ่มเติมจากของเก่า อาจจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ประวัติพระพุทธศาสนา และสืบทอดพระพุทธศาสนา ข้างฝ่ายปฏิบัติ ต่อไป

พระครูสังฆรักษ์วีระ  
ฐานวีโร  
คณะผู้วัดราชสีหธา  
ราม

โทรศัพท์ ๐-๒๔๖๕-๒๕๕๒

๐-๙๓๑๖ - ๒๕๕๒

---

## สารบัญ

ราหุลเถรคาถา

ประวัติของพระราหุลเถรเจ้า

พระราหุลกุมาร ทูลขอราชสมบัติ จากพระบรมศาสดา

ราหุลกุมาร บรรพชา

พระเจ้าสุทโธทนะ ขอพรพระบรมศาสดา  
 ประวัติการศึกษาสมณะ-วิปัสสนา ของพระราहुลเถร  
 ธรรมที่พระบรมศาสดา ตรัสสอนพระราहुล  
 ฐานพระกรุพระบารมี คู่พระกรรมฐานมัชฌิมา  
 พระพุทธเจ้า ทรงแสดง จุฬารahuโลวาทสูตร  
 พระราहुลเถรเจ้า องค์ปฐมต้นแบบ ห่มจีวรรัดอก  
 พระราहुลเถรเจ้า เข้านิพพาน  
 ความสัมพันธ์ระหว่างกรรมฐานมัชฌิมา กับคัมภีร์  
 มุลกัจจายน์  
 พระกรรมฐานมัชฌิมา มีมาติกา ดังนี้  
 มุลเหตุจนา พระคัมภีร์มุลกัจจายน์  
 พระคัมภีร์มุลกัจจายน์มีมาติกา ๖๗๓ สูตร  
 การสืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา ยุคพุทธกาล  
 พระมหาสาวกประจำทิศ  
 สัทธิวิหาริก ของพระราहुลเถรเจ้า  
 ยุคหลังพุทธกาล  
 พระโสณเถรเจ้า พระอุตตระเถรเจ้า ศึกษาพระกรรมฐาน  
 มัชฌิมา  
 ดติยสังคายนา  
 พระเจ้าอโศกส่งพระสงฆ์ ไปเผยแผ่พระศาสนา  
 พระโสณะเถร พระอุตตระเถร แวะ เกาะลังกา  
 พระโสณเถร พระอุตตระเถร สืบพระศาสนาไว้ที่เกาะลังกา  
 ประวัติพระอุบาลีเถร พระองค์แรก ของเกาะลังกา  
 ไม่เท่าเบิกไพร ไผ่ยอดตาล ของพระอุบาลีเถร  
 ไม่เท่าเบิกไพร เถาอริยะ  
 พระโสณเถร พระอุตตระเถร ออกจากลังกา มานครศรีธรรม  
 ราช

พระโสมเณร พระอุตรเณร ออกจากนครศรีธรรมราช มา  
สุวรรณภูมิ

พระโสมเณร เทศนาโปรด ชาวเมือง

ความย่อในพรหมชาลสูตร

ยุคสุวรรณภูมิ

สิ่งสำคัญสมัยสุวรรณภูมิ

พระเณรเจ้า แยกย้ายไปประกาศพระศาสนา

ประวัติพระโสมเณรเจ้า

ประวัติพระอุตรเณรเจ้า

พระราชา ผู้ครองเมืองศรีสุวรรณ

ศรีพระอริยะสงฆ์ สืบพระกรรมฐาน เมืองศรีสุวรรณ

ประวัติพระชาลตะเณรเจ้า

ประวัติพระกิตตะเณรเจ้า

อาณาจักรรามัญ

ศรีพระอริยะสงฆ์ สืบพระกรรมฐาน เมืองสะเทิม

อาณาจักรนครศรีเกษตร(แปร)

อาณาจักรปัจฉัยนคร

อาณาจักรพุกาม

อาณาจักรแสนหวี

ประวัติพระภูริยเณร

ศรีอริยะพระสงฆ์ สืบพระกรรมฐานเมืองศรีเทพ

ลำดับพระราชาธิราช เมืองสุวรรณสังข์

ศรีอริยะพระสงฆ์ สืบพระกรรมฐาน เมืองสุวรรณสังข์

วัดสร้างสมัยสุวรรณภูมิ(พูนัน)-

เมืองสุวรรณสังข์

ยุคทวาราวดี

ลำดับกษัตริย์ ปกครองอาณาจักรศรีทวาราวดี

วัดสำคัญ และพระคัมภีร์ ยุคศรีทวาราวดี  
 ศรีพระอริยสงฆ์ สืบพระกรรมฐาน ยุคศรีทวาราวดี  
 ตำแหน่งพระพุทธรูปโบราณ ยุคศรีทวาราวดี  
 วัดสร้างสมัยศรีทวาราวดียุคละโว้อิสระ ถึงยุคละโว้ขอม  
 พระศาสนาจากเมืองศรีสัชนาลัย สู่มืองสุโขทัย  
 ลำดับกษัตริย์ ครองเมืองสุโขทัย-  
 ยุคแรกสร้างเมือง  
 ลำดับกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วง ครองอาณาจักรสุโขทัย  
 พระพุทธรูปโบราณ เมืองสุโขทัย ถึงอาณาจักรสุโขทัย  
 ศรีพระอริยสงฆ์ สืบทอดพระกรรมฐาน เตโชกสิน  
 ศรีพระอริยสงฆ์ สืบพระกรรมฐานมัชฌิมา ยุคสุโขทัย  
 วัดที่สร้าง ยุคสุโขทัย อิสระ และยุคสุโขทัย ขอม  
 เรื่องอำนาจ  
 ยุคอาณาจักรสุโขทัย  
 ที่กัลปนา ยุคสุโขทัย  
 ทำเนียบคณะสงฆ์ยุคสุโขทัย  
 ศรีพระอริยสงฆ์ สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา วัดหนองจิก  
 ศรีพระอริยสงฆ์ สืบทอดพระกรรมฐาน วัดป่าแก้ว  
 การเข้าคิปป เข้าสัปป เข้าสะกต เริ่มครั้งแรก ยุคสุโขทัย  
 ยุคอโยธยา  
 ลำดับกษัตริย์ครอง เมืองอโยธยา  
 ศรีพระอริยสงฆ์ สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา ยุคอโยธยา  
 ยุคอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา  
 รายพระนาม พระมหากษัตริย์ ครองกรุงศรีอยุธยา  
 ตำแหน่งพระพุทธรูปโบราณ ยุคอยุธยา  
 สถาปนา วัดป่าแก้ว  
 ศรีพระอริยสงฆ์ สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา-

วัดป่าแก้ว ยุคอยุธยา  
 เรื่องการสืบทอดไม้ทำไฟยอดตาล  
 การเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ สมัยพระเจ้าอยู่หัว  
 บรมโกศ  
 ราชนาม-ราชพระนามพระอริการวัดท่าหอ  
 ยุคธนบุรี  
 ยุคกรุงรัตนโกสินทร์  
 ศรีพระอริยสงฆ์สืบทอดพระกรรมฐานมัทธมา ยุคกรุง  
 รัตนโกสินทร์  
 ภาคสรุป ลำดับพระอริยสงฆ์ สืบทอด-  
 พระกรรมฐานมัทธมา แบบลำดับ  
 ตำนานการเข้าสัพ เข้าคิบบ เข้าสะกด

-----

**ตำนานการสืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา ทางสาย  
กลาง แบบลำดับ  
พระราหุลมหาเถรเจ้าพุทธชินราช  
สืบทอดมาถึง สมเด็จพระสังฆราช ไก่เถื่อน**

-----

ข้าฯ ขอนอบน้อมแด่ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒ ล้าน  
๔ หมื่น ๘ พัน ๑๐๙ พระองค์ ด้วยเศียรเกล้าฯ ของข้าฯ

ข้าฯ ขอนอบน้อมแด่ พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า ขอน  
อบน้อมแด่ พระอริยสงฆ์เจ้า องค์ต้นพระกรรมฐานมัชฌิมา  
แบบลำดับ คือพระราหุลเถรเจ้า ขอนอบน้อมพระ  
อริยสงฆ์ผู้สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ คือ  
พระโกสิกเถรเจ้า พระมัลลิกเถรเจ้า พระโมคคัลลบุตรเถร  
เจ้า พระโสณเถรเจ้า พระอุตรเถรเจ้า แห่งดินแดน  
ชมพูทวีป

และข้าพเจ้าขอนอบน้อมแด่ พระราชสามีรามมหาเถร  
เจ้า (เพชร) ยุคทวาราวดี พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า  
(สิงห์) ยุคสุโขทัย พระพนรัตน์ (รอด) ยุคกรุงศรีอยุธยา และ  
สมเด็จพระสังฆราช (สุกไก่เถื่อน) ยุคกรุงรัตนโกสินทร์  
แห่งดินแดนสุวรรณภูมิ

ข้าพเจ้า ขอพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ จงตั้ง  
อยู่นาน ตลอด ๕๐๐๐ ปีด้วยเทอญฯ

-----

**คำกล่าวของราหุลเถรเจ้า**

ผู้คนทั้งหลายรู้จักเราว่า พระราहुลผู้เจริญ มีความบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ ๒ ประการคือ **ชาติสมบัติ ๑ ปฏิบัติสมบัติ ๑** เราเป็นพระโอรสของพระพุทธเจ้า แลของท่านผู้มีปัญญาเห็นธรรมทั้งหลาย เพราะอาสวะกิเลสของเราสิ้นไป และการเกิดในภพใหม่ ของเราไม่มีอีกต่อไป เราเป็นพระอรหันต์ เป็นพระขีณะบุคคล เป็นผู้มีวิชา ๓ เป็นผู้เห็นอมตะธรรม คือธรรมที่ไม่ตาย สัตว์ทั้งหลาย เป็นเหมือนคนตาบอด เพราะเป็นผู้ไม่เห็นโทษในกามคุณ ถูกข้ายคือตัณหาปกคลุมใจแล้วถูกหลอกลวง คือตัณหาความอยาก ปกปิดแล้วถูกกิเลสมาร ผูกแล้วด้วยเครื่องผูก คือความประมาท เหมือนปลาติดในแห เราถอนกามราคะนั้นขึ้นได้แล้ว ตัดเครื่องผูกของมาร คือสังโยชน์ได้แล้ว ถอนตัณหา คือความอยาก พร้อมทั้งราก คืออนุสัยขึ้นแล้ว เป็นผู้มีความเยือกเย็นดับแล (มาใน เถรคาถา พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรคาถา)

### ประวัติพระราहुลเถรเจ้า

ท่านพระราहुลเถรเจ้า ทรงเป็นพระราชโอรสของเจ้าชายสิทธัตถะราชกุมาร กับพระนางยโสธรา หรือพระนางพิมพา พระราहुลเป็น พระราชนัดดา(หลาน)ของพระเจ้าสุทโธทนะ ผู้ครองกรุงกบิลพัสดุ์ ประสูติวันที่พระมหามารุช เสด็จออกผนวช

วันนั้น พระมหามารุชทรงได้สดับข่าวพระราชโอรส ประสูติ จึงออกพระโอษฐ์ว่า **ราहुลััง ชาตัง ราहुลััง ชาตัง** ซึ่งแปลว่า บ่วงเกิดขึ้นแล้ว บ่วงเกิดขึ้นแล้ว เครื่อง

พันธุนาการเกิดขึ้นแก่เรา จำเดิมแต่นั้นมาพระราชกุมารจึงได้พระนามว่า **ราหุล**

มีเรื่องเล่าไว้ว่า เมื่อเจ้าชายราหุลประสูติ พวกราชบุรุษนำหนังสือบอกข่าว มาวางไว้บนพระหัตถ์ของพระมหาบุรุษ ลำดับนั้นความสืเนหารักใคร่ในพระโอรส ทำให้พระวรกายทุกส่วนของพระมหาบุรุษซาบซ่าน พระมหาบุรุษดำริว่า เมื่อบุตรเกิดเพียงคนเดียว ความสืเนหารักใคร่ในบุตรยังเป็นถึงเพียงนี้ ถ้าเราจะมีบุตรมากกว่า ๑๐๐๐ คน ในบรรดาบุตรเหล่านั้นเมื่อคนหนึ่งเกิดมา ความผูกพันด้วยสืเนหารักใคร่ ก็เพิ่มมากขึ้นอย่างนี้ หัวใจจะแตกสลายเป็นแน่แท้

เพราะเหตุนั้น พระมหาบุรุษจึงตรัสว่า **บ่วงเกิดแล้ว เครื่องผูกพันเกิดแล้ว** ในวันนั้นเองพระมหาบุรุษ ทรงสละราชสมบัติออกผนวช ในเวลากลางดึกคือนั้นเอง

เมื่อพระบรมศาสดาตรัสรู้แล้ว ได้สองพรรษา ย่างเข้าพรรษาที่สาม เสด็จมาโปรดพระประยูรญาติที่กรุงกบิลพัสดุ์ โดยการทูลเชิญของ พระกาฬุทายีเถรเจ้า พร้อมด้วยพระสงฆ์สองหมื่นรูปเป็นบริวาร เดินทางมา กรุงกบิลพัสดุ์ ใช้เวลาเดินทาง ๖๐ วันพอดี

เสด็จประทับอยู่ที่นิโครธาราม นอกนครกบิลพัสดุ์ วันที่ ๗ แห่งการเสด็จนครกบิลพัสดุ์ พระบรมศาสดาเสด็จไปที่พระราชนิเวศที่อยู่ของพระนางยโสธรา ซึ่งเป็นพระราชเทวีเก่าของพระองค์

พระราหุลผู้เป็นพระราชโอรส ออกมาทูลขอราชสมบัติที่ตนควรจะได้ ตามพระดำรัสของพระนางพิมพาราชมารดา ราหุลราชกุมารถวายบังคมพระบรมศาสดาแล้ว

ทอดพระเนตรดูพระบรมศาสดา ก็บังเกิดความรักใคร่

สีเนหาในพระราชบิดา ทรงเกิดความ**ปราโมทย์**โสมนัส  
เกิดความ**ปิติ**ใจ เกิดความ**สงบ**ใจ คือปัสสัทธิ มีจิตเป็น**สุข**  
**สงบ มีพระหฤทัยตั้งมั่น** เป็นอุปลารสมาธิ

พระราหุลกุมารจึงตรัสชมพระบรมศาสดาว่า **รมเงา**  
**พระฉายาลักษณ์ของพระองค์เย็นสดชื่นยิ่งนัก พระ**  
**พักตร์ของพระองค์ก็สดใสสุดประมาณยิ่ง**

เนื่องจากราหุลกุมาร ทรงสร้างสมพระสาวกบารมี มา  
หลายอสงไขย แสนมहाกับ นับพระชาติไม่ถ้วน จึงทรงได้  
พระปิติ คือปิติ ๕ ประการ ปัสสัทธิ คือพระยุคล ๖ ประการ  
สุขสมาธิ คือสุขสมาธิ ๒ ประการ มีจิตตั้งมั่นเป็นสมาธิ ถึง  
ขั้นอุปลารมาน เป็นสัมมาสมาธิที่สมบูรณ์ ตั้งแต่ครั้งแรกที่  
ทอดพระเนตรเห็นพระบรมศาสดา เนื่องจากคุณของพระ  
บรมศาสดา หรือคุณของพระพุทธเจ้ามีความลึกซึ้งยิ่งนัก  
ยากที่จะหยั่งลงให้ถึงที่สุดได้ยาก จิตของราหุลกุมาร จึงไม่  
แล่นไปถึงอัปปนาสมาธิ หรืออัปปนาฌาน

หลังจากนั้นราหุลกุมาร จึงเฝ้าเจาะปราสัยแสดง  
ความรักใคร่มีประการต่างๆในพระบรมศาสดา ครั้นเห็นพระ  
บรมศาสดาจะเสด็จกลับ จึงทูลขอพระราชสมบัติ และเสด็จ  
ติดตามไปด้วย พระบรมศาสดาดำริว่า บรรดาทรัพย์  
ทั้งหลายที่จะถาวรมั่นคง และประเสริฐกว่าอริยทรัพย์ไม่มี  
เราควรจะให้อริยทรัพย์แก่ ราหุลกุมารเถิด

เมื่อทรงพระราชดำริอย่างนี้แล้ว ก็เสด็จออกจากกรุง  
กบิลพัสดุ์ ผ่านมาทางกรุงพาราณสี ลุถึงพระนครสาวัตถี  
จึงตรัสสั่งพระสารีบุตรว่า ถ้าอย่างนั้นพระสารีบุตร เธอจง  
บวชให้ราหุลเถิด ครั้นนั้นราหุลกุมารยังทรงพระเยาว์อยู่  
เวลานั้นราหุลกุมารมีพระชนมายุได้ ๗ พรรษา มีอายุไม่

ครบอุปสมบท พระสารีบุตรจึงทูลถามพระบรมศาสดาว่า จะให้ข้าพระองค์บวช ราชูลกุมารอย่างไร

พระบรมศาสดาปรารภเรื่องนี้ให้เป็นอุบัติเหตุ ทรงตรัสแสดงสิกขาบท ๑๐ ประการ จึงทรงอนุญาตให้ภิกษুবวช กุลบุตร ที่มีอายุยังไม่ครบอุปสมบทให้เป็น สามเณร ด้วย ไตรสรณะคมน์ เรียกว่าบรรพชา ราชูลกุมาร บรรพชาเป็น สามเณร ณ. พระเชตวันมหาวิหาร อารามของท่านอนาถ บิณฑิกเศรษฐี พระมหาโมคคัลลานะเถร ปลงพระเกศา ของพระกุมารแล้วถวายผ้ากาสายะ พระสารีบุตรเถรถวาย สรรณะ พระมหากัสสปะเถร เป็นให้โอวาท สามเณรราชูล จึง ทรงเป็นสามเณร พระองค์แรกในพระพุทธศาสนา และ บรรพชาด้วยไตรสรณะคมน์ องค์แรกของพระพุทธศาสนา ด้วย

**พระสารีบุตรเถรเจ้า** เปรียบเหมือนผู้ให้กำเนิด **พระโมคคัลลานะเถรเจ้า** เปรียบเหมือนผู้บำรุงเลี้ยงทารกที่เกิดแล้ว พระสารีบุตรเถร ย่อมแนะนำในโสดาปัตติผล พอที่จะบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก ทำให้ ง่ายซึ่งอริสัจสี่ ได้โดยพิสดาร พระโมคคัลลานะเถร ย่อม แนะนำในผลชั้นสูงขึ้นไป

บรรพชาอุปสมบท ด้วยไตรสรณะคมน์ พระผู้มีพระ ภาควงอนุญาต ที่กรุงพาราณสี บรรพชา อุปสมบท อาจารย์ไม่เป็นใหญ่ อุปัชฌาย์เท่านั้นเป็นใหญ่

ได้ยินว่าใครทั้งหลายได้ทำนายพระบรมโพธิสัตว์ ใน วันมหาเมฆคงจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ฉันทใดก็ฉันทนั้น ก็ได้ทำนายทั้งพระนั้นทะ พระราชูล ในวันมหาเมฆคงจะ ได้เป็น พระเจ้าจักรพรรดิ พระเจ้าสุทโธทนะก็ตั้ง จิตคอย ชมพระเจ้าจักรพรรดิสิริ แต่ทรงผนวชหมด จึงโทรมนัส ต่อ

มาจึงขอพุทธานุญาต พระบรมศาสดาว่า จะบวชกุลบุตร  
ต้องขออนุญาตจากมารดา บิดาก่อน

ตั้งแต่ ราชูลกุมารบรรพชา มา พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ไม่  
ทรงบรรพชาให้บุตร ที่มารดาบิดา ไม่อนุญาต

ราชูลกุมาร บรรพชาเป็นสามเณรแล้ว ทรงติดตาม  
เสด็จพระบรมศาสดา พระอุปัชฌาย์ และพระอาจารย์ของ  
ตนไป ตามสถานที่ต่างๆ ตลอด

สามเณรราชูลลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ตั้งแต่วันที่บรรพชาแล้ว  
กอบทรายขึ้นเต็มมือตั้งใจปรารภว่า เราพึงได้รับคำ  
สั่งสอน มีประมาณเท่าเมล็ดทรายในกำมือ จาก  
พระพุทธเจ้า พระอุปัชฌาย์ และอาจารย์ทั้งหลาย ในวันนี้

ท่านจึงได้ชื่อว่าเป็นยอด ของเหล่าภิกษุ ผู้ใคร่ในการ  
ศึกษา ซึ่งหมายถึง ผู้ใคร่ในการศึกษาซึ่งสิกขา ๓ คือ ศีล  
สมาธิ ปัญญา

**การศึกษาพระกรรมฐาน ของสามเณรราชูล**  
**จนถึงการอุปสมบท** สามเณร ราชูลออกจากกรุง  
กบิลพัสดุ์ พักที่ป่าอิสิปตะนยะมฤคทายวัน สามเณรราชูล  
ศึกษาพระสมณะกรรมฐานเบื้องต้น คือธรรมตามลำดับขั้น  
ในป่าแห่งนี้ สามเณรราชูล เมื่อบรรพชาแล้ว มักจะปรารภ  
กับพระสารีบุตร ผู้ทรงปัญญา องค์พระอุปัชฌาย์เสมอมาว่า  
ทอดพระเนตรพระบรมศาสดาแล้ว จิตเป็นสุข สมาธิตั้งมั่น

ท่านพระสารีบุตร ผู้เลิศทางปัญญาจึงตรัสสอน  
สามเณรราชูลว่า ที่จิตเป็นสุข และตั้งมั่นนี้ เพราะคุณของ  
พระพุทธเจ้า เมื่อทอดพระเนตรเห็นพระพุทธเจ้าแล้ว จิต  
เกิดปราโมทย์ เกิดปราโมทย์แล้ว เกิดปีติ ๕ ปีติมี ๕ ประการ  
คือ ขุททกปีติ ขณิกาปีติ โอกกันติกาปีติ อุพเพกคาปีติ  
ผรณาปีติ กายก็สงบ จิตก็สงบ เป็นปัสสัทธิ เกิดยุคลธรรม

๖ ประการคือ กายปัสสัทธิ-จิตปัสสัทธิ กายลหุตา-จิตลหุตา กายมทุตา-จิตมทุตา กายกัมมัญญะตา-จิตกัมมัญญะตา กายปาคุญญะตา-จิตปาคุญญะตา กายขุคคะตา-จิตขุคคะตา เมื่อกายสงบ จิตก็สงบ กาย และจิต ย่อมเป็นสุข เกิดเป็น สุขสมาธิ ๒ ประการ กายสุข จิตสุข และอุปจารพุทธานุสสติ มีจิตตั้งมั่นเป็นอุปจารสมาธิ

พระสารีบุตรก็กล่าวสอน วิธีการปรับจิต เป็นขั้นๆไป เพื่อให้จิตประณีตเป็นขั้นๆ แก่จิตหลอก จิตหลอน จิตอุปาทาน

พระสารีบุตรเถรเจ้า ผู้ทรงปัญญา จึงให้สามเณร ราชลูกศิษษา **พระรัศมีพระปิติ ๕ ประการ** คือพระรัศมี ขุททกกาปีติ พระรัศมีขณิกาปีติ พระรัศมีโอกกันติกาปีติ พระรัศมีอุพเพงคาปีติ พระรัศมีผรณาปีติ

**พระรัศมีพระยกุล ๖ ประการ** คือ พระรัศมีกาย ปัสสัทธิ จิตปัสสัทธิ พระรัศมีกายลหุตา จิตลหุตา พระรัศมี กายมทุตา จิตมทุตา พระรัศมีกายกัมมัญญะตา จิต กัมมัญญะตา พระรัศมีกายปาคุญญะตา จิตปาคุญญะตา พระรัศมีกายขุคคะตา จิตสุคคะตา

**พระรัศมีพระสุขสมาธิ ๒ ประการ** พระรัศมีกายสุข จิตสุข พระรัศมีอุปจารพุทธานุสสติ การนั่งเอาซึ่งพระรัศมีก็ คือรูปปรมัตถ์นั่นเอง เพื่อปรับระดับจิตสมาธิ เป็นการเรียน เพื่อปรับจิตเป็นขั้น เป็นตอน แก่จิตอุปาทาน จิตหลอน จิต ไม่ออกนอกหล่นนอกทาง จิตเป็นอุปจารสมาธิ (เรียนปีติ ยกุล สุขเป็น ดวงธาตุ )

ต่อจากนั้นพระสารีบุตรเถรเจ้า ทรงสอน สามเณรราชลูก เพื่อปรับจิตให้คล่องแคล่ว เป็นขั้น เป็นตอน โดยเข้าสับปีติห้า เป็นอนุโลม ๑-๓-๒-๔-๓-๕ เป็นปฏิโลม

๕-๓-๔-๒-๓-๑ เข้าคืบปีติห้าเป็นอนุโลม ๑-๓-๕-๒-๔ เป็น  
ปฏิโลม ๔-๒-๕-๓-๑ เข้าวัดออกวัดพระปีติห้าเป็นอนุโลม  
๑-๒-๓-๔-๕ เป็นปฏิโลม ๕-๔-๓-๒-๑ (ปรับจิตคลองแคลว  
ขั้นที่๑)

การปรับจิตให้คลองแคลวขั้นที่ ๒ คือเข้าสัณยคุณธรรม  
หกเป็นอนุโลม ๑-๓-๒-๔-๓-๕-๔-๖ เป็นปฏิโลม ๖-๔-๕-๓-๔-  
๒-๓-๑ เข้าคืบยคุณธรรมหกเป็นอนุโลม ๑-๓-๕-๒-๔-๖ เป็น  
ปฏิโลม ๖-๔-๒-๕-๓-๑ และเข้าวัด ออกวัดเป็นอนุโลม ๑-  
๒-๓-๔-๕-๖ เป็นปฏิโลม ๖-๕-๔-๓-๒-๑

การปรับจิตให้คลองแคลวขั้นที่ ๓ ปรับจิตในชั้นสุข  
สมาธิ มีแต่เข้าวัดออกวัดเป็นอนุโลม ๑-๒ เป็นปฏิโลม ๒-๑

ต่อมาสมัยหลังเมื่อสามเณรราหุล ทรงอุสมบทเป็น  
พระภิกษุแล้ว ทรงมีหมู่ภิกษุเข้ามาศึกษาพระกรรมฐาน  
มัชฌิมา แบบลำดับ กับพระองค์ท่านมากมาย

อยู่มาวันหนึ่งขณะหมู่ภิกษุสัทธิวิหาริก อันเตวาสิก  
กำลังนั่งบำเพ็ญภาวนาสมาธิในห้องพุทธคุณ ณป่าอันธวัน  
เมืองสาวัตถี บางรูปนั่งภาวนาอยู่ในห้องพระปีติ ๕ ก็มี บาง  
รูปนั่งภาวนาอยู่ในห้อง พระยคุณ ๖ ก็มี บางรูปนั่งภาวนาอยู่  
ในห้องสุขสมาธิอยู่ก็มี

ขณะนั้นบังเอิญ เกิดมีกิ่งไม้ใหญ่หัก แต่แห้งแล้ว  
หักตกลงมากระทบพื้นดิน เกิดเสียงดัง หมู่พระภิกษุที่กำลัง  
นั่งภาวนาอยู่ในห้อง พุทธคุณ ต่างมีจิตสมาธิไหว จิตหลุด  
ออกจากสมาธิ

พระราหุลเถรเจ้า ทรงทอดพระเนตรเห็นแล้ว ทรงมี  
พระดำริว่า เสียงนี้เป็นเสียงนหนามต่อสมาธิ มีเสียงกระทบ  
ดังชนิดเดียว พระภิกษุเหล่านี้ก็มีจิตไหว ตกจากสมาธิเสีย  
แล้ว

ต่อมาพระราหุลเถระเจ้าจึงทรงฝึกหมู่พระภิกษุ  
 สัททวิหาริก อันเตवासิก ที่กำลังเจริญภาวนาในห้อง  
 พุทธคุณ ให้เคยชินต่อเสียง มีจิตมั่นคงต่อเสียง มีจิตไม่ตก  
 จากสมาธิได้ง่าย จึงทรงให้บางรูปเข้าปิติ ๕ เป็นอนุโลม  
 ปฏิโลม ให้บางรูปเข้ายุคลหก เป็นอนุโลม ปฏิโลม ให้บาง  
 รูปเข้าสุขสมาธิ เป็นอนุโลม และปฏิโลม

ขณะภิกษุเหล่านั้นทรงนั่งสมาธิอยู่ พระราหุลเถระเจ้า  
 ทรงใช้ไม้ยาวประมาณคืบเคาะให้เกิดเสียงดัง ภิกษุเหล่านี้นั้นก็มีจิตไหว ตกจากสมาธิ

ทรงเคาะไม้ให้เกิดเสียงดังหลายๆ ครั้ง จิตที่เคยไหว  
 ง่าย ก็ไหว่น้อยลง เพราะเคยชินกับเสียง เนื่องจากมีสติ  
 ระวังอยู่ และต่อมาจิตสมาธิ ก็มีความกล้าแข็ง ต่อเสียงมาก  
 ขึ้นไม่หวั่นไหวต่อเสียง เหตุนี้จึงเป็นที่มาของการเข้า  
 สะกดพระปิติห้า พระยุคลหก พระสุขสมาธิ ๒ ประการ

ต่อมาทรงศึกษา **พระอานาปานสติกรรมฐาน ๙**  
 จดสัมผัส ซึ่งเป็นฝ่ายสมณะ กับพระบรมศาสดา และพระสารี  
 บุตร เพื่อปรับจิตให้แนบแน่นประณีตขั้นสูง อปัณณาสมาธิ

ทรงศึกษา กายคตาสติกรรมฐาน หรืออาการสามสิบ  
 สองด กสิณ ๑๐ ประการด อสุภะ ๑๐ ประการด เนื่องจาก  
 พระกรรมฐาน ๓ อย่างนี้เป็นพระกรรมฐานต่อเนื่อง  
 อานาปานสติ ในกายคตาสติกรรมฐานสูตร เพื่อนำไปเจริญ  
 กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ทรงศึกษา แผ่กสิณ ๑๐ ประการ แผ่เมตตา ๑๐ ทิศ  
 แผ่กรุณา ๑๐ ทิศ แผ่ มุทิตา ๑๐ ทิศ แผ่อุเบกขา ๑๐ ทิศ  
 กับพระโมคคัลลานเถระเจ้า ผู้เลิศ ทางอิทธิฤทธิ์

ทรงศึกษารูปฌานปัญญาจนัย กับพระอัชชชเวโรเจ้า  
 (ท่านชำนานญในรูปฌาน มาตั้งแต่เป็นพราหมณ์)

ทรงศึกษาอนุสสติ เจ็ดประการ คือธัมมานุสสติ สังขานุสสติ สीलानุสสติ จาคานุสสติ เทวदानุสสติ มรณสติ อุปमानุสสติ กับพระสารีบุตรเถระเจ้า

ท่านพระสารีบุตรเถระ ท่านรอบรู้พระกรรมฐานทั้ง ๔๐ กอง ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะท่านเป็น พระอัครสาวก ผู้เลิศทางปัญญา

ทรงศึกษาพรหมวิหาร ๔ คือเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และศึกษาการเข้าสู่ขันธ์สัญญา ลหุสัญญา กับ พระมหานามเถระเจ้า (พระมหาเถระเจ้าในกลุ่ม พระปัญจวัคคีย์)

ทรงศึกษาวิสุทธิ ๗ ประการ กับสมเด็จพระบรมศาสดา

ทรงศึกษาวิปัสสนาญาณ ๑๐ อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๑(๑๐) จตฐาตวรัฏฐาน ๑(๔๒) กับพระติสสเมตเตยยะเถระ (พราหมณ์มานพ ๑๖ คน)

ทรงศึกษาอรุณมาน ๔ กับพระภัททิยะเถระ (พระมหาเถระเจ้าในกลุ่ม พระปัญจวัคคีย์)

ทรงศึกษารูป-นาม และสังขารการปรุงแต่ง ศึกษา คัมภีร์มูลกัจจายน์ กับพระมหากัจจายนเถระ ๆ รจนาพระคัมภีร์มูลกัจจายน์ ก่อนพระราहुลเถระเจ้านิพพาน ๕ พรรษา

ทรงศึกษาพระมหาสติปัฏฐาน ๔ กับพระมหากัสสปเถระเจ้า เป็นโอวาทข้อที่ ๓ ที่พระพุทธเจ้าประทานแก่พระมหากัสสปเถระเจ้าว่า เราจะไม่วะสติไปในกาย พิจารณา กายเป็นอารมณ์ เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นพระกรรมฐาน ต่อเนื่องจาก กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ทรงศึกษาโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ กับสมเด็จพระบรมศาสดา

ทรงศึกษา **เตโชธาตุ ธาตุไฟ** (เตโชกสิณ) กับชนิล ๓  
พี่น้อง

ทรงศึกษาพระไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา  
กับพระอานนทเถรเจ้า

ทรงศึกษาการปลงสังขาร คือการพิจารณาสังขาร  
มีเกศา เป็นต้น กับพระอุบาลีเถรเจ้า เนื่องจากอดีตพระอุ  
บาลีเถรเจ้าท่านเป็นกัลบก คือช่างตัดผม มาก่อน

ทรงศึกษากายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นการศึกษ  
ทบทวน กับพระอนุรุทธเถรเจ้า

ทรงศึกษา รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ละ  
การยึดมั่น ถือนั่นในเบญจขันธ์ และอายตนภายใน  
ภายนอก เพื่อคลายสักกายทิฐิ คลายกำหนด จิตหลุดพ้น  
จากกิเลส

ทรงพิจารณา ดิน น้ำ ลม ไฟ ไม่ใช่เรา ไม่เป็นเรา เพื่อ  
คลายกำหนด เจริญอุสสกะ เพื่อละราคะ เจริญเมตตา  
ภาวนา เพื่อละพยาบาท เจริญกรุณาภาวนา เพื่อละวิหิงสา  
เจริญมุทิตาภาวนา เพื่อละ อรติ เจริญอุเบกขาภาวนา เพื่อ  
ละปฏิกขะ เจริญอนิจจะสัญญา เพื่อละอิสมิมานะ เจริญ  
อานาปานสติ เพื่อความเบื่อหน่าย คลายกำหนด และเจริญ  
เมตตาเจโตวิมุตติ หรือออกบิณฑบาตพรหมวิหาร เพื่อความ  
หลุดพ้นอสังขาม ทั้งหมดนี้ทรงศึกษา กับสมเด็จพระบรม  
ศาสดา

---

ท่านพระราहुลเถรเป็นผู้มีความกตัญญูมาก เมื่อทราบ  
ว่าพระสารีบุตรเถรเจ้า องค์อุปัชฌาย์อยู่ทางทิศไหน ท่าน  
จะบรรทม หันพระเศียรไปทางทิศนั้นเสมอๆ

วันหนึ่งพระเจ้าสุทโธทนมหาราช ประชวรหนัก ทรงปวดตลอดพระวรกาย จึงทรงระลึกถึงพระราชโอรส พระราชนัดดา สมเด็จพระบรมศาสดาทรงทราบวาระจิต จึงตรัสชวนพระนันทะ พระอานนท์ ราหุลสามเณร และ พระอรหันต์ ๕๐๐ รูป ทรงพาเสด็จทางอากาศถึงฉัฏฐพหลัน พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสอธิฐานทรงลูบ พระศิระเกล้า พระนันทะอธิฐาน ลูบพระสรีระกายขวา พระอานนท์อธิฐาน ลูบพระสรีระกายซ้าย

**สามเณรราหุล**ทรงอธิฐาน ลูบพระปรีชญาณค์(หลัง) พระโรคพาธเจ็บปวดทั้งปวง ของพระเจ้าสุทโธทนะ ก็ระงับหายสิ้น ต่อมาพระศาสดาตรัส อนิจจาที่สังยุตต์ ตลอดคืน วันที่ ๗ พุทธบิดาบรรลุพระอรหันต์

ธรรมที่พระพุทธเจ้า ทรงตรัสสอนพระราหุล เช่นทรงตรัสสอนเรื่อง การพูดเท็จ พูดไม่จริง ทั้งๆที่รู้ เรื่องการละอหังการ คือความสำคัญว่าตัวกู มมังการ คือความสำคัญว่าของกู มานานุสัย คือการถือตัว ถือตน เรื่องดิน น้ำ ลม ไฟ ที่เป็นภายใน ที่เป็นภายนอก ไม่เป็นเรา ไม่ใช่เรา ไม่เป็นเรา สอนเรื่องรูปทั้งปวง ไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา สอนรูปมีลักษณะหยาบ แข็งแข็ง เป็นธาตุดิน เช่น ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา เป็นปฐวีธาตุ ทรงสอนเรื่องรูปที่มีลักษณะเอิบอาบ เช่น ดี เสลด หนอง เลือด ไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา เป็นอาโปธาตุ รูปเป็นเตโช อาศัยตน รูปเป็น วาโย อาศัยตน และ อากาศ ฯลฯ ด้วยพระโอวาสนี้ ท่านสามเณรราหุลสำเร็จ **พระโสดาปัตติผล** และ**สกทาคิผล** เป็นเสขบุคคลในพระพุทธศาสนา ตรัสสอนให้ ละฉันทะราคะ สำเร็จเป็น**อนาคามิผล** เมื่อบวชในพรรษาแรก ๒๐ พรรษา เสขบุคคล

ภายหลังพระบรมศาสดาทรงทราบว่าญาณ คือความรู้ของท่านพระราหุลบ่มวิมุติธรรมแก่กล้าแล้ว ในเวลาที่ราหุลเป็นภิกษุยังไม่มีพรรษา

บางแห่งว่ามีชนมายุ ๓๒ พรรษา ประทับนั่งที่ป่าอันธวัน ตรัสจุฬาราลูโลวาทสูตร เวลาจบธรรมเทศนา พระราหุลเถระ บรรลุพระอรหัตผล พร้อมกับเทวดาแสนพันโกฏิ เทวดาที่เป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี และพระอนาคามี นับไม่ถ้วน. ต่อมาภายหลังพระ ศาสดาทรงประทับนั่งท่ามกลางพระอริยสงฆ์สาวก ทรงสถาปนาพระราหุลเถระไว้ในตำแหน่ง เอตทัคคะ ยอดของเหล่าภิกษุผู้ใคร่ต่อการศึกษา ในศีล สมาธิ ปัญญา

**วิมุติธรรม ๑๕** เหล่านี้คือ ๑.ศีลสังวร ๒.ความคุ้มครองทวารในอินทริย์ ๓. ความรู้จักประมาณในโภชนะ ๔. ขาคริยานุโยค ๕. ศรัทธา ๖. หิริ ๗. โอตตัปปะ ๘. พาหุสัจจะ ๙. ความเป็นผู้ปรารภความเพียร ๑๐. ความเป็นผู้มีสติตั้งมั่น ๑๑. ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา ๑๒. ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยรูปาวจรปฐมมาน ๑๓. ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยรูปาวจรทุติยมาน ๑๔. ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยรูปาวจรตติยมาน ๑๕. ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยรูปาวจรจตุถะมาน

เมื่อท่านพระราหุลเถระเจ้า ได้สำเร็จอรหัตผลแล้ว ท่านได้ตรัสสรรเสริญคุณพระศาสดา ดังนี้

พระพุทธเจ้า ผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาด ทรงสมบูรณ์ด้วยศีล ทรงรักษา เราเหมือนนกต้อยตีวิด พึ่งรักษาพืชพันธุ์ เหมือนเนื้อจามรี รักษาขนหางสูงสุดฉะนั้น

**ธารพระกร คู่พระบารมี**

## คู่พระกรรมฐาน เกิดแก่ท่านพระราหุลเถรเจ้า

เมื่อท่านพระราหุลเถรเจ้า มีพระชนมายุได้ ๓๑ พรรษา ๑๑ อย่างเข้าสู่พระภิกษุผู้เถรแล้ว ขณะเมื่อท่านประทับนั่งบำเพ็ญสมณะธรรม อยู่ที่ป่าอันธวัน นอกกรุงสาวัตถี

ครั้งนั้นมีเทวดาตนหนึ่ง อันนับเนื่องในหมู่พรหม ชั้นสุทธาวาส ได้มาสิ่งสติดคอยท่า ท่านพระราหุลเถร อยู่ ณ ที่ต้นโพธิ์ตรัสรู้ ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทราบด้วยใจแห่งตนว่า บารมีวิมุตติธรรม ของท่านพระราหุลเถร แก่กล้าแล้ว ก็สมัยนั้นแล **ธำมหาระการ** คู่พระบารมีธรรม คู่พระกรรมฐานมัชฌิมา ของท่านพระราหุล ได้เกิดขึ้นแล้ว แก่เต็มทีแล้ว ณ ป่าอันธวัน ในดงไม้ไผ่ยอดดตาล

เทวดา อันนับเนื่องในหมู่พรหม ชั้นสุทธาวาส ที่สิ่งสติดคอยท่า ท่านพระราหุลอยู่ ณ ต้นโพธิ์ตรัสรู้ นั้น ได้เข้าไปหา ท่านพระราหุลเถรเจ้า แล้วกล่าวว่า ข้าพระองค์เป็นเทพดาที่สิ่งสติดอยู่ ณ ควงไม้พระศรีมหาโพธิ์ ตรัสรู้ของพระบรมครู

บัดนี้ธำมหาระการ คู่พระบารมี คู่พระกรรมฐานมัชฌิมา ของท่านพระราหุลเถร ได้เกิดขึ้นแล้ว แก่กล้าแล้ว ขออาราธนานิมนต์ ท่านพระราหุลไปนาเอา ไม้ธำมหาระการ ที่ดงไผ่ยอดดตาล ในป่าอันธวันนี้เถิด

ท่านพระราหุล ได้เสด็จไปที่ดงไผ่ยอดดตาลนั้น ถึงแล้ว เทวดาตนนั้น แสดงให้ท่านราหุลทราบว่า ธำมหาระการไผ่ยอดดตาลอยู่ ที่ต้นไผ่ยอดดตาลนี้ เป็นต้นที่แก่สูงที่สุดใน ดงไผ่ยอดดตาลนี้

ขณะนั้นท่านพระราหุล มีความวิตกแห่งใจว่า จะตัดต้นไผ่ยอดดตาลอย่างไร เทวดาตนนั้นทราบความปริวิตกแห่งใจของท่านพระราหุล จึงบรรดาลให้ คนตัดฟันในที่ไถ

ลัป้านี้ มา ณ ที่แห่งนี้ ครั้นคนตัดฟันอันเทวดาดลใจมาถึงที่  
 แห่งนี้ เห็นท่านพระเถร ทราบอาการของพระเถรว่า  
 ต้องการ ปลายยอดของไผ่ยอดตาลนั้น จึงตัดมาถวายท่าน  
 พระราहुล ประมาณหนึ่งวา ตัดแล้วเทวดาประจำต้นไผ่  
 ยอดตาลก็มา สังเกตประจำอยู่ ที่ไม้ธาร พระกร และไม้  
 ธารพระกรนี้ได้เป็นไม้ที่มีอานุภาพมาก

ครั้งนั้นท่านพระราहुลเถร ได้ธารพระกรคู่บารมีแล้ว ก็  
 เสด็จไปบำเพ็ญสมณธรรมต่อ ณ ป่าอันธวัน ไม้ธารพระกร  
 ไผ่ยอดตาลนี้ ถือเป็นเสมือน รัตนเจ็ดประการ ประจำ  
 พระองค์ของพระเจ้าจักรพรรดิ หรือเสมือนเครื่องราช  
 กกุฎภัณฑ์ ของพระเจ้าแผ่นดิน ส่วนไม้ธารพระกร ไผ่ยอด  
 ตาล ของท่านพระราहुลเถร หรือของพระอริยเจ้าทั้งหลาย  
 แสดงถึงบารมีธรรม ของพระอริยเจ้าแต่ละองค์ ซึ่งนับว่า  
 สูงกว่า แก้วเจ็ดประการ ของพระเจ้าจักรพรรดิ หรือเครื่อง  
 ราชกกุฎภัณฑ์ ของพระราชา หรือพระเจ้าแผ่นดิน เพราะ  
 เป็นของพระอริยเจ้าผู้พ้นโลก เหนือโลก เหนือโลกียะธรรม  
 ทั้งปวง พระอริยะที่จะได้ ไม่เท่าเบิกไพร ไผ่ยอดตาล ต้อง  
 เป็นผู้มียักรธรรม ๔ ประการคือ ๑.ปฏิรูปเทสวาสะ อยู่ในถิ่น  
 ที่เหมาะ ๒. สัปปริสุปปัสสยะ สมาคมกับคนดี มีพระ  
 อริยเจ้าเป็นต้น ๓. อัตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ชอบ สิ่ง  
 สำคัญประการสุดท้ายคือ ข้อ ๔ ปุพเพกตปุญญตา ได้  
 กระทำความดีไว้แต่ปางก่อน จึงจะได้ จักรรัตน คือไม้เท้า  
 ประกอบบารมีธรรมนี้

**จักรรัตน ประกอบบารมี ของพระอริยเจ้า** ๑.  
 ธารพระกรไผ่ยอดตาล **จักรรัตน ประกอบบารมีธรรม**  
**ของพระเจ้าจักรพรรดิ** โดยธรรม ๑.ข้างแก้ว ๒.ม้าแก้ว ๓.  
 นางแก้ว ๔.ขุนคลังแก้ว ๕.ขุนพลแก้ว ๖. จักรแก้ว ๗.แก้ว

## มณี จักรรัตน์ ประกอบบารมีธรรม ของพระราชธิดา

๑.พระมหาพิชัยมงกุฏ ๒.พระแสงขรรค์ชัยศรี ๓.ธารพระกร  
๔.วาลวิชนี ๕.ฉลองพระบาท

**ต้นไม้นิพพาน** เป็นต้นไม้สูงประมาณ ห้า ถึงเจ็ด  
วา โคนต้นเท่าต้นแขน ลำต้นเลี้ยวเล็กขึ้นไปเรื่อย ๆ เปลือก  
ลำต้น เป็นลายเหมือนข้อไม้ มีใบเป็นพุ่มอยู่ปลายยอด  
เหมือนใบตาล ก้านใบมีหนามตามขอบเหมือนก้านตาล  
มีดอกเป็นช่อระย้าหักกลีบ สีขาวปนเหลืองม่น เรียกว่าไฟ  
นิพพาน มีเทวดาสีงสถิตในต้น เป็นต้นไม้ที่มีอายุยืนนาน  
ห้าร้อย ถึงพันปี เป็นไม้เนื้อแข็ง เป็นไม้สำหรับทำ  
ธารพระกร คู่บารมีของพระอริยบุคคล

**กล่าวว่า ท่านพระราหูเถระ ไม่เคยเหี้ยมดหลังบน  
เตียงตลอดเวลา ๑๒ พรรษา**(ช่วงปฏิบัติธรรม ก่อนเป็น  
พระอเสขบุคคล) อุปสมบท พระชนมายุ ๒๐ บำเพ็ญ  
วิปัสสนากรรมฐาน ๑๒ พรรษา บรรลุอรหัตผล พระชนมายุ  
๓๒ พรรษา ๑๒ ทรงเผยแผ่พระกรรมฐานมัชฌิมา ๑๐  
พรรษา เข้าสู่พระนิพพานเมื่อพระชนมายุได้ ๔๒ พรรษา

และยังมีพระมหาเถระเจ้าอื่นๆอีกเช่นพระสารีบุตรเถระ  
ไม่เคยเหี้ยมดหลังบนเตียงตลอด ๓๐ พรรษา พระมหาโมค  
คัลลานเถระก็เหมือนกัน. พระมหากัสสปเถระไม่เคยเหี้ยม  
ดหลังบนเตียง ๑๒๐ พรรษา พระอนุรุธเถระ ๕๕ พรรษา  
พระภัททิยเถระ ๓๐ พรรษา พระโสณเถระ ๑๘ พรรษา  
พระวัฏฐपालเถระ ๑๒ พรรษา พระอานนทเถระ ๑๕  
พรรษา พระพากุลเถระ ๘๐ พรรษา(หลังบวชเมื่ออายุ ๘๐  
อายุ ๑๖๐ พรรษา จึงนิพพาน) พระนาฬิกเถระ(นาลกเถระ)  
ไม่เคยเหี้ยมดหลังบนเตียงจนปรินิพพาน ในอิริยาบถยืน

หลังสำเร็จจอร์हतผลแล้ว ดำรงค์ชนมายุสังขารอยู่เพียง ๗ เดือน

**ท่านพระราหุลเถร** ทรงบรรลुพระอรหันต์ พร้อมด้วย มรรค ๔ ผล ๔ อภิญญา ๖ ปฏิสัมภีทา ๔ วิโมกข์ ๘ แล้ว กาลต่อมาก็มีกุลบุตร ที่ได้ทราบกิตติศัพท์ว่า ท่านพระราหุลเถรเจ้านั้น สมเด็จพระบรมศาสดาสถาปนาท่านเป็น เอตทัคคะในทาง **ผู้ใคร่ในการศึกษา** กุลบุตรที่มีธาตุเดียวกับท่านพระราหุลเถรเจ้า ก็เข้ามาเป็นสัทธินาริก และ อันเตวาสิก ศึกษาในสำนักของท่านพระราหุลเถรเจ้า ตามแบบอย่างทีพระองค์ท่านได้ศึกษามา เพื่อสืบทอดการตั้ง ความปรารถนา และเจตนารมณ์ของพระองค์ท่าน จำนวน ๑๐๐ รูปเศษ พระเถร ที่สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา ของ พระราหุลเถรเจ้าองค์หนึ่ง นามว่า **พระโกสิกะเถรเจ้า** เป็นต้น

พระราหุลเถรเจ้า ครั้นทรงบรรพชาเป็นสามเณร ทรง นุ่งห่มจีวร แบบมีรัดประคดพระอุระ(ปัจจุบันเรียกว่าห่มดอง) ครั้นได้อุปสมบท โดยเอหิภิกขุอุปสัมปทา จากพระสัมมา สัมพุทธเจ้าแล้ว ท่านพระราหุลเถรเจ้า ก็ยังทรงนุ่งห่มจีวร แบบรัดดอก อย่างครั้งเป็นสามเณร ตลอดมา จนเข้า นิพพาน

ต่อมาเมื่อพระราหุลเถรเจ้า นิพพานแล้ว สัทธินาริก ผู้สืบทอดพระกรรมฐานของพระราหุลเถรเจ้า ก็พากันห่ม จีวร แบบรัดประคดดอกกัน ตลอดมา พร้อมสืบทอดไม้เท้า ฝอยอดตาลของพระองค์ท่านด้วย

เมื่อถึงตติยสังคายนา พระกรรมฐานมัชฌิมา แบบ ลำดับ และการนุ่งห่มจีวร แบบรัดดอก ก็เผยแพร่มายังโดยพระ โมคคัลลีบุตรติสสเถรเจ้า เข้ามาถึงลังกาทวีป โดยพระมหิ

นทรเถรเจ้า มาสุวรรณภูมิโดย พระโสณเถรเจ้า พระอุตรเถรเจ้า ผ่านมาถึงยุคศรีทวารวดี ยุคสุโขทัย ยุคอยุธยา จนถึงยุครัตนโกสินทร์ จนถึงทุกวันนี้ที่เรียกว่า มหานิกาย

**พระราहुลเถรเจ้า** ท่านดำรงศพระชนม์สังขาร สมควรแก่กาลแล้ว ก็เสด็จดับขันธนิพพาน ณ พระแท่นปั้นทุกัมพลศิลาอาสน์ ของท้าวสักเทวราช บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เทวโลก เมื่อพระชนมายุได้ประมาณ ๔๒ พรรษา นิพพาน**ก่อนสมเด็จพระบรมศาสดา ๙ พรรษา** เมื่อพุทธกาลที่ ๓๖

พระราहुลเถรเจ้า นิพพานก่อน **พระสารีบุตรเถรเจ้า ๘ พรรษา** พระสารีบุตรนิพพาน วันปรุณมีเพ็ญ เดือน ๑๒ เมื่อพุทธกาลที่ ๔๔

พระราहुลเถรเจ้า นิพพานก่อน**พระโมคคัลลานเถรเจ้า ๘ พรรษา** พระโมคคัลลಾನะนิพพาน วันสิ้นเดือน ๑๒ คือ แรม ๑๕ ค่ำ เมื่อพุทธกาลที่ ๔๔

### **พระมหาสาวกประจำทิศยุคพุทธกาล**

**พระพุทธเจ้าสถิต ทิศเบื้องบน ทิศบูรพา** พระโกณฑัญญะเถรเจ้า ประจำธาตุดิน พระสงฆ์องค์แรกในพระพุทธศาสนา ผู้รู้ราตรีนาน**ทิศอาคเนย์** พระกัสสปเถรเจ้า องค์ปฐมสังคายนา รักษาพระธรรมวินัย **ทิศทักษิณ** พระสารีบุตรเถรเจ้าพระสารีบุตรเถรเจ้า พระอัครสาวกเบื้องขวาทางเลิศปัญญา **ทิศหรดี** พระอุบาลีเถรเจ้า รักษาพระวินัย **ทิศประจิม** พระอานนทเถรเจ้าประจำธาตุไฟ พุทธอุปัฏฐาก รักษาพระธรรม ทรงพหูสูตร**ทิศพายัพ** พระมหากัจจายนเถรเจ้ารักษาพระคัมภีร์มูลกัจจายน์ รักษาเนื้อความ **ทิศอุดร** พระโมคคัลลาเถรเจ้าประจำธาตุลม อัครสาวกเบื้องซ้ายเลิศทางอิทธิฤทธิ์

**ทิศอีสาน** เป็นทิศสุดท้าย **พระราहुลเถระเจ้า** ทรง  
ประจำทิศนี้ และสืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ

## **การสืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ**

### **พระพุทธศาสนา ยุคต้นพุทธกาล**

**พระราहुลเถระเจ้า** ทรงเป็นต้นสาย ต้นแบบ เป็นพระ  
อาจารย์ใหญ่พระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ ประจำต้น  
ยุคพุทธกาล

### **ยุคปลายพุทธกาล ถึงหลังพุทธกาลครั้ง ปฐม สังคายนา**

พระราहुลเถระเจ้า พระองค์ท่าน ทรงมีสหทธิวิหาริกใน  
ครั้งพุทธกาล พระองค์หนึ่งนามว่า **พระโกสิกะเถระเจ้า**  
เป็นผู้สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา องค์ต่อมา พระโกสิกะเถระ  
เจ้า ได้เข้าร่วมสังคายนา กับพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป

ปฐมสังคายนา ประการเรื่องพระสุภททะภิกษุผู้บวชเมื่อ  
แก่ กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย จึงปรารภที่จะทำให้พระ  
ธรรมวินัยรุ่งเรืองสืบไป ครั้งนั้น **พระมหากัสสปเถระเจ้า**  
เป็นประธาน และเป็นผู้ถาม **พระอุบาลีเถระเจ้า** เป็นผู้  
วิสัชนาพระวินัย **พระอานนท์เถระเจ้า** เป็นผู้วิสัชนาพระ  
ธรรม ประชุมสังคายนาที่ถ้ำสัตตบรรณคูหา ภูเขาเวภารบรร  
พต เมืองราชคฤห์ หลังเข้าพุทธปรินิพพานได้ สามเดือน  
โดยพระเจ้าอชาตศัตรู ทรงเป็นศาสนูปถัมภก สิ้นเวลา ๗  
เดือนจึงแล้วเสร็จ

### **พระพุทธศาสนา ยุคหลังพุทธกาล ครั้งสุดท้ายสังคายนา**

**พระมันลิกะเถระเจ้า** เป็นพระอาจารย์ใหญ่พระ  
กรรมฐานมัชฌิมา ประจำยุคหลังพุทธกาล ในดินแดนชมพู  
ทวีป ท่านประสูติหลังพุทธกาลล่วงแล้วได้ ๒๙ พรรษา

บรรพชาอุปสมบทในสำนักพระโกลกิเถระเจ้า ที่เมืองเวสาลี ศึกษาพระกรรมฐาน แบบมัชฌิมาในสำนัก **พระโกลกิเถระเจ้า** ท่านเป็นสัทธินาริก ของพระราหุลเถระเจ้า พระมันลิกะเถระเจ้า ท่านได้เข้าร่วมทุติยสังคายนา

ท่านนิพพานหลังพุทธกาลล่วงแล้วได้ ๑๑๔ ปี ชนอายุประมาณ ๘๕ พรรษา หลังท่านนิพพานแล้วบารมีธรรมของท่านยังแผ่ไปอีก ๕๐๐ ปี โดยท่านเจริญอิทธิบาทภาวนา เข้าสุขสัญญา ลหุสัญญา อธิฐานกายทิพย์ ดูแลรักษาพระศาสนา ต่อไปอีก ๕๐๐ ปี หลังเข้านิพพาน

**ทุติยสังคายนา** ประการเรื่องภิกษุวัชชีบุตร แสดงวัตถุ ๑๐ ประการนอกธรรมนอกวินัย **พระยศกัณทกบุตร** เป็นผู้ชักชวนให้พระอรหันต์ ๗๐๐ รูป ใน ๗๐๐ รูปนั้นมี **พระมันลิกะเถระเจ้า รวมอยู่ด้วย พระเวตะเป็นผู้ถาม พระสัพพกามิ เป็นผู้วิสัชนา** ประชุมทำที่วาสิการาม เมืองเวสาลี เมื่อพุทธกาลล่วงแล้วได้ ๑๐๐ ปี โดยพระเจ้ากาลาโศกราช เป็นศาสนูปถัมภก ทำสิ้นเวลา ๘ เดือนจึงเสร็จ

**พระมันลิกะเถระเจ้า** บอกพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ ให้แก่สัทธินาริกสืบต่อมา คือ **พระโสณกะเถระเจ้า**

**พระโสณกะเถระเจ้า** บอกพระกรรมฐานมัชฌิมา ให้กับ **พระสิคควะเถระเจ้า และพระจันทวัชชีเถระเจ้า**

**พระสิคควะเถระเจ้า** บอกพระกรรมฐานมัชฌิมาให้กับ **พระโมคคัลลบุตรติสสะเถระเจ้า และพระโสณันตะเถระเจ้า**

**พระจันทวัชชี** บอกพุทธพจน์ให้กับ **พระโมคคัลลบุตรติสสะเถระเจ้า และพระโสณันตะเถระเจ้า**

พระโมคคัลลีบุตรติสสะเถระเจ้า ขึ้นพระกรรมฐาน มัชฌิมาให้กับ **พระโสณเถระเจ้า และพระอุตตระเถระเจ้า** และให้สอบอารมณ์กับ **พระโสณัตตเถระเจ้า**

ต่อมา**พระโสณเถระเจ้า** บอกพระกรรมฐานมัชฌิมาให้กับ **พระชาลตะเถระเจ้า พระกิตตะเถระเจ้า พระภริยะเถระเจ้า**

**พระอุตตระเถระเจ้า** บอกกรรมฐานให้กับ **พระญาณเถระเจ้า** พระมหาเถรทั้ง ๔ พระองค์ได้เข้าร่วม ตติยสังคายนา คือ ๑.พระโมคคัลลีบุตรติสสะ ๒.พระโสณันตะเถระ ๓.พระโสณเถระ ๔.พระอุตตระเถระ

**พระพุทธศาสนา ยุคหลังพุทธกาล ครั้งตติยสังคายนา**

**พุทธกาล**ล่วงแล้วได้ประมาณ ๒๑๖ ปี ก่อนตติยสังคายนา จึงหมดพระกรรมฐานแบบสันโดธคือ การเจริญพระกรรมฐานแบบกองใด กองหนึ่ง อย่างใด อย่างหนึ่ง ของพระมหาสาวกทั้งหลาย เหลือแต่พระกรรมฐานมัชฌิมาแบบลำดับ เป็นพระกรรมฐานทางสายกลาง ของพระราหุลเถระเจ้า

เหตุที่เรียกพระกรรมฐาน **มัชฌิมา แบบลำดับ** เพราะเป็นพระกรรมฐานที่ไม่เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ในพระสมณกรรมฐานทั้ง ๔๐ กอง และเรียนเป็นลำดับไปจนครบ ๔๐ กอง เป็นการรวบรวมเอาพระสมณกรรมฐานทั้ง ๔๐ กอง และวิปัสสนาทั้งมวลไว้ในที่เดียวกัน

เพื่อไม่ให้พระสมณกรรมฐาน ๔๐กอง และพระวิปัสสนาทั้งมวล แตกกระจายสูญหายไปในทางปฏิบัติ (คือไม่เหลือ แต่ตำรา) อีกทั้งไม่ให้ความสำคัญกับพระกรรมฐานกองใด กองหนึ่ง

พระกรรมฐานแบบมัชฌิมา แบบลำดับ อันเป็นของ  
พระผู้เป็นเอตทัคคะ เป็นเลิศทาง เป็นผู้ใคร่ในการศึกษา  
ศีล สมาธิ ปัญญา คือ **พระราหุลเถระเจ้า**

ตติยสังคายนา ประรณเดียรถียมากมาย ปลอมบวชใน  
พระพุทธศาสนา เพราะมีลาภสักการะเกิดขึ้นมาก พระ  
อรหันต์ ๑,๐๐๐ รูป **พระโมคคัลลบุตรติสสะเถระเป็น**  
**ประธาน** ขณะนั้นพระชนมายุได้ ๑๑๘ พรรษา (ชนมายุ  
๑๒๐ ปีจึงเข้านิพพาน) ประชุมทำสังคายนาที่อโศการาม  
เมืองปาฏลิบุตร ประมาณปีพระพุทธศักราช ๒๓๔ โดย  
พระเจ้าอโศกมหาราช หรือพระเจ้าศรีธรรมมาโศกราช ทรง  
เป็นองค์ศาสนูปถัมภก สิ้นเวลา ๙ เดือนจึงเสร็จ

**พระโมคคัลลบุตรติสสะเถระเจ้า** ประสูติในเรือนของ  
นางโมคคัลลพราหมณ์ ได้นามว่า ติสสะมานพ ชนมายุได้  
๑๖ พรรษา **พระสิคคะเถระ** นำติสสะมานพ ออกบวชใน  
พระพุทธศาสนา เพื่อเรียน **พุทธมนต์** ติสสะมานพ  
บรรพชาแล้ว ได้บอกพระกรรมฐานมัชฌิมา เบื้องต้น มีปิติ  
ทั้งห้า พระยุดลทั้งหก สุขสมาธิสองให้สามเณรติสสะ เธอ  
ทำบริกรรม **พุทธโ** ในห้องพุทธานุสสติกรรมฐานนั้นอยู่  
ละสักกายทิฏฐิ ละความสงสัยพระรัตนไตร ดำรงอยู่ใน  
โสดาปัตติผลแล้ว

พระอาจารย์ คิดว่า ถ้าบอกพระกรรมฐานเพิ่มให้แก่  
สามเณรติสสะ เธอจะมีความขวนขวายน้อย ในการที่จะ  
เรียนเอา **พุทธพจน์**

**พระสิคคะเถระ** จึงส่งสามเณรติสสะ ไปเรียนพุทธ  
พจน์ จาก **พระจันทวชิรเถระเจ้า** ติสสะสามเณร ได้  
เรียนเอาพุทธพจน์นั้นทั้งหมด ยกเว้นวินัยปิฎก อุปสมบท  
แล้วยังไม่ได้พรรษา ทรงพระไตรปิฎก ครั้นพระอาจารย์

และอุปัชฌายะ นิพพานแล้ว ทรงเจริญกรรมฐานมัชฌิมา  
ต่อจนจบตามลำดับ และบรรลุพระอรหันต์ และได้บอกพระ  
กรรมฐานมัชฌิมา และพระพุทธรูป ธรรมวินัย แก่ภิกษุ  
เป็นจำนวนมาก

พระโมคคัลลีบุตรติสสะ เป็นพระอุปัชฌาย์ ของพระ  
มหินท์เถระเจ้า พระโสณเถระเจ้า พระอุตระเถระเจ้า

### **พระเจ้าอโศก ส่งพระสงฆ์ไปเผยแผ่พระศาสนา**

ท่านพระโมคคัลลีบุตรติสสะเถระเจ้า ครั้นทำตติยสังคาย  
นาเสร็จแล้ว จึงดำริว่า **ต่อไปภายหน้าว่าพระศาสนาจะ  
ดำรงมั่น ณ ที่ใด ครั้นพิจารณาแล้วท่านก็ทราบด้วย  
พระอนาคตังสญาณว่า พระศาสนาจะดำรงมั่นใน  
ปัจจุฉนตชนบท** ท่านจึงมอบให้ภิกษุเหล่านั้น ส่งท่านเหล่านี้นั้นไป  
ในรัฐนั้นๆ คือ

๑.พระมัทธัมมติกเถระ ไปกัสมীরคันธารรัฐ ๒.พระมหา  
เทวเถระ ไป มหิสกมณฑล ๓.พระรักขิตเถระ ไปแคว้น วณ  
วาสี ๔.พระโยนกธรรมรัต ไปแคว้นอปรินตกะ ๕.พระมหา  
ธรรมรักรัต ไปมหารัฐ ๖.พระมหารักขิตเถระ ไปโยนกโลก  
๗.พระมัทธิมเถระ ไปหิมวันตประเทศ **๘.พระมหินท์เถระไป  
ลังกาทวีป ๙.พระโสณเถระ พระอุตระเถระ ไป  
สุวรรณภูมิ**

พระโมคคัลลีบุตรติสสะเถระเจ้า ส่งพระโสณเถระ พระอุตระ  
ไปสุวรรณภูมิ แล้วสั่งว่า ผู้เป็นเจ้าผู้เจริญทั้งสอง เมื่อไปถึง  
สถานที่นั้นแล้ว จงประดิษฐานพระศาสนาในสุวรรณภูมินั้น

พระเถระเจ้าทั้งสองก็นมัสการ ลาพระโมคคัลลีบุตรติ  
สสะเถระเจ้า และพระภิกษุสงฆ์ แล้วออกมาจากที่ประชุม

คณะสงฆ์ที่จะไปดินแดน สุวรรณภูมิ มีพระเถระผู้ใหญ่  
หรือพระเถรองค์ใหญ่ ๕ รูป คือ **๑.พระโสณเถระเจ้า ๒.**

**พระอุตรเถระเจ้า ๓.พระชาลเถระเจ้า ๔.พระกิตเถระเจ้า ๕.พระภูริเถระเจ้า และพระสงฆ์**  
**ลัทธิวิhariก พระโสณเถระเจ้า พระอุตรเถระเจ้าอีก ๗ รูป คือ**  
**๑. พระญาณเถระ ๒. พระณิชาเถระ ๓.พระปฐวีเถระ ๔.**  
**พระชาตเถระ ๕.พระติสสะเถระ ๖.พระปาโสมเถระ ๗.พระ**  
**เตชิตเถระ รวม ๑๒ รูป**

**หลังตติยสังคายนาแล้ว** ไม่นาน คณะของพระโสณเถระ พระอุตรเถระ จึงเดินทางออกจาก อโศการามมหาวิหาร เมืองปาฏลิบุตร กรุงราชคฤห์ ในชมพูทวีป

มาแวะที่เกาะลังกาก่อน ในสมัยพระเจ้ากุฏิสี่วะทเว คณะของพระโสณเถระเจ้า ล่วงหน้ามาก่อน คณะของพระมหินทเถระเจ้า

คณะของพระโสณเถระเจ้า พระอุตรเถระเจ้า อยู่เกาะลังกานั้น ได้บอกพระกรรมฐานมัจฉิมา ให้กับ **พระจิตตกะเถระเจ้า**

กาลต่อมาพระจิตตกะเถระเจ้า เป็นอาจารย์บอกพระกรรมฐานมัจฉิมาให้กับ **พระอุบาลีเถระเจ้า** แห่งเกาะลังกา

### **ประวัติพระอุบาลี องค์แรก ของลังกา**

**พระอุบาลีเถระเจ้า** พระองค์ท่านประสูติที่เกาะลังกา หรือเรียกว่า ตามพินธุทวีป เมื่อพุทธกาลล่วงแล้วได้ประมาณ ๒๗๕ ปี **รัชสมัยพระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ** หลังสังคายนาครั้งแรกของลังกาล่วงมาแล้ว ได้ ๓๙ ปี

พระอุบาลีเถระเจ้าเข้านิพพาน เมื่อพุทธกาลล่วงแล้วได้ ๓๗๑ พรรษา ชนอายุ ๙๖ พรรษา **สมัยพระเจ้าเอฬารทมิฬ แห่งลังกาทวีป**

พระอุบาลีเถระเจ้า ไม่ทันเข้าร่วมการสังคายนาครั้งที่ ๒ ในเกาะลังกา(๔๓๖-๔๕๐) **พระอุบาลีเถระเจ้า** บรรพชา-

อุปสมบท กับพระจิตตกะเถรเจ้า ศึกษาพระกรรมฐาน มัชฌิมา แบบลำดับกับ พระจิตตกะเถรเจ้า

ต่อมาพระอุบาลีเถรเจ้า ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา ทางสมาธิกับ พระมันลิกะเถรเจ้า และศึกษาพระวินัยกับ พระสมณะเถรเจ้า ต่อมาพระอุบาลีได้ออกพระกรรมฐาน มัชฌิมา ให้แก่ พระอภัยเถรเจ้า

พระอุบาลีเถรเจ้า ได้รับสืบทอดไม้ไผ่ยอดตาลสีดำนิล ของพระราหุลเถรเจ้า มาจากพระมหินทเถรเจ้า ซึ่งต่อมา พระองค์ท่านได้มอบไม้เท้าไผ่ยอดตาลนี้ให้กับ **พระสังกยปะเถรเจ้า** สัทธิวิหาริกของท่าน ให้นำมายังดินแดน สุวรรณภูมิ

พระอุบาลีเถรเจ้า เข้านิพพานเมื่อพุทธกาลล่วงแล้วได้ ประมาณ ๓๗๑ ปี เมื่อสิริมายูได้ ๙๖พรรษา

หลังจากพระเจ้ากุกกุสีวะ สวรรคตแล้ว พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะขึ้นครองราช คณะของพระมหินทเถรเจ้า จึง เดินทางมายังเกาะลังกา

คณะของพระมหินทเถรเจ้า กับคณะพระโสณเถรเจ้า พระอุตตระเถรเจ้า ได้ร่วมกันทำสังคายนาครั้งแรกในเกาะ ลังกา นับเป็นครั้งที่ ๔ ของพระพุทธศาสนา และนับเป็น ครั้งแรก ของเกาะลังกา

**การสังคายนาในเกาะลังกา ครั้งแรก** ปรารภ จะให้ พระศาสนาประดิษฐานตั้งมั่น ในลังกา พระสงฆ์ ๖๘.๐๐๐ รูป มีพระมหินทเถร เป็นประธาน และเป็นผู้ถาม ทำที่อุทยาน เมืองอนุราชบุรี เมื่อปีพระพุทธศักราช ๒๓๖ โดย พระเจ้าเทวานัมปิยติสสะ เป็นองค์ศาสนูปถัมภก สิ้นเวลา ๑๐ เดือน จึงเสร็จ

**การสังคายนาครั้งที่สอง**(๔๓๖-๔๕๐) ของลังกา  
ปรารภพระสงฆ์ แดกกันเป็น ๒ พวก พวก**มหาวีหาร**(ศูนย์  
กลางการศึกษาพระพุทธศาสนา เคยเป็นที่พัก พระพุทธ  
โฆษาจารย์ ชาวชมพูทวีป เมื่อครั้งที่ท่านมาแปล  
คัมภีร์สิงห์ เป็น มคธ)

กับพวก**อภัยคีรีวิหาร** (วัดที่พระเจ้าวัฏฏคามณิเอภย  
สร้างถวาย พระติสสเถร ในเกาะลังกา) และค่านึงว่า สืบไป  
ภายหน้ากุลบุตรจะถอยปัญญา **ควรจาริกพระธรรมวินัย  
ลงในใบลาน** พระอรหันต์เจ้า ๕๐๐ รูป มีพระสัญญาปะเถร  
เจ้า พระจิรสะเถรเจ้า พระมัคคีเถรเจ้า รวมอยู่ด้วย ประชุม  
กันสวดซ้อมแล้วจารพุทธพจน์ลงในใบลาน ณ. **อาโลก  
เลณสถาน** ในมลชนบท ในลังกาทวีป โดยพระเจ้า  
วัฏฏคามณิเอภย เป็นศาสนูปถัมภก (ครั้งที่ ๕ ไม่เป็นที่  
รับรองทั่วไป)

ประมาณปีพระพุทธศักราช ๖๐๙ – ๖๕๓ พระอุปติสส  
เถร แห่งลังกาทวีป ปรารภกุลบุตรจะเลื่อมถอยปัญญา จึง  
นำเอากรรมฐานมัชฌิมา มารวมเป็นหมวดหมู่ แต่งคัมภีร์  
วิมุตติมรรค ขึ้นมา ในรัชสมัยวสกะ แห่งลังกา

ปีพระพุทธศักราช ๙๕๖ พระพุทธโฆษาจารย์ แต่ง  
คัมภีร์พระวิสุทธิมรรค โดยนำร่างเค้ามูลมาจาก คัมภีร์พระ  
วิมุตติมรรค และคัมภีร์พระไตรปิฎก ตรงกับรัชสมัยพระเจ้า  
มหานาม แห่งลังกา เพื่อแปลอรรถาธิบายสิงห์ กลับมา  
เป็นภาษามคธ

ปีพระพุทธศักราช ๑๘๐๐ เศษ พระมหารัตนปัญญา  
นักปราชญ์ แห่งล้านช้าง แต่งพระคัมภีร์มูลกรรมฐาน โดย  
นำเค้ามูลมาจาก คัมภีร์พระวิสุทธิมรรค คัมภีร์อภิธัมมัตถ

สังคหะ เพื่อให้กุลบุตรเข้าใจคัมภีร์วิสุทธิมรรค โดยภาษา  
ท้องถิ่น แต่งในรัชสมัยพญามังราย

### **คณะพระโสดนเถร พระอุตรเถร มานครศรีธรรมราช**

คณะของพระโสดนเถรเจ้า พระอุตรเถรเจ้า พักเผยแผ่  
พระศาสนาอยู่ในเกาะลังกา เป็นเวลาระยะหนึ่ง จึงเดินทาง  
ออกจากเกาะลังกา มานครตามพรลิงค์ หรือสิริธรรมราช  
หรือนครศรีธรรมราช

เมื่อมาจากเกาะลังกานั้น มีพระสงฆ์สังฆวิहारิก  
ติดตามมาอีก ๕ รูป คือ ๑.พระโสดนเถร ๒. พระขิตตะเถร  
๓. พระเสวกะเถร ๔. พระชินโสเถร ๕. พระपालะเถร รวม  
เป็น ๑๗ รูป

คณะพระโสดนเถร พระอุตรเถร พักเผยแผ่พระศาสนาที่  
นครศรีธรรมราช เป็นเวลาประมาณ ๓ ปี จึงเดินทางออก  
จากนครศรีธรรมราช มาสุวรรณภูมิ มีสังฆวิहारิก จาก  
นครศรีธรรมราช ติดตามจาริกมาด้วยอีก ๓ องค์ คือ ๑.พระ  
โกถันยาเถร ๒.พระปิตะเถร ๓.พระเชตุเถร รวมเป็น ๒๐  
องค์

### **คณะพระโสดนเถร พระอุตรเถร เดินทางมาถึง สุวรรณภูมิ**

**คณะของ พระโสดนเถรเจ้า พระอุตรเถรเจ้า  
พระชาลตะเถรเจ้า พระกิตตะเถรเจ้า และ พระภุริยะ  
เถรเจ้า** พร้อมคณะสงฆ์อีก ๑๕ รูปคือ ๑.พระญาณเถรเจ้า  
๒. พระณิชาเถรเจ้า ๓. พระปถวีเถรเจ้า ๔. พระชาติเถรเจ้า  
๕. พระติสสเถรเจ้า ๖. พระปาโสเถรเจ้า ๗. พระเตชิตะเถร  
เจ้า ๘. พระโสดนเถรเจ้า ๙. พระขิตตะเถรเจ้า ๑๐. พระเส  
วกะเถรเจ้า ๑๑. พระชินโสเถรเจ้า ๑๒. พระपालะเถรเจ้า ๑๓.  
พระโกถันยาเถร ๑๔. พระปิตะเถร ๑๕. พระเชตุเถร รวม

เป็นคณะพระสงฆ์ ๒๐ รูป ออกเดินทางมายังดินแดน  
สุวรรณภูมิ

คณะของพระโสณเถร พระอุตรเถร ออกจาก  
นครศรีธรรมราช (นครตาพรลิงค์) เข้าอ่าวจินหลิน (อ่าวไทย)  
มาขึ้นที่เมืองศรีสุวรรณ (เมืองนครปฐม) อันเป็นเมืองน้อย  
เป็นเมืองท่าชายทะเล เมื่อประมาณพุทธกาลล่วงแล้วได้  
**๒๗๔ ปี** สมัยพระเจ้าศรีสุวรรณวงศ์ที่ ๑

แถบนี้มีเมืองพระรถ (ชลบุรี) เมืองพลิบพลี (เพชรบุรี)  
เมืองดักศิลามหานคร เมืองโกสัมพี เมืองสาวัตถี เมือง  
สุวรรณสังข์ (อุทอง-สุพรรณบุรี) เมืองนครไชยศรี เมืองคูบัว  
(ราชบุรี) เมืองคูเมือง (สิงห์บุรี) เมืองอุตะเภา(ชัยนาท) เมือง  
จันเสน เมืองบน (นครสวรรค์) ดงละคร(ปราจีนบุรี) เมืองศรี  
เทพ(เพชรบูรณ์)

ปีพระพุทธศักราช ๒๗๔ นั้น อาณาจักรพุนัน กำลังรุ่ง  
เรือง แต่ไม่ได้แผ่ขยายอำนาจมาถึงเมืองเหล่านี้ เมือง  
เหล่านี้จึงตั้งตัวเป็นอิสระอยู่ทุกเมือง

ยุคสุวรรณภูมิ มีศูนย์กลางอยู่ที่ เมืองดักศิลามหานคร  
และเมืองสุวรรณสังข์ (อุทอง) เพราะเป็นเมืองใหญ่ ภาค  
กลาง

ส่วนทางทิศเหนือ คือเมืองศรีเทพ (เพชรบูรณ์) เป็น  
เมืองใหญ่ เมืองเหล่านี้รวมเรียกว่า ดินแดนสุวรรณภูมิ

ที่ในดินแดนสุวรรณภูมิครั้งนั้น มีคนจำพวกหนึ่ง เป็น  
พวกชาวเกาะ เรียกว่าพวกผีเสื้อน้ำ เป็นผู้มีจิตใจร้าย มา  
จากเกาะกลางทะเล ชอบกินเด็กทารกทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว  
ในวัง ของพระเจ้าศรีสุวรรณ เมืองศรีสุวรรณ (นครปฐม) ครั้น  
กินเด็กแล้วก็กลับไปเกาะกลางทะเล มหาสมุทร

ขณะนั้นมีเด็กทารกคนหนึ่งคลอดในวัง ผุ่งชน  
ทั้งหลายเมืองศรีสุวรรณ (นครปฐม) เห็นคณะของ พระโสณ  
เถระเจ้า พระอุตตระเถระเจ้า นุ่งห่มอย่างสมณะ คนเมืองศรี  
สุวรรณไม่เคยเห็น ก็สำคัญผิดคิดว่าเป็นพวกของ นาง  
มนุษย์กินคน ผีเสื้อน้ำ คนทั้งหลายก็กล่าวว่า พวกนาง  
มนุษย์กินคนใจร้าย ผีเสื้อน้ำ ของพวกเราทั้งหลายมาแล้ว

คณะของพระโสณเถระเจ้า พระอุตตระเถระเจ้า ก็กล่าวว่า  
**พวกเราเป็นสมณะถือศีล ไม่ฆ่าสัตว์ มีกัลยาณธรรม  
จะเป็นพวกของมนุษย์กินคน ห้ามได้** ท่านกล่าวยังไม่  
ทันจบ พวกผีเสื้อน้ำ มนุษย์กินคนนั้นก็มา

ขณะนั้นพวกมนุษย์กินคนใจร้าย ได้ออกมากับ  
พวกพ้องด้วย **กล่าวว่าจะมากินทารกทั้งหลาย ของ  
ชาวเมืองศรีสุวรรณ** พวกชาวเมืองศรีสุวรรณพากันเห็น  
พวกนางมนุษย์กินคน ใจร้าย ก็พากันหวีดร้องทั่วไป พวก  
ผู้ใหญ่ทั้งหลายก็ตั้งกองระวังรักษา ณ ที่นั้นอยู่โดยรอบ

คณะของพระเถระเจ้าทั้งหลายก็ แสดงตนให้ใหญ่กว่า  
พวกมนุษย์กินคนทั้งหลาย ๑ เห็นเข้าก็พากันกลัวหนีออก  
ทะเลไปเกาะกลางสมุทร พวกชาวเมืองศรีสุวรรณ ก็พากัน  
ชมชอบเคารพนับถือ คณะของพระโสณ พระอุตตระเถระ

### **คณะพระโสณเถระ พระอุตตระเถระ เทศนา โปรดชาวเมือง**

พระโสณเถระเจ้าเลือกเทศนา **พรหมชาลสูตร** เพราะ  
คนสมัยนั้นมีจิตใจร้ายชอบทำปานาติบาต กินคน ไม่มี  
กัลยาณธรรม

คำว่าผีเสื้อน้ำ หมายถึงคนมีจิตใจร้าย ใจบาป ไม่มีศีล  
ไม่มีธรรม เป็นชาวเกาะชาวประมง พระโสณเถระเจ้า เทศ  
สอนให้ชนทั้งหลาย เมืองศรีสุวรรณ (นครปฐม) อยู่ในธรรม

นองครองธรรม มีศีล มีกัลยาณธรรม ครั้งนั้นชาวเมืองศรี  
สุวรรณจำนวนมาก ค้ำรงอยู่ในไตรสรณคม และศีล  
ทั้งหลาย

ชาวเมืองศรีสุวรรณ ส่วนใหญ่เป็นชนชาติ **มอญ**  
**โบราณ** นับถือ ศาสนาพราหมณ์ นับถือผี ต่อมาเมื่อมีคนชาว  
เมืองศรีสุวรรณค่อยๆ เข้ามาบรรพชาอุปสมบทกันมากขึ้น  
ตามลำดับ โดยมีพระโสณเถร เป็นพระอุปัชฌาย์

พระเจ้าศรีสุวรรณวงศ์ที่ ๑ เมืองศรีสุวรรณ ทรง  
เลื่อมใส คณะของพระโสณเถร พระอุตรเถร ทรงสร้าง  
**วัดปฐุมโพธิ์คุณ** (ปัจจุบันคือ วัดพระปฐมเจดีย์ ปฐุมโพธิ์  
คุณ หมายถึงคุณแห่งพระพุทธเจ้า) ถวายพระมหาเถร  
ผู้ใหญ่ทั้ง ๕ รูป และคณะสังฆวิहारิกของท่านอีก ๑๕ รูป  
อยู่จำพรรษา ณ.วัดปฐุมโพธิ์คุณ เมืองศรีสุวรรณ

คณะของพระโสณเถรเจ้า และพระอุตรเถรเจ้า ได้  
อัญเชิญหน่อพระศรีมหาโพธิ์ จากพุทธคยา ในชมพูทวีป  
และพระบรมสารีริกธาตุ ของพระพุทธเจ้ามาด้วยทะนาน  
หนึ่ง ทั้งสองสิ่งนี้ พระเจ้าอโศกมหาราช พระราชทานให้  
มาในครั้งนั้นด้วย เพื่อนำไปประดิษฐานพระพุทธศาสนาใน  
นานาประเทศ

ปัจจุบันนี้ หน่อพระศรีมหาโพธิ์ซึ่งคณะของพระโสณ  
เถร พระอุตรเถร นำมาได้สูญหายไปแล้ว ส่วนพระบรม  
สารีริกธาตุจำนวนหนึ่ง อยู่ในองค์พระปฐมเจดีย์องค์เดิม  
ข้างใน

### **บุชณียวัตถุ สำคัญ ยุคสุวรรณภูมิ**

**๑.พระธาตุเจดีย์** พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงแจก  
พระบรมสารีริกธาตุ ไปประดิษฐานในประเทศต่าง ครั้งนั้น  
คณะของ พระโสณเถร พระอุตรเถร ได้นำพระบรม

สารีริกธาตุ มาสุวรรณภูมิในครั้งนั้นด้วย ปัจจุบันบรรจุอยู่ใน  
พระเจดีย์องค์ใน ของพระเจดีย์ วัดปทุมเจดีย์

**๒.บริโศกเจดีย์** คณะของพระโสณเถร พระอุตระเถร  
ได้หน่อพระศรีมหาโพธิ์มาจากพุทธคยา มาปลูกไว้ที่วัด  
ปทุมโพธิ์คุณ(วัดประปทุมเจดีย์) ต้นเดิมสูญหายไม่มีเค้าเดิม  
เหลืออยู่

ต่อมามีกุลบุตรเลื่อมใสบรรพชาอุปสมบทกันมากแล้ว  
ใน เมืองศรีสุวรรณ(นครปฐม) พระมหาเถรผู้ใหญ่ทั้ง ๕  
พระองค์ก็ได้ แยกย้ายกันไป เผยแผ่ ตั้งพระศาสนาตาม  
เมืองต่างๆ

### **พระพุทธศาสนา ยุคสุวรรณภูมิ**

พระพุทธศาสนาตั้งมั่นในดินแดนสุวรรณภูมิ

**ยุคต้นสุวรรณภูมิ** ตรงกับอาณาจักรฟูนัน กำลัง  
รุ่งเรือง **อาณาจักรฟูนัน** เป็นอาณาจักรเก่าแก่ ในดินแดน  
สุวรรณภูมิ มีอำนาจรุ่งเรืองมานานกว่า ๕๐๐ ปี แผ่อำนาจ  
ไปทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของดินแดนที่เป็นราช  
อาณาจักรไทย และภาคใต้ของดินแดนที่เป็นประเทศลาว  
ทางใต้ถึงแหลมมาลายู ทางตอนใต้ของเวียดนาม และมี  
อำนาจเหนืออาณาจักรขอมด้วย

ศูนย์กลางของ ยุคสุวรรณภูมิคือ **เมืองดักกศิลา  
มหานคร** ซึ่งเป็นเมืองใหญ่ มีเมืองน้อยเป็นบริวารคือ เมือง  
สาวัตถี เมืองโกสัมพี(อยู่ใกล้เมืองดักกศิลามหานคร) เมือง  
ทวารบุรี เมืองสันตะนาหะ เมืองอะเส เมืองสุวรรณสังข์ (อุ  
ทอง) เป็นต้นส่วนเมืองศรีสุวรรณ(นครปฐม) ยังเป็นเมืองใกล้  
ชายทะเล ฯลฯ

**หมายเหตุ** เมืองใหญ่ เมืองน้อยทั้งปวงในแถบนี้ต่างตั้งนามเมืองเลียนแบบ เมืองในดินแดนชมพูทวีป และเมืองตามลัทธิพราหมณ์

เมืองต่างๆเหล่านี้ต่าง ตั้งตัวเป็นอิสระแก่กัน ยังไม่รวมเป็นแวนแคว้น เมืองศรีสุวรรณ(เมืองนครปฐม) เป็นเมืองที่พระโสณเถระเจ้า พระอุตรเถระเจ้า ขึ้นมาประกาศศาสนาเป็นครั้งแรก

ยุคสุวรรณภูมิ ปีพระพุทธศักราช ๒๗๔ นั้น เมืองที่มีอำนาจมากที่สุดคือ **เมืองดักกศิลามหานคร** ชาวเมืองเป็นชนชาติมอญโบราณ

ถึงประมาณปีพระพุทธศักราช ๒๙๐-๓๐๖ ในยุคสุวรรณภูมินั้น **พญาสักรดำ** เจ้าผู้ครองเมืองดักกศิลามหานคร ทำการลบศักราช ตั้งจุลศักราชขึ้นมาใหม่

สิ้นสมัยพญาสักรดำแล้ว เมืองดักกศิลามหานคร ก็เสื่อมหมดอำนาจลงตามลำดับ และหมดอำนาจไปในที่สุด ต่อมาเมืองสุวรรณสังข์ (อุททอง) เริ่มมีอำนาจรุ่งเรืองขึ้นมา จนเข้าถึงยุคศรีทวารวดี เมืองสุวรรณสังข์ จึงเปลี่ยนนามมาเป็นเมืองทวารวดี หรือเมืองศรีทวารวดี

พระพุทธศาสนา เริ่มต้นขึ้นในยุคสุวรรณภูมิ เริ่มตั้งแต่ประมาณปีพระพุทธศักราช ๒๗๔ - ๔๖๗ รวมระยะเวลานาน ๑๙๓ ปี

### **ประวัติ การเผยแผร พระศาสนาของ พระโสณเถระเจ้า**

พระโสณเถระเจ้า เป็นสัทธีวาทิกของ **พระโมคคัลบุตรดิศสเถระ** ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา กับพระโมคคัลลบุตรดิศสเถระ และ**พระโสณันตะเถระเจ้า** ในดินแดน

ชมพุทธรูป เดินทางมา ถึงยังดินแดนสุวรรณภูมิ ประมาณ พุทธกาลล่วงแล้วได้ ๒๗๔ ปี เดิมท่านสถิต **วัดปฐมโพธิ์คุณ** (วัดปฐมเจดีย์) เมืองศรีสุวรรณ (มอญ นครปฐม) อยู่เมืองศรีสุวรรณ ๘ ปี

พุทธรกาลล่วงแล้วได้ ๒๘๒ ปี **พระโสณเถระเจ้า** พระอุตรเถระเจ้า พระณิชาเถระ พระชาติเถระ พระติสสเถระ ออกเดินทางไปตั้งพระศาสนา ที่เมืองสุวรรณสังข์ (อุททอง) สถิตวัดท้าวอุททอง เมืองสุวรรณสังข์ (อุททอง) ตรงกับรัชสมัยพระเจ้าท้าวอุททองที่ ๑ เมืองสุวรรณสังข์ (อุททอง)

พระเจ้าท้าวอุททองที่ ๑ สถาปนา พระโสณเถระเจ้าเป็น **พระราชสามิรามมหาเถระเจ้า** เป็นใหญ่กว่าพระสงฆ์ทั้งปวงในเมืองสุวรรณสังข์ (อุททอง) พระโสณเถระเจ้านิพพานที่เมืองอุททอง เมื่อพระชนมายุได้ประมาณ ๘๙ พรรษา

### **ลำดับ พระราชาธิราช เมืองสุวรรณสังข์**

(อุททอง สุพรรณบุรี)

**๑.พระเจ้าท้าวอุททองที่ ๑** เมืองสุวรรณสังข์ (เมืองอุททอง)

๒๘๒ - ๒๙๘ ๑๖ ปี

**๒.พระเจ้าท้าวอุททองที่ ๒** เมืองสุวรรณสังข์ (เมืองอุททอง)

๒๙๘ - ๓๑๘ ๒๐ ปี

**๓.พระเจ้าท้าวอุททองที่ ๓** เมืองสุวรรณสังข์ (เมืองอุททอง)

๓๑๘ - ๓๒๕ ๗ ปี

(เปลี่ยนจากราชวงศ์ อุททอง มาเป็นราชวงศ์

กะลิงคะ)

**๔.พระเจ้ากะลิงคะราชที่ ๑** เมืองสุวรรณสังข์ (เมืองอุ

ททอง) ๓๒๕-๓๖๑ ๓๖ ปี

**๕.พระเจ้ากะลิงคระราชที่ ๒** เมืองสุวรรณสังข์ (เมืองอุทอง) ๓๖๑-๓๘๘ ๒๗ ปี

(เปลี่ยนเป็น ราชวงศ์ ชัยเชษฐ)

**๖.พระเจ้าชัยเชษฐา** เมืองสุวรรณสังข์ (เมืองอุทอง) ๓๘๘-๔๔๔ ๕๖ ปี

**๗.พระเจ้าชัยฟาราช** เมืองสุวรรณสังข์ (เมืองอุทอง) ๔๔๔-๔๖๗ ๒๓ ปี

สมัยพระเจ้าชัยฟ้า ตรงกับรัชสมัยพระเจ้าวิสุทธิคามณี อภัย ครองราชในอนุราชบุรี เมืองลังกา พระเจ้าวิสุทธิคามณี อภัย ได้ทำสังคายนาพระไตรปิฎกปรารภสงฆ์แตกเป็นสอง ฝ่าย ภายหลังกุลบุตรจะถอยปัญญา ควรจะจารึกพระธรรม วินัยลงในใบลาน พระอรหัน ๕๐๐ รูปร่วมทำสังคายนา ณ อาโลกเลณสถาน ในมลายชนบท พระเจ้าวิสุทธิคามณีอภัย ทรงเป็นศาสนูปถัมภก

### **ศรีพระอริยะสงฆ์**

### **สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ**

เมืองสุวรรณสังข์(อุทอง สุพรรณบุรี)

**๑.พระราชสามิรามมหาเถรเจ้า** พระนามเดิมว่า พระโสณเถรเจ้า สติวัตตปฐมโพธิคุณ เมืองสุวรรณสังข์ สมัยพระเจ้าท้าวอุทองที่ ๑ นิพพานในรัชกาลนั้น อายุได้ ๘๙ พรรษา

**๒.พระราชสามิรามมหาเถรเจ้า** พระนามเดิมว่า พระชาลตะเถรเจ้า สติวัตตปฐมโพธิคุณ เมืองสุวรรณสังข์ สมัยพระเจ้าท้าวอุทองที่ ๒ นิพพานเมื่ออายุได้ ๙๐ พรรษา สมัยพระเจ้าท้าวอุทองที่ ๓

**๓.พระราชสามีรามมหาเถรเจ้า** พระนามเดิมว่า พระญาณเถรเจ้า สถิตวัดท่าวุ่งทอง สมัยพระเจ้ากะลิงคะราชที่ ๑ เมืองสุวรรณสังข์ (เมืองวุ่งทอง)

พระญาณเถรเจ้า เดิมสถิตวัดปลุมโพธิ์คุณ (วัดพระปลุมเจดีย์) เป็นศิษย์ พระอุตรเถรเจ้า ต่อมาพระญาณเถรเจ้า บอกพระกรรมฐานมัทธมาให้แก่ พระราชสามีรามมหาเถรเจ้า (เพชร)

**๔.พระราชสามีรามมหาเถรเจ้า** มีพระนามเดิมว่า **เพชร** สถิตวัดท่าวุ่งทอง เมืองสุวรรณสังข์(วุ่งทอง) สมัยพระเจ้ากะลิงคะราชที่ ๒ พระราชสามีรามมหาเถรเจ้า(เพชร) บอกพระกรรมฐานมัทธมาให้กับ พระสิทธาจารย์ญาณเถรเจ้า(ด้าง)

พระเจ้ากะลิงคะราชที่ ๒ ตั้งพระเถร ไว้ผู้ช่วยงาน พระราชสามีรามมหาเถรเจ้า ๔ พระองค์ ดังนี้คือ

๑.พระสิทธาบุรพาเถร ทำหน้าที่ประจำเขตอยู่ทิศตะวันออก

๒.พระสิทธาปัจฉิมาเถร ทำหน้าที่ประจำเขตอยู่ทิศตก

๓.พระสิทธาทักขิณาเถร ทำหน้าที่ประจำเขตอยู่ทิศใต้

๔.พระสิทธาอุตราเถร ทำหน้าที่ประจำเขตอยู่ทิศทิศเหนือ

พระราชสามีรามมหาเถรเจ้า (เพชร) ประสูติเมื่อพุทธกาลล่วงแล้วได้ประมาณ ๒๘๐ ปี สมัยพระเจ้าศรีสุวรรณที่ ๑ เมืองศรีสุวรรณ (นครปลุม) บรรพชา-อุปสมบทกับพระญาณเถรเจ้า วัดปลุมโพธิ์คุณ เมืองศรีสุวรรณ ศึกษาพระกรรมฐานมัทธมากับ **พระญาณเถรเจ้า**

ต่อมาพระราชสามีรามมหาเถรเจ้า (เพชร) ได้ย้ายตามพระญาณเถรเจ้า องค์พระอุปัชฌาย์ ไปสถิตวัดท้าวอุทอง เมืองสุวรรณสังข์(อุทอง)

ต่อมาพระราชสามีรามมหาเถรเจ้า(เพชร) ทรงศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ กับ **พระอุบาลีเถรเจ้า** แห่งเกาะลังกา ทางสมาธิจิต

พุทธกาลล่วงแล้วได้ประมาณ ๓๖๐ ปี ตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าเอฬารทมิฬ แห่งลังกา มีคณะสงฆ์ลังกาเดินทางมาสุวรรณภูมิ ๓พระองค์คือ **พระสังฆูปะเถรเจ้า ๑ พระจิระเถรเจ้า ๑ พระมคค์เถรเจ้า ๑** โดยมีพระสังฆูปะเถรเจ้า เป็นหัวหน้าคณะ

คณะสงฆ์ลังกา ได้มอบไม้เท้าไผ่ยอดตาลสีดำ ยาวสามศอก ของพระราหุลเถรเจ้า ให้กับพระราชสามีรามมหาเถรเจ้า(เพชร) ซึ่งพระอุบาลีเถรเจ้า พระมหาเถร แห่งลังกา มีคำสั่งให้ คณะของพระสังฆูปะเถรเจ้า นำามอบให้พระราชสามีรามมหาเถรเจ้า(เพชร) ที่วัดท้าวอุทอง เมืองสุวรรณสังข์(อุทอง) **เพราะเหตุว่า จะเป็นดินแดนที่รุ่งเรือง ของพระพุทธศาสนาต่อไปในกาลภายหน้า** อีกทั้งพระราชสามีรามมหาเถรเจ้า ได้เป็นศิษย์ ศึกษาพระกรรมฐานจากพระอุบาลีเถรเจ้าด้วย

พระราชสามีรามมหาเถรเจ้า(เพชร)ได้นำไม้เท้าไผ่ ยอดตาล ของพระอุบาลีเถรเจ้า แห่งลังกา ผู้เป็นพระอาจารย์ ตั้งบูชาไว้ ที่วัดท้าวอุทอง เมืองสุวรรณสังข์ (อุทอง) และพระองค์ท่านเอง ทรงใช้ไม้เท้าเบ็กไพร ไผ่ยอดตาล ที่รับสืบทอดมาจาก พระอุตระเถรเจ้า

พระราชสาหมีรามมหาเถรเจ้า(เพชร) เข้านิพพาน เมื่อ พุทธกาลล่วงแล้วได้ประมาณ ๓๖๗ พรรษา พระชนมายุได้ ประมาณ ๘๗ พรรษา

พระองค์ท่าน นิพพาน ที่เมืองสุวรรณสังข์ (เมืองอุทอง) ต่อมาบารมีธรรมของพระราชสาหมีรามมหาเถรเจ้า (เพชร) ยังแผ่ไปอีกประมาณ ๔๕๐ ปี หลังพระองค์ท่าน นิพพาน

พระราชสาหมีรามมหาเถรเจ้า(เพชร) นับเป็นพระ อาจารย์ใหญ่กรรมฐานมัชฌิมา ประจำยุคศรีทวาราวดี

**๕. พระสิทธาจารย์ญาณเถรเจ้า** มีพระนามเดิมว่า **ด้วง** สถิตวัดศรีสุวรรณ เมืองสุวรรณสังข์(อุทอง) สมัย **พระเจ้าชัยเชษฐา** พระสิทธาจารย์ญาณเถรเจ้า(ด้วง) พระองค์ท่านเป็นสังฆวิहारิกของ พระราชสาหมีรามมหาเถร เจ้า(เพชร)

พระสิทธาจารย์ญาณเถรเจ้า(ด้วง)ท่านบอกพระ กรรมฐานมัชฌิมาให้กับ พระสิทธาจารย์ญาณเถรเจ้า (อิง)

วัดศรีสุวรรณ เมืองสุวรรณสังข์ เป็นวัดประจำรัชกาล ของ พระเจ้าชัยเชษฐาฯ สร้างถวาย พระสิทธาจารย์ญาณ เถรเจ้า (ด้วง)

**๖.พระสิทธาจารย์ญาณเถรเจ้า** มีพระนามเดิมว่า **อิง** สถิตวัดศรีสุวรรณ เมืองสุวรรณสังข์ (อุทอง) สมัยพระเจ้าชัย ฟ้าราชา

ท่านเป็นสังฆวิहारิก ของพระสิทธาจารย์ญาณเถรเจ้า (ด้วง) พระสิทธาจารย์ญาณเถร(อิง) บอกพระกรรมฐาน แบบ มัชฌิมาให้กับ พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า (ใจ)

หมดยุค พระอริยมหาเถรเจ้า ประจำยุคสุวรรณภูมิ เมืองสุวรรณสังข์ (เมืองอุทอง)

## **ประวัติ การเผยแพร่ พระศาสนาของ พระอุตรเถระเจ้า**

พระอุตรเถระเจ้า เป็นสัทธีวาทิกของ **พระโมคคัลลบุตรติสสเถระ** ศึกษาพระกรรมฐานมั่งคั่งมากับพระโมคคัลลบุตรติสสเถระ และ**พระโสณันตะเถระเจ้า** ในดินแดนชมพูทวีป พระอุตรเถระเจ้า บอกพระกรรมฐานมั่งคั่งมา ให้กับ **พระญาณเถระเจ้า** ซึ่งเดินทางมาจากชมพูทวีปด้วยกัน

พระอุตรเถระเจ้า เดินทางมาถึงยังดินแดนสุวรรณภูมิ เมื่อประมาณพุทธกาลล่วงแล้วได้ ๒๗๔ ปี สถิตวัดปลุมโพธิ์คุณ(วัดพระปลุมเจดีย์)

กาลต่อมา พระเจ้าสุวรรณวงศ์ที่ ๒ เมืองศรีสุวรรณ (นครปฐม) สถาปนาให้ท่านเป็น **พระราชสามิรามมหาเถระเจ้า** สถิตวัดปลุมโพธิ์คุณ(วัดปลุมเจดีย์) เป็นใหญ่กว่าสงฆ์ทั้งปวงใน เมืองศรีสุวรรณ พระอุตรเถระเจ้านิพพาน ในรัชสมัยพระเจ้าศรีสุวรรณวงศ์ที่ ๓ เมื่อชนมายุได้ประมาณ ๙๓ พรรษา

### **ลำดับพระราชอิริยาบถเมือง ศรีสุวรรณ (มอญ นครปฐม)** (เป็นชนชาติมอญโบราณ)

**๑.พระเจ้าศรีสุวรรณวงศ์ที่ ๑** ตั้งแต่พ.ศ. ๒๖๘ ถึง ๒๘๖ รวม ๑๘ ปี พระเจ้าศรีสุวรรณวงศ์ที่ ๑ ครองเมืองศรีสุวรรณ ก่อนคณะพระโสณเถระเจ้า พระอุตรเถระเจ้า มาประดิษฐานพระศาสนา ๖ ปี

**๒.พระเจ้าศรีสุวรรณวงศ์ที่ ๒** ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๘๖ ถึงพ.ศ. ๓๒๗ รวม ๔๑ ปี

**๓ พระเจ้าศรีสุวรรณวงศ์ที่ ๓** ตั้งแต่พ.ศ. ๓๒๗ ถึงพ.ศ. ๓๔๗ รวม ๒๐ ปี

- ๔.พระเจ้าสิงห์ชัย** ตั้งแต่พ.ศ.๓๔๗ ถึง พ.ศ.๓๕๖ รวม ๘ ปี
- ๕.พระเจ้าสุวรรณสิงห์** ตั้งแต่พ.ศ.๓๕๕ ถึงพ.ศ.๓๘๐ รวม ๒๕ ปี
- ๖.พระเจ้าสิงห์ทอง** ตั้งแต่พ.ศ.๓๘๐ ถึงพ.ศ.๓๙๙ รวม ๑๙ ปี
- ๗.พระเจ้าสิงห์หล** ตั้งแต่พ.ศ.๓๙๙ ถึง พ.ศ.๔๒๓ รวม ๒๔ ปี
- ๘. พระเจ้าสิงห์ชาติ** ตั้งแต่พ.ศ.๔๒๓ ถึง พ.ศ.๔๔๑ รวม ๑๘ ปี
- ผ่านพ้นยุคสุวรรณภูมิ เข้าถึงยุคศรีทวาราวดี

-----

**ศรีพระอริยะสงฆ์ผู้สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา**  
**เมืองศรีสุวรรณ(นครปฐม) ยุคสุวรรณภูมิ**

- ๑. พระราชสามีรามมหาเถรเจ้า** มีพระนามเดิมว่า พระอุตรเถรเจ้า สถิตวัดปฐมโพธิ์คุณ เมืองศรีสุวรรณ สมัยพระเจ้าศรีสุวรรณวงศ์ที่๑-๒-๓
- ๒. พระราชสามีรามมหาเถรเจ้า** มีพระนามเดิมว่า พระเสวกะเถรเจ้า สถิตวัดปฐมโพธิ์คุณ เมืองศรีสุวรรณ สมัยพระเจ้าสิงห์ชัย ถึง สมัยพระเจ้าสุวรรณสิงห์
- ๓. พระราชสามีรามมหาเถรเจ้า** มีพระนามเดิมว่า พระสีหิตะเถรเจ้า สถิตวัดปฐมโพธิ์คุณ เมืองศรีสุวรรณ สมัยพระเจ้าสุวรรณสิงห์ ถึงสมัยพระเจ้าสิงห์ทอง
- ๔. พระราชสามีรามมหาเถรเจ้า** มีพระนามเดิมว่า พระปาลมุตเถรเจ้า สถิตวัดปฐมโพธิ์คุณ เมืองศรีสุวรรณ สมัยพระเจ้าสิงห์หล ถึง สมัยพระเจ้าสิงห์ชาติ

ผ่านพ้นยุคสุวรรณภูมิ เมืองศรีสุวรรณ(นครปฐม)  
อาณาจักรฟูนัน เริ่มเสื่อมถอยลง เมืองศรีสุวรรณ(นครปฐม)  
เข้าไปรวมอยู่กับ อาณาจักรศรีทวารวดี เข้าสู่ยุคศรีทวารวดี

### **ประวัติ การเผยแพร่ พระศาสนาของ พระชาลตะเถรเจ้า**

พระชาลตะเถรเจ้านั้นเป็น สัทธินิพพานของ พระโสณเถรเจ้า ศึกษาพระกรรมฐานมั่งคั่งมากับพระโสณเถรเจ้า พระชาลตะเถรเจ้า เดินทางมายังดินแดนสุวรรณภูมิ เมื่อพุทธกาลล่วงแล้วได้ ๒๗๔ ปี เติมสถิตวัดปฐมโพธิ์คุณ (ปฐมเจดีย์) เมืองศรีสุวรรณ (นครปฐม)

ภายหลังเมื่อพระโสณเถรเจ้า เข้านิพพานแล้ว พระชาลตะเถรเจ้า ได้รับอาราธนาจาก พระเจ้าท้าวอุทองที่ ๒ ให้ไปสถิตวัดท้าวอุทอง เมืองสุวรรณสังข์(อุทอง) พระเจ้าท้าวอุทองที่ ๒ สถาปนาให้ท่านเป็น พระราชสามิรามมหาเถรเจ้า เป็นใหญ่กว่าสงฆ์ทั้งปวงใน เมืองสุวรรณสังข์(อุทอง) ต่อจากพระโสณเถรเจ้า

พระชาลตะเถรเจ้า เข้านิพพานที่ เมืองสุวรรณสังข์ (อุทอง) เมื่อชนมายุได้ประมาณ ๙๐ พรรษา

### **ประวัติ การเผยแพร่ พระศาสนาของ พระกิตติเถรเจ้า**

พระกิตติเถรเจ้านั้นท่านเป็นสัทธินิพพาน ของพระโสณเถรเจ้า ศึกษาพระกรรมฐานมั่งคั่งมากับ **พระโสณเถรเจ้า** เดินทางมายัง ดินแดนสุวรรณภูมิ เมื่อพุทธกาลล่วงแล้วได้ ๒๗๔ ปี

ภายหลัง พระพุทธศักราชล่วงแล้วได้ ๒๘๒ **พระชาลตะเถรเจ้า พระกิตติเถรเจ้า** พร้อมด้วย พระปลวี่เถร

พระปาโสเถร พระเตชิตเถร พร้อมด้วยพระสงฆ์อีก ๕ รูป  
รวมเป็นสงฆ์ทศวรรค ออกเดินทางจาริกไปตั้งพระศาสนา  
ที่เมืองสุธรรม (สะเทิม) อาณาจักรรามัญเก่า(มอญ) หรือ  
อาณาจักรราม สัตตวัตตาทอง รัชสมัยพระเจ้าปกสะ

ต่อมาพระเจ้าปกสะ สถาปนาให้พระกิตตระเถรเจ้า  
เป็น**พระราชปทั้งเถรเจ้า** เป็นใหญ่กว่าสงฆ์ทั้งปวงใน  
เมืองสะเทิม พระกิตตระเถรเจ้า เข้านิพพานที่เมืองสะเทิม  
เมื่อชนมายุได้ ๗๘ พรรษา

### **อาณาจักรรามัญ มอญ หรืออาณาจักรราม**

อาณาจักรรามัญ(ราม) มีศูนย์กลางอยู่ที่ เมืองสุธรรม  
(สะเทิม) เมืองสุธรรม พม่าเรียกว่า เมืองสระสูง ตั้งอยู่ใกล้  
แม่น้ำ สะโตง มีเมืองบริวาร คือ เมืองตองอู เมืองพะโค  
(หงสาวดี) เมืองสะโตง เมืองนครพนม เมืองเมะล่ำเร็ง เมือง  
มะริด เมืองเชียงใหม่ เมืองตะนาวศรี เมืองสิงขร เมืองทวาย

### **ศรีพระอริยะสงฆ์สืบทอดพระกรรมฐาน**

#### **เมืองสะเทิม**

**๑.พระราชปทั้งเถรเจ้า** พระนามเดิม พระ  
กิตตระเถรเจ้า วัตตาทอง เมืองสะเทิม สมัยพระเจ้าปก  
สะ

**๒.พระราชปทั้งเถรเจ้า** พระนามเดิม พระปลิว  
เถร วัตตาทอง เมืองสะเทิม

**๓.พระราชปทั้งเถรเจ้า** พระนามเดิม พระปา  
โสเถร วัตตาทอง เมืองสะเทิม

**๔.พระราชปทั้งเถรเจ้า** พระนามเดิม พระเตชิตะ  
เถรวัตตาทอง เมืองสะเทิม

พระกิตติธรรมาจารย์ ตั้งพระพุทธศาสนาในอาณาจักร  
รามัญ (มอญ) ประมาณ ๓ ปี กาลต่อมาปีพระพุทธศักราช  
๒๘๕

ต่อมา พระราชสปปทั้งเถรเจ้า (พระกิตติธรรมาจารย์) วัด  
ธาตุทอง ได้ส่งพระมหาเถรผู้ใหญ่ ๕ รูป คือ ๑.พระเดชิต  
มหาเถรเจ้า ๒. พระภัททยะเถรเจ้า ๓. พระเกโตเถรเจ้า ๔.  
พระจิตตธรรมาจารย์ ๕.พระโฆชะเถรเจ้า พร้อมด้วยพระ  
สงฆ์อีก ๕ องค์ ไปประดิษฐานพระพุทธศาสนาที่ **นครศรี  
เกษตร** (เมืองแปร์) **อาณาจักรไทยใหญ่** สมัยนั้นเรียกว่า  
แคว้นวนวาสี ( เมืองวนวาสี มีอีกเมืองหนึ่งอยู่ที่ แคว้น  
มหิษาปุระ ในชมพูทวีป) ไปครั้งนั้นตรงกับสมัยพระเจ้าคำ  
ลือ ครองนครศรีเกษตร

อาณาจักรนครศรีเกษตร (เมืองแปร์) ชนชาติไทยใหญ่  
สมัยสุวรรณภูมิ (พูนัน)สร้างขึ้นเมื่อพุทธกาลล่วงแล้วได้  
๑๐๑ ปี

มีศูนย์กลางอยู่ที่นครศรีเกษตร เมืองบริวาร คือ เมือง  
กุสินนคร (เมืองพะสิม)อาณาจักรศรีเกษตร ครั้งสมัย  
สุวรรณภูมินั้น ยังเป็นชุมชนเมืองเล็กๆ ชื่อว่าเมืองปะยู

พ.ศ.๑๐๑ **พระเจ้าทุดะปวง** เป็นปฐมกษัตริย์ แห่ง  
อาณาจักรศรีเกษตร (ปะยู)จนถึง

พ.ศ. ๑๙๓-๒๔๓ พระเจ้ารานปวง ครองอาณาจักรศรี  
เกษตร(แปร์) ต่อมา

พ.ศ ๔๓๓. สมัยพระเจ้างาตะบา (พระเจ้ากุกกุสีสะ)  
ครองนครศรีเกษตร(เมืองแปร์) พระพุทธศาสนารุ่งเรืองมาก  
ตรงกับสมัยพระเจ้าวัฏฏคามณี ครองลังกา จารึกพระ  
ไตรปิฎก ลงในใบลาน พระเถรทั้งห้าพระองค์ ประกาศพระ  
พุทธศาสนาอยู่นครศรีเกษตร ประมาณ ๖ ปี จึงไปประกาศ

ศาสนาที่เมืองปัจฉิมนคร หมดสมัยพระเจ้างาตะบา ก็เข้าสู่  
ยุค ศรีทวาราวดี

### **เมืองศรีปัจฉิมนคร(พม่า)**

ยุคสุวรรณภูมิ (พูนัน)

ประมาณ พระพุทธศักราช ๒๘๙ ครั้งนั้น เมืองศรี  
ปัจฉิมนคร ยังเป็นตำบลเล็ก เมืองเล็ก ชื่อว่า **เมืองปุลณ**  
**คาม** หรือปุลค่า หรือบุณกาม มีเจ้าเมืองชื่อว่า พระเจ้าจียะ  
เป็นชนชาติ จีน คะฉิ่น ต่อมาประมาณ ๗๐๐ ปี เมืองปุลณ  
คาม เปลี่ยนมาเป็น **เมืองศรีปัจฉิมนคร** ต่อมาเปลี่ยนมา  
เป็น **เมืองอริมหตนปุระ** เมื่อพระเจ้าอนรุทธ  
ครองราชสมบัติในปีพระพุทธศักราช ๑๕๖๑ เมือง อริ  
มหตนปุระ เปลี่ยนชื่อมาเป็น **เมืองพุกาม** และสถาปนาเป็น  
อาณาจักรพุกาม อาณาจักรพุกาม มีเมืองบริวารคือ เมือง  
มะละยา เมืองตะเกิง เมืองคัง เมืองรุม ฯลฯ

### **อาณาจักรศรีปัจฉิมนคร(พุกาม)**

ยุคสุวรรณภูมิ

พ.ศ. ๙๓๑-๙๕๖ พระเจ้ากะยวงทริด ครองนครพุกาม  
(เมืองศรีปัจฉิมนคร)

เข้าสู่ยุค ศรีทวาราวดี แล้ว

พ.ศ. ๙๕๖- พระเจ้าไสยทัน ครองนครพุกาม  
(เมืองศรีปัจฉิมนคร)

ฯลฯ

### **เมืองอริมหตนะ(พุกาม)**

พระพุทธศักราช ๑๐๖๑ พระเจ้าอนรุทธ องค์แรก  
(คนละองค์ กับพระเจ้าอนรุทธ อโนรทาไส ) ส่งราชทูตมา  
เมืองสุธรรม ขอพระไตรปิฎก และขอพระบรมธาตุของ  
พระพุทธเจ้า จากพระเจ้าสุริยะ เมืองสุธรรม พระเจ้าสุริยะ

ไม่โปรดพระราชทานให้ พระเจ้าอนรุทท ทรงพระพิโรธ ยกกองทัพมา ตีเมืองสุธรรมได้ พระเจ้าอนรุทท จึงขนเอาพระไตรปิฎก และพระบรมธาตุ ไปไว้ที่เมืองอริมัททนะ

## อาณาจักรพุกาม

ยุคสุวรรณภูมิ

พ.ศ. ๑๕๓๕ ครองราชย์ พ.ศ. ๑๖๑๔ พระเจ้าอนรุทท องค์ที่สอง (พระเจ้าอนโรทาโส)เมืองอริมัททนะยกกองทัพมาตีเมืองศรีทวารวดี(เมืองอุทอง ) สมัยพระเจ้าอภินันท์ (มอญ เรียกว่าพระเจ้ามโนhari ชาวเมืองพุกามเรียกพระเจ้าอภินันต์ว่า พระเจ้ามโนหะ ) ตีได้เมืองศรีทวารวดี ขนเอาพระพุทธรูปทำด้วยศิลาดำ ๒ องค์ นำไปไว้เมืองพุกาม พร้อมพระภิกษุสงฆ์รู้พระไตรปิฎกจากเมืองศรีทวารวดีกว่า ๑๐๐๐ รูป ไปเมืองพุกาม

พ.ศ. ๑๖๖๓ -พ.ศ. ๑๖๗๐ พระเจ้านรปติ สิทธิสุ ครองเมืองอริมัททนะ

พ.ศ. ๑๗๖๒ พระเจ้าไชยสิงขะ เข้ายุคสุโขทัย

ประมาณปีพระพุทธศักราช ๒๙๑ พระราชสปทังเถระเจ้า (พระกิตติระเถระ) ส่งคณะของ **พระเดชิตเถระ** ไปประกาศศาสนาที่เมืองนามโคตร(แสนหรี) เวลานั้น เมืองนามโคตร(แสนหรี)ยังเป็นตำบลเล็กๆ เมืองเล็กๆ ชื่อ **เมืองนามโคตร** (นาโม หรือบ้านหม้อ) ต่อมาประมาณ ๗๐๐ ปี เมืองนามโคตร ได้เปลี่ยนจาก **เมืองแสนหรี เป็นอาณาจักรแสนหรี** มีศูนย์กลางอยู่ที่ เมืองแสนหรี(เมืองเชียงหนีเจ้าฟ้า) มีเมืองบริวารคือ เมืองหญ่ินเจ้าฟ้า เมืองกองเจ้าฟ้า เมืองมิตรเจ้าฟ้า เมืองไมเจ้าฟ้า เมืองแห่นเจ้าฟ้า เมืองสีโพธิเจ้า เมืององผ่อง เมืองบะงอ เมืองนาโม

เมืองจ้าว เมืองหมกใหม่ เมืองในเจ้าฟ้า เมือง ญ่องห้วย  
เจ้าฟ้า

## ประวัติ การเผยแพร่ พระศาสนาของ พระภูริยะเถร เจ้า

พระภูริยะเถรเจ้า เป็นสัททวิหาริกของ พระโสณเถรเจ้า  
ศึกษาพระกรรมฐานมั่งคั่งมากับ **พระโสณเถรเจ้า** เดินทาง  
มาสุวรรณภูมิ เมื่อพุทธกาลล่วงแล้วได้ ๒๗๔ ปี กาลต่อมา  
พุทธกาลล่วงแล้วได้ ๒๘๒ **พระภูริยะเถรเจ้า** พร้อมด้วย  
พระโสตถิยะเถร พระชิตตะเถร พระชินโสเถร พระपालเถร  
จาริกออกเดินทาง ไปตั้งพระศาสนาที่เมืองศรีเทพ (เพชร  
บูรณ์) สัตตวัตเทพชัยภูมิ เมืองศรีเทพ (เป็นชนชาติละว้า)  
รัชสมัยพระเจ้าสิงหาราช

กาลต่อมา พระเจ้าสิงหาราช สถาปนาพระภูริยะเถรเจ้า  
เป็น **พระราชสามิรามมหาเถรเจ้า** เป็นใหญ่กว่าสงฆ์  
ทั้งปวงในเมืองศรีเทพ พระภูริยะเถรเจ้า นิพพานที่เมือง  
ศรีเทพ เมื่อชนมายุได้ประมาณ ๙๐ พรรษา

## ศรีพระอริยสงฆ์สืบทอดพระกรรมฐานมั่งคั่งมา เมือง ศรีเทพ

**๑. พระราชสามิรามมหาเถรเจ้า** พระนามเดิม  
พระกิตตระเถรเจ้า สัตตวัตเทพชัยภูมิ เมืองศรีเทพ รัชสมัย  
พระเจ้าสิงหาราช

**หมายเหตุ** พระนาม “**พระราชสามิรามมหาเถร  
เจ้า**” สถาปนาครั้งแรกที่ เมืองศรีสุวรรณ(นครปฐม)ก่อน  
พระมหาเถรเจ้า ที่ได้รับการสถาปนาเป็นพระองค์แรกคือ  
พระอุตระเถรเจ้า ครั้งนั้นพระเจ้าศรีสุวรรณวงศ์ที่ ๒ เมือง  
ศรีสุวรรณ(นครปฐม) มีพระราชดำริที่จะสถาปนา **พระโสณ**

**เถรเจ้า** เป็นประธานสงฆ์ประจำเมืองศรีสุวรรณ(นครปฐม) แต่พระโสณเถรเจ้า ออกเดินทางจาริกไปเผยแผ่ตั้งพระศาสนาที่ เมืองสุวรรณสังข์(ทวาราวดี หรือ อุทุมพร)ก่อน ภายหลังพระเจ้าท้าวอุทุมพรที่ ๑ เมืองสุวรรณสังข์(อุทุมพร) ทรงทราบกิตติศัพท์ถึงการ สถาปนาประธานสงฆ์ในเมืองศรีสุวรรณ(นครปฐม) พระเจ้าท้าวอุทุมพรที่ ๑ จึงได้สถาปนา พระโสณเถรเจ้า เป็น **“พระราชสามิรามมหาเถรเจ้า”** ให้เป็นประธานสงฆ์องค์แรก ประจำเมืองสุวรรณสังข์(ทวาราวดี หรือ อุทุมพร) เมื่อพระโสณเถรเจ้า เข้านิพพานแล้ว พระเจ้าท้าวอุทุมพรที่ ๒ จึงได้อาราธนานิมนต์ พระชาลตะเถรเจ้า (พระราชสามิรามมหาเถรเจ้า) ไปเป็นประธานสงฆ์ในเมืองสุวรรณสังข์(ทวาราวดี หรือ อุทุมพร)สืบต่อไป เมื่อพระชาลตะเถรเจ้า นิพพานแล้ว พระเจ้ากะลิงคะราชที่ ๑ (เปลี่ยนราชวงศ์ใหม่)จึงได้อาราธนา พระญาณเถรเจ้า (พระราชสามิรามมหาเถรเจ้า) เป็นประธานสงฆ์ สืบต่อไปที่เมืองสุวรรณสังข์(ทวาราวดีหรืออุทุมพร)

พระเจ้าสิงหาราช เมืองศรีเทพ(เพชรบูรณ์ปัจจุบัน) ได้ทรงทราบกิตติศัพท์ ถึงการสถาปนาประมุขสงฆ์ พระองค์จึงได้สถาปนา พระภูริยะเถรเจ้าเป็น **“พระราชสามิรามมหาเถรเจ้า”** เป็นใหญ่กว่าสงฆ์ทั้งปวง ประจำเมืองศรีเทพ ความนี้ทราบไปถึง พระเจ้าปกสะ เมืองสะเทิม(สุพรรณวดี) พระองค์จึงได้สถาปนา พระกิตติระเถรเจ้า เป็น **พระราชสปัทธเถรกวาด**(พระราชสปัทธเถรเจ้า) เป็นใหญ่กว่าสงฆ์ทั้งปวง ในเมืองสะเทิม(สุพรรณวดี) เมืองทั้งหลายเหล่านี้ต่างติดต่อค้าขาย ไปมา และติดต่อทางการทูตต่อกันเสมอมาเนืองๆ ต่างเป็นเมืองอิสระ พระมหาเถรเจ้าทั้ง ๕ พระองค์เมื่อจะไปจากเมืองศรีสุวรรณ(นครปฐม) ไปเผยแผ่

ตั้งพระศาสนาตามเมืองต่างๆเหล่านี้ ไปพร้อมด้วยคณะ  
พระสงฆ์ปัญจวรรค หรือมากกว่านั้น เพราะอาจอาพาธ หรือ  
มรณะภาพลงระหว่างทาง พระภิกษุมีมาก เหตุเพราะตั้ง  
พระศาสนาที่เมืองศรีสุวรรณ(นครปฐม)มานานหลายปี จึง  
มีพระสงฆ์สาวกเป็นบริวารมาก และได้ติดตามไปยังเมือง  
ต่างๆ พร้อมทั้งจะให้การอุปสมบทกุลบุตรต่อไป

### วัดสร้าง ยุคสุวรรณภูมิ

(ตรงกับสมัยฟูนัน กำลังรุ่งเรือง)

**๑. วัดปฐมโพธิ์คุณ** พระเจ้าศรีสุวรรณวงศ์ที่ ๑ เมือง  
ศรีสุวรรณ (นครปฐม) ทรงสร้างถวาย คณะพระโสณเถระเจ้า  
พระอุตรเถระเจ้า และคณะสงฆ์อีก ๑๕ รูป ในสมัย  
สุวรรณภูมิ (ฟูนัน) วัดปฐมโพธิ์คุณปัจจุบันคือ วัดพระปฐม  
เจดีย์ จังหวัดนครปฐม

**๒. วัดท้าวอุทอง** พระเจ้าท้าวอุทองที่ ๑ เมือง  
สุวรรณสังข์(เมืองทวารวดี หรือเมืองอุทอง) ทรงสร้างถวาย  
พระโสณเถระเจ้า ในสมัยสุวรรณภูมิ(ตรงกับยุคฟูนัน กำลัง  
รุ่งเรือง)

**๓. วัดธาตุทอง** พระเจ้าสกลปะ เมืองสะเทิม (สุธรรม  
วดี) ทรงสร้างถวาย พระกิตติเถระเจ้า ในสมัยสุวรรณภูมิ  
(ตรงกับยุคฟูนัน กำลังรุ่งเรือง)

**๔. วัดเทพชัยภูมิ** พระเจ้าสิงหาราช เมืองศรีเทพ(เพ  
รชบูรณ์) ทรงสร้างถวาย พระภูริยะเถระเจ้า สมัยสุวรรณภูมิ  
(ตรงกับยุคฟูนัน กำลังรุ่งเรือง)

**๕. วัดศรีสุวรรณ** พระเจ้าชัยเชษฐา เมืองสุวรรณสังข์  
(เมืองทวารวดี หรือ เมืองอุทอง) ทรงสร้างถวาย พระ

สิทธิอาจารย์ญาณเถร(ดั่ง) ปลายสมัยสุวรรณภูมิ (ตรงกับ  
พุนัน กำลังรุ่งเรือง)

### พระพุทธศาสนา ยุคศรีทวารวดี

(ศรีทวารวดี ศวรปุณยะ บุญของพระราชา แห่งศรีทวารวดี)

**หมดยุคสุวรรณภูมิ เข้าสู่ยุคศรีทวารวดี** เวลานั้น  
อาณาจักรพุนัน ค่อยเสื่อมสลาย ถอยอำนาจลง เมืองต่างๆ  
ในแถบนี้ ต่างรวมตัวกัน เป็นอาณาจักร เป็นแว่นแคว้นเรียก  
ว่า **อาณาจักรศรีทวารวดี**

หลังจากพระเจ้าชัยฟารราชา เมืองสุวรรณสังข์ (อุททอง)  
ยุคสุวรรณภูมิ สิ้นชีพตักษัยลงแล้ว พระเจ้าประโดง (มอญ)  
เข้ายึดเมืองสุวรรณสังข์ได้

พระเจ้าประโดง ได้ครองเมืองสุวรรณสังข์ (อุททอง)แล้ว  
ได้เปลี่ยนนามเมืองใหม่ว่า **ทวารบุรี** หมายถึง เมืองที่มี  
ประตูสี่ด้าน

พระเจ้าประโดง จึงโปรดเกล้าฯให้ขุคุ รอบเมือง  
แล้วสร้างกำแพงเมือง ก่อด้วยอิฐ มีประตูเป็นสี่ทิศแล้ว  
สถาปนาเมืองทวารบุรี ขึ้นเป็นอาณาจักร ศรีทวารวดี ยุคศรี  
ทวารวดี จึงเริ่มตั้งแต่นั้นมา

ต่อมาก็มีบรรดา เมืองเล็ก เมืองน้อยต่างๆ ได้ขอเข้า  
มาอยู่ใต้วมโพธิสมภาร ของพระเจ้าประโดง เมืองทวารวดี  
มากขึ้น และกำลังไพร่พล ก็มากขึ้นไปเป็นลำดับ

**ศูนย์กลางของอาณาจักรศรีทวารวดี** อยู่ที่เมือง  
ทวารบุรี (อุททอง) คือที่เมืองสุวรรณสังข์เดิม หรือเมืองอุททอง  
เก่าในปัจจุบัน

เมืองศรีทวารวดี ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำจรเข้สามพัน ซึ่งปัจจุบันอยู่ที่อำเภออุททอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ยุคอาณาจักร ศรีทวารวดี เริ่มตั้งแต่ประมาณปีพระพุทธศักราช ๔๖๗ - ๑๖๑๔ ปี กรุงศรีทวารวดี เป็นราชธานีมายาวนาน รวมระยะได้ประมาณ ๑๑๔๗ ปีเศษ

**พระเจ้าปดุง** ทรงเป็นปฐมกษัตริย์ ของอาณาจักรศรีทวารวดี ต่อมาขยายพระราชอาณาเขต มาจนถึงเมืองศรีสุวรรณ (เมืองนครปฐม) ชนชาติส่วนใหญ่ของเมืองศรีทวารวดี เป็นชนชาติมอญ ใช้ภาษา และอักษรมอญโบราณ

เมืองบริวาร ขึ้นในของแคว้นศรีทวารวดี มี เมืองตักกศิลามหานคร(อยู่ใกล้เมืองทวารวดี) เมืองตักการบุรี เมืองสันตะนาหะ เมืองอะเส เมืองโกสัมพี เมืองสุธรรม (สะเทิม) และหัวเมืองมอญเก่า ทั้งสิ้น ตกมาเป็นของแคว้นศรีทวารวดี ซึ่งเป็นชนชาติมอญด้วยกัน

เมืองบริวารรอบนอก คือเมืองคูบัว ราชบุรี ลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ๑ เมืองพระประโทน ๑ เมืองนครไชยศรี ๑ เมืองอุตะเถา ๑เมืองสว่างบุรี ๑ เมืองบ้านคูเมือง (สิงห์บุรี) ๑ เมืองจันทะเสน ตอนบนของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ๑เมืองบน ๑ เมืองเสนา๑(นครราชสีมา ) เมืองศรีมโหสถ ฝากตะวันออก ของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ๑เมืองดงละคร เมืองดงพระศรีมหาโพธิ์ เมืองศรีวัดสะปุระ( ปราชินบุรี) ๑ เมืองพระรถ (ชลบุรี) เมืองศรีพล ๑(ชลบุรี) ๑เมืองฟ้าแดดสูงยาง(กาฬสินธุ์) ๑ เมืองหนองแขง (สระบุรี) ๑ เมืองศรีเทพ (เพชรบูรณ์ )ในลุ่มแม่น้ำป่าสัก ๑ เมืองสว่างบุรี(ชัยนาท)๑ เมืองนาเคนทร๑ เมืองยะรัง ในคาบสมุทรภาคใต้ ๑

ประมาณปีพระพุทธศักราช ๑๐๐๒ พระยาภาพัรรณดิศ เมืองตักกะศิลามหานคร ลงไปสร้างเมืองละโว้ บนลุ่มแม่น้ำลพบุรี

พระยาภาพัรรณดิศ เป็นชนชาติมอญ และครั้งนั้นเมืองละโว้ ก็เป็นเมืองบริวารของ อาณาจักรศรีทวารวดี

ประมาณปีพระพุทธศักราช ๑๒๐๕-๑๓๐๐ พระนางจามเทวี สร้างเมืองหริภุญชัย ชาวเมืองหริภุญชัย ส่วนใหญ่เป็นชนชาติมอญ (เมืองลำพูน) มีเมืองเขลางค์นคร(ลำปาง) เมืองหริภุญชัย เป็นเมืองบริวารทางเหนือ ของอาณาจักรศรีทวารวดี

### **ลำดับกษัตริย์ผู้ครองอาณาจักรศรีทวารวดี**

พระนามพระมหากษัตริย์ เป็นสำเนียงไท

|                      |           |       |
|----------------------|-----------|-------|
| ๑.พระเจ้าประโดง      | ๔๖๗ - ๔๙๔ | ๒๗ ปี |
| ๒.พระเจ้าประดุง      | ๔๙๔ - ๕๑๗ | ๒๓ ปี |
| ๓.พระเจ้าปรมัตถ์     | ๕๑๗ - ๕๕๐ | ๓๓ ปี |
| ๔.พระเจ้าเกตุเกล้า   | ๕๕๐ - ๕๗๐ | ๒๐ ปี |
| ๕.พระเจ้าชัยฟ้า      | ๕๗๐ - ๖๐๖ | ๓๖ ปี |
| ๖.พระเจ้านพรัตน์     | ๖๐๖ - ๖๒๕ | ๑๙ ปี |
| ๗.พระเจ้าประสิทธิชัย | ๖๒๕ - ๖๕๐ | ๒๕ ปี |

รัชสมัยพระเจ้านพรัตน์ และพระเจ้าประสิทธิชัย ตรงกับสมัยพระเจ้าวสภะ ครองกรุงลังกา ในรัชกาลนี้ พระอุปติสสะเถรเจ้า รจนา พระคัมภีร์วิมุตติมรรด ปรรกร้อยกรอง พระกรรมฐานให้เป็นหมวดหมู่

๘.พระเจ้าจิตแสง ๖๕๐ - ๖๖๕ ๑๕ ปี

๙.พระเจ้าฟ้าสง ๖๖๕ - ๗๐๐

๓๕ ปี

๑๐.พระเจ้าชัยสิทธิ ๗๐๐- ๗๑๗ ๑๗ ปี

|                    |           |       |
|--------------------|-----------|-------|
| ๑๑.พระเจ้าเอกทัศ   | ๗๑๗ - ๘๐๕ | ๓๒ ปี |
| ๑๒.พระเจ้าเกตุแก้ว | ๘๐๕ - ๘๓๓ | ๒๘ ปี |
| ๑๓.พระเจ้ารุ่งฟ้า  | ๘๓๓ - ๘๔๕ | ๑๒ ปี |
| ๑๔.พระเจ้าอินธรรม  | ๘๔๕ - ๘๙๐ | ๔๕ ปี |
| ๑๕.เจ้าปรกเกตุ     | ๘๙๐ - ๙๑๓ | ๒๓ ปี |
| ๑๖.เจ้ารัตนวงศ์    | ๙๑๓ - ๙๒๘ | ๑๕ ปี |
| ๑๗.เจ้าปรมินทร์    | ๙๒๘ - ๙๓๕ | ๗ ปี  |

### เปลี่ยนราชวงศ์ใหม่

|                                                                                                                            |           |       |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|-------|
| ๑๘.เจ้าชัยสีหิ                                                                                                             | ๙๓๕ - ๙๕๔ | ๑๙ ปี |
| ๑๙.เจ้าจิตชัย                                                                                                              | ๙๕๔ - ๙๘๖ | ๓๒ ปี |
| รัชสมัยพระเจ้าจิตชัย ครองศรีทวารวดี ตรงกับรัชสมัยพระเจ้ามหานาม ครองกรุงลังกา เวลานั้นพระพุทธโฆสะ แต่งพระคัมภีร์วิสุทธิมรรค |           |       |

|                   |             |       |
|-------------------|-------------|-------|
| ๒๐.เจ้าชัยฟ้า     | ๙๘๖ - ๑๐๐๒  | ๑๖ ปี |
| ๒๑.เจ้าก้องฟ้า    | ๑๐๐๒ - ๑๐๒๔ | ๒๒ ปี |
| ๒๒.เจ้าแสงฟ้า     | ๑๐๒๔ - ๑๐๖๐ | ๓๖ ปี |
| ๒๓.เจ้าพงษ์ฟ้า    | ๑๐๖๐ - ๑๐๗๒ | ๑๒ ปี |
| ๒๔.เจ้าประคองชัย  | ๑๐๗๒ - ๑๑๐๑ | ๒๙ ปี |
| ๒๕.เจ้าประเดิมชัย | ๑๑๐๑ - ๑๑๒๘ | ๒๗ ปี |
| ๒๖.เจ้ากุหลัน     | ๑๑๒๘ - ๑๑๕๖ | ๒๘ ปี |
| ๒๗.เจ้าชินแสง     | ๑๑๕๖ - ๑๑๗๓ | ๑๗ ปี |
| ๒๘.เจ้าคำฟ้า      | ๑๑๗๓ - ๑๑๙๕ | ๒๒ ปี |
| ๒๙.เจ้าชัยกานต์   | ๑๑๙๕ - ๑๒๐๐ | ๕ ปี  |
| ๓๐.เจ้าสามชัยฟ้า  | ๑๒๐๐ - ๑๒๓๐ | ๓๐ ปี |

ในรัชสมัยพระเจ้าสามชัยฟ้า คณะพระสงฆ์ลังกาได้นำพระคัมภีร์พระวิสุทธิมรรคที่ **พระพุทธโฆษาจารย์** แห่ง

**ลังกา รจนา** ไว้ในรัชสมัยพระเจ้ามหานาม และพระคัมภีร์อื่นๆ มาที่แคว้นศรีทวารวดี พระเจ้าสามชัยฟ้า ทรงเลื่อมใสใน พระคัมภีร์ที่พระพุทธโฆษาจารย์ รจนา จึงทรงแต่งตั้งมหาเถรผู้ทรงพระไตรปิฎก ในเมืองศรีทวารวดี ให้ดำรงตำแหน่ง ในราชทินนามที่ **พระพุทธโฆษาจารย์** สติต ญ วัดแสนท้าวโคตร

ต่อมาพระเจ้าสามชัยฟ้า ได้ทรงนำศิลา ในสถานที่ที่เชื่อถือกันว่า เคยเป็นที่ประทับนั่งของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งประทับเทศนาบนศิลานี้ ซึ่งอยู่ปากหนึ่งของแม่น้ำ หลังเมืองศรีทวารวดี(อโยธยา หรืออุททอง) พระเจ้าสามชัยฟ้าโปรดเกล้าฯให้ประชุมช่างฝีมือเอก สลักเป็นรูป วงล้อพระธรรมจักร ตั้งอยู่บนเสาหิน

ต่อมาพระเจ้าสามชัยฟ้า ทรงนำเอาศิลาขาว ศีลาดำ ศีลาเขียว ศีลาแก้วขาว ที่เชื่อถือกันว่า เป็นที่ตั้งบาตรของพระพุทธเจ้า ณ บ้านแม่ฮ่องแก้ว ให้ช่างฝีมือเอก สลักแท่งศิลาทั้งสิ้น เป็นรูปพระพุทธปฎิมา บางแสดงปฐมเทศนา ๕ องค์ ดังนี้

๑. **สลักศิลาขาว** สลักเป็นพุทธปฎิมา ปางปฐมเทศนาประทับนั่งห้อยพระบาท พระหัตถ์ขวายกขึ้นทำนัยพระหัตถ์กรีดเป็นวงกลม พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลา สร้างไว้ ณ เมืองศรีทวารวดี

๒. **สลักศิลาดำ สลักเป็นพระพุทธปฎิมา** ปางปฐมเทศนาประทับนั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ขวายกเหนือแนบพระอุระ พระหัตถ์ซ้ายประคองพระหัตถ์ขวา พระพุทธปฎิมานี้ประดิษฐานไว้ที่ เมืองศรีทวารวดี(อโยธยา หรืออุททอง)

กาลต่อมาปลายสมัยทวารวดี พระเจ้าอนุรุธมหาราช แห่งเมืองอริมัทธนบุรี อาณาจักรพุกาม ได้เมืองศรีทวารวดีแล้ว จึงอาราธนา พระศิลาขาวปางปทุมเทศนานั่งห้อยพระบาท และพระศิลาดำ ปางปทุมเทศนา นั่งขัดสมาธิ ไปไว้ที่เมืองอริมัทธนบุรี เมื่อประมาณปีพระพุทธศักราช ล่วงแล้วได้ ๑๕๖๖ พรรษา

๓. **สลักศิลาเขียว** แท่งใหญ่ แบ่งสลักได้สามองค์ สลักเป็นพระพุทธรูปปฏิมา ปางปทุมเทศนานั่งห้อยพระบาท พระหัตถ์ขวายกขึ้นทำนัยพระหัตถ์กรีดเป็นวงกลม พระหัตถ์ซ้ายวางลงบนพระเพลา สลักได้สามองค์, องค์หนึ่ง อาราธนาไปประดิษฐานไว้ที่ **เมืองละโว้** องค์หนึ่ง อาราธนาไปประดิษฐานไว้ที่ **เมืองสุธรรม(สะเทิม)** องค์หนึ่ง อาราธนาไปประดิษฐานไว้ที่ **เมืองดักคิลามหานคร** องค์หนึ่ง

กาลต่อมาพระเจ้าเมืองสุธรรม ทรงนำพระพุทธรูปศิลาเขียว ไปไว้ที่เมืองดักการบุรี ช้อนไว้ในพระพุทธรูปองค์ใหญ่ แล้วก่ออิฐโอบกปูนทับบังองค์พระไว้

ส่วนพระพุทธรูปศิลาเขียวที่ประดิษฐานอยู่ **เมืองดักกะคิลามหานคร** ต่อมาภายหลังเจ้าเมืองดักกะคิลามหานคร นำไปถวายพระเจ้าอนุรุธมหาราช หรือพระเจ้ามังนรธาโส แห่งเมืองอริมัทธนบุรีเมื่อประมาณปีพระพุทธศักราชล่วงแล้วได้ ๑๖๐๐ ปีเศษ

ต่อมาพระเจ้าอนุรุธมหาราช ทรงใช้ให้มหาอำมาตย์ นำเอาพระพุทธรูปศิลาเขียวไปมอบให้ นางปทุมเทวี แห่งเมืองหิริภุญชัย พระนางปทุมเทวีโปรดเกล้าฯให้นำพระพุทธรูปศิลาเขียวไปไว้ที่ เมืองเขलगันคร(ลำปาง)

ต่อมาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ดีเมืองลำปางได้ พระองค์จึงได้อาราธนาพระพุทธศิลาเขียวปางปฐมเทศนานั่งห้อยพระบาท มาประดิษฐานไว้ที่ กรุงศรีอยุธยา(ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน บางแห่งว่าไว้วัดหน้าพระเมรุ)

๔. **สลักศิลาแก้วขาวหินใส** เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ เรียกว่า **พระพุทธเสด็จคมนา** พระเจ้าสามชัยฟ้าโปรดพระราชทานพระแก้วขาว พระพุทธเสด็จคมนา มาประดิษฐานไว้ที่เมืองละโว้

ต่อมาเมื่อพระนางจามเทวี ออกจากเมืองละโว้ ไปครองเมืองหริภุญชัย **พระนางจามเทวี** ทรงอาราธนา **พระพุทธศิลาเขียว และพระเสด็จคมนา** ไปประดิษฐานที่เมืองหริภุญชัยด้วย

○สิ้นพระเจ้าสามชัยฟ้า เปลี่ยนราชวงศ์ใหม่ เป็นพระราชวงศ์ภัทรราช○

|                              |             |       |
|------------------------------|-------------|-------|
| <b>๓๑.พระเจ้าภัทรราช</b>     | ๑๒๓๐ – ๑๒๔๘ | ๑๘ ปี |
| <b>๓๒.พระเจ้าเชวงชัย</b>     | ๑๒๔๘ – ๑๒๗๒ | ๒๔ ปี |
| <b>๓๓.พระเจ้าสิทธิชัย</b>    | ๑๒๗๒ – ๑๒๘๔ | ๑๒ ปี |
| <b>๓๔.พระเจ้าชัยเกษม</b>     | ๑๒๘๔-๑๒๙๙   | ๑๕ ปี |
| <b>๓๕.พระเจ้าเฉลิมชัยฟ้า</b> | ๑๒๙๙ – ๑๓๓๔ | ๓๕ ปี |
| <b>๓๖.เจ้าปราสาททอง</b>      | ๑๓๓๔ -๑๓๗๙  | ๔๕ ปี |
| <b>๓๗.เจ้าประกิตชัย</b>      | ๑๓๗๙ – ๑๔๐๒ | ๒๓ ปี |
| <b>๓๘.เจ้ารัตนชัย</b>        | ๑๔๐๒ – ๑๔๒๗ | ๒๕ ปี |

**๓๙.พระเจ้าแสงฟ้า**

๑๔๒๗ - ๑๔๔๐

๑๓ ปี

**๔๐.พระเจ้าชัยบดินทร์** ๑๔๔๐-๑๔๖๖ ๒๖ ปี**๔๑.พระเจ้าชัยสามฟ้า**

๑๔๖๖ - ๑๔๗๙

๑๓ ปี

**๔๒.พระเจ้ากรันนท**

๑๔๗๙ - ๑๕๐๔

๒๕ ปี

**๔๓.พระเจ้าปองฟ้า**

๑๕๐๔ - ๑๕๓๒

๒๘ ปี

**๔๔.พระเจ้าชัยเขต**

๑๕๓๒-๑๕๘๒

๕๐ ปี

ปีพระพุทธศักราช ๑๕๑๗ พระเจ้ากือนา(คนละองค์ กับพญากือนา แห่งล้านนา) แห่งเมืองศรีสัชนาลัย ยกพล มาสร้างเมืองใหม่ที่ ขุมนชนหาดสูง สร้างเมืองสุโขทัยขึ้นมา ต่อมาประมาณปีพระพุทธศักราช ๑๗๖๒ พ่อขุนศรีอินทรา ทิทย สถาปนาเป็นอาณาจักรกรุงสุโขทัย **พระเจ้ายก** เมืองสุโขทัยพระองค์นี้ เป็นคนละองค์กับ **พญากือนา** กษัตริย์ลำดับที่ ๖ แห่งอาณาจักรล้านนา

**๔๕.พระเจ้าอภินันท์**

๑๕๘๒-๑๖๑๔

๓๒ ปี

รัชสมัยของพระเจ้าอภินันท์นี้ มอญเรียกว่า พระเจ้า มโนhari พุกามเรียกว่า มนุหะ เป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์ สุดท้ายของ อาณาจักร ศรีทวารวดี

ประมาณปีพระพุทธศักราช ๑๖๐๗ พระเจ้าสุริยวร มันที่ ๒ ยกกองทัพมาตีเมืองละโว้ได้ และส่งพระราชโอรส มาปกครอง ดูแล

เมืองละโว้ เป็นเมืองมหาอุปราช ของขอมๆ มาตี เมืองละโว้ครั้งนั้นตรงกับรัชสมัย พระเจ้ากรุงชัย (เชื้อ กษัตริย์ศรีวิชัย) ครองเมืองละโว้

ประมาณปีพระพุทธศักราช ๑๖๑๔ พระเจ้าอโนรธาโส (ชาวมอญ และชาวไทย เรียกว่าพระเจ้าอนุรุธ) เมืองพุกาม มีพระราชสาธมาขอพุทธรูปศิลาดำ ๑ องค์ เพื่อไปไว้สักการบูชา ที่เมืองพุกาม พระเจ้าอภินันท์(มโนhari) มีอาจถวายให้ได้ ด้วยความเคารพนับถือในพระพุทธปฏิมา นั้นยิ่งนัก

กล่าวว่า พระเจ้าอภินันท์ เป็นพระราชาผู้ทรงธรรม มี ศิลเป็นตบะ พระเจ้าอโนรธาโส (พระเจ้าอนุรุธมหาราช) จึงทรงพระพิโรธ ยกกองทัพมาตีเมืองศรีทวารวดี (หนังสือ ชินกาลมาลินี เรียกเมืองอโยธยา,อุทอง) ยกทัพเรือเข้ามา เมืองศรีทวารวดีหลายครั้งหลายหน ก็ไม่อาจเข้าถึงชาน เมืองศรีทวารวดีได้ ทั้งนี้เป็นด้วยตบะเดชะแห่งการรักษา ศิล ของพระเจ้าอภินันท์นั่นเอง

ต่อมาพระเจ้าอนุรุธ ได้ทรงตรัสถามท่านป โรหิตาจารย์ ว่าเหตุใดจึงเข้าไม่ถึง ชานเมืองศรีทวารวดี ได้ สักครั้ง ท่านปโรหิตาจารย์ ตรวจดูแล้วก็ถวายพระพรว่า เหตุทั้งนี้เพราะเป็นด้วยตบะเดชะ แห่งการรักษา ศิล ของ พระเจ้าอภินันท์ ด้วยอำนาจแห่งศิล จึงบังหนทางไปเมือง ศรีทวารวดี ด้วยเทวดาสร้างบันดาลให้หลงทาง

พระเจ้าอนุรุธ ทรงสดับดังนั้น จึงส่งพระราชธิดาของ ตนไปถวายพระเจ้าอภินันท์(มโนhari) เพื่อทำลายตบะแห่ง ศิล ของพระเจ้าอภินันท์ กาลต่อมาพระราชธิดาสามารถ ทำลายตบะศิล ของพระเจ้าอภินันท์ได้แล้ว

พระนางได้ส่งราชบุรุษไปรายงานให้พระราชบิดาทรงทราบ พระเจ้าอนรุธ แห่งอาณาจักรพุกามทรงทราบดังนั้นแล้ว ก็ทรงยกทัพหลวงมาตีเมืองศรีทวารวดี(อุททอง) ได้โดยง่าย

ครั้นยึดเมืองศรีทวารวดี ได้แล้ว ได้ขนเอาพระพุทธรูป ๑ องค์ พระพุทธรูปศิลาขาว ๑ องค์ รวม ๒ องค์ พร้อมพระคัมภีร์พระไตรปิฎก (อักษรมอญ บาลี) และพระบรมสารีริกธาตุ ที่พระเจ้าอภินันท์ เก็บบูชาไว้ในผอบแก้วศิลา ตามราชประเพณีแต่โบราณมา ของเมืองศรีทวารวดี (เมืองอุททอง) ขนของทั้งหมดใส่หลังช้างมา ๓๓ เชือก นำมานครพุกาม และได้อาราธนาพระสงฆ์ ทรงพระไตรปิฎก และพระวิปัสสนากรรมฐานมัชฌิมา มาจากเมืองศรีทวารวดี (เมืองอุททอง) อีกทั้งยังได้กวาดต้อนผู้คน พลเมืองมาไว้ที่เมืองพุกาม เหลือไว้ที่เมืองศรีทวารวดี เพียงเล็กน้อย พลเมืองที่เหลือก็หนีไปอยู่เมืองละโว้บ้าง หนีไปอยู่เมืองหริภุญชัยบ้าง จนเมืองศรีทวารวดี กลายเป็นเมืองร้าง ไปในที่สุด

ต่อมาดินแดนแห่งนี้ ก็เป็นที่อาศัยของบุคคลชนชาติอื่น และเปลี่ยนนามเป็น **เมืองอุททอง** ในกาลต่อมา และชนชาติมอญโบราณ ก็หมดไปจากถิ่นฐาน ดินแดนแถบนี้ แคว้นศรีทวารวดีจึงสิ้นสุดลงแต่ครั้งนั้นมา

ปีพระพุทธศักราช ๑๖๔๓ ทางเมืองสุโขทัย หลังสิ้นรัชสมัยพระเจ้าปรังกษดิราชแล้ว พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ ยกกองทัพมายึดเมืองสุโขทัยได้

พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ ทรงแต่งตั้งพระเจ้าปทุมวงศ์ เจ้านายในพระราชวงศ์สุริยวรมัน มาครองเมืองสุโขทัยฯ ก็เป็นเมืองพระยามหานคร ของขอมตั้งแต่นั้นมา

**วัดที่สร้าง ในยุค วัดแสนท้าวโคตร** วัดศรีสุวรรณ  
วัดพญาราม วัดสุวรรณาราม

**พระคัมภีร์พระไตรปิฎก** ยุคศรีทวารวดี นำมาจาก  
ลังกา อักษรสิงหล-บาลี ต่อมาปริวัฏมาเป็นอักษร มอญ  
โบราณ-บาลี ก่อนนั้นจำมาด้วยมุขปาฐ์ ก่อนมีตัวอักษร

**พระคัมภีร์มูลกัจจายน์** ผู้รจนา พระมหา  
กัจจายน์เถรเจ้า ภาษาบาลี ต่อมาปริวัฏ เป็นภาษา และ  
อักษรมอญ

**พระคัมภีร์พระวิสุทธิมรรค** ผู้รจนา พระพุทธ  
โฆษาจารย์ ภาษาบาลี เข้ามาปลายสมัยทวารวดี ประมาณ  
พระพุทธศักราช ๑๓๐๐

ต่อมา มีการสถาปนา พระเถรผู้ทรงพระไตรปิฎก ใน  
ราชทินนามที่ **พระพุทธโฆษาจารย์** เป็นครั้งแรกใน ยุค  
ศรีทวารวดีนี้

พระคัมภีร์อื่นๆ ที่มาพร้อมกับ พระคัมภีร์พระวิสุทธิ  
มรรคคือ พระอรรถกถาจตุราคะ พระอรรถกถาฎีกาพระ  
อภิธรรมวาทาร พระอภิธรรมสังคหะ พระสมังควลาลินี  
พระปัญจสุทนี พระสารัตถปกาสินี พระมโนรสปุณฺณิ พระสิ  
โนรสปกาสินี พระอรรถกถาฎีกาวินัย พระธรรมบท พระ  
ธรรมมหากถา พระมธุรัตถปุณฺณวิลาลินี พระธรรมชาดก พระ  
ชินาลังการ พระสารัตถทีปนี พระพุทธวงศ์ พระสารสังคหะ  
พระมิลินทปัญหา พระปาเลยกะ พระมหานิทาน พระ  
อนาคตวงศ์ พระจริยาปิฎก พระโลกบัญญัติ พระมหากัลป  
พระอรุณวัดติ พระสมันตปาสาทิกา พระจักษณากิธรรม  
พระอนุฎีกาหิงธรรม พระสาริริกวินิจฉัย พระโลกุปปัตติ  
เป็นต้น

พระกรรมฐานที่ศึกษากัน ในยุคศรีทวารวดี คือ พระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ สืบทอดมาจาก วัดศรีสุวรรณ เมืองสุวรรณสังข์ ยุคสุวรรณภูมิ ครั้นโน้น

**พระคัมภีรเทศขึ้นธรรม** หรือคัมภีร์ปริยาย ขึ้นพระกรรมฐาน มีขึ้นครั้งแรกในยุคศรีทวารวดี บรรยายเพื่อปูพื้นฐาน ทำความเข้าใจ สำหรับผู้แรกเรียนพระกรรมฐานใหม่ๆ คัมภีร์นี้ จารด้วยอักษรมอญโบราณ รจนาโดย พระสิทธาบุรพาเถร (ทอง) พระผู้ช่วย ของ พระสิทธาจารย์ญาณเถร (ด้าง)

### **พระอริยะสงฆ์ผู้สืบทอด พระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ ยุคศรีทวารวดี**

**๑. พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า** มีพระนามเดิมว่า **ใจ** สถิตวัดศรีสุวรรณ เมืองศรีทวารวดี (อุทอง) ในรัชสมัยพระเจ้าประโดง **พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า (ใจ)** ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ สืบต่อมาจาก พระญาณสิทธาจารย์เถรเจ้า(ด้าง) และพระสิทธาบุรพาเถร (ทอง) และท่านรับการสืบทอดพระคัมภีรเทศขึ้นธรรม (ขึ้นพระกรรมฐาน) **จาก พระสิทธาบุรพาเถร(ทอง)**

**พระเจ้าประโดง** สถาปนาพระมหาเถรเจ้า (ใจ) เป็น **พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า เป็นประธานสงฆ์ เมืองศรีทวารวดี,**

พระเจ้าประโดง ตั้งพระเถรผู้ช่วย ไว้ช่วยงาน พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า ๔ พระองค์ คือ

๑.พระธรรมปิฎกมหาเถร ๑ ทำหน้าที่ดูแลคำสอน และบอกพระไตรปิฎก

๒.พระธรรมวินัยมหาเถร ๑ ทำหน้าที่ควบคุม  
ดูแลความถูกต้องของ

พระธรรมวินัย และดูแลความ  
ประพฤติ

ของพระสงฆ์

๓.พระธรรมพิธิมหาเถร ๑ ทำหน้าที่ควบคุมดู  
พิธีการสงฆ์ ไม่ให้นอกหลั

นอกทาง

๔.พระธรรมรจนามหาเถร ๑ ทำหน้าที่รับคำสั่ง  
(เลขา)

**พระเจ้าประโดง** เคยผนวชในพระพุทธศาสนา ที่วัด  
ศรีสุวรรณ เมืองสุวรรณสังข์(อุททอง) มี **พระญาณสุวรรณ**  
**มหาเถรเจ้า** (ใจ) เป็นพระราชอุปัชฌายาจารย์

เมื่อพระเจ้าประโดงขึ้นครองราชสมบัติ ในเมืองศรี  
ทวารวดีแล้ว จึงสถาปนา **พระมหาเถรเจ้า** (ใจ) ขึ้นเป็น  
**พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า** เป็นประธานสงฆ์ทั้งปวง  
ในเมืองศรีทวารวดี

**๒.พระญาณวิมุตติสุวรรณ มหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **ไช** สถิตวัดศรีสุวรรณ เมืองศรีทวาร  
วดี สมัยพระเจ้าประโดง พระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถร  
เจ้า (ไช) ทรงศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา กับ พระญาณ  
สิทธาจารย์เถรเจ้า(ดั่ง) และพระสิทธาบุรพาเถร(ทอง) เป็น  
ศิษย์อาจารย์เดียวกันกับ พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า (ใจ)  
และท่านยังสืบทอดพระคัมภีร์เทศขึ้นธรรม จากพระญาณ  
สุวรรณมหาเถรเจ้า(ใจ) ด้วย

พระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถรเจ้า(ไช) พระองค์ท่าน  
เคยไปบำเพ็ญสมณะธรรม ในป่านอกกำแพงเมืองศรีทวาร

วดี อันเคยเป็นที่ตั้ง วัดท้าวอุทอง ซึ่งบัดนี้เป็นป่ากร้าง  
เจียนสงบ พระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถรเจ้า(ไข) พระองค์  
ท่านได้พบ ไม่เท่าเบิกไพร ฝอยอดตาล ของพระอุบาสี  
แห่งลังกา ซึ่งได้มอบให้ไว้แก่ พระราชสามีรามมหาเถรเจ้า  
(เพชร) แห่งวัดท้าวอุทอง ในครั้งกระนั้น

**๓. พระญาณวิมุตติสุวรรณ มหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **แสง** สถิตวัดศรีสุวรรณ เมืองศรีทวารวดี (อุ  
ทอง) ในรัชสมัย**พระเจ้าปรมัตถ** พระญาณวิมุตติ  
สุวรรณมหาเถรเจ้า (แสง) ทรงศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา  
กับ พระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถรเจ้า(ไข) และรับสืบทอด  
พระคัมภีร์เทศขึ้นธรรม จากพระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถร  
เจ้า(ไข)

**๔.พระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **ชัย** สถิตวัดศรีสุวรรณ เมืองศรีทวารวดี  
สมัย **พระเจ้าปรมัตถ** พระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถรเจ้า  
(ชัย) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา กับ พระญาณวิมุตติสุวรรณ  
มหาเถรเจ้า(ไข) สืบทอดพระคัมภีร์เทศขึ้นธรรม จากพระ  
ญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถรเจ้า (แสง)

**๕.พระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **โต** สถิตวัดศรีสุวรรณ เมืองศรีทวารวดี  
สมัย**พระเจ้าเกตุเกล้า** พระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถรเจ้า  
(โต) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา กับ พระญาณวิมุตติ  
สุวรรณมหาเถรเจ้า(แสง) สืบทอดพระคัมภีร์เทศขึ้นธรรม  
จากพระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถรเจ้า(ชัย)

**๖.พระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **จริง** สถิตวัดศรีสุวรรณ เมืองศรีทวารวดี  
**พระเจ้าเกตุเกล้า** พระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถรเจ้า

(จริง) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา กับ พระญาณวิมุตติ  
สุวรรณมहाเถรเจ้า(แสง) สืบทอดพระคัมภีร์เทศขึ้นธรรม  
จากพระญาณวิมุตติสุวรรณมहाเถรเจ้า(โต)

**๗.พระญาณวิมุตติสุวรรณมहाเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **พ่วง** สถิตวัดศรีสุวรรณ เมืองศรีทวารวดี  
สมัย**พระเจ้าชัยฟ้า** พระญาณวิมุตติสุวรรณมहाเถรเจ้า  
(พ่วง) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา กับ พระญาณวิมุตติ  
สุวรรณมहाเถรเจ้า(ชัย) สืบทอดพระคัมภีร์เทศขึ้นธรรม จาก  
พระญาณวิมุตติสุวรรณมहाเถรเจ้า(จริง)

**๘.พระญาณวิมุตติสุวรรณมहाเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **เกต** สถิตวัดศรีสุวรรณ เมืองศรีทวารวดี(อุ  
ทอง) ในรัชสมัย**พระเจ้านพรัตน์** พระญาณวิมุตติ  
สุวรรณมहाเถรเจ้า(เกต) พระศึกษาพระกรรมฐานกับ พระ  
ญาณวิมุตติสุวรรณมहाเถรเจ้า(พ่วง) สืบทอดพระคัมภีร์เทศ  
ขึ้นธรรม จากพระญาณวิมุตติสุวรรณมहाเถรเจ้า(พ่วง)

**๙.พระญาณรัตนสุวรรณมहाเถรเจ้า** มีพระนาม  
เดิมว่า**सान** สถิตวัดศรีสุวรรณ เมืองศรีทวารวดี  
สมัย**พระเจ้าประสิทธิ์ชัย** พระญาณรัตนสุวรรณมहाเถร  
เจ้า(सान) ศึกษาพระกรรมฐาน มัชฌิมา กับ พระญาณวิมุตติ  
สุวรรณมहाเถรเจ้า(เกต) สืบทอดพระคัมภีร์เทศขึ้นธรรม  
จาก พระญาณวิมุตติสุวรรณมहाเถรเจ้า(เกต)

**๑๐.พระญาณรัตนสุวรรณมहाเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **ตา** บรรพชา มาตั้งแต่สามเณร สถิตวัดศรี  
สุวรรณ เมืองศรีทวารวดี สมัย**พระเจ้าจิตแสง** พระญาณ  
รัตนสุวรรณมहाเถรเจ้า(ตา) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา กับ

พระธรรมปิฎกมหาเถร(ชา) สืบทอดพระคัมภีร์เทศขึ้นธรรม  
จากพระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถรเจ้า(सान)

**๑๑.พระญาณรัตนสุวรรณมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **ปาน** บรรพชามาตั้งแต่เป็นสามเณร สถิตวัดศรี  
สุวรรณ เมืองศรีทวารวดี สมัย**พระเจ้าฟ้าสง** พระญาณรัต  
นสุวรรณมหาเถรเจ้า(ปาน) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมาภิ  
พระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถรเจ้า(ชัย) สืบทอดพระคัมภีร์  
เทศขึ้นธรรม จากพระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถรเจ้า(ตา)

**๑๒.พระญาณรัตนสุวรรณมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **ดำ** บรรพชามาตั้งแต่เป็นสามเณร สถิตวัดศรี  
สุวรรณ เมืองศรีทวารวดี สมัย**พระเจ้าฟ้าสง** พระญาณ รัต  
นสุวรรณมหาเถรเจ้า(ดำ) ศึกษาสงพระกรรมฐานมัชฌิมาภิ  
พระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถรเจ้า(แสง) สืบทอดพระคัมภีร์  
เทศขึ้นธรรม จาก พระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถรเจ้า (ปาน)

**๑๓.พระญาณรัตนวงศมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **ก่อ** **สถิตวัดแสนท้าวโคตร** เมืองทวารวดี  
สมัย**พระเจ้าชัยสิทธิ์** พระญาณรัตนวงศมหาเถรเจ้า(ก่อ)  
ศึกษาพระกรรมฐาน แบบมัชฌิมาภิกับ พระญาณรัตนสุวรรณ  
มหาเถรเจ้า(ดำ )

**วัดแสนท้าวโคตร** ขุนนางเมืองสุวรรณสังข์ นามว่า  
แสนท้าวโคตร เป็นผู้สร้าง กาลต่อมา**พระเจ้าชัยสิทธิ์**  
สถาปนาวัดแสนท้าวโคตร ให้วัฒนาถาวรดีขึ้นกว่าแต่ก่อน  
ยกเป็นวัดในราชวงศ์ ต่อมาได้ อาราธนาพระญาณรัตนวงศ  
มหาเถรเจ้า(ก่อ) มาสถิตวัดแสนท้าวโคตร ที่สถาปนาขึ้น  
ใหม่นี้

**๑๔.พระญาณรัตนวงศมหาเถรเจ้า** มีพระนาม  
เดิมว่า (**เพียร**) สถิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวารวดี

**สมัยพระเจ้าเอกทัศ** พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า (เพียร) ศึกษาพระกรรมฐาน แบบมัชฌิมากับ พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า (ก่อ)

**๑๕.พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า** มีพระนามเดิมว่า **แดง** สถิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวารวดี สมัย**พระเจ้าเกตุแก้ว** พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า (แดง) ศึกษาพระกรรมฐาน แบบมัชฌิมากับ พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า(เพียร)

**๑๖.พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า** มีพระนามเดิมว่า **ธรรม** สถิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวารวดี สมัย**พระเจ้ารุ่งฟ้า** พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า (ธรรม) ศึกษาพระกรรมฐาน แบบมัชฌิมากับ พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า(เพียร)

**๑๗.พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า** มีพระนามเดิมว่า **แสง** สถิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวารวดี สมัย**พระเจ้ารุ่งฟ้า** พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า (แสง) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมากับ พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า(ธรรม)

**๑๘.พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า** มีพระนามเดิมว่า **ฟ้า** สถิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวารวดี สมัย**พระเจ้าอินธรรม** พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า(ฟ้า) ศึกษาพระกรรมฐาน แบบมัชฌิมากับ พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า(แสง)

**๑๙.พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า** มีพระนามเดิมว่า **ขาว** สถิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวารวดี ในรัชสมัย**พระเจ้าอินธรรม** พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า(ขาว) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมากับ.....

**๒๐.พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า** มีพระนาม  
เดิมว่า **เดช** สถิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวารวดี  
สมัย**พระเจ้าปรกเกตุ** พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า(เดช)  
ศึกษาพระกรรมฐาน แบบมัทธมิกากับ พระญาณรัตนวงศั  
มหาเถรเจ้า (แสง)

**๒๑.พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **ยา** สถิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวารวดี  
สมัย**พระเจ้ารัตนวงศั** พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า(ยา)  
ศึกษาพระกรรมฐาน แบบมัทธมิกากับ พระญาณรัตนวงศั  
มหาเถรเจ้า(เดช)

**๒๒.พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **ขาว** สถิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวารวดี  
สมัย**พระเจ้าปรมินทร** พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า(ขาว)  
ศึกษาพระกรรมฐาน แบบมัทธมิกากับ พระญาณรัตนวงศั  
มหาเถรเจ้า(เดช)

**๒๓.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **ตอง** สถิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรี  
ทวารวดี สมัย**พระเจ้าชัยสิทธิ์** พระญาณไตรโลกมหาเถร  
เจ้า (ตอง) ศึกษาพระกรรมฐาน แบบมัทธมิกากับ พระญาณ  
รัตนวงศัมหาเถรเจ้า (ขาว)

พระเจ้าชัยสิทธิ์ เป็นพระญาติข้างพระมเหสี ของ  
พระเจ้าปรมินทร ต่อมาขึ้นครองราช เปลี่ยนราชวงศ์

**๒๔.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **ชอบ** สถิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรี  
ทวารวดี สมัย**พระเจ้าจิตชัย**

**๒๕.พระญาณไตรรัจฉินมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **ปอ** สกิตวัดพญาราม เมืองศรีทวารวดี  
สมัย**พระเจ้าชัยฟ้า**

**๒๖.พระญาณไตรรัจฉินมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **แพร** สกิตวัดพญาราม เมืองศรีทวารวดี  
สมัย**พระเจ้ายก้องฟ้า**

**๒๗.พระญาณไตรรัจฉินมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **อ้ง** สกิตวัดพญาราม เมืองศรีทวารวดี  
สมัย**พระเจ้าแสงชัย**

**๒๘.พระญาณไตรรัจฉินมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **ชิต** สกิตวัดพญาราม เมืองศรีทวารวดี  
สมัย**พระเจ้าพงศ์ฟ้า**

**๒๙.พระญาณไตรโลกมมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **อาด** สกิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรี  
ทวารวดี สมัย**พระเจ้าประคองชัย**

**๓๐.พระญาณไตรลักษณ์มหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **แสม** สกิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวารวดี  
สมัย**พระเจ้าประเดิมชัย**

**๓๑.พระญาณไตรลักษณ์มหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **เพชร** สกิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวาร  
วดี สมัย**พระเจ้ากุนลั่น**

**๓๒.พระญาณไตรลักษณ์มหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **โปง** สกิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรี  
ทวารวดี สมัย**พระเจ้าชินแสง**

**๓๓.พระญาณไตรลักษณ์มหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **ผล** สกิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรี  
ทวารวดี สมัย**พระเจ้าคำฟ้า**

**๓๔.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **พิงคะ** สกิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรี  
ทวารวดี สมัย**พระเจ้าชัยกานต์**

**๓๕.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **คุด** สกิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรี  
ทวารวดี สมัย**พระเจ้าสามชัยฟ้า**

**๓๖.พระญาณประสิทธิ์มหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **เอนำ** สกิตวัดสุวรรณาราม เมืองศรี  
ทวารวดี สมัย**พระเจ้าภัทรราช**

**๓๗.พระญาณประสิทธิ์มหาเถรเจ้า** มีพระนาม  
เดิมว่า **เกด** สกิตวัดสุวรรณาราม เมืองศรีทวารวดี  
สมัย**พระเจ้าภัทรราช (เปลี่ยนราชวงศ์)**

**๓๘.พระญาณประสิทธิ์มหาเถรเจ้า** มีพระนาม  
เดิมว่า **จิบ** สกิตวัดสุวรรณาราม เมืองศรีทวารวดี สมัย  
**พระเจ้าเชวงชัย**

**๓๙.พระญาณประสิทธิ์มหาเถรเจ้า** มีพระนาม  
เดิมว่า **กลั่น** สกิตวัดสุวรรณาราม เมืองศรีทวารวดี สมัย  
**พระเจ้าสิทธิชัย**

**๔๐.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **แพร** สกิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรี  
ทวารวดี สมัย**พระเจ้าชัยเกษม**

**๔๑.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **ขิด** สกิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวาร  
วดี สมัย**พระเจ้าเฉลิมชัยฟ้า**

**๔๒.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **ปาน** สกิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวาร  
วดี สมัย**พระเจ้าปราสาททอง**

**๔๓.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า** มีพระนาม  
เดิมว่า **ขาด** สกิตวัดแสนท้าวโคตรเมืองศรีทวารวดี สมัย  
**พระเจ้าปราสาททอง**

**๔๔.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **ชัย** สกิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวาร  
วดี สมัย**พระเจ้าประกิตชัย**

**๔๕.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **กล่อม** สกิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวาร  
วดี สมัย**พระเจ้ารัตนชัย**

**๔๖.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **เวท** สกิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวาร  
วดี สมัย**พระเจ้าแสงฟ้า**

**๔๗.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **สี** สกิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวารวดี  
สมัย**พระเจ้าชัยบดินทร์**

**๔๘.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **สุก** สกิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวาร  
วดี สมัย**พระเจ้าชัยสามฟ้า**

**๔๙.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **เดช** สถิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรี  
ทวารวดี สมัย**พระเจ้ากัระนัน**

**๕๐.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **ฟัก** สถิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรี  
ทวารวดี สมัย**พระเจ้าปองฟ้า**

**๕๑.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **ปลา** สถิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรี  
ทวารวดี สมัย**พระเจ้าชัยเชษฐ**

**๕๒.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า** มีพระนาม  
เดิมว่า **เกด** สถิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวารวดี  
สมัย **พระเจ้าชัยเชษฐ** พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า(เกด)  
เป็นมาจนถึงรัชสมัย **พระเจ้าอภินันท์** พระญาณไตรโลก  
มหาเถรเจ้า(เกด)

**๕๓.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า** มีพระ  
นามเดิมว่า **เขต** สถิตวัดแสนท้าวโคตร เมืองศรี  
ทวารวดี สมัย**พระเจ้าอภินันท์**

พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า (เขต) เป็นประธานสงฆ์  
อาณาจักรศรีทวารวดี องค์สุดท้าย ของยุคศรีทวารวดี

สมัยศรีทวารวดี วัดแสนท้าวโคตร เป็นสำนักพระ  
กรรมฐานหลัก สำนักใหญ่ คงแบบแผนไว้อย่างมั่นคง  
สำนักพระกรรมฐานเล็กมี วัดศรีสุวรรณ วัดพญาราม วัด  
สุวรรณาราม ฯลฯ

### ----- วัดที่สร้างสมัยทวารวดี

**๑.วัดแสนท้าวโคตร** เดิมเป็นวัดที่ขุนนางในเมือง  
สุวรรณสังข์ สมัยต้นๆ นามว่าแสนท้าวโคตร เป็นผู้สร้าง

ต่อมาพระเจ้าชัยสีหิ์ ทรงสถาปนา วัดแสนท้าวโคตร ให้  
วัฒนาดีขึ้นกว่าเก่า แล้วอาราธนา พระญาณรัตนวงศัมหา  
เถรเจ้า มาสถิตวัดแสนท้าวโคตร เป็นใหญ่ เป็นประธาน  
สงฆ์ ในเมืองทวารบุรี แคว้นศรีทวารวดี

**๒.วัดพญาราม** พระเจ้าชัยฟ้าชัย แคว้นศรีทวาร  
วดี ทรงสร้างถวาย พระญาณไตรวุฒิกุณเถร (ปอ)

**๓.วัดสุวรรณาราม** พระเจ้าภัทรราช เมืองอโยธยา(อุ  
ทอง) แคว้นศรีทวารวดี ทรงสร้างถวาย พระญาณ  
ประสิทธิเถร(เองนำ)

แคว้นศรีทวารวดี เสื่อมสลาย เพราะผู้นำเป็น  
ธรรมราชา รักษาศีล มีสัจจะ จึงอ่อนแอ ในการสงคราม  
พระเจ้าอนรุทธ หรืออโนรทาโส จึงยกมายึดเมืองได้งายอีก  
อย่างหนึ่งคือ มีเกิด มีตั้งอยู่ แล้วก็เสื่อมสลาย ตามกฎ  
แห่งพระไตรลักษณ์ ของพระพุทธศาสนา เหมือนอย่างการ  
ล่มสลาย ของพระพุทธศาสนาในอินเดีย

### พระพุทธศาสนาจาก ยุคศรีทวารวดี สู่ยุคสุโขทัย

๑.เมืองสุโขทัย ยุคแรกสร้าง เป็นเมืองอิสระ กษัตริย์  
และชาวเมืองเป็นชนชาติมอญ มีพระราชาธิราชสืบต่อมา  
ถึง ๕ พระองค์ ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็นวงศ์ ของพระเจ้า  
ประกันติราช

หมดราชวงศ์ ของพระเจ้าประกันติราชแล้ว วงศ์  
พระเจ้าสุริยวรมัน เมืองยโสธรปุระ เข้ามาครอง เมือง  
สุโขทัย แทน

๒.เมืองสุโขทัย ยุคอยู่ในอำนาจขอม ชนชั้นปกครอง  
เป็นชนชาติขอม ชาวเมืองเป็นชนชาติ ขอมบ้าง มอญบ้าง

ไทยใหญ่บ้าง ยุคนี้นีกษัตริย์ ปกครอง ๓ พระองค์ ตั้งแต่  
พระเจ้าปทุมวงศ์ ถึงพระเจ้าสุริยวงศ์ ถึงพระเจ้าจันทวงศ์

๓.เมืองสุโขทัย ยุคเป็นอิสระจากขอม กษัตริย์ทรง  
เป็นสามัญชน มาก่อน ทรงเป็นเชื้อมอญ จากกรุงละโว้ ยุค  
นี้้นีกษัตริย์สี่วงศ์ ๒ พระองค์ คือพระเจ้าอรรณราชา ชาว  
เมืองเรียกว่า พระร่วง และถึงพระเจ้าชัยฟ้า ซึ่งเป็น  
พระราชโอรส ของพระเจ้าอรรณราชา

๔.เมืองสุโขทัย ยุคไทยใหญ่ เป็นอิสระจากขอม มี  
กษัตริย์ปกครอง ๑ องค์ คือพ่อขุนนาวนำถม พระองค์ทรง  
เป็นชนชาติไทยใหญ่

๕.เมืองสุโขทัย ยุคสถาปนาเป็นอาณาจักรสุโขทัย  
**เป็นชนชาวไทย** นับตั้งแต่พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ถึงพระ  
มหาธรรมราชาที่ ๔ หรือพระบรมบาล

พระมหาเถรเจ้า ที่กษัตริย์ และประชาชน นับถือว่าเป็น  
พระอาจารย์ใหญ่กรรมฐานมัชฌิมา ประจำยุค  
อาณาจักรสุโขทัยคือ **พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า** มี  
พระนามเดิมว่า **สิงห์**

ภาษา และอักษรที่ใช้กันในกรุงสุโขทัย ยุคแรกสร้าง  
คือ ภาษามอญ อักษรมอญ ภาษา และอักษร ที่ใช้กันใน  
เมืองสุโขทัย ยุคขอมเรืองอำนาจ คือภาษามอญ ภาษา  
ขอม ภาษาไทยใหญ่ อักษรที่ใช้คือ มอญ ขอม ไทยใหญ่

พระคัมภีร์พระไตรปิฎก ครั้งแรกได้มาจากเมืองศรีทวารวดี  
จารึกด้วยอักษรมอญโบราณ ต่อมา ได้พระไตรปิฎก  
มาจากลังกา เป็นอักษรสิงห์พ-บาลี แล้วปรีวฎมาเป็นอักษร  
ขอมบาลี พระคัมภีร์มูลกัจจายน์ ผู้รจนา พระมหา  
กัจจายน์เถรเจ้า ภาษาบาลี พระคัมภีร์พระวิสุทธิ  
มรรค ผู้รจนา พระพุทธโฆษาจารย์ ภาษาบาลี พระ

คัมภีร์มูลพระกรรมฐาน ผู้รจนา พระมหารัตนปัญญาเถร  
 ภาษาลานนา พระคัมภีร์พระอภิธรรมมัตถะสังคหะ ผู้รจนา  
 พระอนรุทธาจารย์ พระคัมภีร์สติปัฏฐานสูตร พระคัมภีร์  
 มหาสติปัฏฐานสูตร พระอรรถกถาจตุราคะ พระอรรถกถา  
 ฎีกาพระอภิธรรมวดาร พระอภิธรรมสังคหะ พระสุ  
 มังคลวิลาสินี พระปัญญาสุทนี พระสารัตถปกาสินี พระ  
 มโนรสปุณฺณิ พระสิโนรสปกาสินี พระอรรถกถาฎีกาวิชัย  
 พระธรรมบท พระธรรมมหากถา พระมธุรัตตปุณฺณวิลาสินี  
 พระธรรมชาดก พระชินาลังการ พระสารัตถทีปนี พระพุทธ  
 วงศ์ พระสารสังคหะ พระมิลินทปัญหา พระปาลเยกะ พระ  
 มหานิทาน พระอนาคตวงศ์ พระจริยาปิฎก พระโลกบัญญัติ  
 พระมหากัลป พระอรุณวัตติ พระสมันตปาสาทิกา พระ  
 จักษณาภิธรรม พระอนุฎีกาหิงธรรม พระสาริริกวินิจฉัย พระ  
 โลกุปปัตติ เป็นต้น

พระกรรมฐานที่ใช้ศึกษากันใน วัดมหาธาตุ วัดป่า  
 มะม่วง เมืองสุโขทัย ยุคขอมเรืองอำนาจคือ พระกรรมฐาน  
 มัชฌิมา แบบลำดับ ซึ่งสืบต่อมาจาก **พ่อเจ้าแพร** วัดดง  
 ตาล เมืองบ้านคูเมือง (สิงห์บุรี) ชานกรุงละโว้

**วัดมหาธาตุ** เมืองสุโขทัย เดิมชื่อว่า วัดมิ่งเมือง แต่  
 ก่อนเป็นที่สถิตของพระปิยรามสถิตมหาเถรเจ้า ถึง ๔  
 พระองค์ ทั้ง ๔ พระองค์ ทรงศึกษาเตโชกสิณ

### **สร้างเมืองสุโขทัย**

เนื่องจาก เมืองศรีสัชนาลัย เกิดน้ำท่วมขัง เป็นเวลา  
 นานเกือบทุกปี และก็เกิดโรคภัยไข้เจ็บตามมามาก ชาว  
 บ้าน ชาวเมือง ก็เดือดร้อนมาก การทำนา ก็มีได้ผล

พระเจ้าก้อนา กษัตริย์เมืองศรีสัชชนาลัย จึงมีดำรัสสั่งให้ราชบุรุษ และพวกพระโหราจารย์ พ่อพราหมณ์ ไปแสวงหา ชัยภูมิอันเป็นมงคล เพื่อสร้างเมืองใหม่

พวกราชบุรุษ และโหราจารย์ เทียวไปโดยปัจฉิมทิศ **ถึงประเทศขมชนหาดสูง** ซึ่งเป็นที่สูงประกอบไปด้วย ห้วย หนอง คลองบึง บริบูรณ์ด้วยพรรณมัจฉาชาติต่างๆ พันธุ์พฤกษา ป่าไม้ ก็บริบูรณ์ พวกราชบุรุษ พ่อพราหมณ์ จึงกลับไปทูล พระเจ้าก้อนา

พระเจ้าก้อนา จึงโปรดให้ยกพลโยธาประชาราษฎร มา ณ ชุมชน ตำบลหาดสูง สร้างเมืองใหม่ขึ้นมา ประกอบไปด้วยมหามณเฑียร พระราชวัง และขุคครอบเมือง เอาเนินดินเป็นกำแพงเมือง แล้วขนานนามเมืองว่า **สุโขทัย** หมายความว่าดินแดนแห่งรุ่งอรุณ เพราะสร้างเมือง เวลาพระอาทิตย์ขึ้นพอดี การสถาปนาชุมชนตำบลหาดสูง เป็นเมืองสุโขทัย ตกประมาณปีพระพุทธศักราช ๑๕๓๔

เมืองสุโขทัย ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำยม ซึ่งเป็นสาขาของแม่น้ำเจ้าพระยา สลับกับที่ดอน จึงมีน้ำอุดมสมบูรณ์ในหน้าฝน น້ำน้อยในหน้าแล้ง รอบๆเมืองสุโขทัย มีป่าไม้ขึ้นอยู่ทั่วไป

เมืองสุโขทัยจึงมีความอุดมสมบูรณ์ ไปด้วยพืชพันธุ์ไม้ธรรมชาติ มีการทำนา ทำไร่ โดยทั่วไป

**พระเจ้าก้อนา** ทรงสร้างวัดมิ่งเมือง เป็นวัดประจำเมือง กลางเมืองสุโขทัย ทรงอาราธนาพระมหาเถรเจ้า นามว่า ยอด มาจากเมืองศรีสัชชนาลัย มาสถิต ณ วัดมิ่งเมือง พระราชทาน พระราชทินนามว่า พระปิยะรามสถิตมหาเถรเจ้า เป็นประธานสงฆ์คามวาสี-อรัญวาสี ประจำเมืองสุโขทัย

**พระเจ้ากือนา** ทรงสร้างวัดปามะม่วง เป็นที่สถิตของ  
พระพุทธรูปทองคำ ผู้เป็นประธานสงฆ์คามวาสี  
ประจำเมืองสุโขทัย ทรงสร้างวัดหนองจิก เป็นที่สถิตของ  
พระครูธรรมราชา ประธานสงฆ์ฝ่ายอรัญวาสี ประจำเมือง  
สุโขทัย

### **ลำดับกษัตริย์ กรุงเมืองสุโขทัย**

ยุคแรกสร้างเมือง

**๑.พระเจ้ากือนา** พ.ศ.๑๕๑๗ - พ.ศ. ๑๕๓๔  
รวม ๑๗ ปี

**๒.พระเจ้าแสงชัย** พ.ศ.๑๕๓๔ - พ.ศ.๑๕๕๔ ร  
วม ๒๐ ปี

**๓.พระเจ้าชัยสิทธิ์** พ.ศ.๑๕๕๔ - พ.ศ.๑๕๘๙  
รวม ๓๕ ปี

**๔.พระเจ้าวรชัย** พ.ศ.๑๕๘๙ - พ.ศ.๑๖๑๑  
รวม ๒๒ ปี

ปลายรัชสมัยพระเจ้าวรชัย ซึ่งเป็นกษัตริย์เชื้อสาย  
มอญ กรุงเมืองสุโขทัยอยู่นั้น เวลานั้นพระเจ้าอนรรฆมหารา  
ชา แห่งอาณาจักรพุกาม (พม่า) เริ่มเข้ามาตีอาณาจักรศรี  
ทวารวดีบ้างแล้ว

ครั้นสิ้นรัชสมัยพระเจ้าวรชัยแล้ว จึงเปลี่ยนมาเป็น  
ราชวงศ์ พระเจ้าประกันดิราช ซึ่งเป็นเชื้อสายมอญเหมือน  
กัน จึงหมดวงศ์ พระเจ้ากือนา

**๕.พระเจ้าประกันดิราช** พ.ศ.๑๖๑๑ - พ.ศ.๑๖๒๗  
รวม ๑๖ ปี

พระเจ้าประกันดิราช ทรงโปรดให้ บุรณะวัดมิ่งเมือง  
ให้วัฒนาถาวรดี ขึ้นกว่าเก่า แล้วทรงสร้างพระมหาธาตุ  
เจดีย์ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ไว้กลางเมืองสุโขทัย แล้ว

พระราชทานขนานนามพระอารามใหม่ว่า **วัดมหาธาตุ**  
โปรดให้เป็นทีสถิตของ พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า  
สังฆราชาเมืองสุโขทัย ซึ่งเป็นพระอาจารย์ ของพระเจ้า  
ประกันดิราข

ประมาณปีพระพุทธศักราช ๑๖๑๔ อาณาจักรศรี  
ทวารวดี ล่มสลายลง ถูกพระเจ้าอเนรุทมหหาราช แห่ง  
อาณาจักรพุกามยึดได้

ส่วนทางเมืองละโว้ ก็ตกเป็นของพระเจ้าสุริยชัยวร  
มันที่ ๒ แล้ว ต่อมาพระเจ้า สุริยชัยวรมัน ที่ ๒ คิดที่จะมา  
ยึดเมืองสุโขทัย แต่ยังทรงเกรงพระราชอำนาจ ของพระเจ้า  
ประกันดิราขอยู่

ฉะนั้นในรัชกาลพระเจ้าประกันดิราขนี้ พระเจ้าสุริ  
ยชัยวรมันที่ ๒ เมืองยโสธรปุระ จึงได้ส่งราชทูต มาขอ  
ดำเนินทางพระราชไมตรี ไว้ก่อนเพื่อเป็นการดูลาดเลา  
พระเจ้าประกันดิราข แต่เดิมทรงเป็นสามัญชนมาก่อน  
ทรงเสาะแสวงหาเรียนวิชากับฤาษี ต่อมาได้พบกับ พระ  
มหาเถรเจ้า นามว่า สิงห์ จึงได้ขอเข้าเป็นศิษย์ศึกษาวิชา  
กับพระมหาเถร และศึกษาสมณะ-วิปัสสนาวิชฌมามา กับพระ  
มหาเถรในถ้ำแห่งหนึ่งในป่าเมืองสุโขทัย เมื่อศึกษาจบ  
แล้ว พระมหาเถรเจ้า ได้มอบกำไลสำริด เป็นของ  
กายสิทธิ์ อันเป็นของเก่าสมัยทวารวดี อันมีอยู่ในถ้ำนั้น ต่อ  
มาจึงทำให้ พระเจ้าประกันดิราข มีฤทธิมีเดชมาก ทรงมี  
พลกำลังเท่าช้างสาร ๓ เชือก ต่อมาได้ครองเมืองสุโขทัย

เมื่อพระเจ้าประกันดิราข ครองเมืองสุโขทัยแล้ว จึง  
ทรงอาราธนาพระมหาเถรเจ้าสิงห์ มาครองวัดมหาธาตุ  
สถาปนาให้เป็น พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า เป็นประธาน  
สงฆ์ในเมืองสุโขทัย

หลังจากพระเจ้าประกันดิราชสิ้นพระชนม์แล้ว กำไล  
สำริด กายสิทธิ์คู่นั้น ก็อันตรธาน หายไปในพื้นปถพี ไป  
ประดิษฐานอยู่ในถ้ำตามเดิม

## **๖.พระเจ้าปทุมวงศ์ (ขอม) ๑๖๒๗- ๑๖๕๐**

๒๓ ปี

เมื่อสิ้นรัชกาลพระเจ้าประกันดิราชแล้ว พระเจ้าสุริ  
ยชัยวรมันที่ ๒ แห่งเมืองยโสธรปุระ จึงได้ยกกองทัพมายึด  
เมืองสุโขทัยได้ โปรดเกล้าฯ ให้เจ้านายในพระราชวงศ์สุริ  
ยวรมัน มาปกครองเมืองสุโขทัย

พระเจ้าปทุมวงศ์ เสด็จมาครองเมืองสุโขทัย หลังจาก  
ขอมยึดครองกรุงละโว้ได้ก่อนแล้ว จากนั้นเมืองสุโขทัย จึง  
ตกเป็นเมืองพระยามหานคร ของขอมตั้งแต่นั้นมา เมือง  
สุโขทัย อยู่ในอำนาจขอม ประมาณ ๕๗ ปีเศษ

รัชสมัยพระเจ้าปทุมวงศ์ ครองเมืองสุโขทัยนี้ พระเจ้า  
วิชัยพาหุ แห่งลังกา ส่งคณะสมณะทูต มาสองคณะคือ  
คณะวันรัต คณะป่าแก้ว พระเจ้าปทุมวงศ์ โปรดเกล้าฯ ให้  
พระสงฆ์คณะวันรัต คณะป่าแก้ว ไปสถิตวัดป่ารัตนา

## **๗.พระเจ้าสุริยวงศ พ.ศ.๑๖๕๐ - พ.ศ.๑๖๖๕ รวม ๑๕ ปี**

พระเจ้าสุริยวงศ (พระเจ้าสุริยราชา) ทรงเป็น  
พระราชโอรส ของพระเจ้าปทุมวงศ์ พระเจ้าสุริยะราชา  
หรือพระเจ้าสุริยวงศ

พระเจ้าสุริยวงศ ทรงมีพระราชโอรสพระองค์หนึ่ง ทรง  
พระนามว่า พระเจ้าจันทวงศ์ หรือพวกรมอญเรียกพระนามว่า  
พระเจ้าจันทะราชา

## **๘.พระเจ้าจันทะวงศ พ.ศ.๑๖๖๕ - พ.ศ.๑๖๘๔ รวม ๑๙ ปี**

พระเจ้าจันทวงศ์ มีพระราชโอรส พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่า พระเจ้าฟ้าชัย พระเจ้าจันทวงศ์ โปรดให้พระโอรสของพระองค์ ไปครองเมืองอโยธยา เมื่อสิ้นรัชกาลพระเจ้าจันทวงศ์แล้ว

พระเจ้าฟ้าชัย ซึ่งปกครองเมือง อโยธยา ได้เปลี่ยนพระนามเป็นพระเจ้าโลกนาถ เป็นปฐมกษัตริย์เมืองอโยธยา และเปลี่ยนเมืองหลวงจากลพบุรี มาอยู่ที่เมืองอโยธยา เมืองสุโขทัย จึงเป็นเมืองอิสระจากขอม และหมดวงศ์พระเจ้าปทุมวงศ์ ซึ่งเป็นเชื้อสาย พระเจ้าสุริยชัยวัฒน์ ที่ ๒

ต่อมาเปลี่ยนมาเป็นวงศ์ ของพระเจ้าอรุณราชา หรือ พระร่วงเจ้า พระองค์ทรงเป็นเชื้อมอญ กรุงละโว้ ขอม เมืองกำโปง เรียกพระนามว่า พระเจ้าอรุณวงศ์

พระเจ้าอรุณราชา มีพระนามเดิมว่า **ร่วง** ทรงเป็นชนชาติมอญ เดิมอยู่ที่เมืองละโว้ เป็นบุตรนายคงครา นายกองสวยงาม ชาวเมืองละโว้ ต่อมา นายร่วง ได้เป็นนายกองสวยงาม แทนบิดา เป็นผู้มีวาจาสิทธิ์ เรียกว่าปากพระร่วง พระองค์มีฤทธิ์ มีเดชมาก ขอมกลัวฤทธิ์พระร่วงมาก จึงคิดกำจัด พระร่วงจึงเสด็จหนีราชภัย มาจากเมืองละโว้ มาผนวชอยู่ที่วัดมหาธาตุ กลางเมืองสุโขทัย

พระเจ้าอรุณราชา ทรงผนวช กับพระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า เมื่อผนวชอยู่นั้นชาวเมืองขนานพระนามของพระองค์ท่านว่า พระร่วง

เนื่องจากเวลานั้นมีราชบุรุษเมืองละโว้ มาสืบข่าวตามพระองค์ท่าน ถึงวัดมหาธาตุ เมืองสุโขทัย ขณะนั้นพระร่วง กำลังกวาดลานวัดอยู่ ราชบุรุษนั้นไม่ทราบที่ท่านเป็นพระร่วงเจ้า ราชบุรุษจึงถามพระร่วงว่า รู้จักพระร่วงไหม

พระร่วงเจ้าจึงตรัสว่า **ให้รออยู่ ณ ที่นี้ก่อน จะไปตาม พระร่วงมาให้**

เมื่อพระร่วงกล่าวดังนั้น ราชบุรุษนั้น ก็อยู่ตรงนั้นเอง ไม่สามารถไปจากที่นั้นได้ เป็นเพราะด้วยวาจาสิทธิ์ ของ พระร่วงเจ้า

### **๙.พระเจ้าอรุณราชา (พระร่วง) ๑๖๘๔ - ๑๗๑๒**

๒๘ ปี

ต่อมาพระเจ้าจันทรราชา พระนัดดาของพระเจ้าปทุม วงศ์(ขอม) เจ้าเมืองสุโขทัยทิวศต เสนาบดีประชุมกันว่า วงศานวงศ์ไม่มีแล้ว (เพราะพระราชโอรสของพระเจ้าจันทร ราชา คือพระเจ้าฟ้าชัย เสด็จไปครองเมืองอโยธยา) ว่าจะ เอาผู้ใดเล่าเป็นเจ้าครองเมืองสุโขทัย เห็นแต่พระร่วง ศิษย์พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า ทรงผนวชอยู่วัดมหาธาตุ เสนาบดีจึงพร้อมกันอัญเชิญพระร่วงเจ้า ลาผนวชออกมา แล้วรับพระร่วงเจ้าเข้ามาครองเมืองสุโขทัย ถวายพระนาม ว่า พระเจ้าอรุณราชา หรือเรียกอีกพระนามหนึ่งว่า พระเจ้า อรุณวงศ์

เมื่อพระร่วง ลาผนวช มาครองเมืองสุโขทัยนั้น พระ ญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า ได้มอบไม้เท้าไผ่ยอดตาล กายสิทธิ์ ให้แก่พระร่วง พระองค์ท่านจึงมีฤทธิ์มีเดชมาก เนื่องจากท่านได้ศึกษาสมณะวิปัสสนากรรมฐาน กับ พระอุปัชฌายจารย์ จนได้อภิญญาบางอย่าง พระอุปัชฌาย์ ของท่านจึงมอบไม้เท้าไผ่ยอดตาลให้ เพื่อประกอบบารมี ของความเป็นพระราชา

อุปัชฌาย์ของท่านได้บอกว่า ไม้เท้าไผ่ยอดตาลนี้ เป็นของพระอริยสงฆ์ในสมัยทวารวดี ให้รักษาไว้ให้ดี แล้วบอกวิธีใช้ไม้เท้ากายสิทธิ์

พระเจ้าอรุณราชา ทรงมีพระราชโอรสพระองค์หนึ่ง  
ทรงพระนามว่า พระเจ้าชัยฟ้า

**๑๐.พระเจ้าชัยฟ้า** พ.ศ.๑๗๑๒ – พ.ศ.๑๗๔๒ รวม  
๓๐ ปี

พระเจ้าชัยฟ้า ทรงเป็นพระราชโอรสพระองค์เดียว  
ของพระเจ้าอรุณราชา(พระร่วง) พระเจ้าชัยฟ้า ทรงมีแต่  
พระราชธิดา ไม่มีพระราชโอรสสืบราชสมบัติ เมื่อสิ้น  
รัชกาลพระเจ้าชัยฟ้าแล้ว จึงหมดราชวงศ์พระร่วง ซึ่งเป็น  
เชื้อสายมอญ ต่อมาเปลี่ยนเป็นราชวงศ์พ่อขุนนาวนำถม  
เจ้าฟ้าไทใหญ่

**๑๑.พ่อขุนนาวนำถม** พ.ศ.๑๗๔๒ – พ.ศ.๑๗๖๑  
รวม ๑๙ ปี

วงศ์พ่อขุนนาวนำถม มีกษัตริย์ปกครองเมืองสุโขทัย  
พระองค์เดียว ต่อมาเปลี่ยนเป็นราชวงศ์พระร่วง ซึ่งเป็น  
ไทยปัจจุบันนี้

**๑๒.พ่อขุนบางกลางหาว** พ.ศ.๑๗๖๑ – พ.ศ.๑๗๖๒  
รวม ๑ ปี

พ่อขุนบางกลางหาว ประสูติประมาณปีพระ  
พุทธศักราช ๑๗๔๒ ณ เมืองศรี สัชนาลัย พระบิดาทรง  
พระนามว่า พ่อขุนร่วงนำไท พระราชมารดาทรงพระนามว่า  
นางผิวทอง พ่อขุนบางกลางหาว มีพระมเหสี ทรงพระนาม  
ว่า นางเสือง พ่อขุนบางกลางหาวแต่ก่อนท่านเป็น เจ้า  
เมืองบางยาง แล้วมาครองเมืองศรีสัชนาลัย ต่อมาได้ครอง  
เมืองสุโขทัย แล้วสถาปนาเป็นเมืองสุโขทัย เป็น  
อาณาจักรสุโขทัย

---

## ลำดับกษัตริย์ราชวงศ์พระร่วง แห่งอาณาจักรกรุงศรี สุโขทัย

### ๑. พ่อขุนศรีอินทราทิตย์

๑๗๖๒ -

๑๗๘๑

๑๙

พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ทรงมีพระนามเดิมว่า พ่อขุนบางกลางหาว กษัตริย์ขอมเรียกพระนามว่า ศรีอินทราดิอินทราทิตย์ ชาวเมืองขนานพระนามพระองค์ว่า พระร่วงเจ้า ต่อมากษัตริย์ขอมได้ถวายพระบรรชัชยศรี แต่พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ และนับว่าเป็นเครื่องราชกกุธภัณฑ์ อันหนึ่งของราชวงศ์พระร่วง ที่คู่กับโคกหินโตเดินเผา ของถาชีสัชชาลัย

พระพุทธศักราช ๑๗๖๓ พระครูธรรมราชา(เดช) วัดหนองจิก มรณะภาพลงแล้ว พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ได้สถาปนาวัดหนองจิกขึ้นใหม่ ให้ดีกว่าเก่า แล้วพระราชทานนามวัดใหม่ว่า **วัดป่าแก้ว** ทรงอาราธนาพระอาจารย์มหาเถร พระนามว่า อาด ซึ่งสถิตอยู่วัดหนองจิกมาแต่เดิม สถาปนาให้พระมหาเถรเจ้าเป็นที่ **พระวันรัตนมหาเถรเจ้า** เป็นเจ้าอาวาสพระองค์แรก ครองวัดป่าแก้ว ที่ทรงสถาปนาขึ้นใหม่ แล้วโปรดเกล้าฯให้ตำแหน่ง **พระครูธรรมราชา** ที่เคยสถิตวัดหนองจิกไปสถิต **วัดไตรภูมิ** เมืองศรีสัชชนา ลัยแทน

ต่อมาถึงรัชสมัยพระมหาธรรมราชา ลีไท เปลี่ยนนามวัดไตรภูมิใหม่ว่า **วัดไตรภูมิ-ป่าแก้ว**

พระพุทธศักราช ๑๖๙๖ ถึง ๑๗๒๙ พระเจ้าปรักรมพาหุที่ ๑ แห่งลังกา ทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๗ เพื่อสอบความรู้ความเข้าใจเรื่องพระวินัยบัญญัติ จนได้พระ

ธรรมวินัยที่ถูกต้อง จึงเป็นที่มาของพุทธศาสนานิกาย  
เถรวาท อย่างลึกลับกว้าง

พระเจ้าจันทรภาณุ พระเจ้านครศรีธรรมราช ร่วมกับ  
พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ หรือพระเจ้าโรจนะราช แห่งกรุง  
สุโขทัย ได้ส่งสมณะทูตไปทูลขอ **พระพุทธสิหิงค์** จาก  
พระเจ้าปรักกมพาหุที่ ๑ แห่งลังกา มาประดิษฐานยัง กรุง  
สุโขทัย

**๒. พ่อขุนบานเมือง** พ.ศ. ๑๗๘๑ - พ.ศ. ๑๘๒๒ รวม  
๔๑ ปี

สมัยพ่อขุนบานเมือง ประมาณปีพระพุทธศักราช  
๑๗๘๓ เมืองละโว้เป็นอิสระจากขอม

**๓. พ่อขุนรามคำแหงมหาราช** พ.ศ.  
๑๘๒๒ - พ.ศ. ๑๘๔๒ รวม ๒๐ ปี

**พ่อขุนรามคำแหงมหาราช** สมัยยังทรงพระเยาว์  
ได้เคยเสด็จไปศึกษาวิชา กับ พระสุกกทันตะเถาชี ที่ภูเขา  
เมืองละโว้ พระองค์ท่าน ทรงมีฤทธิ์มีเดชมาก พ่อขุนราม  
คำแหงมหาราช ทรงครองราช ๑๘๒๒ - ๑๘๔๒ เป็นระยะ  
เวลา ๒๐ ปี

เมื่อพ่อขุนรามคำแหง ขึ้นครองราชสมบัติ ในกรุง  
สุโขทัยขณะนั้น พระเจ้าหงวนสีโจ้วฮ่องเต้ หรือกุบไลข่าน  
ส่งกองทัพมาตีกรุงพุกาม ของพม่าได้ และยังได้ยึดดิน  
แดนญวนเหนือ และประเทศจามได้อีก

ต่อมาพระเจ้าหงวนสีโจ้วฮ่องเต้ ทรงปรึกษา ขุนนาง  
ถึงการยกทัพมาปราบปราม กรุงสุโขทัย และกรุงละโว้ แต่  
ขุนนางชื่อ เจียลุนาตาซุ ได้กราบทูลพระเจ้าหงวนสี  
โจ้วฮ่องเต้ว่า อาณาจักรเหล่านี้เป็นอาณาจักรเล็กๆ ไม่  
สำคัญแต่อย่างใด ถึงแม้จะปราบปรามราบคาบลงได้ ก็หา

เกิดประโยชน์อันใดไม่ จะเสียผลประโยชน์ไปเปล่าๆ สู้ส่งทูตไปเจรจาเกลี้ยกล่อม ให้อ่อนน้อมสวามิภักดิ์ จะดีกว่า ถ้าแม้ว่าอาณาจักรใดขัดขึ้น ก็ส่งกองทัพไปปราบ พระเจ้าหงวนสีโจ้วฮ่องเต้ ทรงเห็นชอบด้วย

ปีพระพุทธศักราช ๑๘๒๕ พระเจ้าสีโจ้วฮ่องเต้ พระเจ้ากรุงจีนราชวงศ์หงวน หรือกบไล่ข่าน ให้นางจิ้นซือ หอจื่อจี เป็นราชทูตเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี กับกรุงสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหง ทรงรับเป็นพระราชไมตรี ด้วยเหตุผลทางการเมือง และการค้า

ปีพระพุทธศักราช ๑๘๒๙ พ่อขุนรามคำแหง มหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชุดพระบรมธาตุวัดช้างล้อมขึ้นมาให้คนบูชา ครั้งนั้น พระมหากัสสปเถระเจ้า พระสงฆ์ลังกา นิกายเถรวาท พร้อมคณะสงฆ์ มาถึงกรุงสุโขทัย ถวายพระบรมธาตุให้ พ่อขุนรามคำแหง พระองค์ท่านจึงทรงบรรจุพระบรมธาตุทั้งหมดไว้ในพระเจดีย์ แล้วทรงสร้างเจดีย์ครอบ เรียกว่าเจดีย์วัดช้างล้อม (บูรณะ) ทรงบรรจุพระบรมธาตุไว้กลางเมืองศรีสัชนาลัย

ต่อมาพระมหากัสสปเถระเจ้า ได้ถวาย **ไม้ธารพระกรแก้ว และแผ่นเปลือกไม้** มาติดากกรรมฐาน ๔๐ และอุปเท่ห์การใช้ไม้ธารพระกรแก้ว ปลงอสุภกรรมฐาน ของพระพุทธเจ้า กับพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ต่อมาพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทรงมี**วาจาสิทธิ์** เป็นที่เกรงขามของหัวเมืองต่างๆ

ปีพระพุทธศักราช ๒๘๓๗ พระเจ้าหงวนแสงจงฮ่องเต้ กษัตริย์ราชวงศ์หงวน กบไล่ข่าน มีรับสั่งให้ พ่อขุนรามคำแหง (เสียมก๊กอ่องกั๊กมกตัง) มาเฝ้า หากมีเหตุขัดข้องมาได้ ให้ส่งราชโอรส อนุชา หรือขุนนางผู้ใหญ่ไปแทน

พระเจ้าหงวนเสงจง ยังรับสั่งอีกว่า แม้คิดเป็นไมตรีกันแล้ว ก็ควรส่งราชโอรส หรือขุนนาง มาเป็นจ่านาไว้บ้าง แต่ครั้งนั้น พ่อขุนรามคำแหง ก็ยังมีได้ส่งผู้ใดไป

ปีพระพุทธศักราช ๑๘๓๙ ทรงยกกองทัพเมืองสุโขทัย ร่วมกับ กองทัพของพระเจ้าอู่ทองที่ ๑ (ทรงมีเชื้อพระเจ้ากรุงจีน กุบไลข่าน) แห่งอโยธยา ยกทัพไปตีเมืองนครธม ของขอมได้สำเร็จ โดยมี กองทัพ ของพระเจ้าหงวนเสงจงอ่องเต้ ให้ความช่วยเหลือ

พ่อขุนรามคำแหง ทรงเป็นพระสหาย กับพญามังราย แห่งอาณาจักรล้านนา และทรงเป็นพระสหายกับ พญาจ่าเมือง แห่งอาณาจักรพะเยาด้วย พ่อขุนรามคำแหง ชาวเมืองขนานพระนามพระองค์ท่านว่า พระร่วงเจ้า ตั้งแต่ได้ไฉ่ธารพระกรแก้ว (ทางลังกาเรียกว่า ไฉ่ท้าวชिरะ)

ปีพระพุทธศักราช ๑๘๓๙ พญามังราย เชิญพระสหายสองท่านคือ พ่อขุนรามคำแหง และพญาจ่าเมือง มาปรึกษาเรื่อง การสร้างเมืองนพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่

ต่อมาพญามังราย แห่งอาณาจักรล้านนา ทรงทูลขอ **พระมหากัสสปเถระเจ้า** พระสงฆ์นิกายเถรวาทลังกาวงศ์ พร้อมพระสงฆ์อีก ๕ รูป จากพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ไปนพบุรีศรีนครพิงค์ เชียงใหม่

พญามังราย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดอรัญวาสีขึ้นที่ บริเวณป่าไผ่ ๑๑ กอ ให้เป็นที่พำนักของพระมหากัสสปเถระเจ้า และพระเถระเหล่านั้น แล้วขนานนามพระอารามว่า **วัดเวฬุวันาราม** เป็นการนำพระพุทธศาสนา นิกายเถรวาทอย่างลังกาวงศ์ไปประดิษฐานครั้งแรกในอาณาจักรล้านนา พร้อมด้วยพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ

ต่อมาพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ได้ทรงเก็บ **ไม้ธารพระกรแก้ว** และใบคัมภีร์มาติดากกรรมฐาน ๔๐ ไว้ในพระราชวัง พร้อมกับคนโท ดินเผา ของพระฤาษีสัสชนาลัยด้วย ของสามสิ่งนี้นับเป็นเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ประจำราชวงศ์พระร่วง ตั้งแต่พ่อขุนรามคำแหง ได้ธารพระกรแก้ว ฝอยอดตาล มาแล้ว พระองค์ท่านก็ทรงมีฤทธิ์ มีเดชมาก บ้านเมืองก็สงบร่มเย็น

ปีพระพุทธศักราช ๑๘๔๒ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ได้ส่ง **พญาเลอไท** พระราชโอรสองค์ใหญ่ เป็นราชทูต นำคณะทูตออกไปเฝ้า พระเจ้าหงวนแสงจงฮองเต้ ณ กรุงปักกิ่ง

และถึงปีพระพุทธศักราช ๑๘๔๒ นั้นเอง พ่อขุนรามคำแหง ก็เสด็จสวรรคต เมื่อพ่อขุนรามคำแหงเสด็จสวรรคตแล้ว เทวดาประเภทบังบด ได้บังบดให้ไม้พระกรแก้ว ฝอยอดตาล หายสาบสูญไป จากเมืองสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหง ทรงมีพระราชโอรส พระราชธิดา ๒ องค์

๑.พระราชโอรส องค์ใหญ่ ทรงพระนามว่า พญาเลอไท เสด็จไปอยู่เมืองจีน

๒.นางเทพสุดาสร้อยดาว เป็นพระมเหสี ของมะกะโท เมืองเมาะตะมะ

**๔. ปู่ใสสงคราม** พ.ศ.๑๘๔๒ - พ.ศ.๑๘๖๖ รวม ๒๔ ปี

กษัตริย์ราชวงศ์พระร่วง ครองกรุงสุโขทัย นักประวัติศาสตร์ ยอมรับว่ามีอยู่เก้าพระองค์ ยกเว้นปู่ใสสงคราม นักประวัติศาสตร์ ยังไม่ยอมรับ เพียงนับถือว่าเป็นผู้สำเร็จราชการ แทนพระองค์เท่านั้น ปู่ใสสงครามสำเร็จราชการแทน พญาเลอไท เนื่องจากยังอยู่ประเทศจีน

ปู่ไสสงคราม บางทีก็เรียกว่า พญาไสสงคราม ว่า  
ทรงครองราช ๒๑ ปี พญาไสสงครามทรงเป็นพระเจ้าน้า  
ของ พญาเลอไท หรือพญาลือไท

**๕.พญาเลอไท** พ.ศ.๑๘๖๖ - พ.ศ.๑๑๘๔ รวม  
๑๘ ปี

พญาเลอไท ทรงเป็นพระนัดดา ของปู่ไสสงคราม  
ๆ ทรงเป็นโอรสของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ อันเกิดแต่เจ้า  
หญิงนครศรีธรรมราช

เมื่อพญาเลอไท ครองราชย์ในกรุงสุโขทัยแล้ว ปู่  
ไสสงคราม ก็กลับไปครองราชย์อยู่เมืองนครศรีธรรมราช  
ของพระราชมารดา

**๖.พญาจันทน์** พ.ศ.๑๘๘๔ - พ.ศ.๒๘๙๐  
รวม ๖ ปี

พญาจันทน์ ทรงเป็นราชโอรส ของพ่อขุนบาน  
เมือง

**๗.พระมหาธรรมราชาที่ ๑พญาลิไท** พ.ศ.๑๘๙๐ -  
พ.ศ. ๑๙๑๒ รวม ๒๒ ปี

ปลายรัชสมัยพญาจันทน์ พญาเลอไท ได้ยก  
พลมาจากเมืองศรีสัชนาลัยเข้ามาปราบจลาจลในเมือง  
สุโขทัย แล้วจึงตั้งตนเป็นกษัตริย์

ปีพระพุทธศักราช ๑๙๐๑ พระมหาธรรมราชาที่ ๑  
พญาลิไท ทรงสร้างเจดีย์ บรรจุพระบรมธาตุที่เมืองนครชุม  
อยู่ปากคลองสวนหมาก แขวงกำแพงเพชร เป็นพระ  
บรมธาตุ ที่ได้มาแต่ลังกา

ปีพระพุทธศักราช ๑๙๑๒ พญากือนา แห่งล้านนา  
ส่งราชทูตมาเฝ้าพระมหาธรรมราชาที่ ๑ ลิไททูลขอ  
อาราธนาพระสุมนเถระเจ้า จากเมืองสุโขทัย ไปประดิษฐาน

พระพุทธศาสนาสิทธิเถรวาทอย่างลังกาวงศ์ ที่อาณาจักร  
ล้านนา พระสมณเถรเจ้าฟ่านักอยู่ วัดพระยืน เมือง  
หิรัญชัย (ลำพูน) สองปี พญากือนาสว่างวัดบุปผาราม ขึ้น  
ที่เชียงใหม่ ทรงอาราธนา พระสมณเถรเจ้า มาจำพรรษา  
ที่วัดสร้างใหม่นี้ ทรงแต่งตั้งเป็น พระมหาสวามีบุพรัตน์  
มหาเถรเจ้า และเป็นประธานสงฆ์เถรวาทอย่างลังกา  
วงศ์ และทรงให้ทำการปฏิสังขรณ์ **วัดเวฬุภิกขาราม** ที่  
สร้างสมัยพญามังราย

พระมหาธรรมราชาที่๑ ลีไท อัญเชิญพระมหาสามี  
สังฆราช มาจากลังกา มาจำพรรษาที่วัดป่ามะม่วง เมือง  
สุโขทัย โปรดเกล้าให้ไปพิมพ์ลอยพระพุทธบาทจากลังมา  
ประดิษฐานไว้บนยอดเขาสุมนกฏ เมืองสุโขทัยด้วย และ  
ทรงอาราธนาพระมหาสามีสังฆราช ชาวลังกา จากนครพัน  
หรือเมืองเมาะตะมะ มาทรงเป็นพระอุปัชฌาย์ บวชกุลบุตร  
เผยแผ่พระพุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์

ทรงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เททองหล่อ  
พระศรีศากยมุนี พระพุทธรูปขนาดใหญ่ ประดิษฐานไว้ ณ  
วัดมหาธาตุเมืองสุโขทัย หล่อพระพุทธชินราช พระพุทธ  
ชินสีห์ พระพุทธศาสดา มีพระศิริมานนธ์ พระอุบาลีเป็น  
องค์ประธาน หล่อเสร็จเรียบร้อยแล้วอัญเชิญไป  
ประดิษฐาน ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองสองแคว  
(พิษณุโลก ) อันเป็นเมืองมหาอุปราชาแห่งใหม่ของ กรุง  
สุโขทัย

ครั้งที่ทรงเททองหล่อพระพุทธชินราช ทรงเททอง  
หล่อหลายครั้ง ทองที่หล่อพระพุทธชินราช หาเล่นเสมอ  
กันไม่ องค์พระแตกกร้าวทุกครั้ง

ครั้งนั้นมีพระสงฆ์เดินทางมาจากลังกา นามว่าพระคิริมานน্থ์ และพระอุบาลีท่านเดินทางมากลางป่า เมืองสุโขทัย พบเทวดาบังบด แปลงร่างเป็นปะขาวถือไม้ธารพระกรแก้ว ใฝ่ยอดตาล ขอเดินทางร่วมมาด้วย โดยบอกว่า จะไปช่วยพญาลิไท บั่นหุ่นเททองหล่อ พระพุทธชินราช

ต่อมาภายหลังพระคิริมานน্থ์ พระอุบาลีพระสงฆ์ลังกา พร้อมด้วยชีปะขาวตนนั้น ได้นำไม้ธารพระกรแก้วใฝ่ยอดตาล ของเดิมของพ่อขุนรามคำแหงที่ศูนย์หายไป เพราะเทวดาบังบดนั้น ท่านได้นำไม้ธารพระกรแก้ว มามอบให้พญาลิไท อธิษฐานประกอบพิธีการเททองหล่อพระพุทธชินราช ต่อมาชีปะขาวก็ได้ช่วยพญาลิไท บั่นหุ่นพระพุทธชินราช บั่นเสร็จแล้ว ก็ทำพิธีเททองหล่อพระพุทธชินราช

ทองก็แล่นเสมอกัน เป็นอัศจรรย์ สำเร็จเป็นองค์พระพุทธชินราช ด้วยไม้ธารพระกรแก้ว ของพระพุทธเจ้า ที่พระมหากัสสป พระสงฆ์ลังกา นำมาถวาย แต่พ่อขุนรามคำแหงในครั้งนั้น

เมื่อเททองหล่อพระพุทธชินราชแล้ว ชีปะขาว ก็เดินทางหายไปทางหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ปัจจุบันเรียกว่า หมู่บ้านปะขาวหาย จนทุกวันนี้

ต่อมาพระคิริมานน্থ์ พระอุบาลี พระสงฆ์ลังกา ได้ถวายตันพระศรีมหาโพธิ์ และพระไตรปิฎกภาษามคธ กับพญาลิไท ของสองสิ่งนี้ ท่านได้นำมาจากเมืองอนูราชบุรี เกาะลังกา

ต่อมาพญาลิไท ทรงให้คณะสงฆ์สุโขทัยปริวรรตพระไตรปิฎกอักษรมคธมาเป็น อักษรขอมไทย-บาลี

พระมหาธรรมราชาที่ ๑ พญาลิไท ทรงพระราช  
นิพนธ์หนังสือไตรภูมิพระร่วง ครั้งเป็นอุปราชอยู่ที่เมืองศรี  
สัชชนาลัย และทรงแต่งพระคัมภีร์อีก ๓๐ คัมภีร์เช่น พระ  
อรรถกถาจตุราคะ พระอรรถกถาฎีกาพระอภิธรรมวดาร  
พระอภิธรรมสังคหะ พระสมังควลาลินี พระปัญญาสุทนี พระ  
สารัตถปกาสินี พระมโนรสปุณฺนี พระสีโนรสปกาสินี พระ  
อรรถกถาฎีกาวินัย พระธรรมบท พระธรรมมหากถา พระมธุ  
รัตถปุณฺณวิลาลินี พระธรรมชาดก พระชินาลังการ พระสารัต  
ถทีปนี พระพุทธวงศ์ พระสารสังคหะ พระมิลินทปัญหา พระ  
ปาเลยกะ พระมหานิทาน พระอนาคตวงศ์ พระจริยาปิฎก  
พระโลกบัญญัติ พระมหากัลป์ พระอรุณวัตติ พระสมัน  
ตปาสาทิกา พระจักษณาภิธรรม พระอนุฎีกาหิงธรรม พระ  
สาริริกวินิจฉัย พระโลกุปปัตติ เป็นต้น

**๘.พระมหาธรรมราชาที่ ๒** พ.ศ.๑๙๑๒ - พ.ศ.๑๙๔๒  
รวม ๓๐ ปี

ในรัชกาลนี้ กรุงสุโขทัย เสื่อมอิสรภาพให้แก่  
อาณาจักรกรุงศรีอยุธยา แต่ยังคงมีกษัตริย์ปกครองอยู่

**๙.พระมหาธรรมราชาที่ ๓** (ใสลิอไท) พ.ศ.๑๙๔๒ - พ.  
ศ.๑๙๖๒ รวม ๒๐ ปี

ในรัชกาลนี้กรุงสุโขทัย ตกเป็นเมืองประเทศราช  
ของ อาณาจักรกรุงศรีอยุธยา

**๑๐.พระมหาธรรมราชาที่ ๔** (บรมपाल) พ.ศ.๑๙๖๒ - พ.  
ศ. ๑๙๘๑ รวม ๑๙ ปี

ในรัชกาลนี้ กรุงสุโขทัย เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักร  
กรุงศรีอยุธยา พระบรมपाल ได้รับการอภิเษกให้ครองกรุง  
สุโขทัยแล้ว ทรงพระนามว่า **พระเจ้าสุริยวงศ์บรมบาล  
มหาธรรมราชา**

## -----

### ศรีพระอริยะสงฆ์ สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา ยุคสุโขทัย ตอนต้น

**๑.พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า** พระนามเดิมว่า **สิงห์** ชาวเมืองมักเรียกขานพระองค์ท่านว่า **พระมหาเถรเจ้า** ท่านสถิตวัดมหาธาตุ เป็นพระสังฆราชา ประจำเมืองสุโขทัย ในรัชสมัยพระเจ้าปรังคันติราช พระองค์ท่านทรงศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ สืบต่อมาจาก **พ่อเจ้าแพร** และพ่อเจ้าขวัญ พ่อเจ้าเต็ม แห่งวัดดงตาล เมืองบ้านคูเมือง

พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า (สิงห์) ท่านบอกพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับให้กับ พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า (เชื้อ) วัดมหาธาตุ เมืองสุโขทัย สมัยยุคขอมเรืองอำนาจ แผลมาถึงเมืองสุโขทัย

**พระเจ้าปรังคันติราช** สถาปนา พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า (สิงห์) แล้ว ทรงตั้งพระเถร ช่วยงาน พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า (สิงห์) อีก ๔ องค์คือ

๑.พระบูรพาทิตาจารย์ ๒.พระปัจฉิมาทิตาจารย์ ๓.พระทักษิณาทิตาจารย์ ๔.พระอุตราทิตาจารย์

พระผู้ช่วยแบ่งหน้าที่ทำงาน ตามเขตประจำทิศ และทรงอนุญาตให้พระผู้ช่วย แต่ละองค์ ตั้งพระผู้ช่วย ได้อีก ๔ องค์ คือ ๑.พระบูรพาอนุทิตาจารย์ ๒.พระปัจฉิมาอนุทิตาจารย์ ๓.พระทักษิณาอนุทิตาจารย์ ๔.พระอุตราอนุทิตาจารย์

พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า (สิงห์) ประสูติหลังพุทธกาลล่วงแล้วได้ประมาณ ๑,๖๐๐ปี บรรพชา

เป็นสามเณรกับ **พ่อเจ้าแพร** วัดดงตาล เมืองบ้านคูเมือง ขานกรุงละโว้ และอุปสมบทเป็นพระภิกษุกับ พ่อเจ้าแพร วัดดงตาล เมืองบ้านคูเมือง ขานกรุงละโว้ ท่านศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา กับพ่อเจ้าแพร และเรียนพระกรรมฐานเพิ่มเติม อีกเล็กน้อยกับ พ่อเจ้าขวัญ และพ่อเจ้าเต็ม และศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา ทางสมาธิกับ พระราชสามีราม มหาเถรเจ้า (เพชร) อดีตพระมหาเถรเจ้า ยุคศรีทวาราวดี

ต่อมาท่านได้ไม่ทำไผ่ยอดตาลสีดำ ของพระอุบาสีแห่งลังกา ที่ถ้ำทางเหนือเขตเมืองทุ่งยั้ง (อุตรดิตถ์)

พระองค์ท่านนิพพาน เมื่อพุทธกาลล่วงแล้วได้ ๑๖๙๖ พรรษา พระชนมายุได้ประมาณ ๙๖ พรรษา ตรงกับรัชสมัยพระเจ้าปรักกันติราช บารมีธรรมของพระองค์ท่านยังแผ่ไปอีกประมาณ ๕๘๐ ปี

พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า(สิงห์) พระองค์ท่าน ทรงมีสัททิวहारิก-อันเตवासิกมากมาย สัททิวहारิกที่สำคัญองค์หนึ่งอยู่ที่เมืองศรีสัชชนาลัย คือพระครูญาณสิทธิ(รุ่ง),

พระครูญาณสิทธิ (รุ่ง) สถิตวัดสุทธาวาส เมืองศรีสัชชนาลัย สมัยพระเจ้าศรีสุธรรมราชา ชาวเมืองเรียกขานพระเถรว่า **เจ้าเถร** ท่านศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา กับพระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า (สิงห์) **พระครูญาณสิทธิ** มีพระผู้ช่วย ๒ องค์คือ ๑.พระรัตนธรรมธร ๒.พระธรรมปิฎก

**๒.พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า(เหม)** สถิตวัดมหาธาตุ เป็นพระสังฆราชาเมืองสุโขทัย สมัยพระเจ้าปรักกันติราช พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า(เหม) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับมากับ พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า(สิงห์)

**๓.พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า(ขิต)** สติวัดมหาธาตุ สมัยพระเจ้าปทุมวงศ์ พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า(ขิต) ศึกษาพระกรรมฐานกับ พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า (สิงห์)

**๔.พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า** (เชื้อ) สติวัดมหาธาตุ เป็นพระสังฆราชา ประจำเมืองสุโขทัย สมัยพระเจ้าปทุมวงศ์ ยุคขอมเรืองอำนาจ

พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า(เชื้อ)ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับกับ พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า(สิงห์)

ปีพระพุทธศักราช ๑๖๕๑ สมัยพระเจ้าปทุมวงศ์ คณะสงฆ์ลังกาเดินทางมาที่ นครศรีธรรมราช เป็น **คณะวันรัต คณะป่าแก้ว** จากลังกา พระเจ้าปทุมวงศ์ โปรดให้อาราธนา คณะพระสงฆ์ลังกา มาเมืองสุโขทัย

**๕.พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า** (สาย) สติวัดมหาธาตุ เป็นพระสังฆราชา เมืองสุโขทัย สมัยพระเจ้าสุริยราชา ยุคขอมเรืองอำนาจ

พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า(สาย) ศึกษาพระกรรมฐานแบบมัชฌิมากับ พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า(เชื้อ)

**๖.พระญาณมุนีมหาเถรเจ้า** (ตา) เป็นพระสังฆราชา ฝ่ายอรัญวาสี สติวัดป่ามะม่วง (อัมพวนาราม) เมืองสุโขทัย สมัยพระเจ้าจันทรราชา ยุคขอมเรืองอำนาจ พระญาณมุนีมหาเถรเจ้า(ตา) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมากับ พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า(สาย)

รัชสมัยพระเจ้าจันทรราชา พระสังฆราชา เปลี่ยนราชทินนาม มาเป็นพระญาณมุนีมหาเถรเจ้า ย้ายมาสถิตวัดป่ามะม่วง แทนวัดมหาธาตุ

**๗.พระญาณมุนีมหาเถรเจ้า** (คง) เป็นพระสังฆราชา ฝ่ายอรัญวาสี สถิตวัดป่ามะม่วง เมืองสุโขทัย ในรัชสมัย พระเจ้าจันทะราชา ยุคขอมเรืองอำนาจ ท่านศึกษาพระกรรมฐานมั่งคั่งมากับ พระญาณมุนีมหาเถร (ตา)

**๘.พระญาณมุนีมหาเถรเจ้า(อยู่)** เป็นพระสังฆราชา ฝ่ายอรัญวาสี สถิตวัดป่ามะม่วง เมืองสุโขทัย สมัย พระเจ้าอรุณราชา(มอญ) ชาวเมืองเรียกว่า พระร่วงเจ้า รัชสมัยนี้เมืองสุโขทัย เริ่มเป็นอิสระจากขอม พระญาณมุนีมหาเถรเจ้า(อยู่) ศึกษาพระกรรมฐานจาก พระญาณมุนีมหาเถรเจ้า(คง)

**๙.พระญาณมุนีมหาเถรเจ้า** มีพระนามเดิมว่า ชัย เป็นสังฆราชา เมืองสุโขทัย สถิตวัดป่ามะม่วง สมัยพระเจ้าอรุณราชา พระญาณมุนีมหาเถรเจ้า(ชัย) ศึกษาพระกรรมฐานมั่งคั่งมากับ พระญาณมุนีมหาเถรเจ้า(คง)

**๑๐.พระญาณมุนีมหาเถรเจ้า(อยู่** องค์ที่๒)  
เป็นสังฆราชา ฝ่ายอรัญวาสี สถิตวัดป่ามะม่วง เมืองสุโขทัย ในรัชสมัยพระเจ้าชัยฟ้า พระญาณมุนีมหาเถรเจ้า (อยู่) ศึกษาพระกรรมฐานมั่งคั่งมากับ พระญาณมุนีมหาเถร (อยู่ องค์แรก)

**๑๑.พระญาณมุนีมหาเถรเจ้า(เสือ)** เป็นสังฆราชา เมืองสุโขทัย สถิตวัดป่ามะม่วง เมืองสุโขทัย ในรัชสมัย พระเจ้าชัยฟ้า พระญาณมุนีมหาเถรเจ้า(เสือ) ศึกษาพระกรรมฐานมั่งคั่งมากับ พระญาณมุนีมหาเถรเจ้า(อยู่)

**๑๒.พระทักษิณาทิศาจารย์** (มัน) เป็นพระผู้ช่วย ของ พระญาณมุนีมหาเถรเจ้า(อยู่) พระสังฆราชา ฝ่ายอรัญวาสี  
พระทักษิณาทิศาจารย์(มัน) สถิตวัดป่ามะม่วง เมืองสุโขทัย รัชสมัยพระเจ้าชัยฟ้า

พระทักษิณาทิศาจารย์(มัน)พระองค์ท่านไม่ค่อยได้สถิตอยู่ภายใน วัดป่ามะม่วง ท่านมักชอบออกเที่ยวสัญจรจาริกธุดงค์หาความสงบ วิเวกไปตามป่าเขา ลำเนาไพร ตามสถานที่ต่างๆ ท่านไม่ค่อยได้เดินทางกลับมา วัดป่ามะม่วง บ่อยนัก นานๆครั้งท่านจะกลับมาวัดป่ามะม่วงครั้งหนึ่ง พระทักษิณาทิศาจารย์(มัน) ศึกษาพระกรรมฐานมั่งคั่งมากับ พระญาณมุนีมหาเถรเจ้า (อยู่)

สิ้นรัชกาลพระเจ้าชัยฟ้าแล้ว ตำแหน่งพระญาณมุนีมหาเถรเจ้า ย้ายไปอยู่วัดไตรตรึง เมืองสุโขทัย

**๑๓.พระญาณมุนีมหาเถรเจ้า(แสง)** เป็นพระสังฆนายก ฝ่ายอรัญวาสี สถิตวัดไตรตรึง เมืองสุโขทัย รัชสมัยพ่อขุนนาวนำถม

**๑๔.พระครูญาณไตรโลก** (ดา) ชาวเมืองเรียกท่านว่า เจ้าเถร (เจ้าเถน) ท่านเป็นสังฆราชาฝ่ายอรัญวาสี สถิตวัดป่ารัตนนา(รัตนาวนาราม) ประจำเมืองศรีสัชนาลัย

**๑๕.พระวันรัตมหาเถร** พระนามเดิมว่า **อาด** รัชสมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พระวันรัตมหาเถร(อาด)ศึกษาพระกรรมฐานมั่งคั่งมากับ พระครูญาณไตรโลก(ดา) วัดป่ารัตนนา เมืองศรีสัชนาลัย

**พ่อขุนศรีอินทราทิตย์** สถาปนาพระมหาเถรอาด ขึ้นเป็น **พระวันรัตมหาเถร**,พระวันรัตมหาเถร(อาด) ทรงได้รับพระราชานุญาต จากพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ แต่งตั้งพระรองเรื่อง(ถานานุกรม)ได้ ๔ พระองค์

|                     |                |
|---------------------|----------------|
| ๑.พระบูรพาทิศาจารย์ | ทำหน้าที่ประจำ |
| เขตทิศตะวันออก      |                |

|                       |                |
|-----------------------|----------------|
| ๒. พระปัจฉิมทิศาจารย์ | ทำหน้าที่ประจำ |
| เขตทิศตะวันตก         |                |

๓. พระทักษิณาทิศาจารย์  
ประจำเขตทิศใต้

ทำหน้าที่

๔. พระอุตราทิศาจารย์  
เขตทิศเหนือ

ทำหน้าที่ประจำ

พระรองเรื่อง ตั้งพระอนุรองเรื่องได้อีก ๔ พระองค์คือ  
๑. พระบูรพาอนุทิศาจารย์ ๒. พระปัจจิมอนุทิศาจารย์ ๓.  
พระทักษิณอนุทิศาจารย์ ๔. พระอุตราอนุทิศาจารย์

**๒. พระวันรัตมหาเถร** พระนามเดิมว่า **ขาว** รัชสมัย  
พ่อขุนบาลเมืองฯ ครองราชปี พ.ศ. ๑๗๘๑- ๑๘๒๒ นาน ๔๑  
ปี พระวันรัตมหาเถร(ขาว) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา  
แบบลำดับ ต่อจากพระมหาเถรชีณาสพเจ้า พระนามว่า  
**แก้ว** แห่งวัดดงจิก

พระวันรัตมหาเถร(อาด) พระวันรัตมหาเถร(ขาว)  
พระองค์ท่านทรงรับสืบทอด การเข้าคิ๊ป เข้าสัฟ เข้าวัด  
ออกวัด เข้าสะกด พระปีติห้า พระยุคลหก พระสุขสมาธิ  
สอง และทรงสืบทอดพระคัมภีร์เทศขึ้นธรรม คัมภีร์สวด  
ทำวัตรกรรมฐาน จากพระมหาเถรชีณาสพเจ้า นามว่า แก้ว  
ด้วย

**๓. พระวันรัตมหาเถร** พระนามเดิม **ขึ้น** ปลายรัช  
สมัยพ่อขุนบานเมือง

**๔. พระวันรัตมหาเถร** พระนามเดิมว่า **เงิน** รัชสมัย  
พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ฯ ทรงราช พ.ศ. ๑๘๒๒-๑๘๔๒-  
๒๐ ปี รัชกาลนี้ทรงอาราธนา **พระมหาสวามี มาแต่ลังกา**  
ทรงสร้างวัดอรัญญิก พระราชทาน ทรงประดิษฐ์อักษรไทย

พระวันรัตมหาเถร (เงิน) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา  
ต่อจาก พระวันรัตมหาเถร(ขึ้น).

**๕.พระวันรัตมหาเถร** พระนามเดิมว่า **สิงห์** ปลายรัชสมัยรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมาสืบต่อจาก พระวันรัตนมหาเถร (ขึ้น)

**๖.พระวันรัตมหาเถร** พระนามเดิมว่า **มาก** รัชสมัยปู่ไสยสงคราม ฯ ทรงครองราชย์นาน ๒๔ ปี พระวันรัตมหาเถร(มาก)ศึกษาพระกรรมฐานต่อจาก พระวันรัตมหาเถร (ขาว)

ในสมัยปู่ไสยสงคราม นักประวัติศาสตร์ ไม่ยอมรับว่าเป็นกษัตริย์ในพระราชวงศ์พระร่วง แต่ในสมัยท่าน มีตำแหน่งพระวันรัตมหาเถร สืบทอดวงศ์พระกรรมฐานมัชฌิมา

**๗.พระมหาวันรัตเถร** พระนามเดิมว่า **ขุน** รัชสมัยพญาเลอไท ฯ ทรงครองราชย์นาน ๑๘ ปี พระวันรัตมหาเถร(ขุน) ศึกษาพระกรรมฐานต่อจาก พระวันรัตมหาเถร (มาก)

**๘.พระวันรัตมหาเถร** พระนามเดิมว่า **เรือง** รัชสมัยพญาเลอไท

**๙.พระวันรัตมหาเถร** พระนามเดิมว่า **แสง** รัชสมัยพญาจันทราธิราช ฯ ทรงครองราชย์ นาน ๖ ปี พระองค์ท่านดำรงตำแหน่งมาจนถึงรัชสมัย พระมหาธรรมราชาที่ ๑ พญาลิไท หรือพระเจ้าลิไท

พระวันรัตมหาเถร(แสง) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมาแบบลำดับ ต่อจาก พระวันรัตมหาเถร(ขุน)

**๑๐.พระวันรัตมหาเถร** พระนามเดิมว่า **สี** รัชสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ พญาลิไท ฯ (พญาลิไท)ทรงครองราชย์นาน ๒๒ ปี พระวันรัตมหาเถร(สี) พระองค์ท่านดำรง

ตำแหน่งมาจนถึงรัชสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๒ ๆพระองค์  
ทรงครองราชย์นาน ๓๐ ปี

ถึงปีพระพุทธศักราช ๑๙๒๑ กรุงสุโขทัย เสียอิสระ  
ภาพให้กรุงศรีอยุธยา พระวันรัตมหาเถร(สี) ศึกษาพระ  
กรรมฐานต่อจาก พระวันรัตมหาเถร(แสง)

**๑๑.พระวันรัตมหาเถร** (ไม่ทราบนามเดิม) รัชสมัย  
พระมหาธรรมราชาที่ ๒

**๑๒.พระวันรัตมหาเถร** พระนามเดิมว่า **นวน** เป็นใน  
รัชสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๓ พญาไสยลือไทย ทรง  
ครองราชย์นาน ๒๐ ปี รัชกาลนี้กรุงสุโขทัย เป็น  
ประเทศราชของกรุงศรีอยุธยา

**๑๓.พระวันรัตมหาเถร** พระนามเดิมว่า **สอน** เป็นใน  
รัชสมัย **พระมหาธรรมราชาที่ ๔ พระยาบานเมือง** องค์  
ที่ ๒ๆ ทรงครองราชย์นาน ๑๙ ปี ตรงกับแผ่นดินสมเด็จพระ  
พระนครินทร์ แห่งกรุงศรีอยุธยา พระวันรัตมหาเถร (สอน)  
ศึกษาพระกรรมฐานกับ พระวันรัตมหาเถร(นวน)

พระวันรัตมหาเถร ทุกพระองค์ล้วน ทรงสถิต ณ. วัด  
ป่าแก้ว เชี่ยวชาญทางสมณะ-วิปัสสนากรรมฐานมัชฌิมา  
แบบลำดับ วัดป่าแก้ว เกิดก่อนกรุงสุโขทัยประมาณ ๑๐๐  
ปีเศษ ซึ่งนามเดิมคือ วัดหนองจิก

### **การเข้าคิ๊ป เข้าสัพ เข้าสกด**

เริ่มฟื้นฟูเปลี่ยนแปลงครั้งแรก ในกรุงสุโขทัย

การเข้าคิ๊ป เข้าสัพ เข้าวัด(เดินหน้า) ออกวัด(ถอยหลัง)  
เข้าสกด องค์พระปิตีทั้งห้า พระยุคลธรรมหกพระสุขสมาธิ  
สองประการ (บางสมัยมีการ เข้าธาตุดวงสี หรือพระรัศมี  
เข้าลำดับ แล้วจึงเข้าสัพ เข้าคิ๊ป เข้ารอบ)

พระชินาสพมหาเถรเจ้า พระนามว่า **แก้ว** เริ่มฟื้นฟูเปลี่ยนแปลงให้ฝึกทำเป็นครั้งแรก ในยุคต้นสุโขทัย พระมหาเถรแก้ว พระองค์ท่านสถิตวัดดงจิก เมืองสุโขทัย

การฝึกเข้าเข้าคืบ เข้าสัพ เข้าวัด ออกวัด สะกดนั้นมีมาแต่ครั้งพุทธกาลแล้วในทางปฏิบัติ เหตุให้มีการฝึก เข้าคืบ เข้าสัพ เข้าวัด ออกวัด เข้าสะกด เพราะวาจิตของพระโยคาวจรเจ้า สมัยต่อมา ซึ่งหมายถึงหลังพุทธกาล จิตของพระโยคาวจร ไม่แคล่วคล่อง อ่อนไหว จิตตกจากสมาธิได้ง่าย พระองค์ท่านจึงคิดค้นวิธีเข้าสัพ เข้าคืบ เข้าสะกดด้วยสมาธิ เพื่อแก้จิต ทำจิต ให้คล่องแคล่ว มั่นคง สามารถดำเนินทางสมาธิขั้นสูงต่อไปได้

พระชินาสพมหาเถรเจ้า(แก้ว) พระองค์ท่านศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา สืบต่อมาจาก พระญาณสุวรรณหมาเถรเจ้า(สิงห์) วัดมหาธาตุ เมืองสุโขทัย พระอาจารย์ใหญ่กรรมฐาน ประจำยุคสุโขทัย ซึ่งต่อมาพระ ชินาสพมหาเถรเจ้า(แก้ว) ได้ออกพระกรรมฐานมัชฌิมา พร้อมวิธีการเข้าสัพ เข้าคืบ เข้าวัด ออกวัด เข้าสะกดให้กับพระวันรัตมหาเถร(ขาว) วัดป่าแก้ว เมืองสุโขทัย และพระวันรัตนมหาเถร(ขาว) ทรงสืบทอดวิธีการต่างๆ ของพระชินาสพมหาเถรเจ้า(แก้ว) พร้อมกับพระคัมภีร์เทศขึ้นธรรม บทสวดทำวัตรกรรมฐาน

พระชินาสพมหาเถรเจ้า(แก้ว) ท่านจึงคิดพัฒนาวิธีการ ทำให้จิตของบุคคล ให้มีความเข้มแข็งไม่อ่อนไหวต่อเสียงที่มากกระทบ ขณะเจริญภาวนาได้ง่าย โดยฝึกพระโยคาวจรเจ้า ขณะกำลังเจริญภาวนาอยู่ ท่านจะเอาลูกตะกั่วที่มีรูตรงกลางมาเสียบไม้ แล้วเอาลูกสะกดนั้นมาเสียบติดกับเทียนขี้ผึ้งยาว ๘ นิ้ว แล้วเอากันเทียน หรือปลายเทียนปักไว้บนไม้ตีนกา วางไม้ตีนกาไว้บนปากบาตร แล้วจุดเทียนขึ้น

ครั้งแรกให้ลืมหาดูไฟเทียนลามไหม้ไม้ติดลูกสะกด  
หล่นลงกันบาตร เกิดเสียงดังขึ้น ให้เอาเสียงลูกสะกดลูก  
แรกหล่นกระทบบาตรตั้งเป็นสัญญาณ ต่อมาจึงหลับตาเจริญ  
สมาธิภาวนา เมื่อลูกสะกดลูกที่สองหล่นลงกันบาตรมีเสียง  
ดังขึ้น ถ้าผู้สะกดสมาธิจิตยังไม่ดีพอ มีจิตวอกแวก ก็จะ  
สะดุ้ง ต่อมาเมื่อลูกสะกดลูกที่สามหล่นลงกันบาตร จิตของ  
พระโยคาวจรเจ้าจะไม่สะดุ้ง มีจิตเข้มแข็งขึ้นตามลำดับ จิต  
อดทนต่อเสียง แต่ก่อนการเข้าสะกดใช้ทั้งลูกสะกดลงใน  
บาตร ให้เกิดเสียงดัง

การเข้าสะกดห้องปิติหานี้ ติดลูกสะกด หกลูก ดูเป็น  
สัญญาณ ๑ ลูก อีก ๕ ลูก แทนองค์พระปิติ ๕ ลูกๆละองค์  
ทำเป็นอนุโลม คือเป็นไปตามลำดับ ดินหน้าปฐิโถม คือ  
ทวนลำดับ ย้อนจากปลายมาหาต้น หรือถอยหลัง การเข้า  
สะกดนี้ได้ใช้เป็นอุบายฝึกจิต ทำให้จิตเป็นสมาธิมั่นคง จิต  
ไม่ออกจากสมาธิ หรือตกจากสมาธิได้ง่าย เมื่อมีเสียงมาก  
กระทบโสตประสาทโดยทันทีทันใด และได้ใช้มาจนถึง  
ปัจจุบันนี้ การนำเอาลูกสะกดมาติดเทียนมาเริ่มขึ้นในสมัย  
พระชินาสพมหาเถรเจ้า พระนามว่าแก้ว แห่งเมืองสุโขทัย  
นี้ วิธีการต่างๆมีมาแต่พุทธกาล มาฟื้นฟูในสมัยพระมหาเถร  
เจ้า(แก้ว) นี้

ต่อมา **พระวันรัตมหาเถร(ขาว) วัดป่าแก้ว** ท่านได้  
เป็นผู้สืบทอดมาจาก พระชินาสพมหาเถรเจ้า(แก้ว) อีกที  
ชาวเมืองทั้งหลายเรียกขานนาม พระชินาสพมหาเถรเจ้า  
ว่า **เจ้าเถร**

**คัมภีร์เทศขึ้นธรรม** พระชินาสพมหาเถรเจ้า (แก้ว)  
ได้ทำการแก้ไข ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาจากพระคัมภีร์เทศ

ชั้นธรรม สมัยศรีทวาราวดี ของพระมหาเถรเจ้า นามว่า  
**พระสิทธามรพเถรเจ้า(ทอง)**

### **วัดสร้างสมัยสุโขทัยยุคต่างๆ**

**๑. วัดมหาธาตุ** พระเจ้าปรงกันติราช เมืองสุโขทัย  
สร้างถวายพระญาณสุวรรณมहाเถรเจ้า (สิงห์)

**๒. วัดสุทธาวาส** พระเจ้าสุธรรมราชา(มอญ) เมืองศรี  
สัชชาลัย สร้างถวายพระครูญาณสิทธิ (รุ่ง)

**๓. วัดหนองจิก** (วัดป่าแก้ว) พระเจ้ากือนา(มอญ) สร้าง  
ถวาย พระครูธรรมราชา

**๔. วัดป่ามะม่วง** พระเจ้าจันทะราชา(ขอม) เมือง  
สุโขทัย ทรงสร้างถวาย พระญาณมุนีมหาเถรเจ้า(ตา)

**๕. วัดไตรตรึง** พ่อขุนนาวนำถม (เจ้าฟ้าไทใหญ่)  
สุโขทัย สร้างถวาย พระญาณมุนีมหาเถรเจ้า(แสง)

**๖. วัดป่ารัตน** พ่อขุนบางกลางหาว (ไท) สร้างถวาย  
พระครูญาณไตรโลก(ตา)

### **ยุคศรีอโยธยา**

**เมืองอโยธยา** ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำเบี่ย ทางฝั่ง  
ตะวันออกของตัวเมืองอยุธยาในปัจจุบัน อโยธยาได้พัฒนา  
มาจากศูนย์กลางการปกครองเดิมของ แคว้นละโว้ มาเป็น  
อาณาจักรอโยธยา คู่กันกับเมืองเสนานคร

แคว้นละโว้ เดิมมีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่ **เมือง  
ลพบุรี** ต่อมาย้ายศูนย์กลางการปกครองจากแคว้นละโว้  
มายัง **เมืองอโยธยา**

เมืองอโยธยา เกิดขึ้นเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๘  
เมืองอโยธยานั้นอยู่ใกล้ทะเลมากกว่า เมืองลพบุรี เมืองอ  
โยธยาอยู่ในชุมทางของแม่น้ำ ๓ สายคือ **แม่น้ำ**

**เจ้าพระยา แม่น้ำลพบุรี แม่น้ำป่าสัก** จึงเป็นชุมทางการค้าขายสำคัญ โดยเฉพาะการค้ากับ เมืองจีนที่กำลังขยายตัว เมืองอโยธยาเจริญรุ่งเรืองเพราะการค้าขาย มีประชากรเป็นชุมชนหลายกลุ่ม หลายเผ่า มีกษัตริย์จากหลายราชวงศ์ผลัดเปลี่ยนกันปกครอง เมือง อโยธยา สืบทอดวัฒนธรรมหลายอย่างมาจากเมืองละโว้

กษัตริย์ และประชาชนเมืองอโยธยานับถือ พระพุทธศาสนา นิิกายเถรวาทอย่างลพบุรี และลัทธิเถรวาท อย่างลังกาวงศ์ เมืองสุโขทัย

ปลายสมัยลพบุรี กษัตริย์ละโว้ ซึ่งเป็นชนชาติขอม มาสร้างเมืองอโยธยา เมื่อประมาณปีพระพุทธศักราช ๑๗๒๘ เมืองอโยธยา เป็นราชธานีอยู่ประมาณ ๑๖๕ ปี ต่อมา**พระเจ้าอู่ทองที่ ๓** กษัตริย์องค์ที่ ๘ แห่งอโยธยา ได้ย้ายราชธานี มาสร้างเมืองใหม่ที่ หนองโสน ตำบลเวียงเหล็ก ทางทิศทักษิณ ของเมืองอโยธยา ส่วนเมืองเสนาราช เป็นเมืองคู่กันกับ เมืองอโยธยา

### **ลำดับกษัตริย์ที่ครองเมืองอโยธยา**

พระนาม

ครองราชย์ตั้งแต่ พ.ศ. – พ.ศ.

ระยะเวลา

#### **๑.พระเจ้าโลกนาถ**

๑๗๒๘–๑๗๕๘

๓๐ ปี

พระเจ้าฟ้าชัย โอรสพระเจ้าจันทวงศ์ มาช่วยพระเจ้าชัยสิหิทธิ์ แห่งเมืองละโว้ สร้างเมืองอโยธยา ตั้งแต่ประมาณปีพระพุทธศักราช ๑๖๘๔

พระเจ้าฟ้าชัย ทรงเป็นเชื้อสายพระเจ้าปทุมวงศ์ แห่งราชวงศ์สุริยชัยวรมันที่ ๒ และเป็นพระนัดดาของ

พระเจ้าสุริยวงศ์ หรือพระเจ้าสุริยราชา กัมโพช แห่งเมือง  
สุโขทัย

พระเจ้าฟ้าชัย ทรงเป็นพระราชโอรส ของพระเจ้าจัน  
ทวงศ์ เชื้อสายสุริยวรมันที่ ๒ แห่งสุโขทัย เนื่องเวลานั้น  
จากพระเจ้าอรุณราชา กษัตริย์เชื้อสายมอญ ยึดครองกรุง  
สุโขทัยได้

พระเจ้าฟ้าชัย พระราชโอรส ของพระเจ้าจันทวงศ์  
แห่งเมืองสุโขทัย ทรงเห็นว่ากรุงสุโขทัยเสียเมืองแก่  
พระเจ้าอรุณราชาแล้ว และกษัตริย์ขอมเมืองละโว้ ก็เสื่อม  
อำนาจลง พระเจ้าฟ้าชัย จึงครองราชสมบัติอยู่ที่ เมืองอโย  
ธยา ทรงพระนามว่าพระเจ้าฟ้าชัย ภายหลังหมดราชวงศ์สุ  
ริยวรมันที่ ๗ เปลี่ยนมาเป็นราชวงศ์อินทรวรที่ ๑ พระเจ้าฟ้า  
ชัย แห่งเมืองอโยธยา จึงตั้งตัวเป็นอิสระ ทรงเปลี่ยนพระ  
นามใหม่เป็น **พระเจ้าโลกนาถ**

### **เชื้อสายของพระเจ้าโลกนาถ ราชวงศ์สุริยชัยวรมันที่ ๒**

๑. พระเจ้าสุริยชัยวรมันที่ ๒ ครองเมืองพระนครหลวงกรุง  
กัมโพช (กรุงศรีโยโสธร -ปุระ)
๒. พระเจ้าปทุมวงศ์ (ขอม) ไทยเรียกว่าพระเจ้าปทุมราชา  
ครองเมืองสุโขทัย
๓. พระเจ้าสุริยวงศ์(ขอม) ไทยเรียกว่าพระเจ้าสุริยราชา  
ครองเมืองสุโขทัย
๔. พระเจ้าจันทวงศ์(ขอม) ไทยเรียกว่าพระเจ้าจันทรราชา  
ครองเมืองสุโขทัย
๕. พระเจ้าโลกนาถ (พระเจ้าฟ้าชัย)  
ครองเมืองอโยธยา

พระเจ้าโลกนาถ หรือพระเจ้าฟ้าชัย ทรงเป็นพระราชโอรส  
ของ พระเจ้าจันทวงศ์(ขอม) แห่งเมืองสุโขทัย

## ๒.พระเจ้าปานแดง

๑๗๕๘- ๑๗๗๘

๒๐ ปี

พระเจ้าปานแดง ทรงพระนามเดิมว่า พญาโคตรบอง  
สืบเชื้อสายมาจากลาวจักราช หลังจากพระเจ้าโลกนาถ  
เชื้อสายกัมโพช สิ้นชีพตักษัยแล้ว พญาโคตรบอง ได้เข้า  
ยึดพระราชอำนาจ ขึ้นครองราชย์สมบัติอยู่ในเมืองอโยธยา  
ทรงเปลี่ยนพระนามใหม่ว่า พระเจ้าปานแดง ในปลาย  
รัชกาลนี้ เมืองอโยธยาเป็นอิสระจากขอม

## ๓.พระเจ้าแสนน้ำผึ้ง

๑๗๗๘ - ๑๘๐๔

๒๖ ปี

ต่อมาเมื่อพระเจ้าปานแดง ทรงสิ้นชีพตักษัยแล้ว  
เมืองอโยธยาว่างกษัตริย์ลง บรรดาพวกเสนาอำมาตย์ จึง  
ปล่อยเรืออุปการ(อุปทาน) เพื่อหาผู้มีบุญมาครองแผ่นดิน อ  
โยธยา เรืออุปการที่ปล่อยไปนั้นแล่นมาหยุดอยู่ ที่ริมฝั่งน้ำ  
ตรงหน้าพระพักตร์ ของเจ้าชายแสนน้ำผึ้ง เหล่าเสนา  
อำมาตย์ จึงเชิญให้ไปครองเมืองอโยธยา

พระเจ้าแสนน้ำผึ้ง ทรงเป็นสามัญชนมาก่อน ทรงมี  
เชื้อสายมอญ ไม่ทรงมีรัชทายาท ในรัชสมัยพระเจ้า  
แสนน้ำผึ้ง ทรงบูรณะซ่อมแซม วัดพณันเชิงชั้นมาใหม่ โดย  
ทรงสร้าง พระใหญ่ที่วัดพณันเชิง

วัดพณันเชิงเป็นวัด ที่สร้างปลายสมัยลพบุรี มีการ  
บูรณะซ่อมแซมมาแทบทุกรัชกาล เมื่อพระเจ้าแสนน้ำผึ้ง  
ขึ้นครองราชย์นั้น ตรงกับรัชสมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ครอง  
อาณาจักรสุโขทัยกรุงสุโขทัย รัชสมัยนี้กรุงอโยธยาเป็น

อิสระจากขอม อย่างสิ้นเชิง หลังจากสิ้นพระเจ้าสายน้ำผึ้ง แล้ว มีราชวงศ์ขอม ละโว้มาปกครอง

#### **๔.พระเจ้าฟ้าชัย**

๑๘๐๔ - ๑๘๒๑

๑๗ ปี

พระเจ้าฟ้าชัย นามเดิมคือพระนารายณ์ราชบุตร สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์กัมโพช กรุงละโว้ ทราบว่าพระเจ้าสายน้ำผึ้งสิ้นพระชนม์แล้ว จึงเสด็จยกกองทัพมายึดครองเมืองอโยธยา ทรงเปลี่ยนพระนามเป็นพระเจ้าฟ้าชัย ทรงเป็นกษัตริย์แห่งเมือง อโยธยา และทรงเป็นราชวงศ์กษัตริย์ขอม ปกครองเมืองอโยธยา

#### **๕.พระเจ้าสีโล**

๑๘๒๑- ๑๘๒๒

ครองราชไม่ถึง ปี

พระเจ้าสีโล เชื้อสายขอมกัมโพช ทรงเป็นพระราชนุตรของพระเจ้าฟ้าชัย ครองราชย์ไม่ถึงปี เกิดการเปลี่ยนราชวงศ์ใหม่ **เป็นราชวงศ์อุลล่า** (พระเจ้าอุทองที่ ๑) เชื้อสายพระราชวงศ์พระเจ้ากรุงจันทบุรีไชยนาท รัชกาลนี้ตรงกับรัชสมัยพ่อขุนบานเมือง แห่งอาณาจักรสุโขทัย

#### **๖.พระเจ้าอุทองที่ ๑**

๑๘๒๒ - ๑๘๖๒

๔๐ ปี

พระเจ้าอุทองที่ ๑ ทรงมีพระนามเดิมว่า **เจ้าอุย** เดิมทรงเป็นพ่อค้าทำการค้าขายทางเรือไป-มา ระหว่างเมืองจันทบุรีกับกรุงอโยธยา และทรงมีเชื้อสายพระเจ้ากรุงจันทบุรีไชยนาท ภายหลังเจ้าอุย ปราบดาภิเศก ยึดอำนาจจากพระเจ้าสีโล แล้วเฉลิมพระนามเป็น พระเจ้าอุลล่า

พระเจ้าอุลล่า เมื่อทรงครองราชในเมืองอโยธยาอยู่นั้น จักรพรรดิจีนถึงกับยกพระธิดา ชื่อนางปะจามทองให้เป็น

คู่ครอง อภิเชกเป็นพระมเหสี เมืองจีน จึงรู้จักเมือง อโยธยา ในนามว่า เมืองเสียน หรือรัฐเสียน ตั้งแต่นั้นมา

รัชกาลพระเจ้าอู่ล่ำ ครองราชสมบัติในเมืองอโยธยา ตรงกับรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ปู่ไสยสงคราม พญาเลอไท ครองอาณาจักรสุโขทัย

รัชสมัยที่พระเจ้าอู่ล่ำ ครองราชอยู่ที่เมืองอโยธยานั้น ทางเมืองอู่ทอง ของท้าวอู่ทอง ก็มีอิทธิพล กำลังพลมากขึ้นตามลำดับ และเนื่องจาก ลุ่มน้ำจรเข้สามพัน เมืองอู่ทองเปลี่ยนทิศทางเดิน เกิดทุพภิกภัย เกิดโรคระบาดต่างๆ เจ้าเมืองอู่ทองจึงคิดที่จะแผ่อำนาจมาทางเมืองอโยธยา เพื่อสร้างเมืองใหม่

ต่อมาภายหลังคนทั้งหลายเรียกขานพระนามพระเจ้าอู่ล่ำว่า พระเจ้าอู่ทองที่ ๑ ตามพระนามพระเจ้าอู่ทองที่ ๒ และพระเจ้าอู่ทองที่ ๓

ในรัชกาลพระเจ้าอู่ทองที่ ๑ นี้ประมาณปีพระพุทธศักราช ๑๘๓๙ ทรงยกกองทัพไปตีกรุงศรีอยุธยา (นครธม) ทรงยกไปพร้อมกับกองทัพหลวงของ พ่อขุนรามคำแหง แห่งเมืองสุโขทัย ตีได้กรุงศรีอยุธยา นครธมของพวกขอม

## **๗.พระเจ้าอู่ทองที่ ๒**

๑๘๖๒ – ๑๘๘๗

๒๕ ปี

พระเจ้าอู่ทองที่ ๒ มีพระนามเดิมว่า ท้าวอู่ทอง ครองอยู่เมืองอู่ทอง(สุพรรณบุรี) เมื่อครองเมืองอู่ทองแล้ว จึงตั้งตัวเป็นปฐมกษัตริย์ แห่งพระราชวงศ์ท้าวอู่ทอง ครองอยู่เมืองอู่ทอง (อยู่ลุ่มน้ำจรเข้สามพัน สุพรรณบุรี) ต่อมาลุ่มน้ำจรเข้สามพัน เมืองอู่ทองเกิดขึ้นขึ้น กระแสน้ำแปรทางเดิน เมืองอู่ทองจึงกลายเป็นเมืองกันดารน้ำ ต้องขาด

สระขังน้ำไว้ ต่อมาจึงเกิดโรคระบาด จึงอพยพผู้คนชาวเมือง มาตั้งเมืองใหม่ที่ตำบลเวียงเหล็ก แขวงเมืองอโยธยา

ต่อมาปลายรัชสมัยปีที่ ๔๐ ของพระเจ้าอู่ทองที่ ๑ (พระเจ้าอู่ล่ำ เชื้อสายพระราชวงศ์จีน) ท้าวอู่ทอง เจ้าเมืองอู่ทอง จึงเข้ายึดเมืองอโยธยา ตั้งตัวเป็นกษัตริย์ครองเมืองอโยธยา ต่อมาเมื่อท้าวอู่ทอง เจ้าเมืองอู่ทอง ได้ครองเมืองอโยธยาแล้ว จึงทรงเปลี่ยน พระนามเป็นพระเจ้าอู่ทอง คนทั้งหลายเรียกพระเจ้าอู่ทองว่า พระเจ้าอู่ทองที่ ๒

เหตุที่พระเจ้าอู่ทองที่ ๒ ยึดเมืองอโยธยาได้โดยง่ายดายเพราะ พระเจ้าอู่ทองที่ ๑ ไม่ทรงมีรัชทายาท และพื้นเพเดิมมิใช่คนถิ่นฐานแถวนี้ พวกชาวเมืองจึงเอาใจออกห่าง หันมาเข้าข้างท้าวอู่ทอง เจ้าเมืองอู่ทอง ท้าวอู่ทอง จึงทำการยึดเมืองอโยธยาได้โดยง่ายดาย และตั้งตัวเป็นอิสระเหนือ อาณาจักรสุโขทัย

ส่วนพระเจ้าอู่ทองที่ ๑ หรือพระเจ้าอู่ล่ำ เชื้อสายพระเจ้ากรุงจีน ยกกองทัพสมัครพรรคพวก กลับไปเมืองจีนตามเดิม

พระเจ้าอู่ทองที่ ๒ ทรงมีพระราชบุตร ๑ องค์ พระราชธิดา ๑ องค์ พระราชบุตรพระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า ขุนหลวงพระจ้าว หรือพระบรมราชาธิราชที่ ๑ พระราชธิดาของพระเจ้าอู่ทองที่ ๒ ทรงอภิเษกสมรส กับเจ้ารามราชบุตรเจ้าเมืองสิริชัย(นครปฐม) แห่งราชวงศ์เชียงใหม่

ต่อมาเมื่อพระเจ้าอู่ทองที่ ๒ สิ้นพระชนม์ เจ้ารามพระราชบุตรเขย พระเจ้าอู่ทองที่ ๒ จึงได้ครองราชในเมืองอโยธยาต่อมา เฉลิมพระนามว่า พระเจ้าอู่ทองที่ ๓

ราชวงศ์ท้าวอุทอง                      จึงรวมเป็นหนึ่งเดียวกับราชวงศ์  
เชียงใหม่

พงศาวดารของหลวงประเสริฐอักษรนิติได้มานั้น ว่า  
เริ่มตั้งแต่ปีพระพุทธศักราช ๑๘๖๗ แรกสถาปนาวัดพ  
นางเชิง ความจริงวัดพนางเชิง สร้างมานานแล้วปลายสมัย  
ละโว้(ลพบุรี) แต่พระเจ้าอุทองที่ ๒ ทรงมาบูรณะซ่อมแซม  
ให้วัฒนาถาวรดีกว่าเก่า ส่วนว่าพระพุทธรูปใหญ่ พระเจ้า  
แพนงวัดพญางัวสร้างประมาณปีพระพุทธศักราช ๑๘๖๗  
ความจริงองค์พระพุทธรูปสร้างมานานแล้ว พระเจ้าอุทองที่  
๒ ทรงมาบูรณะซ่อมแซมเท่านั้น ในรัชกาลพระเจ้าอุทองที่  
๒ นี้ตรงกับรัชสมัยพญาเลอไท พญาจันทนาถม แห่ง  
อาณาจักรสุโขทัย

เมืองขึ้นในสมัยอโยธยา ครั้งนั้นคือ เมืองอุทอง เมือง  
สุพรรณภูมิ เมืองสิริชัย(นครปฐม) เมืองตะนาวศรี เมือง  
ทะวาย เมืองสรรค์ เมืองไทรตรึง

### **๘พระเจ้าอุทองที่ ๓                      ๑๘๘๗-๑๘๙๓**

๖ ปี

พระเจ้าอุทองที่ ๓ พระนามเดิมว่า เจ้าราม เป็น  
พระราชบุตรพระเจ้าสิริชัย(นครปฐม)แห่งราชวงศ์เชียงใหม่  
ต่อมาเจ้ารามทรงเป็นพระราชบุตรเขย ของพระเจ้าอุทองที่  
๒ แห่งราชวงศ์ท้าวอุทอง และขุนหลวงพระจ้าว ทรงเป็นพี่  
มเหสี ของพระเจ้าอุทองที่ ๓

พระเจ้าอุทองที่ ๓ ทรงมีพระราชโอรส พระราชธิดา  
๓ พระองค์ ๑.พระราเมศวร ๒.เจ้าแก้ว ๓.เจ้าไท

ในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ในรัชสมัยพระเจ้าฟ้าชัย  
พระเจ้าสิโล จนถึงรัชสมัยพระเจ้าอุทองที่ ๑ -พระเจ้าอุ  
ทองที่ ๓ เมืองอโยธยา มีกำลังไพร่พลมากขึ้นตามลำดับ

สามารถรวมตัวกันก่อตั้งอาณาจักรอยุธยา ในปีพระ  
พุทธศักราช ๑๘๙๓ รัชกาลนี้ ตรงกับรัชสมัยพญาจวนำ  
ถม จนถึงต้นรัชสมัย พระมหาธรรมราชาที่ ๑ พญาลิไทย  
หรือ พญาลิไท แห่งกรุงสุโขทัย

ต่อมาตัวเมืองอโยธยา ที่ตั้งอยู่บนปากน้ำเบญจ ภูน้ำ  
กัดเซาะเว้ากว้างเข้า ไม่เหมาะที่จะสร้างเป็นราชธานี และได้  
เกิดโรคระบาดหนักขึ้นในเมืองอโยธยา ผู้คนล้มตายลง  
เป็นอันมาก รวมทั้งเจ้าแก้ว เจ้าไท ก็สิ้นพระชนม์ ลงด้วย  
โรคระบาดนี้

พระเจ้าอู่ทองที่ ๓ จึงย้ายราชธานีมาตั้งที่ ตำบล  
หนองโสน ซึ่งอยู่ทางทิศทักษิณ ของกรุงอโยธยา  
สถาปนา กรุงศรีอยุธยา เป็นราชธานีขึ้นมา

### **ศรีพระอริยะสงฆ์สืบทอดพระกัมมัญฐานมัชฌิมา แบบ ลำดับ**

ยุคอโยธยา

**๑.ท่านขรัวตาเฒ่า** พระนามเดิมว่า **ทอง** สถิตวัดไชย  
ปราการ รัชสมัยพระเจ้าฟ้าชัย จนถึงสมัยพระเจ้าสีโล  
เมืองอโยธยา ท่านขรัวตาเฒ่าทอง ศึกษาพระกรรมฐาน  
มัชฌิมา แบบลำดับกับ พระวันรัตมหาเถร(ขาว) แห่งวัดป่า  
ไทรภูมิ-ป่าแก้ว กรุงสุโขทัย

**๒.ท่านขรัวตาเฒ่า** พระนามเดิมว่า **ชื่น** ท่านสถิตอยู่  
**วัดสามไห** เมืองอโยธยารัชสมัยพระเจ้าอู่ทองที่ ๑ หรือ  
พระเจ้าท้าวอู่ทองที่ ๑

ท่านขรัวตาเฒ่าชื่น ท่านศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา  
แบบลำดับ สืบต่อมาจากท่านขรัวตาเฒ่าทอง อยู่ที่วัดไชย  
ปราการ เมืองอโยธยา ท่านขรัวตาเฒ่าชื่น วัดสามไห ท่าน

มีพระชนชีพอยู่มาถึงสามรัชสมัย คือรัชสมัยพระเจ้าอุทองที่หนึ่ง พระเจ้าอุทองที่สอง พระเจ้าอุทองที่สาม

ท่านขรัวตาเฒ่าขึ้น พระองค์ท่านนิพพาน เมื่อสิริรวมพระชนมายุได้ประมาณ ๑๐๓ พรรษา ในรัชสมัยพระเจ้าท้าวอุทองที่สาม ก่อนที่พระเจ้าท้าวอุทองที่สาม จะมาสถาปนากรุงศรีอยุธยา เป็นราชธานี ท่านขรัวตาเฒ่าขึ้น มีพระชนชีพอยู่มาถึงสามแผ่นดิน

**ท่านขรัวรอด** หรือที่ชาวบ้านชาวเมืองเรียกขานพระนามของพระองค์ท่านว่า **หลวงปู่เฒ่า** พระองค์ท่านประสูติในรัชสมัย**พระเจ้าท้าวอุทองที่สาม** เป็นปีที่ ๒ ในรัชกาลนี้ พระเจ้าท้าวอุทองที่สาม ครองกรุงอโยธยา ตั้งแต่ปีพระพุทธศักราช ๑๘๘๗-๑๘๙๓ ปี ทรงครองราชได้ ๖ ปี จึงย้ายราชธานีจากกรุงอโยธยา ไปตั้งราชธานีใหม่ที่หนองโสน สถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ทรงเปลี่ยนพระนามของพระองค์ใหม่ว่า **สมเด็จพระเจ้ารามธิบดีที่ ๑** เป็นปฐมกษัตริย์ แห่งราชวงศ์อุทอง ครองอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา

หลวงปู่เฒ่า (รอด) ทรงบรรพชาเป็นสามเณร และอุปสมบท ที่วัดสามไห **ขรัวตาเฒ่าขึ้น** เป็นพระอุปัชฌาย์ ท่านศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ กับ**ขรัวตาเฒ่าขึ้น** วัดสามไห องค์พระอุปัชฌาย์ กาลต่อม้าย้ายไปอยู่ที่ **วัดป่าแก้ว** (วัดชายทุ่ง) กรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นสำนักพระกรรมฐานหลัก สำนักใหญ่ กับพระพนรัตน์ (จวน) และพระพนรัตน์ (ท่านขรัวตาเฒ่าแดง) วัดป่าแก้ว

### **ยุคอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา**

(ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๙๓-๒๓๑๐ ปี รวม ๔๑๗ ปี )

อาณาจักรกรุงศรีอยุธยา สถาปนาเมื่อจุลศักราช ๗๑๒ ตรงกับ ปีพระพุทธศักราช ๑๘๙๓ ปีขาล โทศก วันศุกร์ เดือนห้า ขึ้นหกค่ำ เพลาสามนาฬิกาเก้ายาตร ตำบลหนองโสน ขนานนามพระมหานคร ที่สร้างใหม่ โดยเอานามพระนครเดิมเป็นนามต้นว่า **กรุงเทพมหานคร** นามหนึ่งชื่อ **บวรทวารวดี** เหตุเพราะมีน้ำล้อมรอบดุจเมืองศรีทวารวดีแต่ก่อน นามหนึ่งชื่อ **ศรีอยุธยา** เหตุเอานามเมืองสมเด็จพระนารายณ์อวตารมาประกอบ เข้ากันทั้งสามนาม ประมวลเข้าด้วยกัน จึงเรียกชื่อเต็มว่า.....

### **กรุงเทพมหานครบวรทวารวดีศรีอยุธยามหา ดิลกภพนพรัตน์ราชธานีบุรีรมย์อุดมราชธานีเวศมहाส ถาณ**

เมื่อแรกสถาปนาพระนครศรีอยุธยานั้น ได้สั่งขั้ ทักขิณาวรรตไต้ตันหมันสั่งขั้หนึ่ง แล้วโปรดเกล้าฯสร้าง **พระที่นั่งไพฑูรย์มหาปราสาทองค์หนึ่ง** **พระที่นั่งไพชยนต์มหาปราสาทองค์หนึ่ง** **พระที่นั่งไอศวรรค์มหาปราสาทองค์หนึ่ง** แล้วพระเจ้าอยู่ทอง เสด็จเข้ามา เสด็จราชสมบัติ เมื่อพระชนม์ได้ ๓๗(สามสิบเจ็ด)พรรษา ถวายพระนามใหม่ว่า **สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑** แล้วโปรดให้ **ขุนหลวงพ่วง** ซึ่งเป็นพื้มเหสี ตรัสเรียกว่าพระเชษฐา เป็น **พระบรมราชา** ไปครองเมืองสุพรรณบุรี แล้วให้พระราชโอรส ทรงพระนามว่า **พระรามเสวย** ไปครองเมืองลพบุรี

**ในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑** มีเมืองประเทศราชขึ้น สิบหกเมืองคือ เมืองมะละกา ๑ เมืองชวา ๑ เมืองตะนาวศรี ๑ เมืองทะวาย ๑ เมืองเมาะตะมะ ๑ เมืองจันทบุรี ๑ เมืองพิษณุโลก ๑ เมืองกำแพงเพชร ๑ เมือง

พิจิตร ๑ เมืองสวรรค์โลก ๑ เมืองเมาะล่ำเลิง ๑ เมือง  
นครศรีธรรมราช ๑ เมืองสงขลา ๑ เมืองพิชัย ๑ เมือง  
นครสวรรค์ ๑ เมืองลพบุรี

### **รายพระนามพระมหากษัตริย์**

แห่งราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา

พระนาม

ครองราชย์

ระยะเวลา

๑.สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑(พระเจ้าอู่ทอง) ๑๘๙๓ –  
๑๙๑๒      ๒๐ ปี

ทรงสร้างวัดพุทไธสวรรย์ เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๙๖ พร้อม  
ทรงสร้างพระปรางค์บรรจุพระบรมธาตุไว้ในพระมหาธาตุ  
ครั้งแรกเป็นที่สถิตของพระสังฆราช ต่อมาเป็นที่สถิตของ  
พระพุทธรูปโฆษาจารย์

ต่อมาทรงสร้าง วัดป่าแก้ว (วัดชายทุ่ง) หลังถวาย  
พระเพลิง พระศพเจ้าแก้ว เจ้าไทย ทรงสร้างวัดพระราม  
ในปลายรัชกาลนี้ด้วย

๒.สมเด็จพระราเมศวร(ครองราชครั้งแรก)๑๘๑๒-  
๑๘๑๓รวม      ๒ ปี

ต่อมาปีที่ ๓ สมเด็จพระราเมศวร ทรงยกราชสมบัติ  
ให้ ขุนหลวงพระจ้าว

๓.สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑  
(ขุนหลวงพะงั่ว)      ๑๙๑๓ - ๑๙๓๑  
๑๘ ปี

ทรงสร้างวัดมหาธาตุ แต่ยังไม่แล้วเสร็จ ก็เสด็จ  
สวรรคตเสียก่อน

๔.สมเด็จพระเจ้าทองจันทร์(ทองลั่น)      ๑๙๓๑-  
๑๙๓๑      ๗ วัน

เป็นพระโอรส ของพระบรมราชาธิราชที่ ๑ ครอง  
ราชย์เมื่ออายุ ๑๕ ปี

๕.สมเด็จพระราเมศวร (ครองราชครั้งที่๒) ๑๙๓๑-  
๑๙๓๘ ๖ ปี

ทรงจับพระเจ้าทองจันทร์สำเร็จโทษ ที่วัดโคก  
พระยา แล้วเสด็จขึ้นครองราช

ทรงสร้างวัดมหาธาตุ ต่อมาจนเสร็จสมบูรณ์ และต่อ  
มาเป็นที่สถิตของสมเด็จพระสังฆราช

๖.สมเด็จพระรามราชาธิราช ๑๙๓๘- ๑๙๕๒  
๑๕ ปี

ทรงเป็นโอรส ของพระราเมศวร ปีสุดท้ายถูก  
พระนครินทร์ ยึดราชสมบัติ ดปรดให้สมเด็จพระราม  
ราชาธิราช ไปปลุกตำแหน่งอยู่ฟากปะท่าคูจาม

๗.สมเด็จพระนครินทราชาธิราช ๑๙๕๒- ๑๙๖๗  
๑๖ ปี

สมเด็จพระนทรินทราชาธิราช มีราชโอรส ๓ พระองค์  
คือ เจ้าอ้ายพระยา เจ้ายี่พระยา เจ้าสามพระยา

๘.สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒

(เจ้าสามพระยา) ๑๙๖๗ - ๑๙๙๑

๒๔ ปี

ทรงสร้างวัดราชบูรณะ ตรงบริเวณที่เจ้าอ้าย เจ้ายี่  
ทำยุทธหัตถี จนสิ้นพระชนม์

๙.สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

(พระราเมศวร) ๑๙๙๑- ๒๐๓๑

๔๐ ปี

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงเป็นพระโอรสใน  
พระบรมราชาธิราชที่ ๒ และทรงปฏิสังขรณ์วัดครั้งใหญ่

สร้างวัดจุฬามณี เมืองพิษณุโลก และออกทรงผนวชที่วัดจุฬามณีนาน แปดเดือน สถาปนาวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองพิษณุโลก

พระพุทธศักราช ๒๐๒๐ รัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช แห่งอาณาจักรล้านนา พระเจ้าติโลกราช ทรงอาราธนาพระเถรานุเถระ ผู้แตกฉานในพระไตรปิฎก ทำสังคายนาขึ้นที่วัดมหาโพธาราม หรือวัดเจ็ดยอด และยังได้อัญเชิญพระแก้วมรกต จากเมืองลำปาง มาประดิษฐานที่ เมืองเชียงใหม่ด้วย

ในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. ๑๙๘๕-๒๐๒๐) ครองล้านนา พระรัตนปัญญาเถร นักปราชญ์ แห่งล้านนา แต่งพระคัมภีร์มูลกรรมฐาน โดยย่อมาจากพระคัมภีร์วิสุทธิมรรค ปรรณเรียบเรียงภาษาธรรมใน วิสุทธิมรรค ให้เข้ากับประเพณีท้องถิ่น พระคัมภีร์นี้ต่อมาพระภิกษุ ในกรุงศรีอยุธยาใช้ศึกษาหาความรู้กัน และตกทอดมาถึงวัดอรัญวาสี ยุคกรุงรัตนโกสินทร์ คือวัดราชสิทธาราม(พลับ)

พระคัมภีร์มูลกรรมฐาน แต่งเมื่อประมาณปีพระพุทธศักราช ๑๙๙๓ หรือปีพระพุทธศักราช ๒๐๖๐ เมืองเชียงราย อาณาจักรล้านนา

๑๐.สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓

(พระอินทราชา) ๒๐๓๑ - ๒๐๓๔

๔ ปี

ทรงเป็นพระราชโอรส ในสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงครองราชย์ตั้งแต่ปี ๒๒๐๖ ในฐานเมืองลูกหลวง โดยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ครองอยู่เมืองพิษณุโลก

๑๑.สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒

(บรมราชาราชบุตร) ๒๐๓๔ – ๒๐๗๒

๓๙ ปี

ทรงเป็นพระราชโอรส ของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีพระนามเดิมว่า พระเชษฐาธิราช เคยเป็นอุปราชเมืองพิษณุโลก อยู่ ๓ ปี

ทรงสร้างวัดพระศรีสรรเพชญ์ เป็นวังเดิมของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงอุทิศ วัง เป็นวัด สถาปนาให้วัดนาคาวรรตขึ้นกว่าเก่า ทรงสร้างพระพุทธรูปยืนทองขนาดใหญ่พระนามว่า **พระศรีสรรเพชญ์** ประดิษฐานไว้ภายใน วัดพระศรีสรรเพชญ์

๑๒.สมเด็จพระบรมราชาที่ ๔

(บรมราชามหาพุทธางกูร) ๒๐๗๒ – ๒๐๗๖

๕ ปี

มีนามเดิมว่าสมเด็จพระอาทิตย์วงศ์เจ้า ทรงเป็นพระราชโอรสของ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒

๑๓.พระรัชฎาธิราช ๒๐๗๖–๒๐๗๗

๕ เดือน

พระรัชฎาธิราช ทรงเป็นพระโอรสของสมเด็จพระบรมราชาที่ ๔ ต่อมาถูกพระไชยราชาธิราชโอรสของสมเด็จพระบรมราชาที่ ๒ สำเร็จโทษ

๑๔.สมเด็จพระไชยราชาธิราช ๒๐๗๗–๒๐๘๙

๑๓ ปี

ทรงเป็นพระโอรส สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ สมเด็จพระไชยราชาธิราช ทรงมีโอรส ๒ องค์นามว่า พระยอดฟ้า พระศรีศิลป์ สมเด็จพระไชยราชาธิราช ถูกยาพิษสิ้นพระชนม์

๑๕.สมเด็จพระยอดฟ้า หรือพระแก้วฟ้า ๒๐๘๙ -  
๒๐๙๑ ๒ ปี ๖ เดือน

ทรงเป็นพระราชโอรส ของสมเด็จพระไชย  
ราชาธิราช พระราชมารดาคือ ท้าวศรีสุดาจันทร์ ดدن  
มารดาวางยาพิษสวรรคต

๑๖.ขุนวรวงศาธิราช ๒๐๙๑ - ๒๐๙๑  
๕ เดือน

เดิมมีตำแหน่งเป็นพันบุตรศรีเทพ ผู้เฝ้าหอพระ

๑๗.สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ๒๐๙๑ - ๒๑๑๑  
๒๐ ปี

พระนามเดิม พระเทียรราชา มีพระราชบุตร ๒องค์  
พระราเมศวร ๑ พระมหินทราธิราช ๑ มีพระราชธิดา พระ  
นามว่า พระวิสุทธิกษัตริย์ ทรงอุทิศพระตำหนักเดิมเป็นวัด  
คือ **วัดวังชัย**

๑๘.สมเด็จพระมหินทราธิราช ๒๑๑๑ - ๒๑๑๒  
๑ ปีเศษ

๑๙.สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช สมเด็จพระ  
สรรเพชญ์ที่ ๑

ขุนพิเรนทรเทพ ๒๑๑๒ - ๒๑๓๓  
๒๒ ปี

ทรงมีพระบิดา เป็นเชื้อสายราชวงศ์สุโขทัย พระ  
มารดามีเชื้อสายสุพรรณภูมิ มีพระราชโอรส ราชธิดา ๓  
พระองค์ คือพระนเรศวร พระเอกาทศรถ พระสุพรรณเทวี

๒๐.สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ๒๑๓๓ - ๒๑๔๘  
๑๖ ปี

(สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๒) ทรงเป็นราชโอรส  
ของพระมหาธรรมราชา

๒๑.สมเด็จพระเอกาทศรถ ๒๑๔๘ – ๒๑๕๓

๖ ปี

(สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๓) ทรงเป็นราชโอรสของ  
พระมหาธรรมราชา ทรงมีพระโอรส ๒ พระองค์ คือพระเจ้า  
ฟ้าสุทัศน์ พระศรีเสาวภาคย์

พระเอกาทศรถ ทรงสร้างวัดวรเชษฐาราม ถวาย  
พระราชกุศลสมเด็จพระนเรศวร ทรงสร้างพระเจดีย์บรรจุ  
พระบรมธาตุ สร้างพระไตรปิฎกไว้ในหอพระสังฆธรรม ทรง  
สร้างพระพุทธรูปฉลองพระองค์ ๕ พระองค์ไว้ ณ วัดพระศรี  
สรรเพชญ์ดาราม

๒๒.พระศรีเสาวภาคย์ ๒๑๕๓ – ๒๑๕๓

๑ปี ๒ เดือน

พระศรีเสาวภาคย์ ทรงเป็นโอรส ของพระ  
เอกาทศรถ ถูกพระศรีศิลป์ ซึ่งผนวชอยู่วัดระฆัง เป็นที่  
พระพิมลธรรม สำเร็จโทษด้วยท่อนจันทน์ นำพระศพไปฝัง  
ที่วัดดกกระยา

๒๓.สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ๒๑๕๓ – ๒๑๗๑

๑๙ ปี

(สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๔)

พระเจ้าทรงธรรม เดิมทรงพระนามว่า พระศรีศิลป์  
เป็นโอรสของพระไชยราชาธิราช ผนวชเป็นพระภิกษุ เป็น  
พระราชาคณะที่ พระพิมลธรรมอนันตปรีชา(พระศรีสิน) ทรง  
สร้างมณฑปครอบรอยพระพุทธรูป เมืองปรัณตประเทศ  
(สระบุรี)

พระเจ้าทรงธรรม ทรงมีพระโอรส ๓ พระองค์ คือ  
พระเชษฐาภุมาร พระพันปีศรีศิลป์ พระอาทิตย์วงศ์

๒๔.สมเด็จพระเชษฐาธิราช ๒๑๗๑ - ๒๑๗๒

๑ ปี ๗ เดือน

ทรงเป็นพระโอรสองค์ใหญ่ ของพระเจ้าทรง

ธรรม

๒๕.สมเด็จพระอาทิตย์วงศ์ ๒๑๗๒ - ๒๑๗๒

๖ เดือน(๓๘ วัน)

ทรงเป็นพระโอรสองค์น้อย ของพระเจ้าทรง

ธรรม

๒๖.สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ๒๑๗๒ - ๒๑๙๙

๒๖ ปี

สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๕ พระนามเดิมเจ้าพระยา  
กลาโหมสุริยวงศ์ ทรงสร้างวัดไชยวัฒนาราม สร้างวัด  
ชุมพลนิกาธาราม

๒๗.สมเด็จพระเจ้าฟ้าไชย ๒๑๙๙ - ๒๑๙๙

๙ เดือน

เป็นโอรสใน สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

๒๘.สมเด็จพระศรีสุธรรมราชา ๒๑๙๙ - ๒๑๙๙ ๒

เดือน ๒๐ วัน

ทรงเป็นพระอนุชา ของพระเจ้าปราสาททอง

๒๙.สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ๒๑๙๙ - ๒๒๓๑

๓๑ ปี ๙ เดือน ๒ วัน

ทรงเป็นพระราชโอรสใน สมเด็จพระเจ้าปราสาท  
ทอง สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓ หรือสมเด็จพระนารายณ์  
ทรงสร้างวัดพระศรีมหาธาตุ ลพบุรี วัดพระยม วัดหลวง  
สุวรรณาราม วัดเสาชิงช้า วัดตองปุ หล่อพระพุทธรูป  
ทองคำสูง ๕ ศอกปางพระห้ามญาติ ถวายพระนามว่า พระ

**บรมไตรโลกนาถ** พระทองคำองค์ที่ ๒ สูง ๑ ศอก ๙ นิ้ว  
ถวายพระนามว่า **พระบรมไตรภพนาถ**

๓๐.สมเด็จพระเพทราชา(จางวางกรมช้าง) ๒๒๓๑-  
๒๒๔๖ ๑๖ ปี

(สมเด็จพระมหาบุรุษ)

๓๑.สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘(พระเจ้าเสือ) ๒๒๔๖ -  
๒๒๕๑ ๖ ปี

๓๒.สมเด็จพระเจ้าท้ายสระ (เจ้าฟ้าเพชร) ๒๒๕๑ -  
๒๒๗๕ ๒๔ ปี

(สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๙) ทรงเป็นโอรสองค์ใหญ่  
ของพระเจ้าเสือ

๓๓.สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ(เจ้าฟ้าพร) ๒๒๗๕-  
๒๓๐๑ ๒๖ ปี

(สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓) เป็นพระโอรส ของ  
พระเจ้าเสือ

ทรงสร้างวัดกุฎีดาว ครั้งเป็นมหาอุปราช  
ทรงปฏิสังขรณ์ วัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดพระราม วัดขุนทอง  
ในรัชกาลนี้ พระเจ้ากิตติราชสิงหะ พระเจ้าแผ่นดิน แห่ง  
ลังกา ส่งสมณะทูตมาขอสมณวงศ์จากกรุงศรีอยุธยา  
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ส่งพระอุบาลี วัดธรรมาราม  
พร้อมด้วยพระอริยมุนี กับคณะสงฆ์อีก ๑๒ รูป ไปเผยแผ่  
พระพุทธศาสนาที่ลังกาเมื่อปีพระพุทธศักราช ๒๒๙๖

๓๔.สมเด็จพระเจ้าอุทุมพร (สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่  
๔)

เป็นพระโอรส ของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พระนาม  
เดิมคือ เจ้าฟ้าดอกมะเดื่อ กรมขุนพรพินิต ๒๓๐๑ - ๒๓๐๑ -  
๑๐วัน

๓๕.สมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ (สมเด็จพระบรมราชาที่ ๓)

ทรงเป็นพระโอรส ของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ พระนามเดิมคือ เจ้าฟ้าเอกทัศ กรมขุนอนุรักษ์มนตรี ๒๓๐๑-๒๓๑๐ -๙ ปี

กรุงศรีอยุธยา มีราชวงศ์ปกครองห้าราชวงศ์ ๑.ราชวงศ์อู่ทอง ๒.ราชวงศ์สุพรรณภูมิ ๓.ราชวงศ์สุโขทัย ๔.ราชวงศ์ปราสาททอง ๕.ราชวงศ์บ้านพลูหลวง มีพระมหากษัตริย์ปกครอง ๓๕ พระองค์

**๐สมเด็จพระรามธิบดีที่๑** ทรงสถาปนาตำแหน่งเวียงเหล็กเป็น **วัดพุทไธศวรรย์** เมื่อปีพระพุทธ ๑๘๙๖ เป็นวัดคามวาสี สมัยแรกๆ วัดพุทไธศวรรย์ เป็นที่สถิตของสมเด็จพระสังฆราช พระสังฆราชฝ่ายขวา ต่อมาเป็นที่สถิตของพระพุทธโฆษาจารย์ พระราชาคณะฝ่ายคันถธุระพระเทพมุนี พระธรรมภาวนาเถร พระราชาคณะฝ่ายวิปัสสนาธุระ

ต่อมาเมื่อสถาปนาวัดป่าแก้วแล้ว ตำแหน่งพระเทพมุนี พระธรรมภาวนาเถร จึงมาสถิต วัดป่าแก้ว

เมื่อสมเด็จพระรามาธิบดี ทรงครองราชครั้งที่ ๒ ทรงสถาปนา วัดมหาธาตุ สมเด็จพระสังฆราช พระสังฆราชฝ่ายขวา จึงเสด็จมาสถิต ณ วัดมหาธาตุ ต่อมา **วัดพุทไธศวรรย์** เป็นที่สถิตของพระราชาคณะที่ **พระพุทธโฆษาจารย์**

**การสถาปนา วัดป่าแก้ว** สถาปนาตำแหน่งพระพนรัตน์ ผู้สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรงสถาปนาวัดป่าแก้ว เมื่อปีพระพุทธศักราช ๑๙๙๐-๑๙๐๗ เป็นที่สถิตของพระพนรัตน์ พระสังฆราชฝ่ายซ้าย คณะอรัญวาสี

เมื่อสถาปนาวัดป่าแก้วแล้ว ตำแหน่งพระเทพมุนี ตำแหน่งพระธรรมภาวนาเถร จึงย้ายจากวัดพุทไธศวรรย์ มาสถิตวัดป่าแก้ว อันเป็นคณะอรัญวาสี

ต่อมาปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงสถาปนาวัดกุฎีดาว จึงโปรดเกล้าฯให้ย้ายตำแหน่งพระเทพมุนี พระราชาคณะอรัญวาสี ซึ่งเคยสถิตวัดป่าแก้ว ย้ายมาสถิตวัดกุฎีดาว ตำแหน่งพระธรรมภาวนาเถร มาสถิตวัดราชวาสน

คณะสงฆ์วัดป่าแก้ว ศึกษาหนักไปในทางสมถะ-วิปัสสนาธุระมัชฌิมา แบบลำดับ แต่ภายในวัดป่าแก้วก็ศึกษาพระบาลีมูลกัจจายน์ด้วย ศึกษาควบคู่กันไป

วัดป่าแก้ว เดิมเป็นวัดราษฎร์เล็กๆมีนามเดิมว่า วัดชายทุ่ง หลังจากสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทองที่ ๓) ทรงครองราชสมบัติแล้ว ๑๕ ปี คือตั้งแต่ปีพระพุทธศักราช ๑๘๙๓-๑๙๐๗ หลังจากถวายพระเพลิงพระศพเจ้าแก้ว และเจ้าไทย ซึ่งทิวังคตด้วยอหิวาตกโรคจึงทรงสถาปนาวัดชายทุ่ง ให้วัดนาคาวรดีขึ้นกว่าเก่า ยกขึ้นเป็นพระอารามหลวง แล้วพระราชทานขนานนามพระอารามใหม่ว่า **วัดป่าแก้ว** การสถาปนาวัดป่าแก้วนั้น สถาปนาก่อนสวรรคต ๕ ปี วัดป่าแก้วเป็นวัดพระกรรมฐานหลัก วัดพระกรรมฐานใหญ่ เป็นแม่แบบพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ ที่ศึกษากันมาจนทุกวันนี้

วัดป่าแก้ว กรุงศรีอยุธยาศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมาแบบลำดับ เจ้าอาวาสวัดป่าแก้ว เป็นพระราชาคณะผู้ใหญ่

ที่ **พระพนรัตน์** เป็นพระสังฆราชฝ่ายซ้าย หรือ  
สังฆราชาฝ่ายอรัญวาสี

พระกรรมฐานที่ศึกษาในวัดป่าแก้ว เป็นพระกรรมฐาน  
มัชฌิมา แบบลำดับ สืบต่อมาจากวัดไตรภูมิ-ป่าแก้ว กรุง  
สุโขทัย และสืบต่อจากวัดไชยปราการ กรุงโยธยา

ประมาณปีพระพุทธศักราช ๑๘๙๓ สมัย  
กรุงศรีอยุธยา วัดชายทุ่ง ก่อนสถาปนาเป็นพระอาราม  
หลวง นามว่าวัดป่าแก้ว มีเจ้าอาวาสผ่านมาแล้วสาม  
พระองค์ ๓ องค์

เจ้าอาวาสองค์ที่หนึ่ง ถึงองค์ที่สามวัดชายทุ่ง ไม่ได้  
ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ เจ้าอาวาสองค์ที่  
๔ คือท่านขรัวจวน วัดชายทุ่ง ศึกษาพระกรรมฐาน  
มัชฌิมา แบบลำดับ และศึกษาพระบาลีมูลกัจจายน์ มากับ  
ท่านขรัวตาเฒ่าขึ้น วัดสามไห สมัย กรุงโยธยา

ประมาณปีพระพุทธศักราช ๑๙๐๗ สมเด็จพระ  
รามาธิบดีที่ ๑ สถาปนา วัดชายทุ่ง ให้เป็นพระอารามหลวง  
แล้วทรงขนานพระนามพระอารามที่สถาปนาใหม่ว่า **วัดป่า  
แก้ว** ให้เป็นที่สถิตของ **พระพนรัตน์ หรือสมเด็จพระ  
นพรัตน์** พระสังฆราชฝ่ายซ้าย

**ศรีพระอริยสงฆ์สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบ  
ลำดับ**

ของวัดป่าแก้ว สมัยอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาเป็น  
ราชธานี หลังสถาปนาแล้วมีดังนี้

**๑.พระพนรัตน์** พระนามเดิมว่า **จวน** เจ้าอาวาส  
พระองค์แรกของ วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระสังฆราชฝ่ายซ้าย  
หรือฝ่ายอรัญวาสี ดำรงตำแหน่งพระพนรัตน์ ตั้งแต่

ประมาณปีพระพุทธศักราช ๑๙๐๗ ในปลายรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ สถาปนาพระมหาเถรจวนหรือชาวเมืองเรียกท่านว่า ท่านขรัวจวน เป็นพระราชาคณะที่พระพนรัตน์, และทรงมีพระบรมราชานุญาต ให้พระพนรัตน์(จวน)ตั้งพระรองเรื่อง(ถานานุกรม) ตามอย่างมาจากกรุงสุโขทัยได้อีก ๔ พระองค์คือ

๑.พระบูรพาพิศาคารย                      พระรองเรื่อง  
ลำดับที่ ๑

พระบูรพาพิศาคารย พระองค์แรกของพระพนรัตน์(จวน) คือท่านขรัวแดง ต่อมาท่านขรัวแดง เลื่อนเป็นที่พระเทพมุนี ท่านขรัวรอด หรือที่ชาวเมืองเรียกท่านว่า **หลวงปู่เฒ่า** จึงรับหน้าที่เป็นพระรองเรื่องที่พระบูรพาพิศาคารย องค์ต่อมา

๒.พระปัจฉิมาพิศาคารย                      พระรองเรื่อง  
ลำดับที่ ๒

๓.พระทักษิณาทิศาจารย์                      พระรองเรื่อง  
ลำดับที่ ๓

๔.พระอุตราพิศาคารย                      พระรองเรื่อง  
ลำดับที่ ๔

พระรองเรื่องทั้ง ๔ พระองค์ ตั้งพระอนุรองเรื่องได้อีก ๔ องค์คือ ๑.พระบูรพาอนุพิศาคารย ๒.พระปัจฉิมาอนุพิศาคารย ๓.พระทักษิณาอนุพิศาคารย ๔.พระอุตราอนุพิศาคารย

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรงอาราธนา พระมหาเถรหรือท่านขรัวจวน จากวัดชายทุ่ง ที่สถิตเดิมของท่าน (ก่อน

สถาปนา เป็นวัดป่าแก้ว) สถาปนาเป็นพระพนรัตน(จวน) พระสังฆราชฝ่ายซ้าย ฝ่ายอรัญวาสี

พระพนรัตน(จวน) บรรพชา-อุปสมบทกับ ท่านขรัวตา เฒ่าขึ้น ที่วัดสามไห เมืองอโยธยา ศึกษาพระกรรมฐาน มัชฌิมา และศึกษาพระบาลีมูลกัจจายน์กับ ท่านขรัวตา เฒ่าขึ้น วัดสามไห เมืองอโยธยา

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรงครองราชย์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๙๓-๑๙๑๒ เป็นเวลานาน ๒๐ ปี ตรงกับรัชสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ พญาสิทธิไทย แห่งกรุงสุโขทัย

พระพนรัตน(จวน) เป็นเจ้าอาวาสวัดป่าแก้ว ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๙๐๗ เรื่อยมา มาจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระรามาเมศวร, สมเด็จพระรามาเมศวร เมื่อทรงครองราชครั้งแรก พ.ศ. ๑๙๑๒-๑๙๑๔ เป็นเวลา ๒ ปี

พระพนรัตน(จวน)เป็นเจ้าอาวาสวัดป่าแก้ว สืบต่อมา จนถึงรัชสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้าที่๑ หรืออีกพระนามหนึ่งคือ ขุนหลวงพะงั่ว ๆทรงครองราชย์ ตั้งแต่พ.ศ. ๑๙๑๓-๑๙๒๕ เป็นเวลานาน ๑๓ ปี

พระพนรัตน(จวน) เป็นต่อมาจนถึงรัชสมัยพระเจ้าทองลั่นฯ เสวยราชสมบัติได้เจ็ดวัน ก็สิ้นรัชกาล

พระพนรัตน(จวน)เป็นต่อมาจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระรามาเมศวรเมื่อทรงครองราชครั้งที่ ๒

พระพนรัตน(จวน) นิพพานเมื่อสิริอายุได้ประมาณ ๙๐ พรรษา พระพนรัตน(จวน) นิพพานในปีที่ ๒ ของรัชสมัยสมเด็จพระรามาเมศวร

สมเด็จพระรามาเมศวร เมื่อทรงครองราช ครั้งที่๒ ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๙๒๕-๑๙๓๐ เป็นเวลานาน ๖ ปี(ตรงกับรัช

สมัย พระมหาธรรมราชาที่ ๒ แห่งสุโขทัย และ สุโขทัย  
เป็นเมืองขึ้นของกรุงศรีอยุธยา)

พระพนรัตน์(จวน) เป็นเจ้าอาวาสวัดป่าแก้วถึง ๕  
แผ่นดิน พระพนรัตน์(จวน) พระองค์ท่านศึกษาพระกรรมฐาน  
มัชฌิมา แบบลำดับ สืบต่อมาจาก **ท่านขรัวตาเฒ่า(ชื่น)**  
วัดสามไห เมืองอโยธยา พระพนรัตน์(จวน)เป็น  
สังฆวิহারิก รุ่นพี่ของ พระพนรัตน์(แดง) พระพนรัตน์(รอด)  
หรือหลวงปู่เฒ่า

รัชสมัยสมเด็จพระราเมศวร เมื่อทรงครองราชครั้งที่  
๒ ทรงสถาปนาพระมหาธาตุสูง สิบเก้าวา ยอดนพศูลสูง  
สามวา สร้างพระอุโบสถ พระวิหารในพระอาราม พระราช  
ทานขนานพระนามพระอารามว่า วัดมหาธาตุ ต่อมาเป็นที่  
สถิตของ สมเด็จพระสังฆราช พระสังฆราชฝ่ายขวา  
ประมาณจุลศักราช ๗๔๙ ตรงกับ ปีพระพุทธศักราช  
๑๙๓๐ สมเด็จพระราเมศวร สถาปนาวัดภูเขาทอง

สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ตำแหน่งพระพนรัตน์  
(จวน) พระพนรัตน์(แดง) พระพนรัตน์(หลวงปู่เฒ่า (รอด) พระ  
พนรัตน์ (สี) พระพนรัตน์(รอด) ยังคงใช้ **พระรองเรื่อง** ตาม  
อย่างกรุงสุโขทัย แทนพระถ่านานุกรม ถึง ๕ สมัย ๕ องค์  
ต่อมาถึงสมัยพระพนรัตน์(แสง) ครองวัดป่าแก้ว จึงเปลี่ยน  
จากพระรองเรื่อง มาเป็นพระถ่านานุกรมมี พระครูปลัด  
เป็นต้น ครั้งแรกมี ๕-๖ ตำแหน่ง ต่อมาเพิ่มเป็น ๑๐  
ตำแหน่ง และเพิ่มเป็น ๑๑ ตำแหน่งในปลายกรุงศรีอยุธยา

พระราชอาคันที่พระพนรัตน์ เป็นตำแหน่งพระ  
สังฆราชาฝ่ายอรัญวาสี พระเจ้าแผ่นดินทรงสถาปนาแล้ว  
ทรงถวายพระราชทินนาม แล้วจะพระราชทาน สัปทนคัน

หนึ่ง เสลียงพร้อมกับคนหาม ในแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา พระพนรัตน์ เป็นพระสังฆราชฝ่ายซ้าย

การศึกษาพระกรรมฐานมัทธมา ครั้งแรกในวัดป่าแก้ว ก่อนเข้าศึกษาพระกรรมฐานนั้น ต้องฝากตัวต่อพระรัตนไตร ขึ้นเถาขันธ ๕ บูชาพระรัตนไตร ถาดเครื่องขันธห้า ประกอบไปด้วย ดอกไม้ห้ากระถาง ข้าวตอกห้ากระถาง เทียนห้าเล่ม ธูปห้าดอก เรียงกันในเถาสีเหลืองผืนผ้า

การบูชาพระรัตนไตรก่อนเริ่มศึกษาพระกรรมฐาน มัทธมา แบบลำดับ มีครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยพระพนรัตน์(รอด) หรือหลวงปู่เฒ่า เป็นเจ้าอาวาสองค์ที่ ๓ ของวัดป่าแก้ว จัดเป็นอุบายในการศึกษา พระกรรมฐาน มัทธมา เป็นชั้น เป็นตอน เป็นลำดับ ดังนี้

๑.อามิสบูชา บูชาด้วยวัตถุข้าวของ มีดอกไม้ธูป เทียนเป็นต้น

๒.ปฏิบัติบูชา บูชาด้วยการปฏิบัติ บำเพ็ญเพียรภาวนา

**๒.พระพนรัตน์** นามเดิมว่า **แดง** พระสังฆราชฝ่ายซ้าย หรือฝ่ายอรัญวาสี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดป่าแก้ว ในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดี เดิมพระพนรัตน์(แดง) เป็นพระรองเรื่อง(ถานานุกรม)ที่ พระบูรพาทิตาจารย์ พระรองเรื่องลำดับที่ ๑ ของพระพนรัตน์(จวน) อยู่วัดป่าแก้ว ต่อมาเลื่อนเป็นพระราชาคณะที่ พระเทพมุนี อยู่ในวัดป่าแก้ว เมื่อพระพนรัตน์(จวน) นิพพานแล้ว พระเทพมุนี(แดง) จึงได้รับการสถาปนาจาก สมเด็จพระรามาธิบดี ให้เป็นที่พระพนรัตน์ พระสังฆราชฝ่ายซ้าย แล้วยกพระบูรพาทิตาจารย์ (รอด หรือหลวงปู่เฒ่า)พระรองเรื่องของพระพนรัตน์(จวน) ขึ้นเป็นที่พระเทพมุนี

พระพนรัตน์(แดง) พระองค์ท่านนิพพาน ประมาณปี พ.ศ.๑๙๓๐ ซึ่งเป็นปีเดียวกันกับที่ สมเด็จพระราเมศวร เสด็จสวรรคต พระพนรัตน์(แดง) เป็นเจ้าอาวาสวัดป่าแก้ว เพียง ๔ ปี พระพนรัตน์(แดง) ท่านศึกษาพระกรรมฐาน มัชฌิมา แบบลำดับ สืบเนื่องมากับท่านขรัวตาเฒ่าขึ้น วัดสามไห

**๓. พระพนรัตน์** พระนามเดิมว่า **รอด** ทรงเป็นพระสังฆราชฝ่ายอรัญวาสี ชาวเมืองเรียกขาน พระองค์ท่านว่า **หลวงปู่เฒ่า** พระองค์ท่านเป็นอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนา และทรงดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดป่าแก้วด้วย ท่านเป็นในรัชสมัยสมเด็จพระยารามราชธาธิราชฯ ทรงครองราชย์ ๑๙๓๐-๑๙๔๕ นาน ๑๕ ปี

พระพนรัตน์(รอด)เป็นสืบมาจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระมหานครินทราชาธิราช ฯ (พระนครินทร์)ทรงครองราชย์ พ.ศ. ๑๙๔๕-๑๙๖๑ นาน ๑๖ ปี

พระพนรัตน์(รอด)ท่านเป็นสืบมาจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ หรือ เจ้าสามพระยา ฯทรงครองราช นาน ๑๗ ปี สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ หรือพระนามเดิม เจ้าสามพระยา ทรงสถาปนา วัด มเหยงค์ อันเป็นที่สถิตของ พระธรรมกิติ

พระพนรัตน์(รอด)เป็นสืบมาจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ(พระนามเดิมคือสมเด็จพระราเมศวร) พระพนรัตน์(รอด) หรือหลวงปู่เฒ่านิพพาน ในต้นรัชกาลนี้ ท่านมีพระชนชีพอยู่ในยุคกรุงอโยธยา ข้ามมาถึงยุคกรุงศรีอยุธยา ชาวเมืองเรียกขานพระนามพระองค์ท่านว่า **หลวงปู่เฒ่า** ท่านอยู่มาถึงห้าแผ่นดิน ห้ารัชกาล

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเจ้า ยกวังทำเป็นวัด  
ขนานนามว่าวัดพระศรีสรรเพชญ์ เป็นวัดในพระบรม  
มหาราชวัง ไม่มีพระสงฆ์ เป็นวัดใช้สำหรับประกอบพิธี  
หลวง ทรงสถาปนาวัดพระราม เป็นที่สถิตของ พระเทพกวี  
ทรงสถาปนาวัดจุฬามณี ที่เมืองพิษณุโลก แล้วทรงผนวช  
ที่วัดนี้ระยะเวลาหนึ่ง

พระพนรัตน์(รอด) หรือหลวงปู่เฒ่า พระนามที่ชาว  
เมืองเรียก เพราะท่านเป็นพระมหาเถรที่มีอายุมากถึง ๙๓  
พรรษาเศษ มีผู้คนเคารพนับถือมาก

พระพนรัตน์(รอด) พระองค์ท่าน ประสูติประมาณปี  
พระพุทธศักราช ๑๘๙๑ สมัยกรุงอโยธยา เป็นปีที่ ๔ ในรัช  
สมัยพระเจ้าอยู่ทองที่ ๓ บรมกษัตริย์องค์สุดท้าย แห่งกรุง  
อโยธยา ก่อนสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี สองปีเศษ

พระพนรัตน์(รอด)บรรพชาเป็นสามเณร ที่วัดสามไห  
กับขรัวตาเฒ่าขึ้น อุปสมบทเมื่อประมาณปี พ.ศ. ๑๙๑๒ ใน  
รัชสมัยสมเด็จพระรามาเมศวร แห่งกรุงศรีอยุธยา(เมื่อทรง  
ครองราชสมบัติครั้งแรก) ที่วัดสามไห **ท่านขรัวตาเฒ่าขึ้น**  
เป็นพระอุปัชฌาย์ อุปสมบทแล้วได้เล่าเรียนพระกรรมฐาน  
แบบมัชฌิมา กับพระอุปัชฌาย์ ต่อมาพระองค์ท่าน ทรง  
ย้ายมาสถิต ณ วัดป่าแก้ว สมัยพระพนรัตน์ (จวน) ครองวัด  
ป่าแก้ว

ต่อมาพระภิกษุรอดได้เป็นพระรองเรื่องชั้นที่๑ (ถานา  
นุกรม)ที่ **พระบูรพาติศาจารย์** ของพระพนรัตน์(จวน) กาล  
ต่อมาพระบูรพาติศาจารย์รอด ได้เลื่อนเป็นพระราชาคณะที่  
**พระเทพมุนี,**

ต่อมาพระเทพมุนี(หลวงปู่เฒ่า) ได้รับการสถาปนา  
จากสมเด็จพระยารามราชธานีเจ้า เป็นพระราชาคณะ

ผู้ใหญ่ที่ พระพนรัตน์ พระสังฆราชฝ่ายซ้าย พระอาจารย์  
ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระประจำวัดป่าแก้ว และเป็นเจ้าอาวาส  
วัดป่าแก้วด้วย เมื่อสิริชนมายุได้ ๗๐ พรรษาเศษ

พระพนรัตน์ (รอด) ทรงครองวัดป่าแก้วมาจนถึง รัช  
สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเจ้า พระองค์ท่านนิพพาน  
เมื่อประมาณปีพระพุทธศักราช ๑๙๘๑ เมื่อสิริรวมชนมายุ  
ได้ประมาณ ๙๓ พรรษา เป็นปีที่ ๔ ในรัชสมัยสมเด็จพระ  
บรมไตรโลกนาถเจ้า พระพนรัตน์ (รอด) เป็นเจ้าอาวาสวัด  
ป่าแก้วท่านมีพระชนม์ชีพอยู่ถึง ๔ แผ่นดิน และเป็นพระ  
ราชาจารย์ของพระเจ้าแผ่นดินถึง ๕ พระองค์

ก่อนพระพนรัตน์(รอด) จะนิพพาน พระองค์ท่านได้  
มอบไม้เท้าไผ่ยอดตาลของเกาสีดำนิล ของสืบเนื่องมาแต่  
พระอุบาลีเถร แห่งลังกา ให้กับ **พระบูรพาธิศจารย์(เข้ม)**  
พระรองเรื่อง(ถานานุกรม) และสัทธิวิหาริก ของท่านในวัด  
ป่าแก้ว เป็นผู้สืบทอด

### **เรื่องการสืบทอด ไม้เท้าเบิกไพรไผ่ยอดตาล ของพระ อุบาลี ลังกา**

ตามตำนานการสืบทอดพระกรรมฐาน กล่าวว่าไม้เท้า  
เบิกไพร ไผ่ยอดตาล ของพระอุบาลี แห่งเกาะลังกานี้ เดิม  
ท่านพระอุบาลีเถรเจ้า เกาะลังกา พระองค์ท่านได้รับสืบ  
ทอดมาจาก พระมหินทเถรเจ้า

พระมหินทเถรเจ้าได้รับสืบทอดมาจาก พระ  
โสเรยยะเถรเจ้าๆ ได้รับสืบทอดมาจาก พระโมคคัลลสินุตรติ  
สสะเถรเจ้าๆ ได้รับสืบต่อมาจาก ได้รับสืบทอดมาจาก พระ  
มัลลิกะเถรเจ้าๆ ได้รับสืบทอดมาจาก พระโกลิเกเถรเจ้าๆ  
ได้รับสืบทอดมาจาก **พระราหุลเถรเจ้า** องค์ต้นพระ

กรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ เป็นของสืบทอดคู่พระบารมี  
พระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ

กาลต่อมาสมัยสุวรรณภูมิ พระอุบาลีเถระเจ้า แห่งเกาะ  
ลังกา ให้พระสังฆวิহারิก ของท่านในเกาะลังกา เดินทาง  
ออกจากเกาะลังกา มาสุวรรณภูมิ นำไม้เท้าเบิกไพร ของ  
พระราหุลเถระเจ้า มามอบให้แก่ พระราชสามีรามมหาเถร  
เจ้า(เพชร) วัดเท้าอุทอง ยุคสุวรรณภูมิ ไม้เท้านี้ตกทอดมา  
ถึงสมัยทวาราวดีกับ พระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถระเจ้า(ไช)  
ตกทอดมาถึง พระญาณสุวรรณมหาเถระเจ้า(สิงห์) วัด  
มหาธาตุ สุโขทัย และตกทอดมาถึง พระพนรัตน์(รอด) หรือ  
หลวงปู่เฒ่า วัดป่าแก้ว กรุงศรีอยุธยา

ซึ่งต่อมา พระพนรัตน์(รอด) พระองค์ท่านทรงมอบ  
ไม้เท้านี้ให้แก่ ท่านบูรพาพิศายจารย์เข้มๆ ท่านชอบออก  
สัญจรจาริกธุดงค์ หาความวิเวกไปตามสถานที่ต่างๆ พระ  
บูรพาพิศายจารย์เข้ม ก่อนสิ้นอายุไข ของท่านพระบูรพา  
พิศายจารย์(เข้ม) ท่านได้มอบไม้เท้านี้ให้แก่ศิษย์ของท่าน  
และต่อกันไปเรื่อยจนเข้าปลายกรุงศรีอยุธยา ตกทอดอยู่  
กับพระมหาเถรท่านหนึ่ง และท่านได้ไปนิพพาน ที่ในถ้ำ  
แห่งหนึ่งในป่าเมืองกำแพงเพชร เขตติดต่อป่าเมือง  
สุโขทัย กาลต่อมาปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา พระอาจารย์  
สุก วัดท่าหอย เดินทางไปบำเพ็ญสมณะธรรมที่ถ้ำแห่งนี้  
จึงได้นำไม้เท้า อันเป็นของพระพนรัตน์(รอด) ที่ทรงมอบให้  
พระบูรพาพิศายจารย์(เข้ม)มาแต่เดิมนี่ กลับมาวัดท่าหอย

ครั้งถึงสมัยกรุงธนบุรี พระอธิการสุก วัดท่าหอย เมื่อ  
พระองค์ได้ไม้เท้าเบิกไพร ใฝ่ยอดตาลคู่พระบารมีของ  
พระองค์แล้ว พระองค์ท่านจึงมอบไม้เท้าใฝ่ยอดตาลอันนี้  
ให้กับ พระอาจารย์ฮั่น วัดท่าหอย (ต่อมาเป็นพระวินัยรักขิต

เมื่อสณิถิตวัดพลับ) เอาไว้ใช้เบิกไพรเวลาออก สัญจรจาริก-  
ธุดงค์

หลวงปู่สук ไก่เถื่อน พระองค์ท่านได้ทรงพบกับ พระ  
พนรัตน์(รอด) หรือหลวงปู่เฒ่า เมื่อประมาณปีพระ  
พุทธศักราช ๒๓๐๖ - ๒๓๐๘ ที่ป่าทึบเมืองกำแพงเพชร  
โดยพบท่านในร่างที่สำเร็จด้วยการอธิฐานจิตให้อยู่ด้วย  
กายทิพย์ ที่สามารถจับต้องกายนี้ได้ กายนี้ไม่ต้อง บริหาร  
หรือกินอาหาร เพราะเป็นกายที่สำเร็จด้วยอิทธิบาท๔ เป็น  
กายทิพย์ ท่านอธิฐานก่อนท่านนิพพานเล็กน้อยเวลาที่พระ  
อาจารย์สุกพบกับ พระพนรัตน์( รอด) หรือหลวงปู่เฒ่านั้น  
ท่านพบที่ป่าเมืองกำแพงเพชร พระพนรัตน์ (รอด) นิพพาน  
ด้วยกายเนื้อแตกดับมาแล้ว เป็นเวลานานถึง ๓๒๗ ปี กาย  
อธิฐานนี้จะเห็นได้เฉพาะหลวงปู่สук ไก่เถื่อนเพราะพระองค์  
ท่านเป็นผู้เหมาะสม เป็นผู้ทรงฌาน และจะเป็นผู้ที่จะได้สืบ  
ทอดพระกรรมฐาน แบบมัชฌิมา ในยุคต่อไปหลัง  
กรุงศรีอยุธยาสิ้นสลาย พระพนรัตน์(รอด) ท่านทรงเห็นว่า  
พระอาจารย์สук จะได้เป็นผู้สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา  
ในยุคต่อจากอยุธยา และทรงเห็นว่าวิมุตติธรรม และความรู้  
ของพระอาจารย์สук ยังไม่แก่กล้าทั่วถึงทั้งหมด ในพระ  
กรรมฐานแบบมัชฌิมา พระพนรัตน์ (รอด) จึงต้องการให้พระ  
อาจารย์สук ศึกษารายละเอียดของ พระวิปัสสนากรรมฐาน  
มัชฌิมา แบบสมบูรณ์เต็มรูปแบบ กับหลวงปู่เฒ่า (รอด) ที่  
ขาดหายไปแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ท่านศึกษาพระ  
วิปัสสนากรรมฐาน อยู่กับกายอธิฐาน ของหลวงปู่เฒ่า(รอด)  
ประมาณหนึ่งเดือนเศษ

สิ่งของที่เห็นเนื่องด้วยกายหลวงปู่เฒ่า เช่นจิวร บาตร  
กลด ไม่เท่า เป็นของเนื่องมาจากสัญญาเก่าของหลวงปู่

เฒ่า เมื่อครั้งสังขารร่างกายเนื้อของพระองค์ท่านยังดำรงอยู่เมื่อ ๓๒๗ ปีก่อน หลังจากพระอาจารย์สุก ได้ศึกษารายละเอียดต่างๆของพระวิปัสสนากรรมฐาน แบบมัชฌิมาแล้ว หลังจากนั้นหลวงปู่เฒ่าก็หายไปไม่ปรากฏร่างอีกต่อไป จึงมีคำกล่าวว่าหลวงปู่เฒ่าจะมีร่างกายก็ไม่ใช่ไม่มีร่างกายก็ไม่ใช่

หลังเสียกรุงศรีอยุธยาแล้วประมาณ สองวัน กายอธิฐานของหลวงปู่เฒ่า ก็อันตรธานหายไป ไม่ปรากฏให้ชาวเมืองเห็นต่อไป คือหมดหน้าที่ในทางโลก ดูแลพระศาสนา ยุคอยุธยา เพราะมีผู้สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ ยุครัตนโกสินทร์แล้ว และเป็นหน้าที่ของพระอาจารย์สุก ต้องดูแลรักษาสืบทอดมรดกธรรมนี้ต่อไป

**๔. พระพนรัตน์** นามเดิมว่า **สี** พระสังฆราชฝ่ายอรัญวาสี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดป่าแก้ว ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเจ้า,

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเจ้า ทรงครองราชตั้งแต่ พ.ศ.๑๙๗๗-๑๙๙๒ เป็นเวลานาน ๑๖ ปี ในรัชกาลนี้มีพระสงฆ์จากลานนา และอยุธยา ไปบวชเรียนจาก สำนักพระวันรัตน์ ที่ลังกา แล้วมาฟื้นฟูนิกายลังkawงศ์แบบวันรัตน์ พระเจ้าอยู่หัวทรงผนวชที่วัดจุฬามณี เมืองพิษณุโลก พร้อมพระราชโอรส พระราชนัดดา และ ข้าราชการรวม ๑,๐๐๐ รูป

พระพนรัตน์(สี)เป็นสืปมาจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระอินทราชา ในต้นรัชกาล พระพนรัตน์(สี)จึงนิพพาน(มรณะภาพ) พระพนรัตน์(สี) ท่านศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา สืบต่อจาก **ท่านขรัวตาเฒ่าจิต** ขรัวตาเฒ่าจิตเป็นศิษย์ศึกษาพระกรรมฐานกับ **ท่านขรัวตาเฒ่าชื่น**

**๕. พระพนรัตน์** นามเดิมว่า **รอด** (องค์ที่ ๒) นามที่ชาวเมืองเรียก ท่านขรัวदारอด หรือเจ้าไท พระสังฆราชฝ่ายอรัญวาสี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดป่าแก้ว ในรัชสมัยสมเด็จพระอินทราชาฯ ทรงครองราชย์ พ.ศ. ๑๙๙๒-๒๐๑๓ เป็นเวลานาน ๒๒ ปี พระพนรัตน์(รอด องค์ที่ ๒) ท่านศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมาต่อจาก พระพนรัตน์(แดง)

**๖.พระพนรัตน์** นามเดิมว่า **แสง** พระสังฆราชฝ่ายอรัญวาสี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดป่าแก้ว ในรัชสมัยสมเด็จพระอินทราชา เป็นสืบมาจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ หรือพระนามเดิมว่า พระบรมราชามาหาอุปราช,สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ทรงครองราชสมบัติตั้งแต่ พ.ศ. ๒๐๑๓-๒๐๕๒ ครองราชเป็นเวลานาน ๔๐ ปี พระพนรัตน์(แสง)นิพพานในรัชกาลนี้พระพนรัตน์(แสง)ศึกษากรรมฐานต่อจากพระพนรัตน์(สี)

**๗.พระพนรัตน์** นามเดิมว่า **คราม** พระสังฆราชฝ่ายอรัญวาสี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดป่าแก้ว ในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ พระพนรัตน์(คราม) ศึกษาพระกรรมฐานต่อจาก พระพนรัตน์(สี)

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ทรงหล่อพระพุทธรูปยืนใหญ่สูงได้แปดวา หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ หุ้มทองคำหนักสองร้อยแปดสิบหกชั่ง ถวายพระนามว่า **พระศรีสรเพชญ** ประดิษฐานไว้ในพระวิหารหลวง **วัดพระศรีสรเพชญดาราม**

**๘.พระพนรัตน์** นามเดิมว่า **จุ่น** พระสังฆราชฝ่ายอรัญวาสี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดป่าแก้ว ในรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ หรือบรมราชามาหาอุปราช มี พระพนรัตน์ ถึง ๓ พระองค์

เพราะทรงครองราชยาวนานกว่าพระมหากษัตริย์ทุกๆ  
พระองค์ในกรุงศรีอยุธยา

พระพนรัตน์(จุ่น)เป็นขามมาถึงรัชสมัยสมเด็จพระ  
ราชามหาพุทธางกูร, สมเด็จพระบรมราชามหาพุทธางกูร  
ทรงมีพระนามเดิมว่า พระอาทิตย์วงศ์ พระองค์ทรงครอง  
ราชย์ พ.ศ. ๒๐๕๒-๒๐๕๖ นาน ๕ ปี

พระพนรัตน์(จุ่น) เป็นมาจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระ  
รพีอุทราธิราช ซึ่งพระองค์ทรงครองราช ๕ เดือน

พระพนรัตน์(จุ่น)ท่านดำรงตำแหน่งมาจนถึงต้นรัช  
สมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช

พระพนรัตน์(จุ่น) ครองวัดป่าแก้วถึง ๔ แผ่นดิน พระ  
วันรัตน์(จุ่น) ศึกษาพระกรรมฐานสืบต่อจาก พระพนรัตน์  
(แสง)

**๙. พระพนรัตน์** นามเดิมว่า **เอียน** พระสังฆราชฝ่าย  
อรัญวาสี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส **วัดป่าแก้ว** ในรัชสมัย  
สมเด็จพระไชยราชาธิราช พระองค์ทรงครองราชย์ พ.ศ.  
๒๐๕๖-๒๐๗๐ นาน ๑๔ ปี พระพนรัตน์ (เอียน) ศึกษาพระ  
กรรมฐานต่อจาก พระพนรัตน์(คร้าม).

**๑๐.พระพนรัตน์** นามเดิมว่า **มี** พระสังฆราชฝ่าย  
อรัญวาสี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดป่าแก้ว ในรัชสมัย  
สมเด็จพระแก้วฟ้า พระองค์ทรงครองราช พ.ศ. ๒๐๗๐-  
๒๐๗๒ นาน ๒ปี ๖ เดือน

พระพนรัตน์(มี)เป็นจนถึงรัชสมัยขุนวรวงศาธิราช  
พระองค์ทรงครองราช พ.ศ. ๒๐๗๒-๒๐๗๒ นาน ๕ เดือน

พระพนรัตน์(มี)เป็นมาจนถึงกลางรัชสมัยสมเด็จพระ  
พระเจ้าจักรพรรดิราชาธิราช (พระเทียรราชา) เป็น ๓

แผ่นดิน พระพนรัตน์(มี) ศึกษาพระกรรมฐานต่อจาก พระพนรัตน์(จุ่น)

**๑๑.พระพนรัตน์** นามเดิมว่า **เดช** พระสังฆราชฝ่าย อรัญวาสี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดป่าแก้ว ในรัชสมัย สมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิราชาธิราช พระองค์ทรงครองราช พ.ศ. ๒๐๗๒-๒๐๙๙ นาน ๒๗ ปี

พระพนรัตน์(เดช)เป็นมาจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระมหา ธาราธิราช พระองค์ครองราชสมบัติ ๑ ปี

พระพนรัตน์ (เดช)เป็นมาจนถึงปีที่ ๗ ในรัชสมัย สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช (ขุนพิเรนทรเทพ) ท่านเป็น อยู่ถึง ๓ แผ่นดิน พระพนรัตน์(เดช) ศึกษาพระกรรมฐาน ต่อจาก พระพนรัตน์(มี)

**๑๒.พระพนรัตน์** นามเดิมว่า **สอน** พระสังฆราชฝ่าย อรัญวาสี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดป่าแก้ว ในรัชสมัย สมเด็จพระมหาธรรมราชา พระองค์ทรงครองราชย์ พ.ศ. ๒๑๐๐-๒๑๒๑ นาน ๒๓ปี

พระพนรัตน์(สอน)เป็นมาจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระ นเรศวรเป็นเจ้า ท่านอยู่ถึง ๒ แผ่นดิน พระพนรัตน์(สอน) ท่านศึกษาพระกรรมฐานสืบต่อจาก พระพนรัตน์(มี)

**๑๓. พระพนรัตน์** นามเดิม **พระมหาเถรคันฉ่อง** พระสังฆราชฝ่ายอรัญวาสี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดป่า แก้ว ในรัชสมัย สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า พระมหาเถร คันฉ่อง ท่านมาสถิต กรุงศรีอยุธยาแต่ครั้ง สมเด็จพระมหา ธรรมราชาธิราช ยังทรงพระชนมายุอยู่ ต่อมาพระพนรัตน์ (สอน) นิพพาน สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้า จึงสถาปนาพระ มหาเถรคันฉ่อง ให้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่อรัญวาสี ที่

พระพนรัตน์(มหาเถรคันฉ่อง) สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าทรง  
ครองราชตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๒๑-๒๑๓๖ นาน ๑๖ ปี

พระพนรัตน์(มหาเถรคันฉ่อง) เป็นมาจนถึงรัชสมัย  
สมเด็จพระเอกาทศรถ ประมาณปีที่ ๓ แห่งรัชกาลนี้ จึงนิพพาน  
ท่านเป็นอยู่ถึง ๒ แผ่นดิน

พระพนรัตน์(พระมหาเถรคันฉ่อง) เดิมท่านอยู่ที่เมือง  
แครง เป็นพระรามัญ(มอญ) ท่านเป็นองค์ที่ขอพระราชทาน  
อภัยโทษนายทหารที่ไปราชการทัพเมื่อครั้งทรงกระทำ  
ยุทธหัตถี บนหลังช้าง กับพระมหาอุปราชา กรุงหงสาวดี  
และนายทหารเหล่านี้ถูกจำขัง รอการประหาร เนื่องจาก  
เป็นวันพระ ในครั้งนั้น สมเด็จพระนเรศวรเป็นเจ้าทรง  
พระราชทานยกโทษให้ ตามคำขอของ พระพนรัตน์(พระ  
มหาเถรคันฉ่อง)ฯ ต่อมาเมื่อมาสกิด วัดป่าแก้ว ใน  
กรุงศรีอยุธยาแล้ว ท่านได้ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมาต่อ  
จากหลวงปู่รอด หรือหลวงปู่เฒ่า หรือพระพนรัตน์(รอด)  
โดยพระพนรัตน์(รอด)มาสอนพระพนรัตน์(มหาเถรคันฉ่อง)  
ให้ทางสมาธินิมิต เพิ่มเติมเมื่อมาสกิด ณ วัดป่าแก้ว  
กรุงศรีอยุธยา ในแผ่นดินสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช  
ในครั้งนั้นมี พระพนรัตน์(สอน)เป็นเจ้าอาวาสวัดป่าแก้ว พระ  
มหาเถรคันฉ่อง ท่านศึกษาพระกรรมฐาน แบบมัชฌิมา  
หรือแบบลำดับ มาในแนวเดียวกัน ที่รามัญประเทศ

**๑๔.พระพนรัตน์** นามเดิมว่า **อัน** พระสังฆราชฝ่าย  
อรัญวาสี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดป่าแก้ว ในรัชสมัย  
สมเด็จพระเอกาทศรถ ฯ ทรงครองราช พ.ศ. ๒๑๓๖-  
๒๑๔๔ นาน ๘ ปี

พระพนรัตน์(อัน)เป็นมาจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระศรี  
เศวภาค พระองค์ทรงครองราชย์ พ.ศ.๒๑๔๔-๒๑๔๕ นาน  
๑ ปี จึงสิ้นราชวงศ์อุทองในรัชกาลนี้

พระพนรัตน์(อัน)เป็นต่อมาจนถึงรัชสมัยพระเจ้าทรง  
ธรรม ปีที่ ๕ ในรัชกาลนี้ พระพนรัตน์(อัน) จึงนิพพาน ท่าน  
เป็นอยู่ถึง ๓ แผ่นดิน

พระพนรัตน์(อัน) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมาสืบต่อ  
มาจาก พระพนรัตน์(เดช) เมื่อครั้งบรรพชาเป็นสามเณร  
ครั้นอุปสมบทแล้วจึงมาศึกษาต่อ กับพระพนรัตน์(มหาเถร  
คั่นฉ่อง) จนจบพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ

**๑๕.พระพนรัตน์** นามเดิมว่า **ขุน** พระสังฆราชฝ่าย  
อรัญวาสี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดป่าแก้ว ในรัชสมัย  
สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม พระองค์ทรงครองราชย์ พ.ศ.  
๒๑๔๕ -๒๑๗๐ นาน ๒๖ ปี

สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เดิมเป็นพระราชาคณะที่  
พระพิมลธรรม อยู่วัดระฆัง(อยุธยา) พ.ศ. ๒๑๙๔ ปีมะเมีย  
ได้ข่าวลือพระพุทธรูปปรากฏ ณ. เขาสุวรรณบรรพต จึง  
เสด็จขึ้นไปทรงสร้างพระมณฑป และ พระวิหารบริเวณ  
ทั้งปวง แล้วทรงแต่งพระมหาชาติคำหลวงไว้สำหรับ  
แผ่นดิน

พระพนรัตน์(ขุน) ศึกษาพระกรรมฐานกับพระพนรัตน์  
(สอน) และพระพนรัตน์(มหาเถรคั่นฉ่อง)

**๑๖ พระพนรัตน์** นามเดิมว่า **มาก** พระสังฆราชฝ่าย  
อรัญวาสี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดป่าแก้ว ในรัชสมัย  
สมเด็จพระเชษฐาธิราช พระองค์ทรงครองราช พ.ศ.  
๒๑๗๐-๒๑๗๐ นาน ๑ปี ๒ เดือน

พระพนรัตน์(มาก)เป็นมาจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระ  
อาทิตยวงศ์ พระองค์ทรงครองราช พ.ศ. ๒๑๗๒-๒๑๗๒  
นาน ๖ เดือน

พระพนรัตน์(มาก)เป็นจนถึงรัชสมัยพระเจ้าปราสาท  
ทอง ปีที่ ๕ ในรัชกาลนี้ ท่านเป็นอยู่ถึง ๓ แผ่นดิน พระพน  
รัตน์(มาก) ศึกษาพระกรรมฐานมั่งคั่งมาต่อจาก พระพนรัต  
น(อัน)

**๑๗.พระพนรัตน์** นามเดิมว่า **ใหญ่** พระสังฆราชฝ่าย  
อรัญวาสี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดป่าแก้ว ในรัชสมัย  
สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง(เจ้าพระยาโกษาโหมสุริยวงศ์)

พระองค์ทรงครองราช พ.ศ. ๒๑๗๓-  
๒๑๙๘ นาน ๒๖ ปี สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ทรง  
สร้างพระอาราม วัดชัยวัฒนาราม

พระพนรัตน์(ใหญ่)จนถึงรัชสมัยสมเด็จพระศรีสุ  
ธรรมราชา พระองค์ทรงครองราช พ.ศ. ๒๑๙๙-๒๑๙๙  
เป็นเวลา ๒ เดือน ๑๐ วัน ท่านจนถึงต้นรัชสมัยสมเด็จพระ  
นารายณ์มหาราช

พระพนรัตน์(ใหญ่) ท่านนิพพานในรัชกาลนี้ พระพน  
รัตน์(ใหญ่)เป็นอยู่ถึง ๔ แผ่นดิน พระพนรัตน์(ใหญ่) ท่าน  
ศึกษาพระกรรมฐานสืบต่อจาก พระพนรัตน์(มาก)

**๑๘. พระพนรัตน์** นามเดิมว่า **บุญ** พระสังฆราชฝ่าย  
อรัญวาสี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดป่าแก้ว ในรัชสมัย  
สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นเจ้า พระองค์ทรงครองราช  
พ.ศ. ๒๑๙๙- ๒๒๒๕ นาน ๒๖ ปี

รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระสงฆ์  
อรัญวาสีศึกษาพระกรรมฐานเริ่มมีน้อยลง เพราะศาสนาคริ  
ส เริ่มเข้ามาเผยแพร่ในกรุงศรีอยุธยา และพระสงฆ์ไป

ศึกษาทางกวีกันมาก พระพนรัตน์(บุญ) ศึกษาพระกรรมฐาน มัชฌิมา สืบต่อจาก พระพนรัตน์(มาก)

**พระพรหมมุนี(ใหญ่)** พระราชาคณะฝ่ายวิปัสสนา ธุระ วัดปากน้ำประสพ อยุธยา ท่านเป็นพระอาจารย์ของ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ลงพระตะกุ่มมหาจักรพรรดิราช ธิราช ถวายสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นเจ้า พระพรหมมุนี(ใหญ่) ท่านศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา สืบต่อมาจาก พระพนรัตน์(มาก) พร้อมทั้งได้ศึกษาวิชาลงตะกุ่มมหาจักรพรรดิราช จากพระพนรัตน์(มาก) วัดป่าแก้วด้วย

พระยันทมมหาจักรพรรดิราช ใช้แผ่นทองคำ กว้าง ยาว ๑ คืบ ลงด้วยพระพุทธรูป ๕๖ อักขระ ลงด้วย พระธรรมคุณ ๓๘ อักขระ ลงด้วยพระสังฆคุณ ๑๔ อักขระ รวมเป็น ๑๐๘ อักขระ ลงตามวิธีเดินหมากรุก เมื่อเข้าตาก ลางข้างใน ให้ถอดแบบ ตรีนีสิงเห ลงพระคาถาในพระ คัมภีร์รัตนมาลา ให้ทำวันพฤหัสบดี ๙ คำ ๔ คำ ๗ คำ เป็นข้างขึ้น เป็นวันสิทธิดุสิต วันอมฤตโคตวัน วันมหา สิทธิโคตวัน

พระกริ่งนวโลหะ สำหรับประจำวัดป่าแก้ว ประกอบด้วยโลหะอันเป็นมงคล ๙ ชนิด ๑.ชินเหล็ก หนึ่ง บาท ๒.เจ้าน้ำเงินหนัก สองบาท ๓.พญาเหล็กละลายตัว หนัก สามบาท ๔.บริสุทธิ์ หนัก สี่บาท ๕.พลอทบริสุทธิ์ หนัก ห้าบาท ๖.สังกะสี หนัก หกบาท ๗.ทองแดง หนัก เจ็ดบาท ๘.เงิน หนัก แปดบาท ๙.ทองคำหนัก เก้า บาท ให้ทำวันพฤหัสบดีข้างขึ้น แก้วคำ สี่คำ เจ็ดคำ อันเป็นวันสิทธิดุสิต วันอมฤตโคตวัน วันมหาสิทธิดุสิต ตะกุ่มมหาจักรพรรดิราช พระยอดธง พระกริ่งนวโลหะ เป็นของ

สืบเนื่องมาแต่พระพนรัตน์ (จวน) พระสังฆราชาฝ่ายซ้าย วัดป่าแก้ว องค์ปฐมเจ้าอาวาส

**๑๙.สมเด็จพระญาณมุนี** พระสังฆราชาฝ่ายขวา ทรงมีพระนามเดิมว่า **สิงห์** ทรงได้รับสถาปนาเป็นพระสังฆราชาฝ่ายขวา ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดป่าแก้ว เป็นพระสังฆราชาฝ่ายขวาพระองค์แรกของกรุงศรีอยุธยา ที่สถิตวัดป่าแก้ว พระองค์ท่านดำรงตำแหน่งในรัชสมัยสมเด็จพระเพทราชา

เดิมสมเด็จพระญาณมุนี(สิงห์)ท่านเป็นพระราชาคณะที่ **พระศรีสัจจะญาณมุนี** อยู่วัดพระปญาแมน พระองค์ท่านทรงเป็นพระราชาจารย์ของสมเด็จพระเพทราชา แต่ครั้งพระเพทราชา ยังทรงผนวชเป็นภิกษุภาวะ อยู่ในวัดพระยาแมน

สมเด็จพระญาณมุนี พระสังฆราชา ทรงเป็นพระราชาจารย์ ประทานพระโอวาทานุศาสตร์ในสมณกิจทั้งปวงมีพระคุณมาก มาแต่กาลก่อน กับสมเด็จพระเพทราชา

ครั้นสมเด็จพระเพทราชา ขึ้นครองราชสมบัติในกรุงศรีอยุธยาแล้ว จึงดำริที่จะสนองพระคุณพระอาจารย์ให้ถึงขนาด ต่อมาตำแหน่ง **พระเทพมุนี** ในวัดป่าแก้วว่างลง สมเด็จพระเพทราชาจึงเลื่อนสมณะศักดิ์ พระศรีสัจจะญาณมุนี(สิงห์)เป็นที่พระเทพมุนี ย้ายมาสถิต วัดป่าแก้ว

ต่อมาตำแหน่งพระพนรัตน์ วัดป่าแก้วว่างลง สมเด็จพระเพทราชา จึงสถาปนาให้พระเทพมุนี(สิงห์) วัดป่าแก้วตั้งเป็นพระสังฆราชฝ่ายอรัญวาสี พระสังฆราชฝ่ายซ้ายที่ **พระพนรัตน์** และเป็นเจ้าอาวาสวัดป่าแก้วด้วย

ต่อมาตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราชฝ่ายขวาว่างลงอีก สมเด็จพระเพทราชา จึงได้สถาปนาพระพนรัตน์(สิงห์) เป็น

**พระสังฆราชาฝ่ายขวา** ในราชทินนามที่ **สมเด็จพระญาณมุนี** **ตำแหน่งพระสังฆราช** สถิตวัดป่าแก้ว ดังเดิม  
ในปลายรัชสมัยสมเด็จพระเพทราชานั้นเอง

สมเด็จพระเพทราชา ทรงครองราชตั้งแต่ พ.ศ.  
๒๒๒๕-๒๒๔๐ นาน ๑๖ปี สมเด็จพระญาณมุนี พระ  
สังฆราช สิ้นพระชนม์ในรัชกาลนี้ สมเด็จพระญาณมุนี พระ  
สังฆราช (สิงห์)ทรงศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา สืบต่อจาก  
พระพนรัตน์(มาก) วัดป่าแก้ว

**สมเด็จพระญาณมุนี พระสังฆราช(สิงห์)** ทรงดำรง  
ตำแหน่งต่างๆทางคณะสงฆ์ดังนี้

๑. ดำรงตำแหน่งพระศรีสังฆญาณมุนี(สิงห์) อยู่วัดพญา  
แมน ต่อมาตำแหน่งพระเทพมุนี วัดป่าแก้วว่างลง จึงได้รับ  
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายมาสถิตวัดป่าแก้ว เป็นที่พระ  
เทพมุนีสถิตอยู่วัดป่าแก้วซึ่งตรงกับสมัยที่พระพนรัตน์(บุญ)  
ครองวัดป่าแก้วอยู่

๒. ดำรงตำแหน่งพระพนรัตน์ สังฆราชาฝ่ายซ้าย  
เนื่องจากพระพนรัตน์(บุญ) มรณภาพลง

๓.ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระญาณมุนี พระสังฆราช  
เนื่องจากสมเด็จพระสังฆราชวัดมหาธาตุ สิ้นพระชนม์ลง

**สมเด็จพระญาณมุนี** พระสังฆราช(สิงห์) บรรพชา-  
อุปสมบทที่วัดพญาแมน ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา  
กับ พระพนรัตน์(มาก) วัดป่าแก้ว ดำรงตำแหน่งพระศรี  
สังฆญาณมุนี ในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา ดำรงตำแหน่ง  
พระพนรัตน์ พระสังฆราชาฝ่ายซ้าย ในรัชกาลสมเด็จพระ  
เพทราชา ดำรงตำแหน่งสมเด็จพระญาณมุนี พระสังฆราช  
ฝ่ายขวา ในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา

สมเด็จพระญาณมุนี พระสังฆราช สิ้นพระชนม์ในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา พระพนรัตน์(แปร) เป็นสังฆวิহারิกศึกษาพระกรรมฐาน กับสมเด็จพระญาณมุนี พระสังฆราช

เมื่อคราวที่ พระพนรัตน์(สิงห์) ได้รับการสถาปนา ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็น สมเด็จพระญาณมุนี พระสังฆราชนั้น ตำแหน่งพระพนรัตน์ พระสังฆราชฝ่ายซ้ายวัดป่าแก้ว จึงว่างลง สมเด็จพระเพทราชา จึงทรงสถาปนา พระเทพมุนี(แสง) วัดป่าแก้ว ขึ้นดำรงตำแหน่งพระพนรัตน์(แสง) พระสังฆราชฝ่ายซ้าย หรือฝ่ายอรัญวาสี แทนตำแหน่งที่ว่าง พระพนรัตน์(แสง) ท่านศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา สืบต่อกับ พระพนรัตน์(บุญ) พระพนรัตน์(แสง) มรณะภาพในปลายรัชสมัยสมเด็จพระเพทราชา ปีเดียวกันกับ สมเด็จพระญาณมุนี พระสังฆราช ทรงสิ้นพระชนม์

พระพนรัตน์(แสง) พระองค์ท่านมี ถานานุกรมองค์หนึ่งคือ พระครูวินัยธรสิงห์ ท่านพระครูวินัยธร(สิงห์) ท่านเป็นพระอาจารย์บอกพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ ให้กับพระพุทธานจารย์(แดง) พระพุทธานจารย์(สี ) วัดโบสถ์(เปลี่ยนนามวัด เป็นวัดโบสถ์ราชเดชะ สมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ)

กาลต่อมา พระพุทธานจารย์ทั้งสองพระองค์ ได้รับหน้าที่ เป็นเจ้าคณะกลางฝ่ายอรัญวาสี เป็นคณะที่ทรงตั้งขึ้นใหม่ ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

**หมายเหตุ** ต่อมาในรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงสถาปนา วัดกุฎีดาว แล้วทรงแต่งตั้งพระราชาคณะที่ **พระเทพมุนี** ซึ่งเคยประจำวัดป่าแก้ว มาแต่ก่อนนั้น โปรดเกล้าฯให้ดำรงตำแหน่งพระเทพมุนี มาเป็นพระราชาคณะประจำ

วัดกุฎีดาว อันเป็นวัดพระสงฆ์ฝ่ายสมณะ-วิปัสสนา ที่  
พระองค์ทรงสถาปนา

**๒๐.พระพนรัตน์** นามเดิมว่า **แปร** พระสังฆราชฝ่าย  
อรัญวาสี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดป่าแก้ว ในรัชสมัย  
สมเด็จพระพุทธเจ้าเสือ(หลวงสรศักดิ์)

สมเด็จพระพุทธเจ้าเสือ พระองค์ทรงครองราช  
ตั้งแต่ปีพระพุทธศักราช ๒๒๔๐-๒๒๔๙ นาน ๑๐ ปี

พระพนรัตน์(แปร) ดำรงตำแหน่งมาจนถึง ต้นรัชสมัย  
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ พระองค์ทรงครองราชตั้งแต่  
พ.ศ.๒๒๔๙-๒๒๗๕ นาน ๒๗ ปี พระพนรัตน์(แปร) นิพพาน  
ในต้นรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ

พระพนรัตน์(แปร) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบ  
ลำดับ สืบมาต่อจาก สมเด็จพระญาณมุนี พระสังฆราช  
(สิงห์) วัดป่าแก้ว

**๒๑ พระพนรัตน์** มีพระนามเดิมว่า **ดำ** พระ  
สังฆราชฝ่ายอรัญวาสี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดป่าแก้ว  
ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ พระพนรัตน์(ดำ)  
ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา สืบต่อจาก พระพนรัตน์(แปร)

**๒๒.พระพนรัตน์** มีพระนามเดิม **แก้ว** พระสังฆราช  
ฝ่ายอรัญวาสี ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดป่าแก้ว ใน  
ปลายรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ(เจ้าฟ้าเพชร)ฯ  
ทรงครองราช พ.ศ.๒๒๔๙-๒๒๗๕ นาน ๒๗ ปี พระพน  
รัตน์(แก้ว) ดำรงตำแหน่งมาจนถึงปลายรัชสมัยสมเด็จพระ  
เจ้าอยู่หัวบรมโกศ(เจ้าฟ้าพร) นับเป็นสมัยสุดท้าย ที่  
พระพนรัตน์(แก้ว) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา **แบบเดิมรูป  
แบบ** ไม่มีวิชาไสยศาสตร์ หรืออย่างอื่นเข้ามาปะปน พระ  
พนรัตน์(แก้ว)ศึกษาพระกรรมฐานสืบต่อจาก พระพนรัตน์

(แปร) วัดป่าแก้ว พระพนรัตน(แก้ว) พระสังฆราชาฝ่าย  
อรัญวาสี ดำรงตำแหน่งพระพนรัตน เจ้าคณะอรัญวาสี  
องค์สุดท้ายของวัดป่าแก้ว ในยุคอยุธยา

**รัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ** ทรงเปลี่ยนพระนาม  
พระพนรัตน สังฆราชาฝ่ายซ้าย วัดป่าแก้ว มาเป็นพระวันรัต  
หรือพระวันรัตน์ เจ้าคณะคามวาสี ฝ่ายขวา

**พระพนรัตน** (แก้ว) พระองค์นี้ ทรงขึ้นพระกรรมฐาน  
ให้กับพระอาจารย์สุก เมื่ออุปสมบทในพรรษาแรก โดย  
การนำของ ท่านพระครูรักขิตญาณ (สี) องค์พระอุปัชฌาย์  
ซึ่งเป็นประเพณีมาแต่เดิมในสมัยกรุงศรีอยุธยา พระ  
อารามต่างๆต้องนำภิกษุไปขึ้นพระกรรมฐานในสำนักใหญ่  
คือวัดป่าแก้ว

ถึงยุคกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่ ปีพระพุทธศักราช  
๒๓๒๕ - ๒๔๘๙ ภิกษุสงฆ์ในพระอารามต่างๆ ในกรุง  
รัตนโกสินทร์ ต้องมาขึ้นพระกรรมฐาน ณ วัดราชสิทธิาราม  
อันเป็นศูนย์กลางพระกรรมฐานประจำกรุงรัตนโกสินทร์

**๒๓. พระวันรัตน** มีพระนามเดิม **ใบ** เจ้าคณะ  
คามวาสีฝ่ายขวา ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดป่าแก้ว ในรัช  
สมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ (เจ้าฟ้าพร) ทรงครองราช  
ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๒๗๕ - ๒๓๐๑ นาน ๒๖ ปี

พระพนรัตน(ใบ) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา ไม่  
เต็มรูปแบบ คือไม่จบพระกรรมฐานมัชฌิมา อย่างสมบูรณ์  
พระพนรัตน(ใบ) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมาสืบต่อจาก  
พระพนรัตน(ดำ)

**หมายเหตุ** รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ  
หลังพระพนรัตน(แก้ว) มรณะภาพลงแล้ว พระเจ้าอยู่หัวบรม  
โกศ ทรงเปลี่ยนตำแหน่ง **พระพนรัตน** จาก**เจ้าคณะ**

**อรัญวาสีฝ่ายซ้าย** มาเป็นตำแหน่ง **เจ้าคณะคามวาสีฝ่ายขวา** และทรงเปลี่ยนราชทินนามที่ พระพนรัตน์ มาเป็นราชทินนามที่ **พระวันรัตน์** แทนตั้งแต่นั้นมา

**๒๔.พระวันรัตน์** มีพระนามเดิม **ผา** (ศึกษาไม่เต็มรูปแบบ) เจ้าคณะคามวาสีฝ่ายขวา ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดป่าแก้ว ในรัชสมัยพระเจ้าอู่ทองพร(เจ้าฟ้าดอกมะเดื่อ กรมขุนพรพินิต) ทรงครองราชเป็นเวลา ๑๐ วัน จึงทูลลาออกทรงผนวชอยู่ ณ. วัดประดู่

พระวันรัตน์(ผา) เป็นพระวันรัตน์ เจ้าคณะคามวาสีฝ่ายขวา องค์สุดท้าย ของวัดป่าแก้ว ในยุคอยุธยาพระวันรัตน์(ผา)ท่านดำรงตำแหน่งมาจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนอนุรักษ์มนตรี หรือสมเด็จพระเจ้าที่นั่งสุริยามรินทร์ฯ ทรงครองราช ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๐๑-๒๓๑๐ เป็นเวลา ๙ ปี (ศึกษาไม่เต็มรูปแบบ) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมาสืบต่อจาก พระพนรัตน์(ดำ), พระวันรัตน์(ผา) มรณภาพก่อนกรุงแตก

**๒๕.ท่านพระครูปลัด** (เขียน) ท่านสถิตวัดป่าแก้ว ท่านเป็นถาหรณานุกรม ของพระพนรัตน์(แปร) วัดป่าแก้ว ท่านเป็นพระถาหรณานุกรม อยู่ในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธเจ้าเสือถึงสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ(เจ้าฟ้าเพชร)ฯ ครองราชสมบัติ พ.ศ. ๒๒๔๙-๒๒๗๕ อยู่ในราชสมบัติ ๒๗ ปี

พระครูปลัดเขียน ท่านเป็นพระมหาเถรที่รักสันโดธ มีความมกน้อย ชอบท่องเที่ยวสัญจรจาริกธุดงค์ หาความสงบวิเวก เที่ยวกรรมฐานไปตามสถานที่ต่างๆ เพราะท่านเกิด **ความเบื่อหน่าย** ภายในวัดป่าแก้ว เวลานั้น วัดป่าแก้วเริ่มเสื่อมจากการศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา ภิกษุผู้มีค

ความรู้ความสามารถในทางปฏิบัติพระกรรมฐานแบบเต็มรูปแบบเริ่มมีน้อยลง เริ่มมีวิชาอย่างอื่นเข้ามาปะปนกับพระกรรมฐานมัชฌิมา ภิกษุทั้งหลายไม่รักษาของเดิม ประพฤติปฏิบัติกันออกนอกกลุ่ม นอกทาง

พระภิกษุทั้งหลายต่างหันไปศึกษาพระปริยัติธรรม และวิชาไสยศาสตร์กันมาก แล้วไม่กลับมาปฏิบัติพระกรรมฐานมัชฌิมาเพิ่มเติมเหมือนอย่างแต่ก่อน พระกรรมฐานมัชฌิมา เริ่มไปเจริญตามวัดอรัญวาสีต่างๆ แต่ไม่เต็มรูปแบบอย่างแต่ก่อน มีอย่างอื่นเข้ามาปะปนกับพระกรรมฐานมัชฌิมา มากมาย วัดอรัญวาสีในกรุงศรีอยุธยา เช่น วัดโบสถ์ราชเดชะ วัดโรงธรรม วัดกุฎ วัดเจ้าม่อน วัดประดู่ วัดกุฎีดาว ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมโกศทรงสร้าง วัดสมณะโกฏ วัดมเหยงคณ์ วัดศรีอโยธยา เป็นต้น

วัดทุกวัดในสมัยกรุงศรีอยุธยา ไม่ว่าจะเป็น วัดคามวาสี วัดอรัญวาสี จะสอนทั้งสองอย่างคือ ทั้งคันถะธุระ และวิปัสสนาธุระ เมื่อจะศึกษาคันถะธุระชั้นสูง ก็ต้องไปวัดใหญ่ๆ เช่น วัดหน้าพระธาตุ วัดพุทไธสวรรย์ เป็นต้น และถ้าจะศึกษาวิปัสสนาธุระชั้นสูง ต้องไปศึกษาตามวัดใหญ่ๆ เช่น วัดป่าแก้ว เป็นต้น ท่านพระครูปลัดเขียน ท่านศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา สืบต่อจาก พระพนรัตน์ (แปร) วัดป่าแก้ว อย่างเต็มรูปแบบ

ต่อมาตำแหน่ง พระพนรัตน์ หรือพระวันรัตน์ วัดป่าแก้ว ไม่มีพระมหาเถระที่มีความสามารถมากพอเหมือนแต่ก่อน ในการสืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบเต็มรูปแบบ พอดีก็มาเสียกรุงเสียก่อน พระวันรัตน์(ผา) วัดป่าแก้ว ในรัชสมัยพระที่นั่งสุริยามรินทร์(พระเจ้าเอกทัศ) จึงเป็นพระองค์

สุดท้ายของ วัดป่าแก้ว และของกรุงศรีอยุธยา เพราะ  
กรุงศรีอยุธยา ก็ล่มสลายลง

สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นราชธานี ผู้คนมักเรียกขานนาม  
พระเถระผู้ใหญ่ ในวัดป่าแก้วว่า **เจ้าไท** บ้าง ซึ่งนามหมายถึง  
**พระพนรัตน์, พระวันรัตน์ หรือพระนพรัตน์** แห่งวัดป่า  
แก้ว

บางทีก็เรียกขานนามว่า **เจ้าพญาไท** บ้าง ซึ่งหมายถึง  
สมเด็จพระสังฆราชฝ่ายขวา ในวัดป่าแก้ว ซึ่งมี  
พระองค์เดียวคือ สมเด็จพระญาณมุนี(สิงห์) ต่อมาในรัชกาล  
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สถาปนาพระเจดีย์ใหญ่ชัย  
มงคล ที่ระลึกการทำยุทธหัตถี ไร่ไถ่ วัดป่าแก้ว นานมา  
ผู้คนจึงเรียกขานนามวัดป่าแก้วอีกนามหนึ่งว่า **วัดใหญ่ชัย  
มงคล**

วัดป่าแก้ว จึงมีนามเรียกขานกันหลายอย่าง เช่นวัด  
เจ้าไท วัดเจ้าพญาไท วัดใหญ่ชัยมงคล ซึ่งไม่ใช่เป็นนาม  
เดิมของวัดป่าแก้ว บางสรรพนามใช้เรียกนามขานพระสงฆ์  
เถระ เช่นเจ้าไทบ้าง เจ้าพญาไทบ้าง

๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐๐

สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ถึงกรุงศรีอยุธยาตอน  
กลาง เริ่มตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่  
ทอง) จนมาถึงรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ คณะ  
สงฆ์แบ่งออกเป็น สองคณะ คือ..

คณะคามวาสี สมเด็จพระสังฆราช เป็นหัวหน้าคณะ  
เรียกว่าพระสังฆราชฝ่ายขวา ควบคุมดูแลพระสงฆ์ที่ศึกษา  
คันถะธุระ

คณะอรัญวาสี มีพระพนรัตน์ เป็นพระสังฆราชฝ่าย  
อรัญวาสี หรือเรียกว่าพระสังฆราชฝ่ายซ้าย เดิมพระสงฆ์

ฝ่ายอรัญวาสีมีมาก ต่อมาจนกระทั่งถึงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระสงฆ์อรัญวาสีเริ่มมีน้อยลงมาก พระสังฆราชฝ่ายซ้ายมีหน้าที่ควบคุมดูแล พระสงฆ์ที่ศึกษาสมณะ-วิปัสสนาธุระ

สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงปรับปรุงการปกครองคณะสงฆ์ขึ้นใหม่ดังนี้ ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ซึ่งเป็นพระสังฆราชาฝ่ายขวามาแต่เดิม ทรงปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช ฝ่ายขวา มาเป็นตำแหน่งเจ้าคณะคามวาสีฝ่ายซ้าย ปกครองคณะสงฆ์หัวเมืองภาคเหนือ

ตำแหน่งพระพนรัตน์ ซึ่งเป็นพระสังฆราชฝ่ายซ้าย หรือพระสังฆราชฝ่ายอรัญวาสี มาแต่เดิม สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงเปลี่ยนราชทินนาม **พระพนรัตน์ เป็นพระวันรัตน์** เปลี่ยนมาเป็นตำแหน่งเจ้าคณะคามวาสีฝ่ายขวา ปกครองคณะสงฆ์หัวเมืองปักษ์ใต้ ตั้งแต่นั้นมา

รัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงเพิ่มการปกครองคณะสงฆ์ขึ้นใหม่อีกคณะหนึ่งคือ **เจ้าคณะกลางฝ่ายอรัญวาสี** โดยมี **พระพุทธานจารย์** เป็นหัวหน้าคณะปกครอง ให้ปกครองคณะพระสงฆ์ฝ่ายสมณะ-วิปัสสนาในกรุง และหัวเมืองทุกแห่ง รวมทั้งพระครูเจ้าคณะรามัญ พระครูเจ้าคณะลาว ยกเว้นพระครูหัวเมือง

**การเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์** ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

**๑. คณะคามวาสีฝ่ายซ้าย** สมเด็จพระอริยวงษาสังฆราชาธิบดี เป็นเจ้าคณะใหญ่ สถิต**วัดหน้าพระ**

**ธาตุ** ปกครองคณะสงฆ์หัวเมืองภาคเหนือ มีพระครู ๒๔ รูป ๒๒ หัวเมือง และหัวเมืองไม่มีพระครู ๒๖ หัวเมือง สมเด็จพระสังฆราชมี ถานานุกรม ๑๐ รูป พระครูสดำปลัด ขวา ๑ พระครูเจวียงปลัดซ้าย ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครูเทพสิทธิเทพาธิบดี คู่สวดขวา ๑ พระครูศรีสุนทรากษรวิจิตร คู่สวดซ้าย ๑ พระครูเมธังกร ๑ พระครูวรวงษา ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

มีพระราชอาณัติอยู่ในปกครอง ๑๗ รูป พระพิมลธรรม  
๑ พระเทพกวี ๑ พระพรหมมุนี ๑ พระราชมนี ๑ พระ  
ปรากรม ๑ พระราชกระวิ ๑ พระศรีสมโพธิ ๑ พระพากลเถร  
๑ พระญาณสิทธิ ๑ พระอภัยสรณ ๑ พระอภัยสารท ๑ พระ  
อนรุท ๑ พระโชติบาล ๑ พระศรีสังญาณมุนี ๑ พระธรรม  
นิโรธ ๑ พระญาณรักขิต ๑ พระไตรสรณธัมม ๑

**๒.คณะกลางฝ่ายอรัญวาสี** พระพุทธานุชาจารย์ เป็น  
เจ้าคณะใหญ่ สถิต**วัดโบสถ์ราชเดชะ** ปกครอง  
บังคับบัญชา พระสงฆ์ฝ่ายสมณะ-วิปัสสนา มีพระราชอาคัน  
อยู่ในปกครอง ๗ รูป ๗ วัด คือ..

# ๑.พระญาณไตรโลกย์ วัดโรงธรรม

๒. พระอุบาฬี วัดกุฎ

๓.พระญาณโพธิ วัดเจ้า

มอน

#### ๔.พระธรรมโกษา วัดประดู่

๕.พระเทพมุนี วัดกุฎี

ดาว

พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศทรงสร้าง วัดกุฎีดาว ครั้งเป็น  
พระอุปราช

๖.พระเทพโมฬี  
ณโกฏ

วัดสม

๗.พระธรรมกิติ  
วัดมเหยงคณ์

รวมทั้ง พระครูเจ้าคณะรามัญ พระครูเจ้าคณะลาว  
รวมทั้งพระสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาธุระหัวเมืองทุกแห่ง ยกเว้น  
พระครูตำแหน่งหัวเมือง ครั้งแรกตำแหน่งพระพุทธานุจารย์  
มีถาหรณกรม ๕ รูป คือ พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑  
พระครูวินัยธรรม ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

**วัดโบสถ์ราชเดชะ** แต่เดิมมาเป็นวัดราษฎร์เล็กๆ  
ชื่อว่า **วัดโบสถ์ มีพระครูวินัยธรสิงห์** ถาหรณกรมของ  
พระพนรัตน(แสง) วัดป่าแก้ว สมัยสมเด็จพระญาณมุนี(สิงห์)  
พระสังฆราช ครองวัดป่าแก้ว อยู่ในรัชสมัยพระเพทราชา  
พระครูวินัยธร(สิงห์) แต่ก่อนท่านสถิตอยู่วัดป่าแก้ว ต่อมา  
ย้ายมาเป็นเจ้าอาวาส วัดโบสถ์ ก่อนสถาปนา พระอาราม  
ขึ้นใหม่

กาลต่อมา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ขึ้นครองราช  
แล้ว ทรงสถาปนา **วัดโบสถ์** ให้วัฒนาถาวรดีขึ้นกว่าเก่า  
แล้วพระราชทานนามพระอารามใหม่ว่า **วัดโบสถ์ราช  
เดชะ** ด้วยมีพระประสงค์ให้เป็นทีสถิตของ

**พระพุทธานุจารย์** เจ้าคณะกลางอรัญวาสี ที่พระองค์ทรงตั้ง  
เป็นคณะขึ้นใหม่ และทรงอุทิศกุศลถวายพระญาติพระวงศ์

**ตำแหน่งพระพุทธานุจารย์ สถิตวัดโบสถ์ราชเดชะ**  
ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ ตามแบบอย่าง  
**พระมหาเถรานุเถระ วัดป่าแก้ว** ศูนย์กลางพระกรรมฐาน  
มัชฌิมา แบบลำดับ ของกรุงศรีอยุธยา วัดโบสถ์ราชเดชะ  
มีเจ้าอาวาสปกครองดูแลพระอาราม หลังสถาปนาแล้วดังนี้

๑.พระพุทธานจารย์ (แดง) วัดโบสถ์ราชเดชะ ดำรงตำแหน่งในปลายรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ท่านครองอยู่ประมาณ ๒ ปีเศษก็มรณะภาพ

พระพุทธานจารย์ (แดง) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมาสืบต่อจาก พระครูวินัยธรสิงห์ วัดโบสถ์ (นามพระอารามก่อนสถาปนาเป็น วัดโบสถ์ราชเดชะ) พระครูวินัยธรสิงห์ เป็นศิษย์วัดป่าแก้ว ถานานุกรมของพระพนรัตน์(แสง) วัดป่าแก้ว พระพนรัตน์(แสง) พระองค์นี้ ท่านเป็นพระพนรัตน์ ในสมัยสมเด็จพระญาณมุนี พระสังฆราช (สิงห์) ทรงครองวัดป่าแก้ว ซึ่งตรงกับรัชสมัย **สมเด็จพระเพทราชา** หรือ สมเด็จพระมหาบุรุษ

๒.พระพุทธานจารย์(สี) ดำรงตำแหน่งปลายรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ถึงรัชสมัยพระที่นั่งสุริยามรินทร์ ท่านมรณภาพในรัชกาลนี้พระพุทธานจารย์ (สี) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา สืบต่อมาจาก พระครูวินัยธรสิงห์ วัดโบสถ์ (ก่อนสถาปนา เป็นวัดโบสถ์ราชเดชะ)

๓.พระพุทธานจารย์(มัน) สมัยพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยามรินทร์ (พระเจ้าเอกทัศ) ศึกษา พระกรรมฐานมัชฌิมาสืบต่อจาก พระพุทธานจารย์(แดง) วัดโบสถ์ราชเดชะ ท่านครองวัดไม่นาน ก็ถึงแก่มรณะภาพ

๔.พระพุทธานจารย์(ขาว) สมัยพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยามรินทร์(พระเจ้าเอกทัศ) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมาสืบต่อจากพระพุทธานจารย์(แดง) วัดโบสถ์ราชเดชะ ท่านครองวัดไม่นานก็ลาออกจาก เจ้าคณะกลางอรัญวาสี ออกสัญจรจาริกธุดงค์ หาความวิเวกไปตามป่าเขา เพราะเกิดความเบื่อหน่าย

๕.พระพุทธานจารย์(เฒ่า) สมัยพระเจ้าอยู่หัวพระที่นั่งสุริยามรินทร์ (พระเจ้าเอกทัศ) ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา สืบต่อจาก พระพุทธานจารย์(สี ) วัดโบสถ์ราชเดชะ ท่านจาริกธุดงค์ออกจากวัดโบสถ์ราชเดชะก่อนกรุงแตก ออกสัญจรจาริกธุดงค์ หาความวิเวกไปตามป่าเขา

**๓.เจ้าคณะคามวาสีฝ่ายขาว** มีพระพนรัตน์(วันรัตน์) เป็นเจ้าคณะใหญ่ สถิต**วัดป่าแก้ว** ปกครองคณะสงฆ์ หัวเมืองปักษ์ใต้ ที่มีพระครูหัวเมือง ๔๖ รูป ๒๖ หัวเมือง และหัวเมืองที่ไม่มีพระครู ๒๐ เมือง มีฐานานุกรม ๑๑ รูป พระครูปลัด ๑ พระครูวินัยธร ๑ พระครูวินัยธรรม ๑ พระครูพรหมสร คู่สวดขวา ๑ พระครูอมรสิทธิ์ คู่สวดซ้าย ๑ พระครูธรรมคุณ ๑ พระครูพุทธบาล ๑ พระครูญาณกิจ ๑ พระครูสังฆรักขิต ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

มีพระราชาคณะอยู่ในปกครอง ๑๗ รูป คือ พระธรรมโคดม ๑ พระธรรมไตรโลกย์ ๑ พระธรรมเจดีย์ ๑ พระโพธิวงษ์ ๑ พระธรรมวิโรจน์ ๑ พระนารท ๑ พระพุทธโฆษา ๑ พระวิเชียรเถร ๑ พระธรรมสารเถร ๑ พระญาณสมโพธิ ๑ พระอริยโคดม ๑ พระอริยวงษมนี ๑ พระนิกรม ๑ พระนิโครธญาณ ๑ พระญาณรังษี ๑ พระอริยธัช ๑ พระอริยมุนี ๑

**ตำแหน่งพระพุทธานจารย์** เป็นเจ้าคณะกลางฝ่ายอรัญวาสี มาปกครองพระสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาธุระ แทนตำแหน่ง พระพนรัตน์ วัดป่าแก้ว

**ปลายกรุงศรีอยุธยา พระพนรัตน์ วัดป่าแก้ว ซึ่งเป็นพระสังฆราชาฝ่ายอรัญวาสีเดิม** เปลี่ยนชื่อเป็น **พระวันรัตน์ เป็นเจ้าคณะคามวาสีฝ่ายขาว** ปกครองคณะสงฆ์หัวเมืองปักษ์ใต้ ตำแหน่ง พระวันรัตน์ วัดป่าแก้ว

พระเจ้าแผ่นดินทรงสถาปนาแล้ว จะพระราชทาน สัปทน คันหนึ่ง เสด็จพร้อมไปกับคนหาม มีพระครูหัวเมือง ๔๖ หัวเมือง มีพระครู ๒๖ หัวเมือง ไม่มีพระครู ๒๐ หัวเมือง มีฐานานุกรมได้ ๑๑ รูป ไว้สำหรับช่วยกิจการศาสนาฝ่าย วิปัสสนาธุระ คือ ๑. พระครูปลัด ๒. พระครูวินัยธร ๓. พระครูวินัยธรรม ๔. พระครูพรหมสร พระครูคู่สวดขวา ๕. พระครูอมรสิทธิ์ พระครูคู่สวดซ้าย ๖. พระครูธรรมคุณ ๗. พระครูพุทธบาล ๘. พระครูญาณกิจ ๙. พระครูสังฆรักขิต ๑๐. พระครูสมุห์ ๑๑. พระครูใบฎีกา

---

**๒๖. พระครูวินัยธรรมจ้อย** สถิตวัดท่าเกวียน ท่านเป็นฐานานุกรม ในพระพนรัตน์(แปร) วัดป่าแก้ว ท่านย้ายจากวัดป่าแก้ว มาสถิตวัดท่าเกวียน ในรัชสมัย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ(เจ้าฟ้าพร)ฯ ทรงครองราชตั้งแต่ พ.ศ. ๒๒๗๕ - ๒๓๐๑ นาน ๒๖ ปี ท่านมีชนมายุมาถึง สมัยพระเจ้าอู่ทอง(เจ้าฟ้าดอกมะเดื่อ กรมขุนพรพินิต อยู่ในราชสมบัติ ๑๐ วัน)

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ทรงครองราช ครองราช พ.ศ. ๒๒๗๕-๒๓๐๑ นาน ๒๖ ปี ในรัชกาลนี้ มีพระสงฆ์ไทยไปให้การอุปสมบทพระสงฆ์ที่เกาะลังกา เรียกพระสงฆ์ที่พระอุบลี บรรพชา-อุปสมบทว่า สยามวงศ์ หรืออุบลีวงศ์ พระครูวินัยธรรมจ้อย ท่านศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา ต่อมาจาก พระพนรัตน์(แปร)

**๒๗. ท่านขรัวตาทอง** ทางราชการสงฆ์เรียกท่านว่า **พระอธิการทอง** สถิตวัดท่าหอย แต่เดิมวัดท่าหอย มีชื่อว่า วัดท่าข่อย ท่านขรัวตาทอง ท่านมีชีวิตรอยู่ในรัชสมัย สมเด็จพระเจ้าเสือ สมเด็จพระเจ้าท้ายสระ สมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ, พระเจ้าอุทุมพร จนถึงรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าเอกทัศ,(พระที่นั่งสุริยามรินทร์ หรือ กรมขุนอนุรักษ์มนตรี) สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ ทรงครองราช พ.ศ. ๒๓๐๑-๒๓๑๐ นาน ๙ ปี ท่านขรัวตาทอง ท่านเป็นพระอาจารย์บอกพระกรรมฐานมัชฌิมาองค์แรกของ พระอาจารย์สูก วัดท่าหอย ครั้งพระอาจารย์สูกบรรพชาเป็นสามเณร อยู่ที่วัดท่าหอย ท่านขรัวตาทองท่านศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา สืบต่อมาจาก พระครูวินัยธรรมจ้อย วัดท่าเกวียน ศิษย์พระพนรัตน์(แปร) วัดป่าแก้ว

### **รายนามพระอธิการวัดท่าหอย**

๑.พระอธิการทอง หรือท่านขรัวตาทอง วัดท่าข่อย (ท่าหอย) ตั้งแต่รัชสมัยพระเจ้าเสือ ถึงรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ สมัยอยุธยา ท่านขรัวตาทองศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมากับ พระครูวินัยธรรมจ้อย วัดท่าเกวียน

๒.พระอธิการแย้ม วัดท่าข่อย(ท่าหอย) เป็นพระอธิการในรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ถึงพระเจ้าเอกทัศ สมัยอยุธยา ท่านพระอธิการแย้ม ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมากับ ท่านขรัวตาทอง วัดท่าข่อย

๓.พระอธิการสูก หรือพระอาจารย์สูก(ไก่อีเลียน) วัดท่าข่อย(ท่าหอย) เป็นพระอธิการครั้งแรก ในรัชสมัยพระเจ้าเอกทัศ สมัยอยุธยา พระอธิการสูกศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมาครั้งแรกกับ ท่านขรัวตาทอง วัดท่าข่อย ต่อกับท่านพระครูรักขิตญาณ(สี) วัดโรงช้าง พระธรรมภาวนาเถร (อิน) วัดราชवास อยุธยา ฯลฯ

๔.พระอธิการสูก หรือ พระอาจารย์(สูก ไก่อีเลียน) วัดท่าหอย (ภายหลังเรียก วัดท่าข่อยเพี้ยนเป็น วัดท่าหอย) เป็น

เจ้าอาวาสครั้งที่ ๒ ในรัชสมัยพระเจ้าตากสิน สมัยกรุงธนบุรี

ถึงปีพระพุทธศักราช ๒๓๒๖ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงอาราธนาพระอาจารย์สุก มากรุงเทพ โปรดเกล้าฯให้สเถิตวัดพลับ ถึงรัชกาลที่ ๓ เปลี่ยนชื่อเป็น วัดราชสิทธิาราม

๕.พระอธิการมาก วัดท่าหอย เป็นอธิการในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ศึกษาพระกรรมฐานมั่งคั่งมากับ พระอาจารย์สุก ไก่เถื่อน วัดท่าหอย

๖.พระอธิการเต็ม วัดท่าหอย เป็นพระอธิการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ศึกษาพระกรรมฐานมั่งคั่งมากับ พระอาจารย์สุก ไก่เถื่อน วัดท่าหอย

๗.พระอธิการขาม วัดท่าหอย เป็นพระอธิการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ศึกษาพระกรรมฐานมั่งคั่งมากับ พระอาจารย์สุก ไก่เถื่อน

๘.พระอธิการไปล์ วัดท่าหอย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ศึกษาพระกรรมฐานมั่งคั่งมากับ พระอาจารย์สุก ไก่เถื่อน

ต่อมาถึงปลายรัชกาลที่ ๓ วัดท่าหอยเป็นวัดร้างไม่มีเจ้าอาวาสปกครอง วัดจึงชำรุดทรุดโทรมลง อย่างมาก พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ จึงโปรดเกล้าฯให้อัญเชิญ พระพุทธรูปปางต่างที่ทิ้งรกร้างอยู่ที่วัดท่าหอย ให้นำเอามาประดิษฐานไว้ที่ กุฏิวิปัสสนา

รอบพระอุโบสถวัดราชสิทธิาราม เมื่อคราวบูรณะซ่อมแซม  
ใหญ่ วัดราชสิทธิาราม ประมาณพระพุทธศักราช ๒๓๗๙

-----

**๒๘. พระครูรักขิตญาณ** มีนามเดิมว่า สี ชาวบ้าน  
เรียกขานนามท่านว่า หลวงปู่สี สถิตวัดโรงช้าง วัดนี้เคย  
เป็นที่เลี้ยงช้างหลวงมาแต่โบราณกาล วัดนี้อยู่ฝั่งตรงข้าม  
กับประตูเมืองกรุงศรีอยุธยา ด้านเหนือ วัดโรงช้าง อยู่ฝั่ง  
เดียวกันกับวัดพุทไธสวรรค์ ท่านพระครูรักขิตญาณ ท่าน  
เป็นพระอุปัชฌาย์ บรรพชาอุปสมบทพระอาจารย์สุข  
(สมเด็จพระสังฆราชญาณสังวร สุข โกะเถื่อน) ท่านเป็นพระ  
อาจารย์ บอกพระกรรมฐานมัชฌิมาเบื่องตันสามห้องคือ  
พระปิติ ห้าประการ พระยคุณธรรม หกประการ พระสุข สอง  
ประการ และท่านเป็นพระอาจารย์บอกพระบาลีมูล  
กัจจายน์เบื่องตัน ๓ ผูก ให้กับพระอาจารย์สุขด้วย พระครู  
รักขิตญาณ(สี)ท่านศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา สืบต่อมาจาก  
พระครูวินัยธรรมจ้อย วัดท่าเกวียน ศิษย์พระพนรัตน์(แปร)  
วัดป่าแก้ว

**๒๙. พระธรรมภาวนาเถร** ท่านเป็นพระราชาคณะ  
ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ถือพัดงาसान ท่านมีนามเดิมว่า **อิน**  
ชาวบ้านเรียกท่านว่า หลวงปู่อิน พระธรรมภาวนาเถร  
ท่านศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมาสืบต่อมาจาก พระพนรัตน์  
(แปร) วัดป่าแก้ว

พระธรรมภาวนาเถร ท่านสถิตวัดราชวาสมมาแต่  
เดิม ท่านศึกษาพระบาลีมูลกัจจายน์ บัณฑิต บัณฑิต  
บันปลาย ที่วัดราชวาสม ท่านเป็นพระอาจารย์ บอกพระ  
กรรมฐานมัชฌิมาขั้นสูง ตั้งแต่อานาปานสติ จนถึง พระ  
วิปัสสนากรรมฐาน และบอกพระบาลีมูลกัจจายน์ขั้นสูง ให้

กับพระอาจารย์สุก (ไก่เถื่อน) ต่อมาพระธรรม ภาวนเถร ได้ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส วัดราชवास ภายหลังวัดราชวาสเป็นสนามสอบพระบาลีปากเปล่า ของทางราชการสงฆ์ สมัยกรุงศรีอยุธยา แห่งหนึ่ง พระอาจารย์สุก วัดท่าหอย ท่านศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมาต่อ และสอบพระบาลี ณ วัดราชवासแห่งนี้

**๓๐.ท่านขรัวตา วัดเกาะหงส์** มีนามเดิมว่า **จ้าว** คนทั้งหลายเรียกท่านว่าท่านขรัวตาจ้าว ท่านศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมาต่อจาก พระพนรัตน์ (แปร) สำนักวัดป่าแก้ว ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าเสือ ท่านได้รับตำราพระกรรมฐานมัชฌิมาของเก่าเป็นสมุดข่อยไทยดำ ๑ เล่ม ตำราเดินจิตรักษาโรคต่างๆของเก่าสมุดข่อยไทยดำ ๑ เล่ม พระคัมภีร์เทศขึ้นธรรม(พระกรรมฐาน)ฉบับลานสั้น ของเก่า ๑ ผูก จากท่าน พระครูปลัดเขียน ถานานุกรม ของพระพนรัตน์(แปร) สำนักวัดป่าแก้ว เป็นตำราที่คัดลอก ออกกันต่อๆ มาเป็นหลายชุดมาแต่โบราณกาล ครึ่งกรุงสุโขทัย

กาลต่อมาก่อนกรุงศรีอยุธยาแตก สามเดือนเศษ ท่านขรัวตาจ้าว เดินทางออกจากวัดเกาะหงส์ แขวงกรุงศรีอยุธยา มาพบพระอาจารย์สุก วัดท่าหอย กลางทางกล่าวว่าท่านตั้งใจมาคอยพระอาจารย์สุก เพื่อมอบตำราทั้งสามเล่ม และบอกกรรมฐานขั้นสูง ให้กับพระอาจารย์สุก เพื่อสืบทอดในกาลต่อไปเพราะท่านเห็นว่า พระอาจารย์สุก ได้อบรมบ่มวิมุตติธรรม มาแก่กล้าแล้ว ควรที่จะได้มรรคผลเบื้องต้นบ้างแล้ว

ท่านขรัวตาจ้าว วัดเกาะหงส์ ท่านสำเร็จมรรคผลแล้ว มีญาณหยั่งรู้แก่กล้า ท่านพบพระอาจารย์สุก ที่ป่าเมืองธนบุรี แล้วร่วมเดินทางมาด้วยกัน จนถึงวัดพลับร่าง

แขวงธนบุรี ท่านขรัวตาจ้าว วัดเกาะหงส์ ได้ออกพระ  
กรรมฐานเพิ่มเติมให้กับพระอาจารย์สุก กล่าวว่าพระ  
อาจารย์สุก ท่านได้มรรคผลขั้นต้น คือพระโสดาปัตติผล  
ที่วัดพลับแห่งร่างนี้ โดยการแนะนำของท่านขรัวตาจ้าว วัด  
เกาะหงส์ ก่อนที่ทั้งสององค์จะแยกย้ายกันกลับบ้านเกิด  
ของแต่ละท่าน เพราะทราบข่าว พระยาตากกักรุงศรีอยุธยา  
สำเร็จแล้ว ภายในสามเดือน ท่านขรัวตาจ้าว จึงได้มอบ  
ตำราสมุดข่อยไทยดำทั้งสองเล่ม กับพระคัมภีร์เทศขึ้น  
ธรรมของเก่า วัดป่าแก้ว อยุธยา ๑ ผูก ให้กับพระอาจารย์  
สุก พระกรรมฐานมัทธมาจึงได้สืบทอดต่อกันมาจนถึง  
ยุคกรุงรัตนโกสินทร์ ถึงปัจจุบันนี้

### ----- ยุคกรุงธนบุรี

(พ.ศ. ๒๓๑๐ - ๒๓๒๕ ระยะเวลา ๑๕ ปี)

พระอาจารย์ศรี วัดสมอลาย กรุงธนบุรี รัช  
สมัย พระรามาธิบดีที่ ๑(พระเจ้ากรุงธนบุรี) ศึกษาพระ  
กรรมฐานมัทธมาสืบทอดมาจาก พระธรรมภาวนาเถร(อิน)  
วัดราชวาสน อยุธยา

### ยุคกรุงรัตนโกสินทร์

(ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๑๐ ถึง-พ.ศ. ๒๓๒๕ )

พระคัมภีร์สำหรับศึกษา ในวัดราชสิทธิาราม(พลับ) ซึ่ง  
เป็นวัดพระกรรมฐานมัทธมา ประจำกรุงรัตนโกสินทร์

๑.พระคัมภีร์พระไตรปิฎก อักษรขอมบาลี ฉบับ  
สังคายนาสัมัยรัชกาลที่ ๑

๒. พระคัมภีร์มูลกัจจายน์ อักษรขอมบาลี ผู้รจนา  
พระมหากัจจายน์เถรเจ้า ภาษบาลี ใช้ศึกษาในต้นกรุง  
รัตนโกสินทร์ ถึงกลางรัตนโกสินทร์

๓. พระคัมภีร์พระวิสุทธิมรรค อักษรขอมบาลี ผู้  
รจนา พระพุทธโฆษาจารย์ ภาษาบาลีใช้ประกอบโยค ๗-  
๘-๙

๔. พระคัมภีร์มูลพระกรรมฐาน อักษรขอมไทย ผู้รจนา  
พระรัตนปัญญาเถร ภาษาขอมไทยใช้ศึกษา ณ ศูนย์กลาง  
กรรมฐาน วัดราชสิทธาราม

๕. พระคัมภีร์พระอภิธรรมมัตถะสังคหะ อักษรขอม  
บาลี ไทย ผู้รจนา พระอนรุทธาจารย์

๖. พระคัมภีร์สติปัฏฐานสูตร พระคัมภีร์พรหมาสติปัฏ  
ฐานสูตร

๗. หนังสือไตรภูมิพระร่วง พระมหาธรรมราชาญาณ  
ไพ (ญาณลือไท) ทรงนิพนธ์ พระอรรถกถาจตุราคะ พระ  
อรรถกถาฎีกาพระอภิธรรมวดาร พระอภิธรรมสังคหะ พระส  
มังคละวิลาสินี พระปัญญาสุทนี พระสารัตถปกาสินี พระ  
มโนรสปุณฺนี พระสิโนรสปกาสินี พระอรรถกถาฎีกาวิชัย  
พระธรรมบท พระธรรมมหากถา พระมธุรัตถปุณฺนีวิลาสินี  
พระธรรมชาดก พระชินาลังการ พระสารัตถทีปนี พระพุทธ  
วงศ์ พระสารสังคหะ พระมิลินทปัญหา พระปาเลยกะ พระ  
มหานิทาน พระอนาคตวงศ์ พระจริยาปิฎก พระโลกบัญญัติ  
พระมหากัลป์ พระอรุณวัตติ พระสมันตปาสาทิกา พระ  
จักษณาภิธรรม พระอนุฎีกาทิงธรรม พระสาริริกวินิจฉัย พระ  
โลกุปปัตติ เป็นต้น

### **พระกรรมฐานสำหรับศึกษา ในวัดราชสิทธาราม(พลับ) กรุงรัตนโกสินทร์**

คือ พระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ สืบต่อมาจาก  
วัดป่าแก้ว พระอาจารย์สุก พระองค์ท่านทรงนำสืบต่อมา  
จากยุคอยุธยา และพระองค์ท่านทรงเป็นพระอาจารย์

กรรมฐานมัชฌิมา ประจำครัตนโกสินทร์ ชาวบ้านมักเรียก  
 ขานพระนามพระองค์ท่านว่า **หลวงปู่สук ไก่เถื่อน** หรือ  
**สมเด็จพระสังฆราช ไก่เถื่อน** ในปลายพระชนม์ชีพ ชาว  
 เมืองเรียกขานพระนามท่านว่า **สมเด็จพระธาตุ** พระ  
 กรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ ได้สืบทอดอย่างไม่ขาดสาย  
 มาถึงปัจจุบันนี้ ณ วัดราชสิทธิาราม

พระอาจารย์สук ประสูติ เมื่อปีพระพุทธศักราช ๒๒๗๖  
 ในแผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ แห่งกรุงศรีอยุธยา พระ  
 บาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ ทรง  
 อาราธนาพระองค์ท่านมากรุงเทพฯ สถิตวัดราชสิทธิาราม  
 พระองค์ท่านสิ้นพระชนม์ เมื่อปีพระพุทธศักราช ๒๓๖๕  
 เมื่อสิริรวมอายุสังขารได้ ๙๐ พรรษา ในรัชสมัยสมเด็จพระ  
 พุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์  
 พระองค์ท่านดำรงพระชนชีพอยู่ถึงสามยุค หกแผ่นดิน

สามยุคคือ ยุคกรุงศรีอยุธยา ยุคกรุงธนบุรี ยุคกรุง  
 รัตนโกสินทร์ หกแผ่นดินคือ แผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวบรม  
 โกศ แผ่นดินพระเจ้าอู่ทองพร แผ่นดินพระเจ้าอยู่หัวพระ  
 ที่นั่งสุริยamarinทร์(เอกทัศ) แห่งกรุงศรีอยุธยา และ  
 แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาธิบดีฯ  
 พระเจ้ากรุงธนบุรี แผ่นดินพระพุทธรยอดฟ้าจุฬาโลก  
 มหาราช แผ่นดินสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แห่งกรุง  
 รัตนโกสินทร์

พระองค์ท่านทรงเป็นพระอาจารย์ ของพระมหา  
 กษัตริย์ถึง ๔ พระองค์คือ ๑. สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬา  
 โลก ๒. สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ๓. สมเด็จพระนั่ง  
 เกล้าเจ้าอยู่หัว ๔. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ยุคที่พระองค์ท่าน ทรงดำรงพระชนชีพอยู่นั้น ทรงมี  
 สัททวิหาริก และอันเตवासิก ที่วัดราชสิทธิาราม(พลับ)  
 สำเร็จมรรคผล และทรงอภิเษกอีกหลายรูปเช่น พระ  
 พรหมมณี(ขิต) พระวินัยรัต(ฮั่น) พระครูวินัยธรรม(กัน)๒.พระ  
 ญาณโพธิเถร(ขาว) พระญาณวิสุทธิเถร(เจ้า) พระญาณ  
 โกศลเถร(มาก) พระปัญญาภิสารเถร(สูก) ต่อมาองค์นี้ย้ายไป  
 อยู่วัดโปรดเกษเชษฐาราม พระปิฎกโกศลเถร(แก้ว) พระครู  
 กิจจานุวัตร(สี) พระใบฎีกา(กลิ่น) ท่านขรัวदारอด วัดพลับ  
 พระครูญาณมณี(สน) พระครูญาณกิจ(ด้าง) ขรัวตาจัน พระ  
 อาจารย์คำ พระญาณสังวร(ด้าง) พระญาณสังวร(บุญ) พระ  
 ญาณโยคากิริติ(มี) พระสังวรานุวงศ์เถร พระสังวรานุวงศ์เถร  
 (เอี่ยม) พระสังวรานุวงศ์เถร(ชุ่ม)(เมฆ) ฯลฯ เป็นต้น

### **ศรีพระอริยสงฆ์ สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบ ลำดับ ยุครัตนโกสินทร์**

พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ ผู้สืบทอดพระ  
 กรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ ต่อจากสมเด็จพระสังฆราช  
 (สูก ไก่เถื่อน) วัดราชสิทธิาราม หรือวัดพลับ เป็นวัดพระ  
 กรรมฐานมัชฌิมา ศูนย์กลางกรรมฐานของกรุง  
 รัตนโกสินทร์ แทนวัดป่าแก้ว ซึ่งเป็นวัดอรัญวาสี ในสมัย  
 กรุงศรีอยุธยา แต่เดิมมา มีผู้สืบทอดต่อดังนี้ คือ  
 ๑.พระพรหมมณี(ขิต) ชาวเมืองเรียก ท่านเจ้าคุณ  
 หอไตร สถิตวัดราชสิทธิาราม รัชสมัยรัชกาลที่ ๒ -  
 ที่ ๓ ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา สืบต่อมาจาก  
 สมเด็จพระสังฆราช ไก่เถื่อน

๒.พระครูวินัยธรรม(กัน) ชาวเมืองเรียก หลวงปู่กัน  
 สถิตวัดราชสิทธิาราม รัชสมัยรัชกาลที่ ๓ ศึกษาพระ

กรรมฐานมัชฌิมา สืบต่อมาจาก สมเด็จพระสังฆราช ไก่เถื่อน

๓.พระญาณสังวร(ดั่ง) ชาวเมืองเรียก หลวงปู่ใหญ่  
สถิตวัดราชสิทธิาราม รัชกาลที่ ๓-รัชกาลที่ ๔ ศึกษาพระ  
กรรมฐานมัชฌิมา สืบต่อมาจาก สมเด็จพระสังฆราช ไก่  
เถื่อน

๔.พระญาณโกศลเถรเถร(รุ่ง) ชาวเมืองเรียก หลวงปู่  
รุ่ง สถิตวัดราชสิทธิาราม ศึกษาพระกรรมฐาน  
มัชฌิมา สืบต่อมาจาก สมเด็จพระสังฆราช ไก่เถื่อน

๕.พระญาณสังวร(บุญ) ชาวเมืองเรียก หลวงปู่บุญ  
สถิตวัดราชสิทธิาราม รัชกาลที่ ๔ ศึกษาพระกรรมฐาน  
มัชฌิมา สืบต่อมาจาก สมเด็จพระสังฆราช สุก ไก่เถื่อน  
และพระพรหมมุนี(ขิต)

๖.พระญาณโยคาวีรติเถร(มี) ชาวเมืองเรียก หลวงปู่มี  
สถิตวัดราชสิทธิาราม รัชกาลที่ ๔ ศึกษาพระกรรมฐาน  
มัชฌิมา สืบต่อมาจาก สมเด็จพระสังฆราช ไก่เถื่อน พระ  
พรหมมุนี(ขิต) พระญาณสังวร(ดั่ง)

๗.พระสังวรานุวงศ์เถร(เมฆ) หลวงปู่เมฆ  
สถิตวัดราชสิทธิาราม รัชกาลที่ ๔-รัชกาลที่ ๕ ศึกษาพระ  
กรรมฐานมัชฌิมา สืบต่อมาจาก สมเด็จพระสังฆราช สุก ไก่  
เถื่อน พระพรหมมุนี(ขิต) พระญาณสังวร(ดั่ง)

๘.พระสังวรานุวงศ์เถร(เอี่ยม) หลวงปู่ใจดีบ้าง หลวง  
พ่อผิวเหลืองบ้าง สถิตวัดราชสิทธิาราม  
รัชกาลที่ ๕-รัชกาลที่ ๖ ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา สืบ  
ต่อมาจาก พระญาณสังวร(บุญ) พระสังวรานุวงศ์เถร(เมฆ)

๙.พระสังวรานุวงศ์เถร(ขุ่ม) เจ้าคุณสังวรฯ หลวงปู่  
ขุ่มบ้าง สถิตวัดราชสิทธิาราม รัชกาลที่ ๖-

รัชกาลที่ ๗ ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา สืบต่อมาจาก พระสังวรานุวงศ์เถร(เมฆ) พระสังวรานุวงศ์เถร(เอี่ยม)

๑๐. พระครูสังวรสมาธิวัตร(แป๊ะ) ชาวบ้านเรียกว่า ท่านพระครูใหญ่ สถิต วัดราชสิทธิาราม รัชกาลที่ ๘-รัชกาลที่ ๙ ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา สืบต่อมาจาก พระสังวรานุวงศ์เถร(เอี่ยม) พระสังวรานุวงศ์เถร(ชุ่ม)

๑๑. พระครูญาณสิทธิ(เชื้อ) ชาวบ้านเรียกว่า หลวงตาญาณ สถิต วัดราชสิทธิาราม รัชกาลที่ ๙ ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา สืบต่อมาจาก พระสังวรานุวงศ์เถร(เอี่ยม) พระสังวรานุวงศ์เถร(ชุ่ม) พระครูสังวรสมาธิวัตร(แป๊ะ)

๑๒. พระครูปัญญาธุคุณ(สำอากค์) ชาวบ้านเรียกว่า หลวงตาอากค์ สถิต วัดราชสิทธิาราม รัชกาลที่ ๙ ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา สืบต่อมาจาก พระครูญาณสิทธิ(เชื้อ)

มีพระอาจารย์ผู้ช่วยบอกพระกรรมฐานรุ่นหลังๆอีก พระครูสังวรสมาธิวัตร(เอี่ยม) พระปลัดโต พระปลัดมาก พระสมุห์กลิ่น พระสมุห์ดี พระสมุห์คง พระอาจารย์ น้อย ๑๐๐ กว่าท่าน

### **ลำดับการปฏิบัติพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ**

๑. **ตั้งสมาธิ** ต้องเริ่มศึกษาจาก **ราก เง่า เค้ามูล** ของพระกรรมฐาน ซึ่งเป็นพระกรรมฐานที่มีความต่อเนื่องของจิต ค่อยเป็น ค่อยไป เป็นขั้น เป็นตอนคือพระปิติ ๕ ประการ พระยัคคธรรม ๖ ประการ พระสุขสมาธิ ๒ ประการ ท่านให้กำหนดจิตที่ไถ่ณากิ ๒ นิ้วมือ (วิธีศึกษาพระปิติ ๕ พระยัคค ๖ พระสุขสมาธิ ยังมีรายละเอียดอีกมาก)

**อธิบายว่า** เมื่อมีปีติเกิด เต็มที่ถึงที่สุด จะเกิด ความสงบ คือปัสสัทธิ เมื่อมีความสงบถึงที่สุด ก็เกิดมี สุข มีสุข ถึงที่สุดแล้ว จิตตั้งมั่น เป็นอุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิ เป็นสัมมาสมาธิที่สมบูรณ์

๒.ศึกษาเจริญภาวนารูปกรรมฐาน เพื่อขยายสมาธิจิต ให้ประณีตยิ่งขึ้นไป ถึงอัปปนาสมาธิ ศึกษาตามลำดับขั้น ดังนี้ ด้วยการเจริญอานาปานสติฝ่ายสมถะ ตั้งจุดสัมผัส แก้วจุด เจริญกายคตาสติ หรืออาการสามสิบสอง เจริญ กสิณสิบประการ เจริญอสุภกรรมฐาน สิบประการ รูป กรรมฐานสอบนิมิต พระกรรมฐาน อานาปานสติ กายคตาสติ กสิณ สิบประการ อสุภสิบประการ เป็นพระกรรมฐาน ต่อเนื่องใน กายานุปัฏฐนาสติปัฏฐาน

๓. เนื่องจากภาวนาอสุภกรรมฐานสำเร็จแล้ว สภาวจิต มีวิตก เป็นกำลังมาก ท่านจึงให้เจริญรูปฌาน โดย อสุภกรรมฐานจะสำเร็จได้แค่ปฐมฌาน นอกนั้นฝึกตามองค์ ฌาน ท่านให้ฝึกเอาซึ่งฌานปัญจกนัย เป็นฌานที่ใช้ สำหรับฝึกบุคคลที่ยังไม่เคยได้ฌาน และไม่ชำนาญองค์ ฌาน เมื่อชำนาญแล้ว จึงเปลี่ยนมาเป็น ฌานจตุกนัย ต่อ ไป สำหรับนำไปเป็นบาทฐาน ของวิปัสสนา

๔. ศึกษาอรุปรกรรมฐาน คือเจริญนุสสติเจ็ด มีธัมมานุสสติ สังขานุสสติ สีลานุสสติ จาคานุสสติ เทวตานุสสติ มรณะสติ อุปमानุสสติ ต่อด้วย พรหมวิหาร ๔ ประการ คือเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เจริญอาหาเรปฏิกูลสัญญา จตฺตาตววิภูฏาน เจริญอรุปร ๔ ในอรุปรกรรมฐานนี้ สอບอารม္မ หรือ แจ้ง สภาวะธรรม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า น่องวิปัสสนา

๕. จบแล้ว ให้ทำฌานปัญญาจนัย ให้เป็นฌานจตุกะนัย แล้วต่อด้วยอรุปฌานสี่ เพื่อเตรียมเป็นบาทฐานของ วิปัสสนาต่อไป

### **เจริญห้องวิปัสสนา**

๖. ขึ้นวิสุทธิ ๗ ประการ
๗. ขึ้นห้องพระไตรลักษณ์ญาณ ๓ ประการ
๘. ขึ้นห้องอนุวิปัสสนาญาณ ๓ ประการ
๙. เจริญวิปัสสนาญาณ ๑๐ ประการ
๑๐. ขึ้นวิโมกข์ ๓ ประการ
๑๑. ขึ้นอนุวิปัสสนาวิโมกข์ ๓ ประการ
๑๒. ขึ้นพระโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ
๑๓. ขึ้นสังโยชน์ ๑๐ ประการ
๑๔. ขึ้นออกบวชานพรหมวิหาร หรือ เมตตาเจโตวิมุตติ

จบสมณะ-วิปัสสนากรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ บริบูรณ์  
 สมณะ-วิปัสสนากรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับนี้ ยังมี  
 ลายละเอียดอีกมาก อยู่กับพระอาจารย์ผู้บอกพระ  
 กัมมัฏฐาน เป็นแบบหนึ่งที่ศึกษามาแต่พุทธกาล มาจนถึง  
 ปัจจุบันนี้เป็นเวลา ๒๕๔๐ ปีเศษแล้ว มีผู้สืบทอด โดยไม่  
 ขาดสาย ในอดีต และปัจจุบัน มีผู้ศึกษาภาคปฏิบัติจบมา  
 มากต่อมากแล้วนับมิถ้วน เป็นพระกรรมฐาน แบบเดียวที่ยัง  
 มีผู้สืบทอดอยู่ หลังพุทธกาลล่วงแล้วได้ ๒๑๖ ก่อน  
 สังคายนาครั้งที่ ๓ เหลือพระกรรมฐานมัชฌิมา ทางสาย  
 กลาง แบบลำดับเท่านั้น นำสืบทอดถึงดินแดนสุวรรณภูมิ  
 โดยพระโสณเถระเจ้า และพระอุตรเถระเจ้า

**ภาคสรุป ลำดับพระมหาเถรเจ้าผู้สืบทอด  
พระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ**

จากดินแดนชมพูทวีป ถึงดินแดนสุวรรณภูมิ  
ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๗๔ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๐

**ยุคพุทธกาล**

**๑. พระราहुลเถรเจ้า เป็นพระอาจารย์ใหญ่ประจำ  
ยุคพุทธกาล ชมพูทวีป**

หลังพุทธกาล ครั่งปฐมสังคายนา

**๒. พระโกสิกะเถรเจ้า ชมพูทวีป เป็นพระอาจารย์  
ใหญ่ประจำยุค**

**หลังพุทธกาล ครั่งทุติยสังคายนา**

๓. พระมัลลิกะเถรเจ้า ชมพูทวีป เป็นพระอาจารย์ใหญ่  
ประจำยุคหลังพุทธกาล

พระมัลลิกะเถรเจ้า ทรงบอกพระกรรมฐานมัชฌิมาให้กับ  
พระโมคคัลลีสบุตรตีสสเถรเจ้า และพระโสณนันทเถรเจ้า

**หลังพุทธกาล ครั่งตติยสังคายนา**

๔. พระโมคคัลลีสบุตรตีสสเถรเจ้า บอกพระกรรมฐานให้กับ  
พระโสณเถรเจ้า พระอุตตรเถรเจ้า พระมหินท์เถรเจ้า ต่อ  
มาพระเถรทั้งสามพระองค์เรียนพระกรรมฐานมัชฌิมา ต่อ  
กับพระโสณนันทเถรเจ้า เนื่องจากพระโมคคัลลีสบุตรตีสสเถร  
เจ้า เข้านิพพาน

**๕. สายพระโสณเถรเจ้า พระอุตตรเถรเจ้า, พระโสณ**  
เถรบอกพระกรรมฐานมัชฌิมาให้กับ พระชาลตะเถรเจ้า  
พระกิตตระเถรเจ้า พระภูริยะเถรเจ้า

**สายพระมหินท์เถรเจ้า พระอัญญเถรเจ้า**  
พระมหินท์เถรบอกพระกรรมฐานมัชฌิมาให้กับ-พระอุตตียะ  
เถรเจ้า พระสัมพละเถรเจ้า พระภัททสาละเถรเจ้า

## **ลังกาทวีป**

**๖.พระอุบาลีเถระเจ้า** พระอาจารย์ใหญ่กรรมฐานมัชฌิมา  
ประจำเกาะลังกา

สายพระโสณเถระ พระอุตตระเถระ เดินทางมาแวะพักลังกา  
ทวีป บอกพระกรรมฐานให้กับ พระจิตตกะเถระเจ้า ต่อมา  
คณะของพระมหินทเถระเจ้ามาเกาะลังกา พระจิตตกะเถระ  
เจ้า ทรงศึกษากับ พระมหินทเถระเจ้าเพิ่มเติม พระจิตตกะ  
เถระเจ้า บอกพระกรรมฐานมัชฌิมาให้กับ พระอุบาลีเถระเจ้า  
แห่งเกาะลังกา

**ศรีพระอริยะสงฆ์ผู้สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา  
แบบลำดับ**

**ยุคสุวรรณภูมิ(พูนัน)**

คณะพระโสณเถระเจ้า พระอุตตระเถระเจ้า

ยุคสุวรรณภูมิ

(สมัยพูนัน เจ้าแห่งภูเขา กำลังรุ่งเรือง)

พระมหาเถระเจ้าทั้ง ห้าพระองค์ เป็นพระอาจารย์  
ใหญ่กรรมฐานมัชฌิมา ประจำยุคสุวรรณภูมิ

**พระโสณเถระเจ้า ๑ พระอุตตระเถระเจ้า ๑ พระ  
ชาลตะเถระเจ้า ๑ พระกิตตะเถระเจ้า ๑ พระภุริยะเถระ  
เจ้า ๑ พระญาณเถระเจ้า ๑ พระนิชาเถระเจ้า ๑ พระปลิวีเถระ  
เจ้า ๑ พระชาติเถระเจ้า ๑ พระติสสเถระเจ้า ๑ พระปาโลเถระ  
เจ้า ๑ พระเตชิตะเถระเจ้า ๑ จากชมพูทวีป ๑๒ รูป**

มีพระสังฆเถระ ติดตามจาริกมาจาก เกาะลังกา ๕ รูป  
คือ พระโสตถิยะเถระเจ้า ๑ พระชิตตะเถระเจ้า ๑ พระเสวกะ  
เถระเจ้า ๑ พระชินโสเถระเจ้า ๑ พระปาละเถระเจ้า ๑

มีพระสังฆเถระ ติดตามจาริกมาจาก นครตามพวลิงค์  
(นครศรีธรรมราช) ๓ รูป พระโกลันยาเถระเจ้า ๑ พระปีตะเถระ  
เจ้า ๑ พระเชตเถระเจ้า ๑

**คณะของพระโสมนเรศวร พระอุตรระเถร แยกย้ายไป  
เผยแผ่ตามเมืองต่างๆ  
เมืองสุวรรณสังข์**

(เมืองทวาราวดี-อุททอง มอญ)

(พระราชสำนักมหารามมหารเถร)

- ๑.พระโสมนเรศวรเจ้า
- ๒.พระชาลตะเถรเจ้า
- ๓.พระญาณเถรเจ้า
- ๔.พระราชสำนักมหารามมหารเถรเจ้า(เพชร)
- ๕.พระสิทธาจารย์ญาณเถรเจ้า(ด้าง)
- ๖.พระสิทธาจารย์ญาณเถรเจ้า(อิง)

**เมืองศรีสุวรรณ**

(นครปฐม-มอญ)

- ๑.พระอุตรระเถรเจ้า
- ๒.พระเสวกะเถรเจ้า
- ๓.พระสิทธิตะเถรเจ้า
- ๔.พระปาลมุตตะเถรเจ้า

**เมืองสะเทิม**

(เมืองมอญ)

(พระราชสำนักมหารามมหารเถร)

- ๑.พระกิตตระเถรเจ้า
- ๒.พระปถวีเถรเจ้า
- ๓.พระปาโสมเถรเจ้า
- ๔.พระเตชิตะเถรเจ้า

**เมืองศรีเทพ**

(พระราชสำนักมหารามมหารเถร)

- ๑.พระภูริยะเถรเจ้า

๒.พระโสดาปัตติผลเจ้า

๓.พระชัตตตเจ้า

๔.พระชินโสดเจ้า

๕.พระปาลเจ้า

**ศรีพระอริยะสงฆ์ผู้สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา  
แบบลำดับ**

**ยุคศรีทวาราวดี พระราชสามิรามมหาเถรเจ้า(เพชร)  
เป็นพระอาจารย์ใหญ่บรมครูประจำยุคทวาราวดี**

๑.พระญาณสุนทรณมหาเถรเจ้า(ใจ)                      สัททวิหาริก

พระญาณสิทธาจารย์เถรเจ้า(ดั่ง)

(ไม่มีตำแหน่งพระพุท

โฆษาจารย์)

๒.พระญาณวิมุตติสุนทรณมหาเถรเจ้า (ไข)                      สัททวิหาริก

พระญาณสิทธาจารย์เถรเจ้า(ดั่ง)

(ไม่มีตำแหน่งพระพุท

โฆษาจารย์)

๓.พระญาณวิมุตติสุนทรณมหาเถรเจ้า(แสง)                      สัททวิการิก

พระญาณวิมุตติสุนทรณมหาเถรเจ้า(ไข)

(ไม่มีตำแหน่งพระพุท

โฆษาจารย์)

๔.พระญาณวิมุตติสุนทรณมหาเถรเจ้า (ชัย)                      (ไม่มี

ตำแหน่งพระพุทโฆษาจารย์)

๕.พระญาณวิมุตติสุนทรณมหาเถรเจ้า (โต)                      (ไม่มี

ตำแหน่งพระพุทโฆษาจารย์)

๖.พระญาณวิมุตติสุนทรณมหาเถรเจ้า (จริง)                      (ไม่มี

ตำแหน่งพระพุทโฆษาจารย์)

- ๗.พระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถรเจ้า (พ่วง) (ไม่มี  
ตำแหน่งพระพุทฺธโฆษาจารย์)
- ๘.พระญาณวิมุตติสุวรรณมหาเถรเจ้า (เกตุ) (ไม่มี  
ตำแหน่งพระพุทฺธโฆษาจารย์)
- ๙.พระญาณรัตนสุวรรณมหาเถรเจ้า (सान) (ไม่มีตำแหน่งพระ  
พุทฺธโฆษาจารย์)
- ๑๐.พระญาณรัตนสุวรรณมหาเถรเจ้า (ตา) (ไม่มี  
ตำแหน่งพระพุทฺธโฆษาจารย์)
- ๑๑.พระญาณรัตนสุวรรณมหาเถรเจ้า (ปาน) (ไม่มี  
ตำแหน่งพระพุทฺธโฆษาจารย์)
- ๑๒.พระญาณรัตนสุวรรณมหาเถรเจ้า (ดำ) (ไม่มี  
ตำแหน่งพระพุทฺธโฆษาจารย์)
- ๑๓.พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า(ก่อ) (ไม่มี  
ตำแหน่งพระพุทฺธโฆษาจารย์)
- ๑๔.พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า (เพียร) (ไม่มีตำแหน่งพระ  
พุทฺธโฆษาจารย์)
- ๑๕.พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า(แดง) (ไม่มีตำแหน่งพระ  
พุทฺธโฆษาจารย์)
- ๑๖.พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า (ธรรม) (ไม่มีตำแหน่งพระ  
พุทฺธโฆษาจารย์)
- ๑๗.พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า (แสง ) (ไม่มี  
ตำแหน่งพระพุทฺธโฆษาจารย์)
- ๑๘.พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า (ฟ้า) (ไม่มีตำแหน่งพระ  
พุทฺธโฆษาจารย์)
- ๑๙.พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า (ขาว) (ไม่มีตำแหน่งพระ  
พุทฺธโฆษาจารย์)

๒๐.พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า (เดช) (ไม่มีตำแหน่งพระ  
พุทธโฆษาจารย์)

๒๑.พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า (ยา) (ไม่มีตำแหน่งพระ  
พุทธโฆษาจารย์)

๒๒.พระญาณรัตนวงศัมหาเถรเจ้า (ขาว) (ไม่มีตำแหน่งพระ  
พุทธโฆษาจารย์)

๒๓.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า (ตอง) (ไม่มีตำแหน่งพระ  
พุทธโฆษาจารย์)

๒๔.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า (ขอบ) (ไม่มี  
ตำแหน่งพระพุทธโฆษาจารย์)

๒๕.พระญาณไตรวุฒิคุณมหาเถรเจ้า (ปอ) (ไม่มี  
ตำแหน่งพระพุทธโฆษาจารย์)

๒๖.พระญาณไตรวุฒิคุณมหาเถรเจ้า(แพร) (ไม่มี  
ตำแหน่งพระพุทธโฆษาจารย์)

๒๗.พระญาณไตรวุฒิคุณมหาเถรเจ้า (อัง) (ไม่มี  
ตำแหน่งพระพุทธโฆษาจารย์)

๒๘.พระญาณไตรวุฒิคุณมหาเถรเจ้า (ชิต) (ไม่มี  
ตำแหน่งพระพุทธโฆษาจารย์)

๒๙.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า (อาด) (ไม่มีตำแหน่งพระ  
พุทธโฆษาจารย์)

๓๐.พระญาณไตรลักษณมหาเถรเจ้า (แสม) (ไม่มี  
ตำแหน่งพระพุทธโฆษาจารย์)

๓๑.พระญาณไตรลักษณมหาเถรเจ้า (เพชร) (ไม่มี  
ตำแหน่งพระพุทธโฆษาจารย์)

๓๒.พระญาณไตรลักษณมหาเถรเจ้า (โปง) (ไม่มี  
ตำแหน่งพระพุทธโฆษาจารย์)

- ๓๓.พระญาณไตรลักษณ์มหาเถรเจ้า ( ผล ) (ไม่มี  
ตำแหน่งพระพุทโฆษาจารย์)
- ๓๔.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า ( พิงคะ ) (ไม่มี  
ตำแหน่งพระพุทโฆษาจารย์)
- ๓๕.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า ( คุต ) (ไม่มีตำแหน่งพระ  
พุทโฆษาจารย์)
- ๓๖.พระญาณประสิทธิ์มหาเถรเจ้า ( เองนำ ) (ไม่มี  
ตำแหน่งพระพุทโฆษาจารย์)
- ๓๗.พระญาณประสิทธิ์มหาเถรเจ้า ( เกด ) (ไม่มี  
ตำแหน่งพระพุทโฆษาจารย์)
- ๓๘.พระญาณประสิทธิ์มหาเถรเจ้า ( จีบ ) เริ่มมีตำแหน่ง  
พระพุทโฆษาจารย์ ครั้งแรก
- พระพุทโฆษาจารย์(โชติ)**
- ๓๙.พระญาณประสิทธิ์มหาเถรเจ้า ( กลิ่น ) พระพุท  
โฆษาจารย์(นิต)
- ๔๐.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า ( แพร ) พระพุท  
โฆษาจารย์(ปล่อง)
- ๔๑.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า ( ชิด ) พระพุท  
โฆษาจารย์(วง)
- ๔๒.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า ( ปาน ) พระพุท  
โฆษาจารย์(ยา)
- ๔๓.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า ( ชาด ) พระพุท  
โฆษาจารย์(แปลก)
- ๔๔.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า ( ชัย ) พระพุท  
โฆษาจารย์(สอง)
- ๔๕.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า ( กล่อม ) พระพุท  
โฆษาจารย์(เปลื้อง)

- ๔๖.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า ( เวท)                      พระพุทธรูป  
โฆษาจารย์(แสง)
- ๔๗.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า (สี)                      พระพุทธรูป  
โฆษาจารย์(ยง)
- ๔๘.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า (สุก)                      พระพุทธรูป  
โฆษาจารย์(เขต)
- ๔๙.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า (เดช)                      พระพุทธรูป  
โฆษาจารย์(ยก)
- ๕๐.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า (ฟัก)                      พระพุทธรูป  
โฆษาจารย์(ช่วง)
- ๕๑.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า (ปลา)                      พระพุทธรูป  
โฆษาจารย์(โอ)
- ๕๒.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า (เกิด)                      พระพุทธรูป  
โฆษาจารย์(สาม)
- ๕๓.พระญาณไตรโลกมหาเถรเจ้า (เขต )                      พระพุทธรูป  
โฆษาจารย์(แช)

### **ศรีพระอริยสงฆ์ เมืองละโว้**

#### **สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา จากอาณาจักรศรีทวารวดี**

**พระราชสุวรรณมุนีมหาเถรเจ้า**(ทอง) สัทธินิหาริกของ  
พระญาณไตรวุฒิกุณมหาเถรเจ้า(ปอ) มีพระมหาเถรเจ้าสืบ  
ทอดมาถึง ๔๙ พระองค์

### **ศรีพระอริยสงฆ์ เมืองบ้านคูเมือง (สิงห์บุรี)**

สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา จากเมืองศรีทวารวดี สู่  
เมืองบ้านคูเมือง

**๑.พ่อเจ้า (จัน)**                      วัดดงตาล สัทธินิหาริกของพระญาณ  
ไตรโลก วัดแสนท้าวโคตร เมืองศรีทวารวดี

**๒.พ่อเจ้า (โย่ง) วัดดงตาล**

**๓.พ่อเจ้า (ตาล) วัดดงตาล**

**๔.พ่อเจ้า (แพร) วัดดงตาล** บอกพระกรรมฐานให้กับ  
พระญาณสุวรรณ มหาเถรเจ้า(สิงห์) วัดมหาธาตุ เมือง  
สุโขทัย

**๕.พ่อเจ้า(ขวัญ) วัดดงตาล** ศึกษาพระกรรมฐาน แบบ  
มัชฌิมากับ พ่อเจ้าแพร

**๖.พ่อเจ้า (เต็ม) วัดดงตาล** ศึกษาพระกรรมฐาน แบบ  
มัชฌิมากับ พ่อเจ้าแพร

เมืองบ้านคูเมืองไม่มี ตำแหน่งพระพุท  
โฆษาจารย์

### **ศรีพระอริยสงฆ์ผู้สืบทอด**

**พระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ เมืองสุโขทัย ก่อน  
สถาปนาเป็นอานาจักรศรีสุโขทัย**

**๑.พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า (สิงห์)** เป็นพระอาจารย์  
ใหญ่กรรมฐานมัชฌิมา บรมครูประจำยุคกรุงสุโขทัย สมัย  
พระเจ้าปรังกษันติราช สถิตวัดมหาธาตุ เป็นพระสังฆราชา  
พระองค์ท่านทรงศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ  
สืบต่อมาจาก พ่อเจ้าแพร แห่งวัดดงตาล เมืองบ้านคูเมือง  
ชานเมืองละโว้ ไกลเขตเมืองสุโขทัย

**๑.พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า(สิงห์)** สมัยพระเจ้า  
ปรังกษันติราช**พระพุทธโฆษาจารย์(โปรง)**

**๒.พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า ( เหม)**สมัยพระเจ้า  
ปรังกษันติราช **พระพุทธโฆษาจารย์(โปรง)**

**๓.พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า(ขิต)** สมัยพระเจ้าปทุม  
วงศ์ **พระพุทธโฆษาจารย์(เชง)**

**๔.พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า (เชื้อ)** สมัยพระเจ้า  
ปทุมวงศ์ (องค์เดิม)

**๕.พระญาณสุวรรณมหาเถรเจ้า (สาย)** สมัยพระเจ้าสุริ  
ยราชา **พระพุทธโฆษาจารย์(อ่อน)**  
**๖.พระญาณเมธี**  
**มหาเถรเจ้า (ดา)** สมัยพระเจ้าจันทรราชา **พระพุทธ**  
**โฆษาจารย์(โชติ)**

**๗.พระญาณเมธีมหาเถรเจ้า (คง)** สมัยพระเจ้าจันท  
ราชา (องค์เดิม)

**๘.พระญาณเมธีมหาเถรเจ้า (อยู่)** สมัยพระเจ้าอรุณราชา  
**พระพุทธโฆษาจารย์(ชัย)**

**๙.พระญาณเมธีมหาเถรเจ้า(ชัย)** สมัยพระเจ้าอรุณราชา  
(องค์เดิม)

**๑๐.พระญาณเมธีมหาเถรเจ้า (อยู่)** สมัยพระเจ้าชัย  
ฟ้า **พระพุทธโฆษาจารย์(แฝง)**

**๑๑.พระญาณเมธีมหาเถรเจ้า (เสือ)** สมัยพระเจ้าชัย  
ฟ้า (องค์เดิม)

**๑๒.พระทักษิณาทิศาจารย์ (มัน)** สมัยพระเจ้าชัยฟ้า  
(องค์เดิม)

**๑๓.พระญาณเมธีมหาเถรเจ้า(แสง)** สมัยพ่อขุนนาวนำ  
ถม **พระพุทธโฆษาจารย์(ปรือ)**

**๑๔.พระครูญาณไตรโลก (ดา)** สมัยพ่อขุนบาง  
กลางหวาย (องค์เดิม)

**ศรีพระอริยะสงฆ์สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบ**  
**ลำดับ**

**ยุคสถาปนาอานาจักรสุโขทัย**

**๑.พระวันรัตมหาเถร (อาด)** สมัยขุนศรีอินทราทิตย์**พระ**  
**พุทธโฆษาจารย์(เปล่ง)**

**๒.พระวันรัตมหาเถร (ขาว) สมัยพ่อขุนบานเมือง  
พระพุทธรักษาจารย์(ก่อง)**

**๓.พระวันรัตมหาเถร(ขึ้น) สมัยพ่อขุนบานเมือง  
(องค์เดิม)**

**๔.พระวันรัตมหาเถร (เงิน) สมัยพ่อขุนรามคำแหง  
มหาราชพระพุทธรักษาจารย์(ขาม)**

**๕.พระวันรัตมหาเถร ( सिंह) สมัยพ่อขุนรามคำแหง  
มหาราช (องค์เดิม)**

**๖.พระวันรัตมหาเถร (มาก) สมัยปู่ไสยสงคราม พระ  
พุทธรักษาจารย์(ลือ)**

**๗.พระมหาวันรัตเถร (ขุน) สมัยพญาเลอไทพระ  
พุทธรักษาจารย์(เมฆ)**

**๘.พระวันรัตมหาเถร(เรือง) สมัยพญาเลอไท  
(องค์เดิม)**

**๙.พระวันรัตมหาเถร (แสง) สมัยพญาจันทน์ถม พระ  
พุทธรักษาจารย์(ขึ้น)**

**๑๐.พระวันรัตมหาเถร (สี) สมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑  
พญาลีไท พระพุทธรักษาจารย์(ใจ)**

**๑๑.พระวันรัตมหาเถร(ไม้ทราบ) สมัยพระมหาธรรมราชา  
ที่ ๒ พระพุทธรักษาจารย์(ขุน)**

**๑๒.พระวันรัตมหาเถร (นวน) สมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๓  
พญาไสยลือไท**

**พระพุทธรักษาจารย์  
(สี)**

**๑๒.พระวันรัตมหาเถร (สอน) สมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๔  
พญาบานเมืองหรือบรมบาล**

## พระพุทธโฆษาจารย์

(ฉาย)

### ศรีพระอริยะสงฆ์สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบ ลำดับ ยุคอโยธยา

**๑.ท่านขรัวตาเฒ่า (ทอง)** สถิตวัดไชยปราการ เมืองอโยธยา ศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา พระวันรัตมหาเถร (ขาว) วัดไตรภูมิ - ป่าแก้ว เมืองสุโขทัย

**๒.ท่านขรัวตาเฒ่า (ชิน)** สถิตวัดสามไห เมืองอโยธยา ในรัชสมัยพระเจ้าอู่ทองที่ ๑ ท่านศึกษาพระกรรมฐานมัชฌิมา แบบลำดับ กับท่านขรัวตาเฒ่าทอง วัดไชยปราการ เมืองอโยธยา ยุคอโยธยา ไม่มีตำแหน่งพระพุทธโฆษาจารย์

### ศรีอริยสงฆ์สืบทอดพระกรรมฐานมัชฌิมายุค กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

(ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๙๓-๒๓๑๐ ปี รวม ๔๑๗ ปี )

๐พระพนรัตน์(รอด) หรือหลวงปู่เฒ่า ทรงเป็นพระอาจารย์ใหญ่-

|                                |                                       |
|--------------------------------|---------------------------------------|
| กรรมฐานมัชฌิมา                 | บรมครูประจำยุคกรุงศรีอยุธยา           |
| ๑.พระพนรัตน์ (จวน)             | วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระสังฆราชาฝ่ายซ้าย |
| ๒.พระพนรัตน์ (แดง)             | วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระสังฆราชาฝ่ายซ้าย |
| ๓. พระพนรัตน์ (รอด)หลวงปู่เฒ่า | วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระสังฆราชาฝ่ายซ้าย |
| ๔. พระพนรัตน์ (สี)             | วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระสังฆราชาฝ่ายซ้าย |

๕. พระพนรัตน์(รอด องค์ที่๒) วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระ  
สังฆราชาฝ่ายซ้าย
- ๖.พระพนรัตน์ (แสง) วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระ  
สังฆราชาฝ่ายซ้าย
- ๗..พระพนรัตน์ (คร้าม) วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระ  
สังฆราชาฝ่ายซ้าย
- ๘.พระพนรัตน์ (จุ่น) วัดป่า  
แก้ว ตำแหน่งพระสังฆราชาฝ่ายซ้าย
๙. พระ  
พนรัตน์ (เอียน.) วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระ  
สังฆราชาฝ่ายซ้าย
๑๐. พระพนรัตน์(มี) วัดป่า  
แก้ว ตำแหน่งพระสังฆราชาฝ่ายซ้าย
- ๑๑.พระพนรัตน์(เดช) วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระ  
สังฆราชาฝ่ายซ้าย
- ๑๒.พระพนรัตน์ (สอน) วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระ  
สังฆราชาฝ่ายซ้าย
๑๓. พระพนรัตน์ (พระมหาเถรคันฉ่อง) วัดป่าแก้ว  
ตำแหน่งพระสังฆราชาฝ่ายซ้าย
- ๑๔..พระพนรัตน์ (อัน) วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระ  
สังฆราชาฝ่ายซ้าย
๑๕. พระพนรัตน์ ( ขุน) วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระ  
สังฆราชาฝ่ายซ้าย
- ๑๖ พระพนรัตน์ (มาก) วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระ  
สังฆราชาฝ่ายซ้าย
๑๗. พระพนรัตน์ (ใหญ่) วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระ  
สังฆราชาฝ่ายซ้าย
๑๘. พระพนรัตน์ (บุญ) วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระ  
สังฆราชาฝ่ายซ้าย

- ๑๙.สมเด็จพระญาณมุนี พระสังฆราช(สิงห์)วัดป่าแก้ว  
ตำแหน่งพระสังฆราช ฝ่ายขวา
- ๒๐.พระพนรัตน์ (แปร) วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระ  
สังฆราชาฝ่ายซ้าย
- ๒๑ พระพนรัตน์ (ดำ) วัดป่าแก้ว  
ตำแหน่งพระสังฆราชาฝ่ายซ้าย
- ๒๒.พระพนรัตน์ (แก้ว) วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระ  
สังฆราชาฝ่ายซ้าย
๒๓. พระพนรัตน์ (ใย) วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระ  
สังฆราชาฝ่ายซ้าย
- ๒๔.พระพนรัตน์ (ผา) วัดป่าแก้ว ตำแหน่งพระ  
สังฆราชาฝ่ายซ้าย
- ๒๕..ท่านพระครูปลัดเขียน วัดป่าแก้ว ท่านเป็นถา  
นุกรมพระพนรัตน์(แปร)
๒๖. พระครูวินัยธรรมจ้อย วัดท่าเกวียน ท่านเป็นถา  
นุกรมพระพนรัตน์(แปร)
- ๒๗.ท่านขรัวตาทอง วัดท่าหอย พระ  
อาจารย์ หลวงปู่สук ไก่เถื่อน
๒๘. พระครูรักขิตญาณ(สี) วัดโรงช้าง พระอาจารย์  
หลวงปู่สук ไก่เถื่อน
- ๒๙.พระธรรมภาวนาเถร (อิน) วัดราชवास พระอาจารย์  
หลวงปู่สук ไก่เถื่อน
- ๓๐.ท่านขรัวตาเจ้า วัดเกาะหงส์ พระอาจารย์หลวง  
ปู่สук ไก่เถื่อน
-

## ยุคกรุงธนบุรี

(พ.ศ. ๒๓๑๐ - พ.ศ. ๒๓๒๕ ระยะเวลา ๑๕ ปี)

พระปัญญาวิศาลเถร(ศรี)วัดสมอลาย ศิษย์ พระธรรม  
ภาวนาเถร(อิน) วัดราชवास อยุธยา เพื่อนสหธรรมิก หลวง  
ปู่พระสังฆราช(สูก ไก่เถื่อน) วัดราชสิทธิาราม

เปลี่ยนจากยุคกรุงศรีอยุธยามากรุงธนบุรี มาถึงยุคกรุง  
รัตนโกสินทร์ (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๑๐ ถึง - พ.ศ. ๒๓๒๕

## ยุคกรุงรัตนโกสินทร์

**พระอาจารย์กรรมฐานมัชฌิมา**

**บรมครูประจำยุครัตนโกสินทร์คือ หลวงปู่สูก**

ชาวบ้านเรียกขานพระนามท่านว่า **หลวงปู่ ไก่เถื่อน หรือ**  
**สมเด็จพระสังฆราช ไก่เถื่อน**

**๑. พระพรหมมุนี(ขิต)** ชาวเมืองเรียก ท่านเจ้าคุณ  
หอไตร สถิตวัดราชสิทธิาราม รัชสมัยรัชกาลที่  
๒ - ที่ ๓ ศึกษาพระกรรมฐานต่อจาก สมเด็จพระสังฆราช  
ไก่เถื่อน

**๒. พระครูวินัยธรรม(กัน)** ชาวเมืองเรียก หลวงปู่  
กัน สถิตวัดราชสิทธิาราม รัชสมัยรัชกาลที่ ๓  
ศึกษาพระกรรมฐานต่อจาก สมเด็จพระสังฆราช ไก่เถื่อน

**๓. พระญาณสังวร(ดั่ง)** ชาวเมืองเรียก หลวงปู่ใหญ่  
สถิตวัดราชสิทธิาราม รัชกาลที่ ๓ - รัชกาลที่ ๔ ศึกษา  
พระกรรมฐานต่อจาก สมเด็จพระสังฆราช ไก่เถื่อน

**๔. พระญาณโกศลเถรเถร(รุ่ง)** ชาวเมืองเรียก  
หลวงปู่รุ่ง สถิตวัดราชสิทธิาราม ศึกษาพระ  
กรรมฐานต่อจาก สมเด็จพระสังฆราช ไก่เถื่อน

**๕.พระญาณสังวร(บุญ)** ชาวเมืองเรียก หลวงปู่บุญ  
สถิตวัดราชสิทธิาราม

รัชกาลที่ ๔ ศึกษาพระกรรมฐานต่อจาก  
สมเด็จพระสังฆราช สุก ไก่เถื่อน และ พระพรหมมุนี(ขิต)

**๖.พระญาณโศภิตเถร(ม)** ชาวเมืองเรียก หลวง  
ปู่มี สถิตวัดราชสิทธิาราม รัชกาลที่ ๔ ศึกษาพระ  
กรรมฐานต่อจาก สมเด็จพระสังฆราช ไก่เถื่อน พระพรหม  
มุนี(ขิต) พระญาณสังวร(ดั่ง)

**๗.พระสังวรานุวงศ์เถร(เมฆ)** หลวงปู่เมฆ  
สถิตวัดราชสิทธิาราม รัชกาลที่ ๔-รัชกาลที่ ๕  
ศึกษาพระกรรมฐานต่อจาก สมเด็จพระสังฆราชสุก ไก่  
เถื่อน พระพรหมมุนี(ขิต) พระญาณสังวร(ดั่ง)

**๘.พระสังวรานุวงศ์เถร(เอี่ยม)** สถิตวัดราช  
สิทธิาราม ชาวบ้านมักเรียกท่านว่า หลวงพ่อใจดีบ้าง หลวง  
พ่อผิวเหลืองบ้าง รัชกาลที่ ๕ -รัชกาลที่ ๖ ศึกษาพระ  
กรรมฐานต่อจาก พระญาณสังวร(บุญ) พระสังวรานุวงศ์เถร  
(เมฆ)

**๙.พระสังวรานุวงศ์เถร(ชุ่ม)** คนทั้งหลายเรียกท่าน  
ว่า เจ้าคุณสังวรราช บ้าง หลวงปู่ชุ่มบ้าง สถิตวัดราช  
สิทธิาราม รัชกาลที่ ๖-รัชกาลที่ ๗ ศึกษาพระกรรมฐาน  
ต่อจาก พระสังวรานุวงศ์เถร(เมฆ) พระสังวรานุวงศ์เถร  
(เอี่ยม)

**๑๐.พระครูสังวรสมาธิวัตร(แป๊ะ)** ชาวบ้านเรียกว่า  
ท่านพระครูใหญ่ สถิตวัดราชสิทธิาราม รัชกาลที่ ๘-  
รัชกาลที่ ๙ ศึกษาพระกรรมฐานต่อจาก พระสังวรานุวงศ์  
เถร(เอี่ยม) พระสังวรานุวงศ์เถร(ชุ่ม)

**๑๑.พระครูญาณสิทธิ(เชื้อ)** ชาวบ้านเรียกว่า  
หลวงตาญาณ สติวัดราชสิทธิาราม รัชกาลที่  
๙ ศึกษาพระกรรมฐานต่อจาก พระสังวรานวงศ์เถร(เอี่ยม)  
พระสังวรานวงศ์เถร(ชุ่ม) พระครูสังวรสมาธิวัตร(แป๊ะ)

**๑๒.พระครูปัญญาธุคุณ(บรรจง)** ชาวบ้านเรียกว่า  
หลวงตาอ่างค์ สติวัดราชสิทธิาราม รัชกาลที่ ๙  
ศึกษาพระกรรมฐานต่อจาก พระครูญาณสิทธิ(เชื้อ)  
**และยังมีผู้สืบต่ออีกโดยไม่ขาดสาย**

### ตำนาน

#### การเข้าสัพ เข้าคืบ เข้าสะกดกรรมฐาน

การเข้าสัพ พระปีติ ๕ พระยัคฆ์ ๖ สุขสมาธิ ๒ พระ  
ราหุลเถรเจ้า ทรงศึกษากับพระสารีบุตรเถรเจ้า องค์พระ  
อุปัชฌาย์ ครั้งทรงบรรพชาเป็นสามเณร เพื่อให้จิต  
คล่องแคล่ว ขำนิขำนานู

การเข้าสะกด พระปีติทั้ง ๕ พระยัคฆ์ทั้ง ๖ สุขสมาธิ ๒  
ประการ พระราหุลเถรเจ้า ทรงเป็นต้นแบบ กล่าวคือ  
สัทธิวิหาริกของ พระราหุลองค์หนึ่ง กำลังนั่งบำเพ็ญภาวนา  
อยู่ ขณะนั้นบังเอิญเกิดมีกิ่งไม้แห้งหักตกลงสู่พื้นมีเสียงดัง  
เกิดขึ้น พระภิกษุสัทธิวิหาริกของ พระราหุลเถรเจ้า กำลัง  
บำเพ็ญภาวนาอยู่ก็สะดุ้งตกใจเล็กน้อย จิตก็ตกจากสมาธิ  
พระราหุลเถรเจ้าเห็นดังนั้น ทรงทราบได้ทันทีว่า กุลบุตรที่  
มีจิตใจกล้าแข็งก็มี กุลบุตรที่มีจิตใจอ่อนไหวต่อเสียงก็มี  
ครั้นได้ยินเสียงดัง อันเป็นเสียงนหนามต่อสมาธิเกิดขึ้น ผู้มี  
จิตอ่อนไหว จิตจะตกจากสมาธิทันที กาลต่อมาพระราหุ  
ลเถรเจ้า จะทรงทดลองสะกดสมาธิจิต ของพระภิกษุ  
สัทธิวิหาริกขึ้น โดยใช้ไม้เคาะให้เกิดเสียงดังขึ้นขณะ

ภิกษุสังฆวิहारิกนั้นกำลังเดินจิต ในพระปิตีทั้ง ๕ พระยุดล  
ทั้ง ๖ พระสุขสมาธิ ๒ประการ เมื่อได้ยินเสียงไม้เคาะสะกด  
ให้เลื่อนปิตี ยุดล ๖ สุขสมาธิ ๒ ทีละชั้น จนจิตนั้นไม่สะดง  
สะท้อนต่อเสียง เป็นจิตที่ทนต่อเสียง มีจิตเข้มแข็งขึ้นเป็น  
ลำดับ

การเคาะไม้สะกดมีมาจนถึง การสังคายนาครั้งที่ ๓  
จึงเปลี่ยนมาใช้ลูกดินเผา ทั้งลงในบาตรดินเผาให้เกิดเสียง  
แทน ใช้มาจนถึงยุคทวาราวดี ถึงสมัยสุโขทัย จึง  
เปลี่ยนมาเป็นลูกตะกั่วสะกดแทน ต่อมาพระมหาเถรนาม  
ว่าแก้ว นำลูกสุกตมาจรรูตรงกลางเสียบไม้ ปักกับเทียน  
เป็นระยะ วางเทียนที่ติดลูกสะกดไว้ บนไม้ตีกา นำไม้  
ตีกาวางบนบาตร จดเทียน ไฟไหม้เทียนลามมาถึง  
ไม้เสียบลูกสะกดอยู่ ลูกสะกดตกลงบาตรดินมีเสียงดัง ผู้เข้า  
สะกดสะดุ้ง ลูกต้อๆมาตก ไม่สะดุ้ง ทนต่อเสียงมีจิตกล้า  
แข็ง จิตไม่ตกจากสมาธิ วิธีนี้ใช้เรื่อยมาจนถึงสมัยอยุธยา  
รัตนโกสินทร์ ถึงปัจจุบันนี้ ส่วนมากสถานที่เข้าสะกด จะ  
ใช้เวลากลางคืน สะกดในป่าช้า เพื่อสะสงบความกลัว  
สงบความสะดุ้งของจิต

### บรรณานุกรม

๑. กลืน กุญยกานนท์, งานยกข้อฟ้าพระอุโบสถ วัด  
สังข์ลายวร-

วิหาร กรุงเทพฯ, วันที่ ๘ ม.ค. ๓๓

๒. กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์  
เธอ, ตำนานพุทธเจดีย์,

พ.ศ. ๒๔๖๙

๓.กรมพระสมมตอมรพันธ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ,  
ตั้งราชาคณะ-

ผู้ใหญ่ ,พ.ศ. ๒๔๖๖

๔.กรมศิลปากร, ประวัติวัดราชสิทธิาราม, พิมพ์  
แจกในงาน-

กลืนพระราช

ทาน ณ. วัดราชสิทธิาราม ,

เมื่อวันที่ ๑๖ พ.

ย. ๐๙

๕.กรมศิลปากร, ประวัติวัดสังฆายวรวิหาร,  
พิมพ์เนื่องใน-

งานทอดกลืนพระราชทาน, วันที่

๑๕ พ.ย. ๑๐

๖.กรมศิลปากร, ประวัติวัดอัปสรสวรรค์, พิมพ์  
เนื่องใน

งานทอดกลืนพระราชทาน ,๑

พ.ย. ๐๕

๗.กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย, ๒๕๒๖  
๘.กรมศิลปากร, ประชุมศิลาจารึกภาค ๒, ๒๕๐๔  
๙.กรมศิลปากร, คำให้การชาวกรุงเก่า, คลังวิทยา,  
๒๕๑๕

๑๐.โกวิท โกวิทโท, พระ, ที่ระลึกในวโรกาส

พระราชพิธีเฉลิม

พระชนมพรรษา, วัดโปรด

เกษตรกรรม

จ.สมุทรปราการ

๕ ธันวาคม ๒๕๔๓

๑๑. ขจร สุขพานิช,  
สุโขทัย,

ข้อมูลประวัติศาสตร์สมัยกรุง

หนังสือชุดภาษา

ไทยของครุสภา ๒๕๔๕

๑๒. คัมภีร์พระไตรปิฎก,

พระสุ

ตันตปิฎก, ฉบับภาษาไทยอนุสรณ์งาน

ฉลอง ๒๕ พระพุทธศตวรรษพ.

ศ. ๒๕๐๐

๑๓. จินตนา กระบวนแสง,

เครื่อง

ประกอบสมณศักดิ์ กรมศิลปากร, ๒๕๒๑

๑๔. ขาญวิทย์ เกษตรศิริ

อยุธยา

ประวัติศาสตร์ และการเมือง,

มูลนิธิโตโยต้า ประเทศไทย

๑๕. ญัตติภัทร จันทวิช,

ตาลปัตร และเครื่องประกอบสมณศักดิ์

กรมศิลปากรจัดพิมพ์ เป็น

หนังสือ ประกอบนิทรรศ

การพิเศษ เนื่องในเทศกาล

เข้าปริมพรรษา

๑๘ ก.ค. ๒๕

พิมพ์ที่โรงพิมพ์อมรินทร์การพิมพ์

๑๖. ดนัย ไชยโยธา

รองศาสตราจารย์, ดร.,

ประวัติศาสตร์ไทย

ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ถึงสิ้น

อาณาจักร กรุงสุโขทัย,

พิมพ์ที่ โอ. เอส. พ

วันดีง แฮ้าส์ พ.ศ. ๒๕๔๖

๑๗.दनัย ไชยโยธา  
ดร. ประวัติศาสตร์ไทย

รองศาสตราจารย์,

ยุคอาณาจักร

อยุธยา พิมพ์ที่

โอ. เอส. พรินติ้ง

เฮ้าส์ พ.ศ. ๒๕๔๖

๑๘.ดำรงราชานุภาพ,  
มหาราช พิมพ์ในงาน

สมเด็จพระบรมราชา, ลิลิต

พระราชทาน

เพลิงศพ พระมงคลเทพมุนี(เถี่ยม)

วัดราชสิทธิธาราม

เมื่อปีกุน พ.ศ. ๒๔๖๖

๑๙.ดำรงราชานุภาพ,  
พงศาวดารกรุงรัตน -

กรมพระยา, พระราช

โกสินทร์ รัชกาล

ที่ ๑ เลขที่ ป. ๑๒๘๐

ห้องสมุดดำรง

ราชานุภาพ

๒๐.ดำรงราชานุภาพ,  
สงฆ์

กรม, หนังสือตำนานคณะ

๒๑. -----

ไทยศึกษา (ฉบับปรับปรุง)

มหาวิทยาลัย-

สุโขทัย

ธรรมาธิราช สาขาวิชาศิลปศาสตร์

หน่วยที่ ๑ - ๗

หน่วยที่ ๘ - ๑๕ พ.ศ. ๒๕๓๗

๒๒.เทพโมลี,  
ระเบียบการใช้

พระ,คัมภีร์จินตามณี ว่าด้วย

ภาษาไทย

สมุดไทยดำ วัดราชสิทธาราม(พลับ)

๒๓.เทพย์ สาริกบุตร, นาย, คัมภีร์พระเวท ทุติยบรรพ, จตุตถบรรพ,

๒๔.ธัมมานุวัตต์, ตำนานพระชัยวัฒน์, พิมพ์ในงานพระราชทาน

เพลิงศพ

หม่อมหลวงสุรวงศ์วิวัฒน์ ๒๕๒๒

๒๕. นายต่อ

ผู้แปล,หนังสือ

มหाराชวงศ์ พงศาวดารพม่า พิมพ์

ที่ บริษัท พิมพ์

พรินต์ติ้งเตอร์ จำกัด,

เมษายน ๒๕๔๕

๒๖.นิโกลาส์ แชร์แวลส์,

ประวัติศาสตร์ธรรมชาติ และการเมืองแห่ง-

ราชอาณาจักร

สยาม, สันต์ท.โกมลบุตรแปล,

สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๐๖

๒๗.บังอร ปิยะพันธ์,  
ประวัติศาสตร์ไทย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์,

๒๘.ปลัดสุพรรณ,  
พิมพ์เนื่องใน

พระ,สังวรสมาธิวัตรอนุสรณ์

งานพระราช

ทานเพลิงศพพระครูสังวรสมาธิวัตร

ณ. เมรุลอย วัด

ราชสีหราชาราม ๑๘ ม.ค. ๐๑

๒๙.ประกาศสมาธิคุณ,

พระ,หนังสือส.ค.ส. ๒๕๑๖

วัดมหาธาตุฯพระนคร

๓๐.ปัญญาสามี

พระ,หนังสือ

ศาสนวงศ์ แต่ง พ.ศ. ๒๔๐๔ ร.ต.ท.

แสง มนวิฑูร

เปรียญ ผู้เชี่ยวชาญภาษาสันสกฤต

กองวรรณคดี

แปลประวัติศาสตร์

แปลถอดจากอักษรฉบับโรมัน

ของ

ดร.เมเบิล โบด

พ.ศ. ๒๔๔๐พิมพ์ใน

งานพระราช

ทานเพลิงศพ สมเด็จพระพุฒาจารย์

(โสม จันโน)พ.ศ. ๒๕๐๖

๓๑.พนรัตน์

สมเด็จพระ,วัดพระ

เชตุพน,หนังสือสังคีตวงศ์

พระยาปริยัติธรรมธาดา(แพ

ตาลลักษมณ)เปรียญ

แปลเป็นภาษาไทย พิมพ์

ในงานพระราชเพลิงศพ

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์(กมล

เถระ)วัดพระ-

เชตุพน พิมพ์ที่

โรงพิมพ์ ห้างหุ้นส่วนจำกัด-

ศิวพร,๑

เมษายน ๒๕๒๑

๓๒.พุทธโฆษา,  
ฉบับมหายง

พระ,หนังสือพระวิสุทธิมรรค,

กุฎราชวิทยาลัย

ในพระบรมราชูปถัมภ์

พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๑๐

๓๓.เมืองโบราณ,

วัดใหญ่อินทาราม, ๒๕๒๕

๓๔.เมืองโบราณ,

วัดช่องนนทรี, ๒๕๒๕

๓๕.เมธีธรรมาภรณ์,

พระ,หนังสือวิมุตติมรรค

พระอุปติสสเถระ รจนา,

(ประยูร ธัมมจิตโต)และคณะแปล

จากฉบับ

ภาษาอังกฤษ

ของพระเอฮาราทระโสเมเถระ

และพระเขมินท

เถระ,สำนักพิมพ์สยาม

มิถุนายน

๒๕๓๘

๓๖.ราชธรรมนิเทศ,

พระ, (ระแบบ จิตญาโณ)

ประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนา

๓๗.ราชบัณฑิตยสถาน,

หนังสือประวัติวัดราชสิทธา

ราม, จัดพิมพ์เป็น

ที่ระลึก งาน

ถวายผ้าพระกฐินพระราชทาน,

พุทธศักราช ๒๕๔๕

๓๘.เรียง อรรถวิบูลย์,  
สมเด็จพระสังฆราช และ

ทำเนียบสมณศักดิ์

สมเด็จพระราชาคณะ

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

วันที่ ๓

กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๑

๓๙. รัตนปัญญาเถร  
มาลินี ฉบับหลวง ในหอ-

พระหนังสือขินกาล

สมุด วชิรญาณ

กรุงเทพฯ พระยาพจนานุกรม

แปล พิมพ์ที่โรง

พิมพ์ โสภณ พิพรรฒตนากร

ร.ศ.๑๒๗(๒๔๕๒) ในงานพระ

ศพ พระเจ้า

วงศ์เธอ พระองค์เจ้าศิริวง

ศ์วัฒนเดช

นายร้อยตรีใน

กรมทหารบกและศพแน่นใน

สมเด็จพระเจ้า-

น้องยาเธอ กรมพระภาณุพันธุ -

วงศ์วรเดช ๓๑

มกราคม ร.ศ. ๑๒๗

๔๐. ลาลูแบร์,  
โกมลบุตร

จดหมายเหตุลาลูแบร์, สันต์ ท.

แปล, สำนักพิมพ์

ก้าวหน้า ๒๕๑๐

๔๑. วิเชียร อาภาศฤกษ์ และ

สุนทร สฤตโยธิน,  
สมณศักดิ์ และ พัดยศ,

นาย, ประวัติ

โรงพิมพ์ศรีอนันต์,

๒๕๒๘

๔๒. ศากยบุตรติววงศ์.  
ราชสีหธาราม,

พระอนุสรณ์งานประจำปีวัด

๕ เม.ย. ๐๕

๔๓. สวัสดิ์ พัฒนเกิดผล,  
พระทองโบราณ,

นาวาตรี, หนังสือตำนาน

วัดหงส์รัตนาราม, กรุงเทพฯ,

๔๔. สิริวัฒน์ คำวันสา,  
โบราณคดี มหา

รองศาสตราจารย์, คณะ

วิทยาลัย

ศิลปากร, ประวัติพระพุทธศาสนา

ในประเทศไทย

๔๕. สุขเขาวน พลอยชุม,  
พระนิพนธ์

ดร., หนังสือพระประวัติ และ

สมเด็จพระอริ

ยวงษญาณฯ พระสุก ไก่เถื่อน

๔๖. สุรพล ดำริห์กุล,  
หิริบุญไชย

ร.ศ, ประวัติศาสตร์ และศิลป

๔๗. สำนักนายกรัฐมนตรี,

ประชุมศิลปจารึกภาค ๓, ๒๕๐๘

๔๘. สำนักนายกรัฐมนตรี,

ประชุม

ศิลปจารึกภาค ๔, ๒๕๑๓

๔๙. สำนักนายกรัฐมนตรี,

ประชุม

ศิลปจารึกภาค ๕, ๒๕๑๕

๕๐.สำนักนายกรัชมุนตรี, ประชุม  
 ศิลาจารึกภาค ๖ ตอน ๑, ๒๕๑๗

๕๑.สำนักนายกรัชมุนตรี, ประชุม  
 ศิลาจารึกภาค ๖ ตอน ๒, ๒๕๒๑

๕๒.สมจิตต์ สัมมาปัญญา, พระมหา,คณบดีบัณฑิต  
 วิทยาลัย,ประธาน

คณะทำงาน

และ เรียบเรียง ประวัติมหาวิทยาลัย

นาลันทา, จาก

นาลันทา ถึง มหาจุฬาฯ,

ธันวาคม ๒๕๔๒

๕๓.สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส, พระปฐมสมโพธิ  
 กถา

ฉบับพิสดาร,

ธรรมบรรณาการ, ๒๕๑๗

๕๔.สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, สำนัสมเด็จ,  
 ๒๕๐๖

๕๕.สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, พระอาราม และ  
 ทำเนียบสมณศักดิ์

พิมพ์ ในงานศพ

เจ้าพระยาวิชิตร วงษ์ วุฒิกโร

(ม.ร.ว. คลี สุทัศน์) โรงพิมพ์ไท,

๒๔๕๗

๕๖.สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, เรื่องตั้งราชาคณะ  
 ผู้ใหญ่ในกรุงรัตน-

โกสินทร์โรงพิมพ์

โสภณพิพรรฒ ธนากร,

๕๗.สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, ประชุมพงศาวดาร  
ภาคที่ ๑ จอมพลสฤษดิ์

และคุณหญิงวิจิตร ฐนารัต

พิมพ์

เป็นอนุสรณ์ในงานพระราช

ทานเพลิงศพ

นาวาโท พระ

ศรการวิจิตร

(ช้อย ชลทรัพย์) ณ.เมรุวัดพระศรี

มหาธาตุ

วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๔๙๙

๕๘.สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์, บันทึกความ  
รู้เรื่องต่างๆ, ๒๕๐๖

วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๑๐

๕๙.สมปอง มุทิโต,

พระมหา, หนังสือคัมภีร์มูล

กัจจายน์สูตร

แปล พร้อมอุทาหรณ์

วันที่ ๓

กันยายน ๒๕๔๒

๖๐..สังฆวานวงศ์เถร,  
ประวัติ-

พระ, คัมภีร์สมุดข่อย, เกล็ด

สมเด็จพระ

สังฆราช (สุก ไก่เถื่อน)

๖๑.สังฆวานวงศ์เถร,  
กรรมฐาน

พระ, คัมภีร์สมณะ-วิปัสสนา

ฉบับลานวัด

ราชสีหธาราม(ฉบับ)

- ๖๒.หม่อมเจ้าดวงจิตร์ จิตรพงศ์, ตาลปัตร,  
๒๕๐๒
- ๖๓.หลวงวิศาลดรุณกร (อ้นสาริกบุตร), เรื่องพิจารณาวิถีจิต,  
พิมพ์เนื่องใน  
งานพระราช  
ทานเพลิงศพ พระสังวรานุวงศ์-  
เถร(ชุ่ม) วัด  
ราชสิทธาราม โรงพิมพ์ศรีหงส์  
๑๐ มีนาคม  
๒๕๗๐
๖๔. หลวงวิศาลดรุณกร(อ้นสาริกบุตร), สมณะ-วิปัสสนา  
กรรมฐาน จัดพิมพ์ขึ้น  
พร้อมกับการ  
สร้าง พระรูปหล่อพระสังฆราช-  
โกเถื่อน และ  
รูปหล่อพระครูญาณสิทธิ์  
วัดราชสิทธา  
ราม ๑๓ เมษายน ๒๕๑๑
๖๕. หลวงวิศาลดรุณกร(อ้นสาริกบุตร), สมณะ- วิปัสสนา  
กรรมฐาน หนังสืองาน  
พระราชทาน  
เพลิงศพพระพุทธรวิธินายก(บุญ)  
ณ. เมรุ วัดกลางบางแก้ว ๒๕๗๙
- ๖๖.. อุดม สุวรรณกาญจน์,  
นาย,ทำวัตรพระ, พิมพ์เนื่องในงานพระราช  
ทาน

เพลงศพ

พระครูญาณสิทธิ์

วัดราชสีห์ท่า

ราม ฦ. เมรุ วัดสังข์บาย

วันที่ ๘ มกราคม ๒๕๑๐

๖๗. Leon Vandermeersch,

Directeur de L Ecole francaise d

Extreme- Orient, **Le chemin de****Lanka 1992**

-----